

İLKÖĞRETİM

SOSYAL BİLGİLER 7

DERS KİTABI

Dr. Mehmet Metin ARSLAN

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 20.12.2009 tarih ve 309 sayılı Kurul Kararı ile 2010-2011 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle **ders kitabı** olarak kabul edilmiştir.

 ANITTEPE
YAYINCILIK
EĞİTİM HİZ. SAN. VE TİC. LTD. Ş.

Millî Müdafaa Cad. Nu.:10/11
06440 Kızılay /ANKARA
tlf.: (0312) 419 41 43 belgeç: (0312) 417 69 12

Editör

Enver ÜLKER

Dil Uzmanı

Kazım ÇELİK

Görsel Tasarımcı

Anıl ERTOK ATMACA

Program Geliştirme Uzmanı

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Ölçme Değerlendirme Uzmanı

Recep Serkan ARIK

Rehberlik ve Gelişim Uzmanı

Necip KÖROĞLU

ISBN 978-975-8615-96-4

Baskı Yeri ve Yılı

Cem Veb Ofset Ankara-2011

Bu kitabın her hakkı © ANITTEPE YAYINCILIK EĞT. HİZ. SAN. ve TİC. LTD ŞTİ'ne aittir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince tamamı veya bir kısmı, yayıncının izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılmaz, yayınlanamaz ve basılamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.*

*Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl!
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!*

*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.*

*Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?*

*Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.*

*Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.*

*Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fişkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.*

*Ruhumun senden, İlâhi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar-ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.*

*O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan, İlâhi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.*

*Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!*

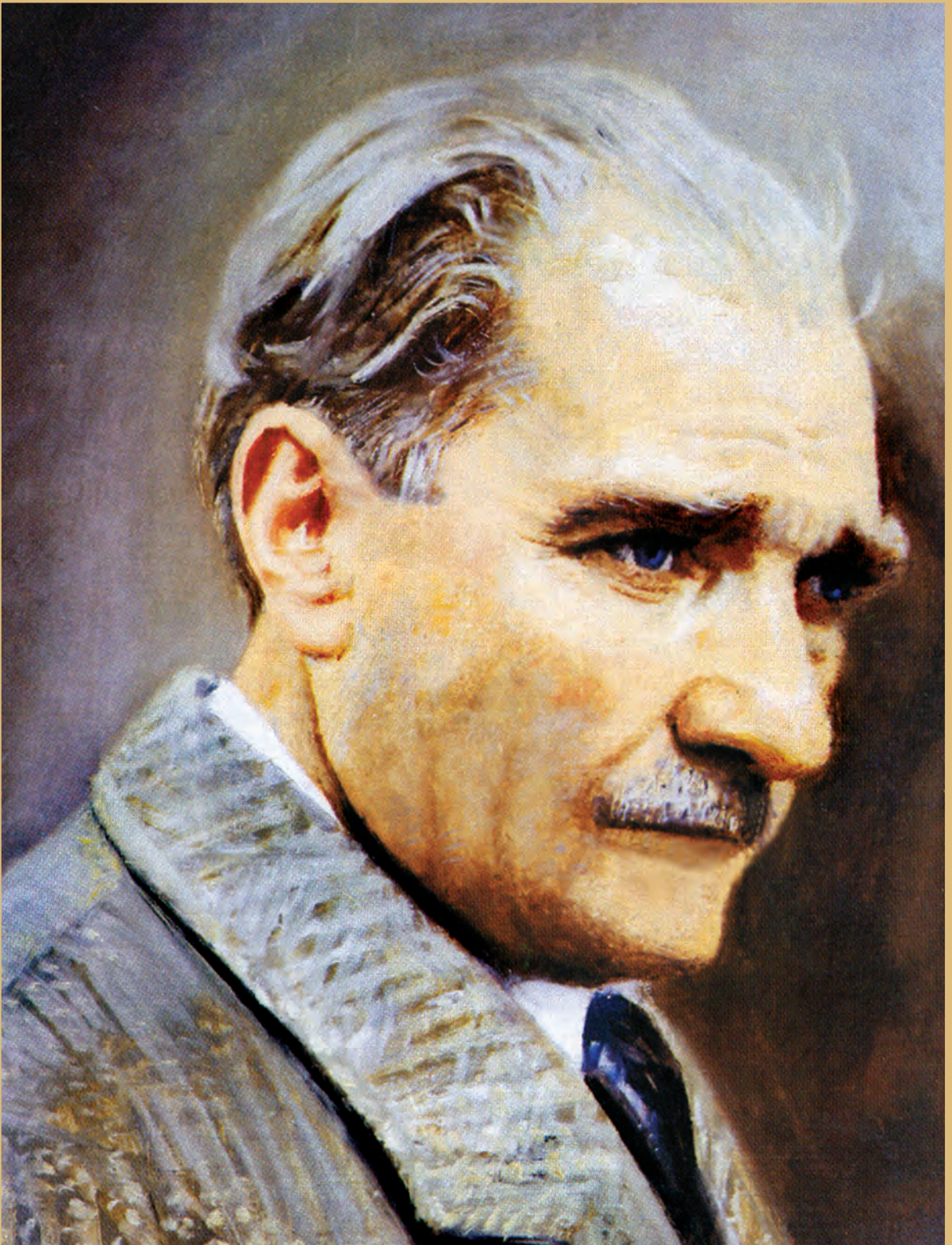
Mehmet Âkif ERSOY

ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyecek, dahilî ve haricî, bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok nâmusait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gafflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asîl kanda, mevcuttur!

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

TANITIM ŞEMASI10

1. ÜNİTE: İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

1. İLETİŞİM14
 2. KİTLE İLETİŞİMİ21
 3. İLETİŞİM HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİZ26
 4. ATATÜRK'ÜN İLETİŞİME VERDİĞİ ÖNEM30
- DEĞERLENDİRME SORULARI34

2. ÜNİTE: ÜLKEMİZDE NÜFUS

1. YAŞADIĞIMIZ YERLER38
 2. NÜFUSUMUZUN ÖZELLİKLERİ46
 3. ÜLKEMİZDE GÖÇ54
- DEĞERLENDİRME SORULARI58

3. ÜNİTE: TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK

1. ANADOLU'NUN TÜRK YURDU OLMASI	62
2. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU	70
3. OSMANLI DEVLETİ'NDE FETİH HAREKETLERİ	76
4. TOPLUMSAL HOŞGÖRÜ VE ETKİLEŞİM	86
5. SERHAT ŞEHİRİ: EDİRNE	94
6. SEYYAHLARLA GEZİNTİ	98
7. OSMANLI'DA YENİLEŞME ..	102
DEĞERLENDİRME SORULARI ..	106

4. ÜNİTE: ZAMAN İÇİNDE BİLİM

1. TARİHTEKİ ÖNEMLİ BULUŞLAR	110
2. BİLİMSEL GELİŞMELERİ ETKİLEYEN TARİHİ OLAYLAR ..	116
3. TARİHTE BİLİM	122
DEĞERLENDİRME SORULARI ..	128

5. ÜNİTE: EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT

1. TOPRAKTAN GELEN YAŞAM	132
2. ÜLKELER DE BİRBİRİNE MUHTAÇ.....	138
3. SANAYİNİN GELİŞİ VE GETİRDİKLERİ	142
4. TÜRKLERDE VAKIF KÜLTÜRÜ.....	148
5. GEÇMİŞTE VE GÜNÜMÜZDE MESLEKİ EĞİTİM.....	154
6. GÜNÜMÜZDE MESLEK EDİNME	158
DEĞERLENDİRME SORULARI ..	160

6. ÜNİTE: YAŞAYAN DEMOKRASİ

1. TÜRK DEVLETLERİNDE YÖNETİM ANLAYIŞI	164
2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN NİTELİKLERİ VE YÖNETİM YAPISI	172
3. TOPLUM YAŞAMINA KATILMA YOLLARI	180
DEĞERLENDİRME SORULARI ..	184

7. ÜNİTE: ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER

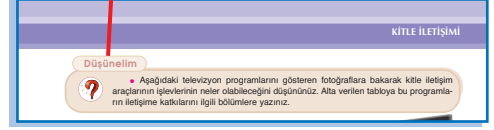
1. DÜNYA SAVAŞI VE ÇANAKKALE'DE MUSTAFA KEMAL.....	188
2. ÇÖZÜM BEKLEYEN DÜNYA SORUNLARI	200
3. ORTAK MİRASIMIZ VE İNSANLIK.....	208
DEĞERLENDİRME SORULARI ..	214

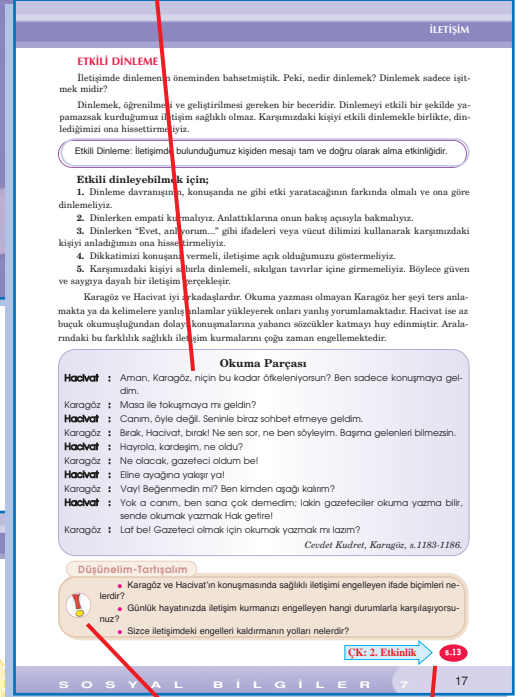
SÖZLÜK	216
KRONOLOJİ.....	223
KAYNAKÇA	225
TÜRKİYE HARİTASI	230
TÜRK DÜNYASI HARİTASI	231

TANITIM

Konu ile ilgili düşündürücü yönlendirme bölümüdür.

Okuma parçaları

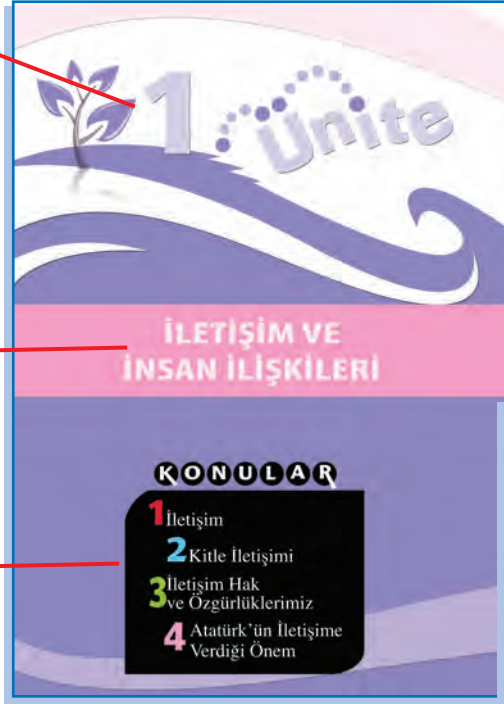
Konu ile ilgili düşündürücü, tartışma gerektiren soru ve açıklama bölümüdür.

Konunun çalışma kitabı ile ilişkilendirildiği sayfa numaralarını belirtir.

Ünite numarası

Ünite adı

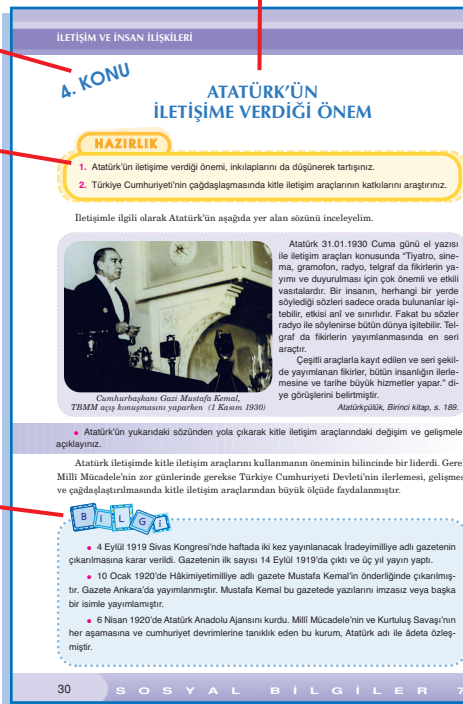
Ünite içindeki konular

Konu adı

Konu numarası

Konu ile ilgili hazırlık çalışmaları

Konu ile ilgili bilgi notlarının yer aldığı bölümdür.

Konu ile ilgili gazete haberlerini içeren bölümdür.

EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT

Aşağıda LOŞEV, ÇEKÜL'e ait haberlere ve "EGEV" ait İnternet sitesi görüntüsüne yer verilmişdir. İnceleyiniz.

ÇEKÜL Ankara şubesi Ordu'ya da el attı

LOŞEV'in eşya paylaşımı Ankara'da

Bir Gazete Haberi: 4

Bir Gazete Haberi: 5

Yukarıda okuduğunuz çalışmalar vakıflar tarafından yapılmıyorsa, toplumun bu alanlardaki ihtiyaçları karşılanabilir miydi? Açıklayınız.

152 **SOSYAL BİLGİLER 7**

Konu ile ilgili İnternette alınan bilgilerin olduğu bölümdür.

KITLE İLETİŞİMİ

YASAMIN İÇİNDEN

ATATÜRK VE BASIN

Ulu önderimiz Atatürk'ün, basın hakkındaki düşüncelerini (15 Ocak 1923) Eskişehir'de yaptığı toplantıdaki konuşmasından öğrenelim:

Gazi Mustafa Kemal Paşa: Gazeteniz var mı?

Başı Bey: Yok, Paşa Hazretleri. Fakat bendiniz, İstanbul'dan makine getirttin. Bir haftaya kadar kâğıtla çıkıyorsunuz.

Gazi Mustafa Kemal Paşa: Gazete gerekli... Az önce Milli Eğitim Müdürü genel bilgisizlikten söz etti. Bunun için yalnız okullara önem vermek yeterli değildir. Şimdiye kadar cahil kâğıtlara da fikir vermek ihtiyacı vardır. Ve bunun için önemli araç basımdır. Bir de matbaalar elimizde olunca ufak broşürler çıkarılarak köylere ulaşılar. Yalnız ulaştırmak yeterli değil onları okutmalıdır. Bir birçok yerler gördüm ki ajansları bile yolları, postalarında kalyor. Ajanslar her yere gitmiyor. Ya telgrafhanede veya masalarda kalyor. Halk okuyamıyor. Giden yerlerde suraya bura-bura bırakıyorlar.

Basının önemini inkâr etmek mümkün değildir. Memleketin uygarlık düzeyi ve kamuoyu nedir? Bunu içe dışa anlatacak basımdır.

Başı Bey: Bakınız Paşa Hazretleri, Ankara buraya on iki saatir. Oysa bir ajans üç gün sonra geliyor. Sonra ajanslar esaslı bilgi de vermiyor. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü hâzi ajanslar aracıyla daha bilgilendirilecek çok iyi olacaktır. Bir de koruma sorunu var. Şimdiye kadar tevdik görmedim.

Gazi Mustafa Kemal Paşa: Milli Hükümetimiz ve onun gerek siyasetini illeyenleri gelenleri sizin belirttiğiniz anlayışta olmalıdır. Gazeteciler, Türkiye içinde milletin düşüncelerini aydınlatan ve kamuoyunu belirgin bir biçimde ortaya çıkaracak çalışmalarında bütünüyle serbest olmalıdır.

Sakarya Gazetesi, Eskişehir 21.04.2006 (Gazete haberi: 1)

Atatürk'ün 1930 Cuma günü el yazısı ile basın hürriyeti ile ilgili "Basın toplantı hürriyetleri olmadan ve topluma ait işler hakkında geniş ve tenkit sahası bırakılmadan kamuoyu vazifesini yapamaz. Millî egemenlik ve temsîlî hükümet fikrinin yayılması ve yükselmesi ancak kamuoyunun faaliyetleriyle mümkündür." diye görüşlerini belirtmiştir.

Atatürk'ün, Birinci kitap, s. 307.

24. sayfa sonunda Atatürk'ün basına verdiği önem ve Türk basınına katkıları ile ilgili yaptığımız araştırmayı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

SOSYAL BİLGİLER 7 25

Konu ile ilgili yönlendirme bölümüdür.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Sözcük Anı

Aşağıdaki öntemizin temel kavramları ve tanımları karşılık olarak verilmişdir. Tanımların başındaki numaraları, o kavramın bağındaki paranteze yazınız.

- İki kişinin bir sorun hakkındaki ortak sonucu varabilmesi. () **iletişim**
- Dünya olaylarını ve haberlerini toplayıp ilgililere dağıtan kurum. () **empati**
- Kişinin kendini karşısındakinin yerine koyup karşısındakinin gözüyle olaya bakması. () **çatışma**
- İletişimde bulunduğumuz kişiden mesajı tam ve doğru olarak alma etkililiği. () **uzlaşma**
- Kişiyi hak ve özgürlüklerine kastı olarak dokunulması, çignenmesi. () **etikletişim**
- Günümüzde görsel ve işitsel etkinliği nedeniyle çok sayıda kişiye ulaşabilen güçlü bir iletişim aracıdır. () **kitile iletişim**
- İletişimsizlikten veya olumsuz iletişimden kaynaklanan sorun yaşamadığımız durum. () **ihlal**
- İnsanların iletişim sırasında karşılıklı etkileme ve etkileme süreci. () **ajans**
- Bazı bilgilerin, bazı kaynaklarca üretilip, geniş insan grubuna yayılması ve grubun buna yorum getirmesi. () **etkili dinleme**
- İki sistem arasında olan bilgi alışverişi. () **televizyon**
- İki sistem arasında olan bilgi alışverişi. () **radyo**

2. Doğru - Yanlış

Aşağıdaki cümlelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

- İletişim insan yaşamının her anında vardır. ()
- Empati kurmak iletişimi zorlaştırır bir davranıştır. ()
- Etkili dinlemenin yollarından biri de vücut dilimizi kullanarak dinlediğimizi karşımdakine hissettirmektir. ()
- Çatışmaların çoğuğu iletişimin olumsuz olduğunu göstermez. ()
- Sorunu görmezden gelme uzlaşmayı getirir. ()
- Eğitimde kitile iletişim araçlarından faydalanılmaz da olur. ()
- Doğru bilgi alma hakkının kullanılması kitile iletişim özgürlüğüne bağlıdır. ()
- Konut, bireyin özel yaşam alanıdır. ()
- Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde "özel yaşamın gizliliği hakkı"ndan bahsedilmemiştir. ()
- İrade-yi Millîye ve Hâkimiyet-i Millîye Atatürk'ün kurduğu gazetelerdir. ()

3. Boşluk Doldurma

Aşağıda boş bırakılan yerlere kutu içinde verilen kelimelerden uygun olanı yazınız.

telefon / İnternet / Anadolü Ajansı / an yazısıyla yazılmamak / haberleşme / empatiyle yazılmamak / Havas Plakın Ajansı

- Karşısındaki kişiye kitle iletişim araçları arasında anonsisteki abonesi olmaması etkiler.
- Kitle iletişim araçlarının eşitlenmeden biri de ıdır.
- Yunus Nadi ve Halide Edip'in girişimleriyle kurulmuştur.

34 **SOSYAL BİLGİLER 7**

Öğrenmekte olduğumuz bilgilerin günlük hayattaki yansımalarını gösterilmesini amaçlayan bölümlerdir.

Konu ile ilgili Mustafa Kemal Atatürk'ün sözlerinin yer aldığı bölümdür.

Konuları öğrenirken pekiştirme amaçlı etkinlikler bölümüdür.

Ünite sonunda öğrendiklerimizi değerlendirme bölümüdür.

1

Ünite

İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

KONULAR

- 1 İletişim
- 2 Kitle İletişimi
- 3 İletişim Hak ve Özgürlüklerimiz
- 4 Atatürk'ün İletişime Verdiği Önem

HAZIRLIK

1. "Karşılıklı etkileşim" sözünden ne anlıyorsunuz?
2. Yakın zamanda sınıfınızda yaşanan bir anlaşmazlık oldu mu? Bu anlaşmazlığın sebepleri sizce neydi?
3. Yaşadığınız anlaşmazlıkları çözmek için hangi yollara başvuruyorsunuz?

Resimleri inceleyiniz. Kuşlar, insanlar arasındaki karşılıklı etkileşimi açıklayınız.

İletişim; duygu, düşünce ya da bilgilerin söz, yazı, hareket ve görüntü aracılığıyla başkalarına aktarılması ve paylaşılmasıdır.

İletişim, bireyin çevresini fark etmesi ile başlar. Güne başladığımız ilk dakikalardan itibaren çevremizdekilerle iletişim hâlinde oluruz. Uyanınca yaptığımız ilk şeylerden biri de annemize ve babamıza "Günaydın!" demektir.

İletişim, insan yaşamının her yerinde ve her anında sözlü veya sözsüz iletişim olarak yer almaktadır. Öğretmenimizi dinlememiz, televizyon izlememiz, gazete, dergi, kitap okumamız, arkadaşlarımızla sohbet etmemiz, her zaman iletişim hâlinde olduğumuzu gösterir.

İnsanlar iletişim kurmadan yaşayabilir mi? Niçin?

Düşünelim-Tartışalım

- Sınıfınızda iyi iletişim kurabildiğiniz arkadaşlarınızla bu iletişimi nasıl gerçekleştirdiniz?

İnsan toplumsal bir varlık olduğu için toplumdan ayrı düşünülemez. Toplum içindeki ilişkilerimizin temelinde iletişim vardır. İletişim toplumun devamlılığı için gerekli ve kaçınılmazdır. Sağlıklı toplum için bireyler arasındaki ilişkilerin etkili iletişim becerileriyle sağlanması gerekir.

Karşılıklı etkileşimlerimizde karşımızdakine söylediğimiz her söz, verilen her mesaj ve her hareketimiz bir iletişim oluşturur. Uygun iletişim yöntemini kullanarak karşımızdaki tarafından doğru anlaşılacak hem kişisel ilişkilerimizde hem de okul hayatımızda çok önemlidir. Çünkü iletişim insan hayatının ve toplumsal ilişkilerin vazgeçilmez bir koşuludur.

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıdaki fotoğraftaki öğrenciler arasında nelerin konuşulabileceğini söyleyiniz.

Aşağıda Tamer'le arkadaşı Sedat arasında geçen iki farklı diyalog örneği yer almaktadır. Diyalogları okuyalım.

Tamer — Bugün annemle sinemaya gideceğiz.
 Sedat — Yarın çok önemli bir sınavım var.
 Tamer — Hangi filme gitsek acaba?
 Sedat — Çok çalıştım. Umarım iyi geçer.
 Tamer — Sen, beni dinlemiyorsun.
 Sedat — Asıl sen, beni dinlemiyorsun.

Tamer — Bugün annemle sinemaya gideceğiz.
 Sedat — Yaa! Ne güzel. Yarın çok önemli bir sınavım olmasaydı ben de sizinle gelebilirdim.
 Tamer — Yarın sınavın mı var?
 Sedat — Evet. Çok çalıştım.
 Tamer — Sana güveniyorum. Mutlaka iyi geçecek.
 Sedat — Teşekkür ederim. Umarım sen de sinemada iyi eğlenirsin bugün.

Düşünelim-Tartışalım

- Okuduğunuz diyaloglarda iletişimi olumlu ve olumsuz etkileyen tutumlar nelerdir?

Aşağıda yer alan görseli inceleyelim. Görselde yer alan çocukların birbirlerinden hangi farklılıklarının olduğunu belirleyelim.

Hepimizin farklı birçok özelliği var. Bu farklılıklara hepimizin saygı duyması gerekir.

Düşünelim-Tartışalım

- Farklılıklara saygı duymak veya duymamak iletişimi nasıl etkiler?

İletişim, insan hayatında vazgeçilmez bir yere sahiptir. Hayatın hemen her anında iletişim vardır. Konuşmasak bile bakışlarımız, el ve yüz hareketlerimizle sözsüz iletişim kurabiliriz. Bu nedenle sağlıklı iletişim kurabilmek çok önemlidir.

Hepimizin farklı birçok özelliği var. Bu farklılıklara hepimizin saygı duyması gerekir. Empati de iletişim kurmada kolay ve sağlıklı bir yoldur. **Empati**, bir insanın, kendini karşısındakinin yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır. Empati kurulan kişi kendisine değer verildiğini ve kendisinin anlaşıldığını hisseder.

İletişimde ihmal edilmemesi gereken bir diğer davranış ise gülümsemektir. Gülümsemek iletişime değer katar.

Sınıfınızda olumlu iletişim kurmadığınızı düşündüğünüz arkadaşlarınız var mı? Varsa bunun nedenlerini nasıl açıklayabilirsiniz?

Olumlu Tutum ve Davranışlar

- Empati kurmak
- Etkili dinlemek
- Farklılıklara saygılı olmak
- Kendini doğru ifade etmek
- Göz teması kurmak
- Gülümsemek
- Dikkatini karşısındaki kişiye vermek
- Etkili reddetmek

Olumsuz Tutum ve Davranışlar

- Ön yargıyla yaklaşmak
- Emir vermek
- Tehdit etmek
- Suçlamak
- Alay etmek
- İsim takmak
- Argo sözcük kullanmak
- Karşıdaki kişinin sözünü kesmek

Yukarıda sıralanan iletişimi olumlu veya olumsuz etkileyen davranış ve tutumlara siz de başka örnekler bulunuz.

ETKİLİ DİNLEME

İletişimde dinlemenin öneminden bahsetmiştik. Peki, nedir dinlemek? Dinlemek sadece işitmek midir?

Dinlemek, öğrenilmesi ve geliştirilmesi gereken bir beceridir. Dinlemeyi etkili bir şekilde yapamazsak kurduğumuz iletişim sağlıklı olmaz. Karşımızdaki kişiyi etkili dinlemekle birlikte, dinlediğimizi ona hissettirmeliyiz.

Etkili Dinleme: İletişimde bulunduğumuz kişiden mesajı tam ve doğru olarak alma etkinliğidir.

Etkili dinleyebilmek için;

1. Dinleme davranışının, konuşanda ne gibi etki yaratacağının farkında olmalı ve ona göre dinlemeliyiz.
2. Dinlerken empati kurmalıyız. Anlattıklarına onun bakış açısıyla bakmalıyız.
3. Dinlerken “Evet, anlıyorum...” gibi ifadeleri veya vücut dilimizi kullanarak karşımızdaki kişiyi anladığımızı ona hissettirmeliyiz.
4. Dikkatimizi konuşana vermeli, iletişime açık olduğumuzu göstermeliyiz.
5. Karşımızdaki kişiyi sabırla dinlemeli, sıkılgan tavırlar içine girmemeliyiz. Böylece güven ve saygıya dayalı bir iletişim gerçekleşir.

Karagöz ve Hacivat iyi arkadaşlardır. Okuma yazması olmayan Karagöz her şeyi ters anlamakta ya da kelimelere yanlış anlamlar yükleyerek onları yanlış yorumlamaktadır. Hacivat ise az buçuk okumuşluğundan dolayı konuşmalarına yabancı sözcükler katmayı huy edinmiştir. Aralarındaki bu farklılık sağlıklı iletişim kurmalarını çoğu zaman engellemektedir.

Okuma Parçası

- Hacivat** : Aman, Karagöz, niçin bu kadar öfkeleniyorsun? Ben sadece konuşmaya geldim.
- Karagöz** : Masa ile tokuşmaya mı geldin?
- Hacivat** : Canım, öyle değil. Seninle biraz sohbet etmeye geldim.
- Karagöz** : Bırak, Hacivat, bırak! Ne sen sor, ne ben söyleyim. Başıma gelenleri bilmezsin.
- Hacivat** : Hayrola, kardeşim, ne oldu?
- Karagöz** : Ne olacak, gazeteci oldum be!
- Hacivat** : Eline ayağına yakışır ya!
- Karagöz** : Vay! Beğenmedin mi? Ben kimden aşağı kalırım?
- Hacivat** : Yok a canım, ben sana çok demedim; lakin gazeteciler okuma yazma bilir, sende okumak yazmak Hak getire!
- Karagöz** : Laf be! Gazeteci olmak için okumak yazmak mı lazım?

Cevdet Kudret, Karagöz, s.1183-1186.

Düşünelim-Tartışalım

- Karagöz ve Hacivat'ın konuşmasında sağlıklı iletişimi engelleyen ifade biçimleri nelerdir?
- Günlük hayatınızda iletişim kurmanızı engelleyen hangi durumlarla karşılaşılıyorsunuz?
- Sizce iletişimdeki engelleri kaldırmanın yolları nelerdir?

ÇK: 2. Etkinlik

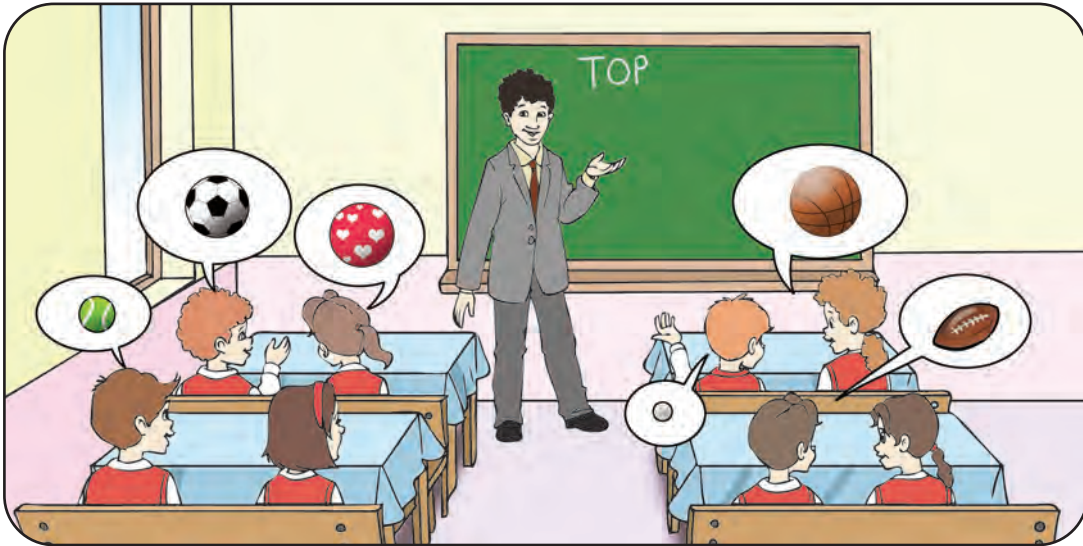
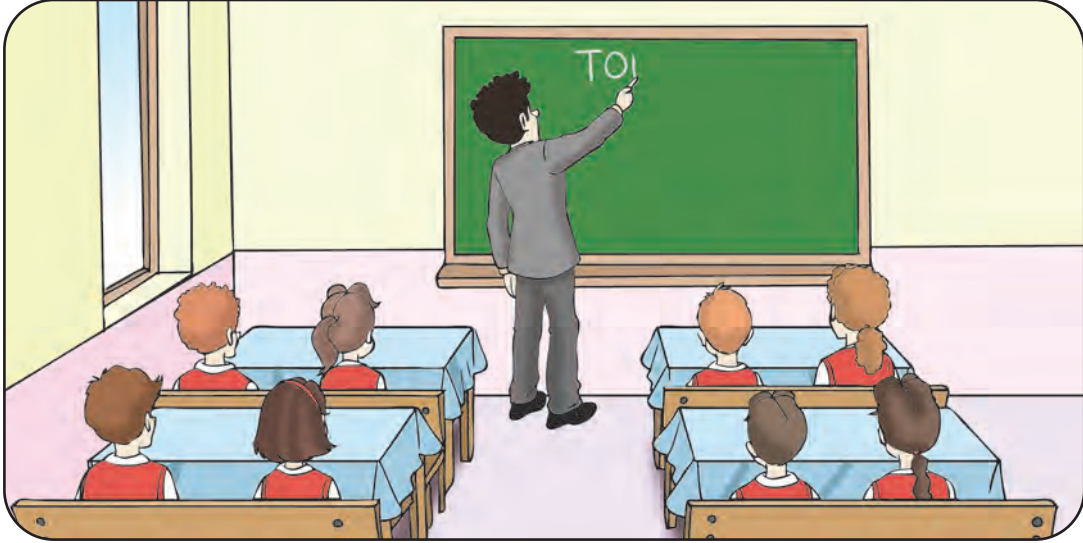
s.13

Bilgi notunu okuyalım. Bilgi notunda verilen örnekleri günlük yaşantımızda nasıl kullandığımızı ve arkadaşlarımızla ilişkilerimizdeki yerini belirlemeye çalışalım.

İlişkilerimizde kullandığımız dil, iletişimimizin olumlu veya olumsuz olmasına etki eder.

1. “Ders anlatırken konuşmanızdan rahatsız oluyorum.” ben dilidir.
- 2 “Dersi dinlemiyorsun.” sen dilidir.

Yukarıdaki resimleri inceleyiniz. Öğretmenin verdiği mesajı ve öğrencilerin algılarını, etkili iletişim kapsamında değerlendiriniz.

Kısaca, insanlar duygu ve düşünceleri olan canlılardır. Bu duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşma ihtiyacı duyarlar. Biz, buna iletişim diyoruz. İletişim doğru ve sağlıklı olursa toplumu oluşturan insanlar, mutlu ve huzurlu olurlar. İletişim kurarken uyum ve ahenk sağlanmalıdır. Bunu gerçekleştiremediğimizde yukarıda karikatürde olduğu gibi insanlarla olumlu ve sağlıklı iletişim kurmamız zorlaşır.

ÇATIŞMADAN UZLAŞMAYA

- Çatışma ve uzlaşma kavramlarından ne anlıyorsunuz?

Kişiler arası iletişimde hangi davranışlarla karşılaşabileceğimizi zihnimize canlandıralım. Bizim duygu, düşünce ve fikirlerimiz takdir edildiği gibi beğenilmeyebilir de. Aşağıdaki karikatürlerde bu duruma yönelik davranışları karikatürleri incelediğinizde göreceksiniz. Bilim adamları bu durumu çatışma ve uzlaşma olarak ifade etmektedirler.

Çatışma, çevremizdeki insanlarla iletişim kurmakta zorlandığımız ya da kurulan iletişimden istenilen sonuç alınmadığı durumda kendini ifade edememenin verdiği gerginlik hâlidir.

İnsanlarda olumlu veya olumsuz iletişimin göstergesi, çatışmaların azlığı veya çokluğu değildir. Gerçek gösterge çatışmaların uzlaşmaya dönüştürülüp dönüştürülememesidir.

- Sizce insanlar birbirleriyle uzlaşma için neler yapmalıdırlar?

- Siz kiminle nasıl bir çatışma yaşadınız? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

- Çatışma sonrası yaşadığınız duygular nelerdir?

Uzlaşma Yok!

1. Sorunu görmezden gelme
2. Uzlaşmaya zorlama
3. Boyun eğme

Uzlaşma Var!

1. Dinleme
2. Empati kurma
3. İş birliği

- Yukarıdaki görsellerde kişiler arasında nasıl bir diyalog geçmiş olabilir?
- Yaşadığınız çatışmayı uzlaşmaya dönüştürmek için neler yaparsınız?

Çatışma sırasında hepimizin uyguladığı farklı yöntemler vardır. Bu yöntemler, çatışmayı uzlaşmaya dönüştürebilir veya yeni bir çatışma ekleyebilir. Çatışmayı uzlaşmaya dönüştürmek için karşımızdakini zorlama, ona uyma veya onunla çatışmadan kaçma gibi tarzlar sorunu çözmeye yetmez. Sorunu çözmek için etkili iletişim becerilerini (etkin dinleme, empati kurma, farklı düşüncelere saygı gösterme, beden dili ve ben dilini kullanma vb.) kullanmalıyız.

Bazı insanlar, çatışmaların kendi kendine yok olacağını düşünerek sorunu görmezden gelir ve uzlaşmadan kaçar. Ortada sorun yokmuş gibi davranır. Fakat bu davranış o kişiye karşı kızgınlığımızı içten içe artırır. Belki de kızgınlığımızı anlatmak için bizi başka birine yönlendirir. Bu nedenle çatışmalardan kaçmamalı, çatışmaları ortaya çıkararak uzlaşmaya dönüştürebilmeliyiz.

HAZIRLIK

1. "Kitle iletişimi" kavramından ne anlıyorsunuz?
2. Günümüzde kullandığımız kitle iletişim araçlarının sizce yaşamımızdaki önemleri nelerdir?
3. En sık kullandığınız kitle iletişim araçları hangileridir?

Aşağıda kitle iletişim araçları görülmektedir. Bu araçların birçoğu günümüzde yaygın olarak kullanılırken bazıları ise iletişimde işlevini kaybetmiştir.

- Sizce kitle iletişim araçlarının insanlar arasındaki etkileşime ne gibi katkıları vardır?

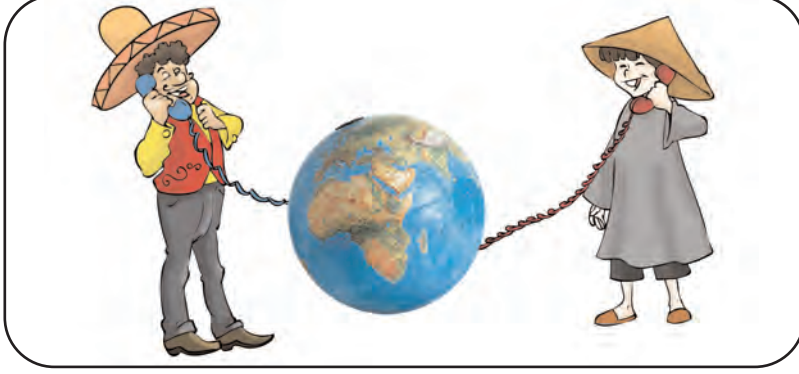
Mağara resimleri, posta güvercinleri, boru sesleri ve duman işaretleriyle başlayan iletişim, yazının icadıyla büyük gelişme göstermiştir. Yazılı iletişime geçilmesiyle konuşma dilinin zaman ve mekândaki sınırlılıkları ortadan kaldırıldı. Uzaktan haberleşme, bilgi ve deneyimleri biriktirme imkânı açısından sözlü iletişime göre çok daha güvenilir ve kalıcı olan yazı, en etkili iletişim şekli olmaya başladı.

Matbaanın icadıyla yazılı iletişim kaynakları hızla çoğaldı ve artık insanlar dış çevreyle ilgili haberleri gazete, dergi ve kitaplardan okumaya başladılar.

19. yüzyılda sırasıyla telgraf, telefon ve radyonun bulunması ile iletişim alanında önemli gelişmeler oldu. Televizyonun yayına başlaması, arkasından bilgisayarın kullanılması ve *İnternetin* bulunması yeni bir dönemin başlangıcı oldu.

BİLGİ ELİMİZİN ALTINDA

Artık dünyanın bir diğer ucundaki iki kişi haberleşmek için çok uzun süre beklemek zorunda değil. Bunun için sadece birkaç saniye yeterli.

- Günümüzde kitle iletişim araçlarından başka hangi alanlarda faydalanıyoruz?

Haberleşmenin yanında bilgiye ulaşmak da artık çok kolay. Elektronik postayla başlayan süreç, bazı kavramların önüne “e” konularak ticaret, alışveriş, bankacılık alanlarında farklı boyut kazandı. Artık insanlar, evlerinden e-ticarette uçak, otobüs biletleri alıp alışveriş yapabiliyorlar. Kiralar, faturalar e-bankacılık sistemi ile evdeki bir bilgisayardan ödenebiliyor.

- Siz, kitle iletişim araçlarından hangi amaçla ve nasıl yararlanıyorsunuz?

Dünyanın en başarılı kişilerinden Bill Gates (Bil Geyts) geliştirdiği bilgisayar programlarıyla ilgili şöyle diyor:

“Çok gençken bu sektöre girdik ve çok farklı bir vizyon vardı aklımızda. Bilgisayarın sadece şirketler ve hükümetler tarafından kullanılmasını değil bireyler tarafından da kullanılmasını istiyorduk. Böylelikle insanlar bilgisayarlarla fikirlerini paylaşabilecek ve iletişim kurabileceklerdi. Yani yaratıcılığımız açısından en iyi cihazı geliştirmeyi hedefliyorduk. Artık aslına bakarsanız bilgisayarların yetenekleri ve kapasiteleri açısından bir sınırlama kalmadı.”

http: arşiv.ntvmsnbc.com

Bill Gates’in bilgisayar ile ilgili düşüncelerini incelemeye devam edelim.

“Hep birlikte başka bir harika yolculuğa başlıyoruz. Bunun bizi nereye yönelteceğinden emin olamayız ama birçok yaşamı etkileyeceğini ve bizi daha ileri götüreceğini biliyorum. Temel değişiklik, insanların birbiriyle iletişim kurma yollarında olacaktır. “İnternet Devrimi” diye adlandırabileceğimiz, yaklaşan iletişim devriminden doğan yararlar ve sorunlar, kişisel bilgisayar döneminin getirdiklerinden çok daha büyük olacaktır.”

Bill Gates’in Liderlik Sırları, s. 14.

Düşünelim-Tartışalım

• Aşağıdaki televizyon programlarını gösteren fotoğraflara bakarak kitle iletişim araçlarının işlevlerinin neler olabileceğini düşününüz. Bu programların iletişime katkılarını altta verilen tablonun ilgili bölümlerine yazınız.

2

1

4

3

5

6

Program Nu.	Programın İletişime Katkıları
1	
2	
3	
4	
5	
6	

- Sizce televizyon, radyo, gazete, dergi gibi kitle iletişim araçlarında çocuklara yönelik programlar yeterli mi? Değilse bu etkinliklerin artırılması için neler yapılabilir?

- Yukarıdaki resmi inceleyiniz. Nasrettin Hoca resimdeki davranışı ile insanlara nasıl bir mesaj vermek istemiş olabilir?

Kitle iletişim araçlarının eğlendirici işlevinden söz etmiştik. Günümüzde görsel ve işitsel etkinliği nedeniyle çok sayıda kişiye ulaşabilen en güçlü iletişim aracı televizyondur. Televizyon programlarının kaliteli olması toplum sağlığı açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Çocuk ve gençlerin boş zamanlarının büyük bir bölümü oyun ve eğlenceyle geçer. Bunun için kitle iletişim araçlarında, çocuklar ve gençler için hazırlanan programların kalitesi ve yeterliliği çok önemlidir.

Hazırlanan programlar, çocukların ve gençlerin eğlenceli vakit geçirmesinin yanı sıra onların sevgi, saygı, öz güven gibi duygularının; yaratıcılık, üretkenlik gibi becerilerinin gelişmesine yardımcı olmalıdır.

Geçmişten günümüze iletişim araçları sürekli gelişmiş birbirini tamamlamıştır. Fakat iletişim araçları hiçbir zaman birbirinin yerini alamamıştır. İletişimin en temel araçları yüzyıllardır hiç değişmemiştir. Bunlar yazı, konuşma ve beden dilidir.

- Atatürk'ün basına verdiği önem ve Türk basınına katkılarına yönelik bir araştırma yapınız.

YAŞAMIN İÇİNDE

ATATÜRK VE BASIN

Ulu önderimiz Atatürk'ün, basın hakkındaki düşüncelerini (15 Ocak 1923) Eskişehir'de yaptığı toplantıdaki konuşmasından öğrenelim:

Gazi Mustafa Kemal Paşa: Gazeteniz var mı?

Basri Bey: Yok, Paşa Hazretleri. Fakat benzeniz, İstanbul'dan makine getirttim. Bir haftaya kadar İstiklal'i çıkarıyorum.

Gazi Mustafa Kemal Paşa: Gazete gerekli... Az önce Millî Eğitim Müdürü genel bilgisizlikten söz etti. Bunun için yalnız okullara önem vermek yeterli değildir. Şimdiye kadar cahil kalanlara da fikir vermek ihtiyacı vardır. Ve bunun için önemli araç basındır. Bir de matbaalar elimizde olunca ufak broşürler çıkarılarak köylere ulaşılır. Yalnız ulaştırmak yeterli değil onları okutmalıdır. Ben birçok yerler gördüm ki ajansları bile yollarında, postalarda kalıyor. Ajanslar her yere gitmiyor. Ya telgrafhanede veya masalarda kalıyor. Halk okuyamıyor. Giden yerlerde şuraya buraya bırakılıveriyorlar.

Basının önemini inkâr etmek mümkün değildir. Memleketin uygarlık düzeyi ve kamuoyu nedir? Bunu içe dışa anlatacak basındır.

Basri Bey: Bakınız Paşa Hazretleri, Ankara buraya on iki saattir. Oysa bir ajans üç gün sonra geliyor. Sonra ajanslar esaslı bilgi de vermiyor. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü bizi ajanslar aracılığıyla daha bilgilendirse çok iyi olacaktır. Bir de koruma sorunu var. Şimdiye kadar teşvik görmedim.

Gazi Mustafa Kemal Paşa: Millî Hükûmetimiz ve onun gerçek siyasetini izleyen ileri gelenleri sizin belirttiğiniz anlayışta olmalıdır. Gazeteciler, Türkiye içinde milletin düşüncelerini aydınlatan ve kamuoyunu belirgin bir biçimde ortaya çıkaracak çalışmalarında bütünüyle serbest olmalıdır.

*Sakarya Gazetesi, Eskişehir 21.04.2006
(Gazete haberi: 1)*

Gazeteci Atatürk

Güzel yazmak, güzel konuşmak meziyeti, Mustafa Kemal'de daha çok genç yaşlarda kendini belli etmişti. Okulda çıkardığı gazete, onun bu yönünün daha da gelişmesine olanak sağlıyordu.

Bir grup harbiyeli genç tarafından çıkarılan gazetenin hemen tümü Mustafa Kemal'in ateşli kaleminden çıkıyordu. Ama saraya çoktan haber uçurulmuş, hürriyet fikrinin yayılmasına çalışan bir avuç gencin yakalanması için harekete geçilmişti.

Nuri DALKILIÇ, Yıllarboyu Tarih Dergisi (11), s. 43.

Atatürk 31.01.1930 Cuma günü el yazısı ile basın hürriyeti ile ilgili "Basın toplantı hürriyetleri olmadan ve topluma ait işler hakkında geniş ve tenkit sahası bırakılmadan kamuoyu vazifesini yapamaz. Millî egemenlik ve temsili hükümet fikrinin yayılması ve yükselmesi ancak kamuoyunun faaliyetleriyle mümkündür." diye görüşlerini belirtmiştir.

Atatürkçülük, Birinci kitap, s. 307.

- 24. sayfa sonunda Atatürk'ün basına verdiği önem ve Türk basınına katkıları ile ilgili yaptığınız araştırmayı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

İLETİŞİM HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİZ

HAZIRLIK

1. Televizyon, gazete ve İnternet ortamında kişilere ait özel bilgilerin izinsiz yer almasının sakıncaları neler olabilir? Araştırınız.
2. Size ait özel bilgiler herkes tarafından bilinse bu duruma ne tepki verirdiniz?

Gökhan ilköğretim okulu 7. sınıf öğrencisidir. Öğretmeninin verdiği bir ödev için babasından yardım istemiştir. Babası ödev konusunun doğru bilgi alma, düşüncüyü açıklama ve kitle iletişim özgürlüğü olduğunu öğrenince aklına hemen güzel bir fikir gelir; oğluna gazeteci arkadaşı Bekir Bey ile röportaj yapmasını önerir. Şimdi Gökhan'ın Bekir Bey ile yaptığı röportajı birlikte okuyalım.

Gökhan: Merhaba Bekir Bey.

Bekir Bey: Merhaba Gökhan.

Gökhan: Öğretmenim bana bir araştırma ödevi verdi. Babam bu konuda sizinle görüşmemin doğru olacağını söyledi. Ben de bu nedenle sizinle görüşmeye geldim.

Bekir Bey: Çok iyi yapmışsın. Baban konuları söyledi. Ben de sana yardımcı olabileceğimi düşünüyorum.

Gökhan: Size ilk sorumu sormak istiyorum.

Bekir Bey: Tabi sorabilirsin.

Gökhan: Doğru bilgi alma hakkı nedir?

Bekir Bey: İnsanların gazete, televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçlarından aldığı haberlerin doğru olması demektir. Bu bizim temel insan haklarımızdandır. Çağdaş toplumlarda olduğu gibi toplumumuzun insan haklarından etkin bir şekilde yararlanmaları için basın yoluyla onları bilinçlendirmeye çalışıyoruz. Bu konuda yetkili kurumlardan nasıl yararlanmaları gerektiğini vurgulamayı vatandaşlık görevi sayıyorum.

Gökhan: Bir gazeteci gözüyle düşüncüyü açıklama özgürlüğü ile ilgili görüşlerinizi alabilir miyim.

Bekir Bey: İnsanlar düşündükleri her şeyi açıklayabilmelidir. Buna düşüncüyü açıklama özgürlüğü denir. Düşüncesini açıklayan kişilerin doğru bilgi verme sorumluluğu vardır. Doğru bilgi verilmediğinde hukuk kuralları devreye girer.

Gökhan: Kitle iletişim özgürlüğü sizce ne demektir?

Bekir Bey: Kitle iletişim araçlarının doğru haber alma özgürlükleri kadar doğru haber verme yükümlülükleri de bulunmaktadır.

Gökhan: Peki, bu konular arasında nasıl bir bağlantı vardır?

Bekir Bey: Kitle iletişim özgürlüğü, düşüncüyü açıklama özgürlüğü ve doğru bilgi alma hakkının birbiriyle karşılıklı ilişkisi vardır. Kamuoyunun gerçekleri öğrenmesi, doğru bilgi alması uluslararası bir haktır. Bunun için düşüncüyü açıklama özgürlüğüne ihtiyaç vardır. İnsanların düşüncelerini toplumla paylaşabilmeleri için ise kitle iletişim özgürlüğüne ihtiyaç duymaktadır.

Gökhan: Kitle iletişim, düşüncüyü açıklama özgürlüklerimiz gibi diğer haklarımız ihlal edildiğinde bir gazeteci olarak nasıl davranmanız gerekir.

Bekir Bey: Sade bir vatandaş gibi söz konusu haklarımız ihlâl edildiğinde yetkili kurumlarda bu haklarımızın kullanılmasını sağlarız. Bu bizim vatandaşlık görevimizdir. Biz haklarımızı yetkili kurumlarda aramazsak demokrasimiz de normal işlemez.

Gökhan: Peki, hangi hâllerde özgürlükler sınırlıdır?

Bekir Bey: Kamu güvenliği ve kamu sağlığı söz konusu olduğunda, kanunlar çerçevesinde özgürlükler sınırlandırılabilir.

Gökhan: Teşekkür ederim Bekir Bey. Sorularımın cevabını aldım.

Bekir Bey: Umarım yararlı olmuşumdur. Tekrar görüşmek üzere iyi günler.

Gökhan: İyi günler.

Kitle iletişiminde doğru haber alma özgürlüğü kadar doğru haber verme sorumluluğu da vardır. Aşağıdaki şemayı inceleyerek haber alma özgürlüğü ve sürecini değerlendiriniz.

Özgürlüklerden yeterince yararlanabilmemiz için yasal düzenlemeler yapılması gerekli olduğunu her hâlde hepimiz kabul ederiz. Bu gerçekten hareketle düşünce, haberleşme ve basın özgürlüğü konusunda 1982 Anayasamızda düzenleme yapılmıştır. Anayasamızın bu konularda bize sağladığı haklar aşağıda yer almaktadır. Okuduktan sonra bu maddeleri aramızda tartışalım.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982

26. Madde: Herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.

22. Madde: Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir.

28. Madde: Basın hürdür, sansür edilemez.

Düşünelim-Tartışalım

- Haberleşme hürriyetinin anayasal güvence altına alınması toplumumuza ne gibi faydalar sağlamıştır?
- Toplumla paylaşmak istediğiniz bir düşünceniz olsaydı bunu hangi yolları kullanarak yapardınız?
- Anayasa'mızın 28. maddesi ile doğru bilgi alma hakkı arasında ne gibi bir ilişki vardır?
- Özgür basın kavramından ne anlıyorsunuz?

ÇK: 4. Etkinlik

s.15

ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI

Efe'nin Günlüğü

Üç senedir günlük tutan Efe, ailesi ve arkadaşlarıyla yaşadığı önemli olayları fırsat buldukça günlüğüne yazar; üzüntülerini ve sevinçlerini günlüğüyle cömertçe paylaşırdı.

Efe, yazmak istediklerini unutmayıp hemen not alabilmek için günlüğünü okula da götürürdü. Bir gün öğretmeniyile arasında geçen diyalogu yazmak için defterini çıkardı. Öğretmeniyile arasında kısa ve hoş anıyı hemen defterine kaydederek bahçeye çıktı.

O sırada Efe'nin sıra arkadaşı Toprak, masanın üzerindeki dışı süslü bu defterin ne olduğunu merak edip Efe'nin defterini karıştırmaya başladı. Defterin açılan ilk sayfası, Efe'nin en son yazıp kalemi de arasında bıraktığı sayfaydı.

Toprak, Efe'ye göre daha çalışkan, daha aktifti. Efe ise biraz daha çekingen ve suskundu. En son derste Efe, öğretmeninin sorduğu bir soruya doğru cevap vermiş hem kendi sevinmiş hem de öğretmenini sevindirmişti. Öğretmeni, sevincini Efe'yi tebrik ederek göstermişti. Öğretmeni tarafından takdir edilmek Efe'nin çok hoşuna gitti ve bu güzel anıyı hemen defterine kaydederek anısını kendince kalıcı kıldı.

Efe, bahçeden gelince Toprak'ın alaycı sözleriyle karşılaştı:

— Arkadaşlar, Efe defterine, “Öğretmenim beni kutladı.” diye yazmış... Efe sen defterine bunları yazarsan senede en fazla üç sayfasını doldurursun...

Efe çok utanmış ve mahçup olmuştu. Kızaran, ısınan yanaklarını, akıttığı soğuk ter ve göz yaşları serinletmeye başlamıştı bile.

Tam o sırada gelen öğretmeni ne olduğunu merak etmiş ve olan biteni kısa sürede öğrenmişti. Öğretmen Toprak'a:

— Toprak, yaptığın çok yanlış bir davranış. Hem arkadaşının özel eşyalarını karıştırarak onun özel yaşamına saygısızlık yaptın belki de Efe için gizli kalması gereken özel hayatına ait bilgilerin herkesin duymasına neden oldun hem de onunla dalga geçerek arkadaşının kalbini kırdın.

Konuyu uzatmadan dersine devam eden öğretmen Toprak'a Efe'nin günlüğünü almasını söyledi. Ama o söylemese bile Toprak'ın bunu zaten yapacağını anlamıştı.

Dersten sonra Toprak Efe'den özür dileyerek yaptığının yanlış olduğunu, kimsenin özel eşyalarına dokunmaması gerektiğini öğrendiğini söyledi. Efe de Toprak'ın üzülmesine daha fazla dayanamayarak onu affetti. Bu olaydan sonra Efe ve Toprak'ın arkadaşlığı okul yılları boyunca hiç kopmadan sürüp gitti.

Düşünelim-Tartışalım

- Sizin günlüğünüzün herkes tarafından okunmasını istermisiniz? Neden?
- Toprak'ın yaptığı davranışı nasıl karşılıyorsunuz? Niçin?
- Siz Toprak'ın yerinde olsaydınız defteri merak ettiğinizde ne yapardınız?
- Efe'nin yerinde siz olsaydınız neler hissederdiniz?

Özel hayatımız ve aile hayatımızla ilgili yapılan yasal düzenlemeler aşağıda verilen Anayasamızın 20 ve 21. maddelerine dayanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982)

20. Madde: Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

21. Madde: Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

Düşünelim

- Özel hayat, aile hayatı ve konut dokunulmazlığı kavramları arasında nasıl bir bağlantı olduğunu inceleyelim.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

16. Madde: Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948)

12. Madde: Kimsenin özel yaşamına, ailesine, konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz.

Herkesin, bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

19. Madde: Herkesin, düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

Birçok ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar sözleşmelerinde kişi özgürlüklerini güvence altına alan maddelere yer vermişlerdir.

Bizim de Anayasa'mızda kişi hak ve hürriyetlerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bunlar arasında özel hayatın gizliliği, aile hayatına saygı, konut dokunulmazlığı, haberleşme özgürlüğü de bulunmaktadır.

Her insanın özel bir hayatı vardır. Özel hayatın gerçekleşme alanlarından en önemlisi ise yaşadığımız evlerdir. Özel yaşamımızın gizliliği hakkı kadar, konut dokunulmazlığı hakkımızın da önemi büyüktür.

Özel hayatın gizliliğine dayalı bir özgürlük de haberleşme özgürlüğüdür. Haberleşme özgürlüğünde kişilerin telefonları dinlenemez, yazışmaları okunamaz. Kısacası kişinin özel hayatına müdahale edilemez.

4. KONU

ATATÜRK'ÜN
İLETİŞİME VERDİĞİ ÖNEM

HAZIRLIK

1. Atatürk'ün iletişime verdiği önemi, inkılaplarını da düşünerek tartışınız.
2. Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaşmasında kitle iletişim araçlarının katkılarını araştırınız.

İletişimle ilgili olarak Atatürk'ün aşağıda yer alan sözünü inceleyelim.

*Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal,
TBMM açış konuşmasını yaparken (1 Kasım 1930)*

Atatürk 31.01.1930 Cuma günü el yazısı ile iletişim araçları konusunda “Tiyatro, sinema, gramofon, radyo, telgraf da fikirlerin yayımı ve duyurulması için çok önemli ve etkili vasıtalar. Bir insanın, herhangi bir yerde söylediği sözleri sadece orada bulunanlar işitebilir, etkisi anî ve sınırlıdır. Fakat bu sözler radyo ile söylenirse bütün dünya işitebilir. Telgraf da fikirlerin yayımlanmasında en seri araçtır.

Çeşitli araçlarla kayıt edilen ve seri şekilde yayımlanan fikirler, bütün insanlığın ilerlemesine ve tarihe büyük hizmetler yapar.” diye görüşlerini belirtmiştir.

Atatürkçülük, Birinci kitap, s. 189.

- Atatürk'ün yukarıdaki sözünden yola çıkarak kitle iletişim araçlarındaki değişim ve gelişmeleri açıklayınız.

Atatürk iletişimde kitle iletişim araçlarını kullanmanın önemini bilincinde bir liderdi. Gerek Millî Mücadele'nin zor günlerinde gerekse Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilerlemesi, gelişmesi ve çağdaşlaştırılmasında kitle iletişim araçlarından büyük ölçüde faydalanmıştır.

- 4 Eylül 1919 Sivas Kongresi'nde haftada iki kez yayınlanacak İradeyimilliyeye adlı gazetenin çıkarılmasına karar verildi. Gazetenin ilk sayısı 14 Eylül 1919'da çıktı ve üç yıl yayın yaptı.
- 10 Ocak 1920'de Hâkimiyetimilliyeye adlı gazete Mustafa Kemal'in önderliğinde çıkarılmıştır. Gazete Ankara'da yayımlanmıştır. Mustafa Kemal bu gazetede yazılarını imzasız veya başka bir isimle yayımlamıştır.
- 6 Nisan 1920'de Atatürk Anadolu Ajansını kurdu. Millî Mücadele'nin ve Kurtuluş Savaşı'nın her aşamasına ve cumhuriyet devrimlerine tanıklık eden bu kurum, Atatürk adı ile âdeta özleşmiştir.

Atatürk iletişime oldukça önem veriyordu. O, insanlar arasındaki iletişim dillerini kullanma konusunda bir uzman kadar bilgili ve yetenekliydi. 1 Kasım 1928 tarihinde Arap alfabesinin yerine Latin alfabesini getirmekle yazılı iletişimde yenilik yapmıştır.

Böylelikle halk okuma yazmayı çok daha kolay öğrendi. Toplumda okuma yazma oranı yükseldi. Dünya devletleri ile iletişim bağlantıları gelişti. Sonuçta da toplumsal iletişim çağdaşlaştırılmış oldu.

*Cumhuriyet Bayramı törenlerinde
(29 Ekim 1929)*

«... Cumhuriyet devrinin kendi anlayış ve ahlâkı-nı taşıyan basınını yine ancak Cumhuriyetin kendisi yetiştirir. Bir taraftan geçmiş devir gazetelerinin ve adamlarının düzeltilmesi mümkün olmayanları milletin nazarında belirlenirken, öte taraftan Cumhuriyet basınının temiz ve feyizli sahası genişleyip yükselmektedir. Büyük ve soylu milletimizin yeni çalışma ve medeniyet hayatını kolaylaştırıp teşvik edecek işte ancak bu anlayıştaki basın olacaktır.» (TBMM 2. Dönem 3. Toplanma Yılına Açarken, 1.Kasım.1925.)

Atatürkçülük, Birinci kitap, s. 311.

“Türkiye basını, milletin gerçek sesi ve iradesinin meydana geldiği yer olan Cumhuriyetin etrafında çelikten bir kale vücuda getirecektir. Bu kale fikir kalesi, zihniyet kalesidir. Basın mensuplarından bunu istemek Cumhuriyetin hakkıdır.” (1924 İzmir’de gazetecilerle)

Atatürkçülük, Birinci kitap, s. 315.

“Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin gelişmesinde başlıca etkindir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” (31.01.1930 Atatürk’ün El Yazması)

Atatürkçülük, Birinci kitap, s. 363.

Kütahya Tren İstasyonunda (24 Ocak 1933)

• Yukarıdaki veciz sözlerden hareketle Atatürk’ün iletişimde basının önemiyle ilgili düşüncelerini açıklayınız.

Etkinlik

- Siz de Atatürk’ün iletişime önem verdiğini gösteren kanıtlar bulunuz.
- Atatürk’ün Türk diline verdiği önemi gösteren kanıtlar bulunuz.

CUMHURİYETİMİZİN TANIĞI: “ANADOLU AJANSI”

Düşünelim-Tartışalım

- Ajans kelimesinden ne anlıyorsunuz?
- Anadolu Ajansının, Millî Mücadelenin başlarında kurulması neden önemliydi?

Anadolu Ajansı, Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmadan on yedi gün önce 6 Nisan 1920’de kurulmuştur.

Millî Mücadelenin başlarında, girilen millî davanın sesinin her yana duyurulması için doğru ve tarafsız haberciliğe büyük ihtiyaç vardı.

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı’ndan yeni çıkmış ve 30 Ekim 1918’de ağır koşullar içeren Mondros Mütarekesi’ni imzalamıştı.

Havas Reuter Ajansının yayınladığı haberler, Türkiye’nin çıkarlarına uygun değildi. Mustafa Kemal Paşa da bu ajansın uydurma, karışıklık çıkarmaya ve zihinleri bulandırmaya yönelik haberlerinden rahatsızlık duymaktaydı.

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu’da giriştiği kurtuluş hareketinin sesini duyurmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulundu. 4-11 Eylül 1919’da toplanan Sivas Kongresi’nde alınan kararların duyurulması amacıyla adını kendi koyduğu “Benim Gazetem” dediği İradeyimilliye gazetesini yayımlattı. Mustafa Kemal, 27 Aralık 1919’da Ankara’ya gelişinden hemen sonra, ilk işlerden biri olarak gazete konusuna el attı. Hâkimiyetimilliye gazetesinin çıkartılmasını sağladı. Bu gazete, millî mücadelenin sesi olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, Bilecik Osmaneli İstasyonunda bir öğrencinin okuduğu şiiri dinlerken (16 Ocak 1923)

Anadolu Ajansı Kuruluyor

Yunus Nadi anlarında, Halide Edip ile istasyondaki mola sırasında aralarında geçen konuşmayı şöyle anlatıyor: “Mart 31, sene 1920. Geyve’ye yolculuğumuzun dördüncü günü ve üçüncü sabahıdır. Bugün Ankara’ya doğru yolumuza devam edeceğiz çünkü beklediğimiz Halide Edip Hanım ile ancak Akhisar istasyonundaki bir mola sırasında ayak üstü biraz görüşebildim.”

Anadolu Ajansının kurucu ve ilk görevlileri (1925)

Bu konuşma sırasında “Halide Edip, Anadolu’nun haklı davasını bütün dünyaya anlatabilmek amacıyla “bir ajans teşkilatı” kurma önerisinde bulunur. “... gider gitmez bir ajans teşkilatı kuralım, o vasıta ile dâhile ve harice söyleriz.”

— Birinci şart hanımefendi. Sonra bunun teferruatı (ayrıntıları) gelir; mesela ilk merhalede neşriyat (yayın) ki başlı başına teşkilata ihtiyaç gösterir...

— Tabii sıra ile hepsi yapılır. Fakat benim fikrimce ilk iş ajans olmalıdır. Hatta isterseniz adını burada koyuverelim. Mesela, Türk Ajansı, Ankara Ajansı, Anadolu Ajansı...

— Bana “Anadolu Ajansı” en iyi bir isim gibi görünüyor.

— Bana da öyle. Değil mi evvela kendini ve mümkünse bütün vatani kurtaracak olan Anadolu’dur. O hâlde kararımızı vermiş olalım: Anadolu Ajansı...

— Evet Anadolu Ajansı hanımefendi...”

Yunus Nadi, Ankara’nın İlk Günleri, s. 78

Anadolu Ajansının Ankara’da İstiklal Caddesi’nde şimdi yıkılmış olan eski genel müdürlük binası (1931-1968)

Anadolu Ajansı

• Siz bir ajans kurmuş olsaydınız günümüz şartlarına göre değerlendirdiğinizde ajansınızın isminin ne olmasını isterdiniz? Niçin?

ÇK: 6. Etkinlik

s.17

1. Sözcük Avı

Aşağıda ünitemizin temel kavramları ve tanımları karışık olarak verilmiştir. Tanımların başındaki numaraları, o kavramın başındaki paranteze yazınız.

1. İki kişinin bir sorun hakkında ortak sonuca varabilmesi. () **iletişim**
2. Dünya olaylarını ve haberlerini toplayıp ilgililere dağıtan kurum. () **empati**
3. Kişinin kendini karşısındakinin yerine koyup karşısındakinin gözüyle olaya bakması. () **çatışma**
4. İletişimde bulunduğumuz kişiden mesajı tam ve doğru olarak alma etkinliği. () **uzlaşma**
5. Kişi hak ve özgürlüklerine kasıtlı olarak dokunulması, çiğnenmesi. () **etkileşim**
6. Günümüzde görsel ve işitsel etkinliği nedeniyle çok sayıda kişiye ulaşabilen güçlü bir iletişim aracıdır. () **kitle iletişim**
7. İletişimsizlikten veya olumsuz iletişimden kaynaklanan sorun yaşama durumu. () **ihlal**
8. İnsanların iletişim sırasında karşılıklı etkilenme ve etkileme süreci. () **ajans**
9. Bazı bilgilerin, bazı kaynaklarca üretilip, geniş insan grubuna yayılması ve grubun buna yorum getirmesi. () **etkili dinleme**
10. İki sistem arasında olan bilgi alışverişi. () **televizyon**
11. İki sistem arasında olan bilgi alışverişi. () **radyo**

2. Doğru - Yanlış

Aşağıdaki cümlelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

- () 1. İletişim insan yaşamının her anında vardır.
- () 2. Empati kurmak iletişimi zorlaştıran bir davranıştır.
- () 3. Etkili dinlemenin yollarından biri de vücut dilimizi kullanarak dinlediğimizi karşımızdakine hissettirmektir.
- () 4. Çatışmaların çokluğu iletişimin olumsuz olduğunu göstermez.
- () 5. Sorunu görmezden gelme uzlaşmayı getirir.
- () 6. Eğitimde kitle iletişim araçlarından faydalanılmazsa da olur.
- () 7. Doğru bilgi alma hakkının kullanılması kitle iletişim özgürlüğüne bağlıdır.
- () 8. Konut, bireyin özel yaşam alanlarındandır.
- () 9. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde "özel yaşamın gizliliği hakkı"ndan bahsedilmemiştir.
- () 10. İrade-yi Millîye ve Hâkimiyet-i Millîye Atatürk'ün kurduğu gazetelerdir.

3. Boşluk Doldurma

Aşağıda boş bırakılan yerlere kutu içinde verilen kelimelerden uygun olanı yazınız.

telefon / İnternet / Anadolu Ajansı / ön yargıyla yaklaşmak / haberleşme / empatiyle yaklaşmak / Havas Haber Ajansı

1. Karşımızdaki kişiye anamızdaki iletişimi olumsuz etkiler.
2. , kitle iletişim araçlarındandır.
3. Kitle iletişim araçlarının işlevlerinden biri de işlevidir.
4. Yunus Nadi ve Halide Edip'in girişimleriyle kurulmuştur.

4. Çoktan Seçmeli

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneğini işaretleyiniz.

- Doğru iletişim kurmak için aşağıdakilerden hangisine öncelikli olarak dikkat etmeliyiz?**
 - Karşımızdaki kişinin fikirlerini eleştirmeliyiz.
 - İletişim araçlarını kullanmalıyız.
 - Karşımızdaki kişiyi dinlemeliyiz.
 - Önce kendi düşüncelerimizi söylemeliyiz.
- Sorunlarımızı çözerken kullandığımız yöntemlerden hangisi etkili değildir?**
 - Etkili dinleme
 - Empati kurma
 - Kendimizi doğru şekilde ifade etme
 - Bize uymasa da her şeyi kabul etme
- Aşağıdakilerden hangisi kitle iletişim araçlarının bireyden çok topluma yararını gösterir?**
 - İnsanları dinlendirmek ve eğlendirmek
 - Kişilerin iletişim eksikliklerini tamamlamak
 - Toplumun kültürel öğelerini benimsetmek
 - Ülkeden ve dünyadan haber vermek
- İnsanların düşüncelerini yazılı, sözlü ve görsel basın yoluyla dile getirmeleri hangi özgürlük kapsamı alanındadır?**
 - Doğru bilgi verme özgürlüğü
 - Kitle iletişim özgürlüğü
 - Düşünce ve ifade özgürlüğü
 - Haberleşme özgürlüğü
- Aşağıdakilerden hangisi iletişimi olumsuz etkileyen davranışlardandır?**
 - Göz teması
 - Emir vermek
 - Anlatılanı dinlemek
 - Öğüt vermek
- Televizyonda izlediğimiz belgeseller, kitle iletişim araçlarının toplumdaki hangi işlevi kapsamında düşünülebilir?**
 - Habercilik
 - Toplumsallaştırma
 - Kültürel geliştirme
 - Bütünleştirme
- Aşağıdakilerden hangisi günümüzde diğerlerine göre daha az kullanılan bir kitle iletişim aracıdır?**
 - Gazete
 - Telgraf
 - Telefon
 - Televizyon
- Aşağıdakilerden hangisi Mustafa Kemal'in kurduğu iletişim kuruluşlarından değildir?**
 - Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
 - İrademilliyeye
 - Hâkimiyetilliyeye
 - Anadolu Ajansı

5. Hangi Kitapları Okuyalım

Cervantes (Servantes)'ten, "Don Kişot"; kahramanımız Don Kişot'u, yardımcısı Sanço anlamıyor. İletişim çatışmalarına güzel bir örnek.

Üstün Dökmen, "Küçük Şeyler"; insan ilişkileri, iletişim hataları örnekleriyle dolu bir kitap.

6. Teknolojiden Yararlanalım

www.trt.net.tr

2. Ünite

ÜLKEMİZDE NÜFUS

KONULAR

1 Yaşadığımız Yerler

2 Nüfusumuzun
Özellikleri

3 Ülkemizde
Göç

YAŞADIĞIMIZ YERLER

HAZIRLIK

Aşağıdaki iki fotoğrafı inceleyiniz. Bütün yerleşim yerlerinin girişlerinde fotoğraflardakine benzer tabelalar görürüz. Bu tabelalar, yerleşim yeri hakkında bize hangi bilgileri veriyor? Yaşadığınız yerin tabelası hakkında araştırma yapınız.

YAŞAMAK İÇİN SEÇİLEN YERLER

Tarihin akışı içinde insanlar göçebelikten yerleşik hayata geçerken insan yaşamını kolaylaştıracak toprağı ve iklimi elverişli yerleri tercih etmişlerdir. Tarım, ticaret, sanayi gibi ekonomik etkinliklere uygun olan yerleşim yerleri zamanla daha da büyümüş büyük şehirler ortaya çıkmıştır.

Yurdumuz, tarihin her döneminde yerleşime uygun görülmüştür. Toprakları verimli, iklimi ılıman, doğal ve tarihî zenginliklerle süslü, tarih boyunca çeşitli toplulukların gelip yerleştiği bir ülke olmuştur.

İstanbul

Başta şehirler olmak üzere ülkemizdeki yerleşim yerlerinin, iklim ve yer şekilleri bakımından uygun alanlarda kurulduğu görülür.

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıda İstanbul'da çekilmiş bir fotoğraf bulunmaktadır. Siz de İstanbul'da yaşamak ister miydiniz? Niçin?

İnsanların yaşamak için seçtikleri yerlerin özellikleri sizce neler olabilir? Sadece yer şekillerinin ve iklimin uygun olması bir yerin yaşamak için seçilmesinde yeterli bir özellik midir? Bu soruların cevaplarını araştıralım. Bir sonraki dersimizde bilgileri arkadaşlarımızla paylaşalım.

Düşünelim-Tartışalım

• Aşağıda farklı yerleşim yerlerine ait fotoğraflar verilmiştir. Bu fotoğrafları inceleyerek buraların neden yerleşim yeri olarak seçilmiş olabileceğini arkadaşlarınızla tartışınız.

Köy

Kasaba

Şehir

Büyükşehir

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

B İ L G İ

Nüfusu 2000'den az olan yerleşim yerleri köy olarak adlandırılır. Ancak bazı köylerimizin nüfusu 10 000'e kadar çıkabilmektedir. Yurdumuzda 35 binin üzerinde köy bulunmaktadır.

Köylere göre daha fazla nüfus barındıran şehirler, sahip oldukları nüfusa göre gruplara ayrılmışlardır.

- Nüfusu 2000'den az olan yerleşim yerleri köy olarak adlandırılır. Ancak bazı köylerimizin nüfusu 10 000'e kadar çıkabilmektedir.
- Nüfusu 12 bin ile 25 bin arasında olanlar küçük şehirler,
- Nüfusu 25 bin ile 100 bin arasında olanlar orta büyüklükte şehirler,
- Nüfusu 100 bin ile 500 bin arasında olanlar büyük şehirler,
- Nüfusu 500 binin üzerinde olanlar metropol şehirlerdir.

ÇK: 1. Etkinlik

s.23

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Nüfus, sınırları belirli bir alanda, belirli bir zamanda yaşayan insan sayısıdır. **Nüfus yoğunluğu** ise bir alanda kilometre kareye düşen insan sayısıdır. Bir yerin nüfusunun yüz ölçümüne bölünmesiyle o yerin nüfus yoğunluğu bulunur.

Şimdi ülkemizin farklı yerleşim yerlerinde yaşayan arkadaşlarımızdan yaşadıkları yerlerin nüfusa etki eden özelliklerini dinleyelim:

Kocaeli ilinden bir görünüm

ARDA

Merhaba, ben Kocaeli ilinde yaşıyorum. Şehrimizin eğitim ve sağlık olanakları gelişmiş düzeydedir. Kocaeli yer şekilleri bakımından sade ve düz bir alana kurulmuş, denize kıyısı olan bir şehirdir. Bu özellikleri nedeniyle ulaşım olanakları gelişmiştir. Şehrimizde ulaşım ağının gelişmiş olması sanayi ve ticaret etkinliklerinin yoğun olarak yapılmasında önemli bir etkidir. Sanayi tesislerinin çok olması ve göç alması nedeniyle şehrimizin nüfusu

kalabalıktır. Şehrimiz Akdeniz ve Karadeniz ikliminin etkisindedir. Bu durum tarım ürünlerinin çeşitliliğine ve verimliliğine neden olmuştur.

AYSEL

Merhaba, ben de Antalya'da yaşıyorum. Burası kıyı kesimleri düzlük, iç kesimlerinde yüksek dağların yer aldığı bir şehirdir. Antalya'nın Akdeniz'de yer alan uzun kıyı şeridi, şehrimizin turizm merkezi olmasının temel nedenidir. Turizmin gelişmiş olması nedeniyle nüfus kalabalıktır. Özellikle yaz aylarında yurt içi ve yurt dışından çok sayıda turist gelmektedir. Ayrıca ılıman Akdeniz ikliminin etkisiyle tarım alanlarımızdan yılda iki kere ürün alınabilmektedir.

Antalya ilinden bir görünüm

PINAR

Merhaba, ben Kars'ta yaşıyorum. Şehrimiz Türkiye'nin yükseltisi en fazla olan yerleşim yerlerinden biridir. Yüksek dağların olması, sert karasal iklimin yaşanması nedeniyle nüfusumuz seyrek. Düzlük alanların az olmasından dolayı tarımdan çok hayvancılık gelişmiştir. Kışların uzun sürmesi ve yoğun kar yağışları nedeniyle eğitim, sağlık olanaklarımız kısıtlı kalmaktadır. Şehrimizin yeryüzü şekilleri özellikle kışın ulaşımı olumsuz yönde etkiler. Bu nedenlerle şehrimiz sürekli göç vermektedir.

Kars ilinden bir görünüm

Şanlıurfa Atatürk Barajı

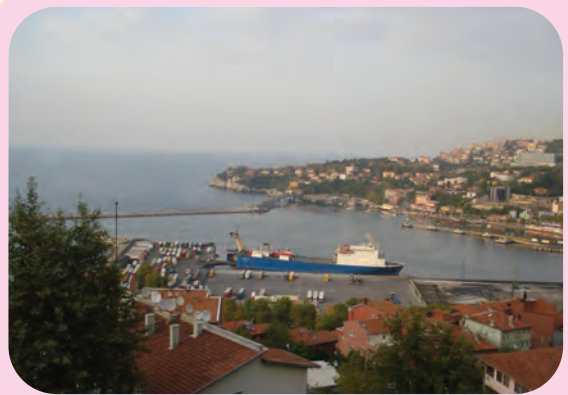
MURAT

Merhaba, ben Şanlıurfa'da yaşıyorum. Şehrimizin yer şekillerinin düz olması nedeniyle ulaşım olanakları gelişmiştir. Bunun yanında Şanlıurfa'nın iklimi, yazları çok sıcak ve kurak olması nedeniyle tarıma elverişli değildir. Ancak Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında yapılan Atatürk Barajı ile tarım alanları sulanmakta ve baraj gölünde su sporları yapılmaktadır. Bu durum tarımın gelişmesine ve buna paralel olarak nüfusun

artmasına neden olmuştur. Birçok Anadolu uygarlığının da merkezi olan şehrimiz, "Millî Mücadele" de gösterdiği başarıdan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından "Şanlı" unvanı ile ödüllendirilmiştir.

DERYA

Merhaba ben Zonguldak'ta yaşıyorum. İlimiz dağlık olması nedeniyle tarıma elverişli alanlara sahip değildir. Buna rağmen nüfus yoğunluğu fazladır. Çünkü Türkiye'nin tek taş kömürü havzası ve önemli demir-çelik tesislerinden biri şehrimizde yer almaktadır. Zonguldak bir liman şehri olduğu kadar önemli bir sanayi, ticaret ve kültür merkezidir. Şehrimiz demir ve kara yolu ile yurdumuzun iç ve batı kesimlerine bağlanmıştır.

Zonguldak ilinden bir görünüm

Şimdi aşağıda yer alan Arda, Aysel, Pınar, Murat ve Derya'nın yaşadığı şehirlerin nüfuslarını inceleyelim.

SAYIM 2010			
İL	TOPLAM	ŞEHİR	KÖY
Kocaeli	1.560.138	1.459.772	100.366
Antalya	1.978.333	1.392.974	585.359
Kars	301.766	123.452	178.314
Şanlıurfa	1.663.371	922.539	740.832
Zonguldak	619.703	287.321	332.382

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Düşünelim-Tartışalım

- Sizce Arda, Aysel, Murat ve Derya'nın yaşadığı şehirlerin çok nüfuslu, Pınar'ın yaşadığı şehrin nüfusunun az olmasının gerekçeleri nelerdir? Sınıfınızda tartışarak bu gerekçeleri gruplayınız.

Aşağıdaki bilgileri okuyunuz.

Aşağıda, ülkemizdeki en kalabalık üç ilimiz ile en tenha üç ilimizin nüfusu verilmiştir. 2000 sayımında Türkiye nüfusu 67.803.927 olarak açıklanmıştır. Nüfusun 20 milyondan fazlasının üç büyük ilimizde yaşadığına bakılırsa ülkemizde nüfusun eşit dağılmadığı anlaşılır. Nüfus artışlarını da değerlendirirsek illerin şehir ve köy nüfusları arasındaki farkın giderek büyüdüğü görülmektedir.

İL	Sayım 2010			Sayım 2000		
	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
İstanbul	13.225.685	13.120.596	135.089	12.573.836	11.174.257	1.399.579
Ankara	4.771.716	4.641.256	130.460	4.466.756	4.140.890	325.866
İzmir	3.948.848	3.606.326	342.522	3.739.353	3.175.133	564.220
Kilis	123.135	85.923	37.212	118.457	82.419	36.038
Bayburt	74.412	37.537	36.875	76.609	37.473	39.136
Tunceli	76.699	47.531	29.168	84.022	54.369	29.653

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Etkinlik

Aşağıda her bölgenin en çok ve en az nüfuslu illeri verilmiştir. Bu illerin çok ve ya az nüfuslu olmalarının nedenlerini araştırınız.

Marmara Bölgesi

İl	Sayım 2010		
	Toplam	Şehir	Köy
İstanbul	13.255.685	13.120.596	135.089
Yalova	203.741	139.388	64.353

Akdeniz Bölgesi

İl	Sayım 2010		
	Toplam	Şehir	Köy
Adana	2.085.225	1.836.432	248.793
Burdur	258.868	159.508	99.360

Karadeniz Bölgesi

İl	Sayım 2010		
	Toplam	Şehir	Köy
Samsun	1.252.693	816.576	436.117
Bayburt	74.412	37.537	36.875

Güneydoğu Anadolu Bölgesi

İl	Sayım 2010		
	Toplam	Şehir	Köy
Şanlıurfa	1.663.371	922.539	740.832
Kilis	123.135	85.923	37.212

Ege Bölgesi

İl	Sayım 2010		
	Toplam	Şehir	Köy
İzmir	3.948.848	3.606.326	342.522
Uşak	338.019	225.570	112.449

Doğu Anadolu Bölgesi

İl	Sayım 2010		
	Toplam	Şehir	Köy
Erzurum	769.085	489.486	279.599
Tunceli	76.699	47.531	29.168

İç Anadolu Bölgesi

İl	Sayım 2010		
	Toplam	Şehir	Köy
Ankara	4.771.716	4.641.256	130.460
Karaman	232.633	159.834	72.799

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Düşünelim-Araştırma

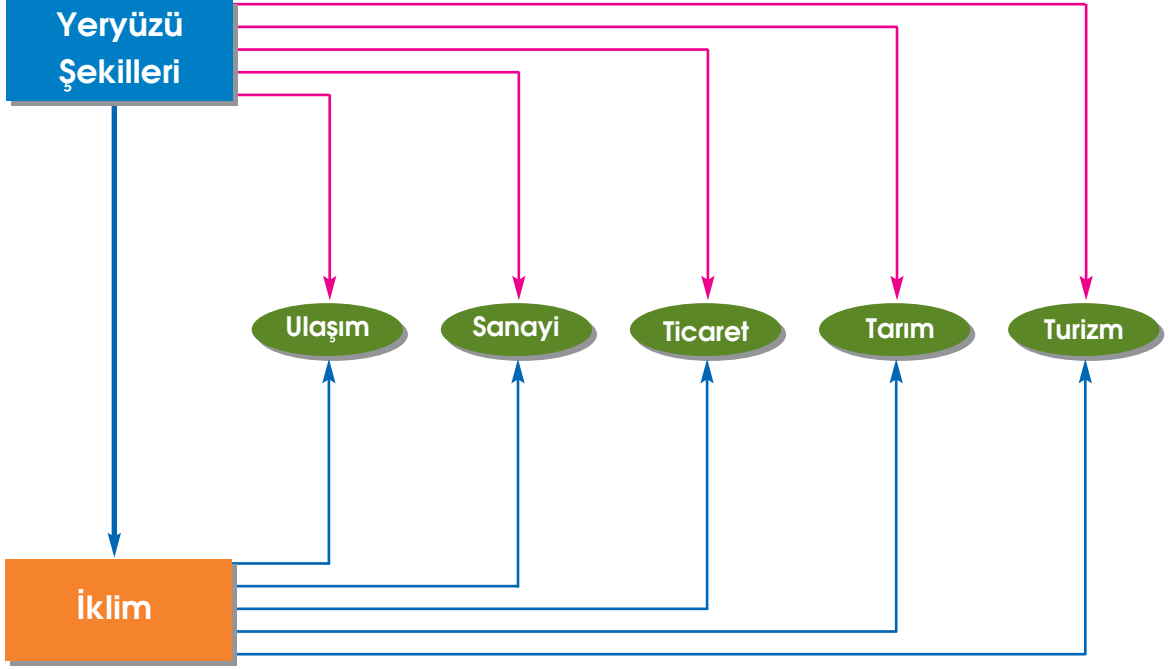
Yaşadığınız yerleşim yerinin;

- İklim özellikleri ve yeryüzü şekilleri,
- Ekonomik hayatı (tarım, madencilik, enerji kaynakları, sanayi, ticaret, turizm ve ulaşım),
- Nüfus yapısı hakkında bilgi toplayınız. Yaşadığınız yerleşim yerini tanıttığınız nite-likte bir afiş hazırlayarak okul panosuna asınız. Ayrıca yaşadığınız yerleşim yerinin nüfusunun az ya da çok olmasında yeryüzü şeklinin, iklimin, ekonomik hayatın etkisini açık-layan bir yazı yazınız. Konu ile ilgili fotoğraf vb. materyaller bulunuz ve sınıfınızda ya da okulunuzda sergileyiniz.

TÜRKİYE'DE NÜFUSUN DAĞILIŞINI NELER ETKİLİYOR?

Ülkemizde nüfusun dağılışı dengeli değildir. Nüfus dağılışı yeryüzü şekilleri, iklim, ulaşım, sanayi, ticaret, tarım ve turizm gibi etmenler etkilemektedir. Ülkemizin nüfusunu incelediğimizde daha çok ılıman iklime sahip, tarıma, ulaşım ve yerleşmeye elverişli yerler ile sanayi, ticaret ve madencilik gibi ekonomik etkinliklerin olduğu yerlerde nüfus yoğunluğunun fazla olduğu görülmür. Bazı yerleşim yerlerimiz nüfus bakımından tenhadır. Bu durumun başlıca nedenleri, elverişsiz iklim koşulları ve yeryüzü şekillerinin engebeli olmasıdır.

Şimdi aşağıdaki şemadan nüfusun dağılışı etkileyen etmenleri inceleyelim.

Türkiye nüfusunun dağılışı etkileyen etmenler

Buna göre:

- Yeryüzü şekilleri ulaşımı etkiler. Düzlük olan yerlerde yol yapımı kolaydır. Deniz kıyıları da liman yapılıdır. İklim koşulları da ulaşımı olumlu ya da olumsuz etkiler.
- Yeryüzü şekilleri ulaşımı etkiler. Ulaşım koşulları uygun olduğunda ham madde gelişi ve üretilen ürünlerin ülkeye dağıtımı kolay olur. Elverişli iklim koşulları da sanayinin gelişmesinde önemli bir etmendır. Maden çıkarılan yerlerde de sanayi gelişir.
- Ulaşımın rahat olduğu sanayi bölgelerine yakın yerlerde ticaret gelişmiştir. Elverişli iklim koşulları yine ticaretin gelişmesinde etkilidir.
- Yeryüzü şekillerinin ve iklimin elverişli olduğu yerlerde tarım yapılıdır. Geniş yaylaların ve çayırların olduğu yerlerde hayvancılık yaygındır.
- Nüfusun dağılışı yerlerin tarihî ve doğal güzellikleri de etkilidir. İklim ve yeryüzü şekilleri yine turizmi doğrudan etkiler.
- Verimli toprakların, ılık ve yağışlı iklimin etkili olduğu yerlerde nüfus yoğundur. Ekonomik faaliyetlerin geliştiği yerlerde yine nüfus fazladır. Özellikle deniz, akarsu, göl kıyıları insan yaşayışına en uygun yerlerdir. Dağlık, engebeli ve yüksek yerlerde nüfus seyrek olur. Yine kurak ya da soğuk yerlerde nüfus seyrekir.

Düşünelim-Tartışalım

- Ülkemizde nüfus, özellikle yeryüzü şekilleri ve iklime bağlı nedenlere göre dağılımıştır. Böyle bir dağılışın sonuçlarını tartışınız.
- Ülkemizin fiziki haritası ile nüfus yoğunluğu haritası karşılaştırıldığında, nüfus yönünden yoğun yerlerin ovalar, düzlük alanlar ve bol yağışlı kesimler olduğu görülür. Siz de seyrek nüfuslu yerler ile buraların yeryüzü şekilleri ve iklimi arasındaki ilişkiyi sınıflandırarak tartışınız.

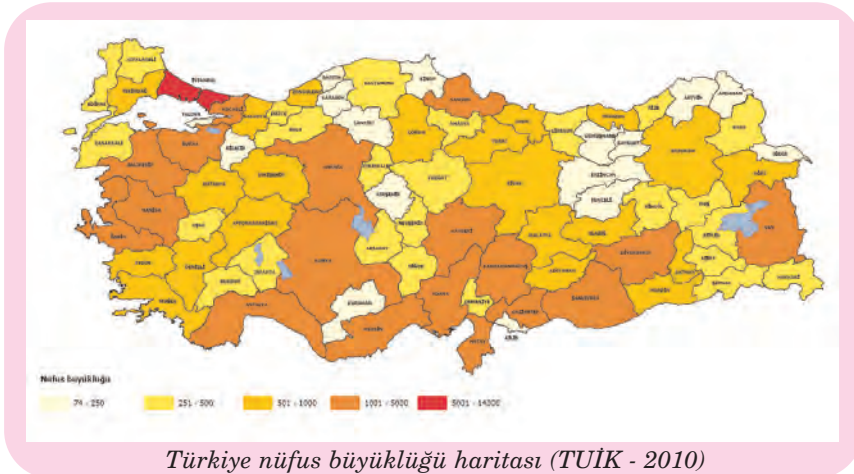

Türkiye fiziki haritası

Düşünelim-Tartışalım

- Ülkemizde nüfusun dağılışını etkileyen etmenleri dikkate alarak yukarıdaki Türkiye fiziki haritası ile aşağıdaki nüfus büyüklüğü haritasını inceleyiniz. Türkiye fiziki haritasında belirlediğiniz yerlerle nüfus büyüklüğü haritasındaki nüfusun dağılışının uyumunu kontrol ediniz. İnsanların yerleşimine uygun olabilecek yerleri belirleyiniz.

Türkiye nüfus büyüklüğü haritası (TUİK - 2010)

Düşünelim-Tartışalım

- Ülkemiz nüfusu her yere eşit dağılmamıştır. Bazı yerler sık, bazı yerler seyrek nüfusa sahiptir. Yukarıdaki haritaya göre yaşadığınız yerdeki nüfusun dağılımını değerlendiriniz.

ÇK: 4. Etkinlik

s.26

NÜFUSUMUZUN ÖZELLİKLERİ

HAZIRLIK

Nüfus sayımı nedir? Nüfus sayımlarının nasıl yapıldığını araştırınız. Nüfus sayımları ülkeler açısından neden önemlidir? Araştırınız.

ÜLKEMİZDE NÜFUS SAYIMLARI NİÇİN YAPILIR?

Devletler ülkede yaşayan insanları neden sayma ihtiyacı duymuşlardır? Bu soruyu cevaplayabilmek için aşağıdaki bilgileri inceleyelim.

Her şeyden önce nüfus bir ülke için önemli bir güç aynı zamanda kaynaktır. Bu kaynak doğru ve planlı kullanıldığı sürece ülkelerin kalkınmaları ve gelişmeleri çok kolay olmaktadır.

Kalkınma öncelikleri açısından nüfusun niteliklerinin de bilinmesi gerekir.

Nüfusumuzun ne kadar olduğu artış hızı, kıır-kent nüfusu özelliği, yaş gruplarına göre dağılımı, nüfusumuzun eğitim durumu, iç ve dış göçler, üretici nüfus ve tüketici nüfus meslek gruplarına dağılımının bilinmesi ile gerçekçi kalkınma plânları hazırlanır. Sorunlar kolay tesbit edilir ve çözülür.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Yandaki fotoğrafı inceleyiniz. Bu kurumun görevleri nelerdir? Araştırınız.

Sizce nüfus sayımında eğitim durumunun öğrenilmesinin sonuçları neler olabilir?

Sayım görevlisi bir ailenin sayımını yapıyor.

Düşünelim-Tartışalım

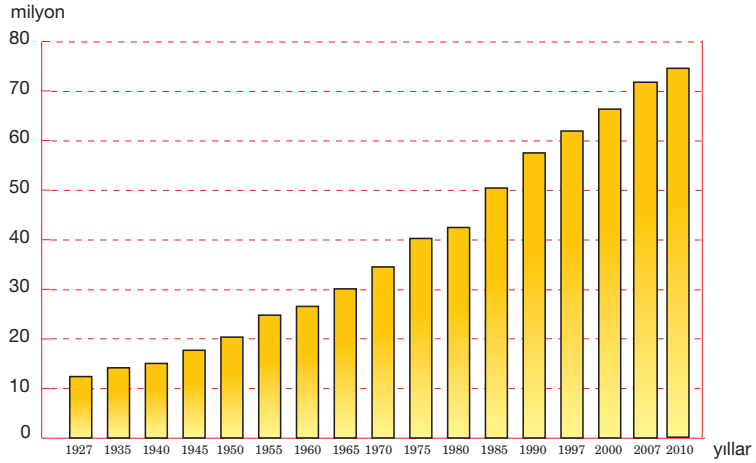

Genel nüfus sayımı sonuçlarının devletin yapacağı kalkınma planlarına etkisini tartışınız.

1927'den 2011'e nüfus sayımı sonuçlarının yer aldığı yandaki sütun grafiğini inceleyelim.

Görüldüğü gibi ülkemiz nüfusu sürekli bir artış göstermiştir. Bu artışın nedenleri şunlardır:

- Savaşların sona ermesi ile ortaya çıkan rahat ve huzurlu ortamın sağlanması.
- Tıp alanındaki gelişmeler doğrultusunda bebek ölümlerinin azalması, ortalama insan ömrünün uzaması (doğumların ölümlerden fazla olması).

Türkiye İstatistik Yıllığı, 2010

- Ulaşımın geliştirilmesi, sanayinin gelişmesi ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesidir.

Yukarıdaki sütun grafiğinde ülke nüfusumuzdaki artış hızının giderek azaldığı görülüyor. Bunun istikrarlı şekilde devam edeceği uzmanlarca bildiriliyor.

Bunun nedenleri ise şunlardır:

- Şehirleşme ve sanayileşmenin ilerlemesi ve doğum oranlarının azalması.
- Geçim şartlarının ağırlaşması nedeniyle kadınların çalışma hayatına katılması.
- 1968'lerden bu yana süren "Aile Planlaması" çalışmalarının sonuç vermesidir.
- Nüfus artış hızımız binde 15 ile az gelişmiş ülkelerin gerisinde, gelişmiş ülkelerin ise çok ilerisindedir. Nüfus artış hızı Suriye'de binde 35, Belçika'da binde 0.4'tür.

Düşünelim-Tartışalım

- Yıllara göre nüfus artışı grafiğinde 1940 – 1945 yılları arasında artış oranında düşüş görülmektedir. Bunun nedenini o yıllarda yurt içindeki durumu ve dünyadaki önemli olayları dikkate alarak araştırınız. Araştırma sonucunu arkadaşlarınızla paylaşınız.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Nüfus artış hızımız ve bu artıştaki gerilemeler de dikkate alınarak yapılan değerlendirmelere göre Türkiye nüfusunun;

2015 yılında 79 milyon,

2025 yılında 88 milyon,

2050 yılında 100 milyon olabileceği tahmin edilmektedir.

Düşünelim-Tartışalım

- Nüfus artış hızının yüksek olması kadar, düşük olması da çeşitli olumsuzluklara neden olur. Bu olumsuzlukların neler olabileceğini araştırınız.
- Yurdumuzda nüfus artış hızı düşük olsaydı ne gibi olumsuz sonuçlar olurdu? Tartışınız.

ÇK: 5. Etkinlik

s.27

NÜFUSUMUZUN ÖZELLİKLERİ

Nüfus yapısı göstergelerinden biri yerleşme birimindeki nüfus miktarıdır. Kır-kent nüfus miktarı ülkelerin sosyal ve ekonomik durumlarını ortaya koyar. Nüfusu on bine kadar olan yerlerdeki nüfusa kır nüfusu denir. Nüfusu on binden fazla olan yerlerdeki nüfus ise kent nüfusuna girer.

Gelişmiş, ileri ülkelerde nüfusun çoğunluğu kentlerde yaşar. Az gelişmiş veya ekonomisi tarıma dayalı ülkelerde kır nüfusu yoğundur. Ülkemizde de son 40–50 yıldır hızlı bir şehirleşme görülmektedir. Bu şehirlerin nüfuslarının artması, yeni şehirlerin doğması ve kasabaların şehirleşmesi yoluyla olmaktadır.

Aşağıdaki fotoğrafta görülen yerlerin hangisi kır, hangisi kent yerleşmesidir?

Düşünelim-Tartışalım

- Yaşadığınız yer bir şehir yerleşmesi mi yoksa kır yerleşmesi mi? Yaşadığınız yerin nüfus hareketini (nüfus artışı - nüfus azalışı) inceleyiniz. Nüfusun artması veya azalmasının nedenlerini araştırınız.

Şimdi aşağıdaki tablodan ülkemizdeki kır-kent nüfusu oranlarını inceleyelim.

YILLAR	NÜFUS	ARTIŞ HIZI(Bin)	KENT NÜFUSU		KIR NÜFUSU	
			(milyon)	(%)	(milyon)	(%)
1927	13.648.270	-	3.305.879	24.22	10.342.391	75.78
1935	16.158.018	21.10	3.802.642	23.53	12.355.376	76.47
1940	17.820.950	19.59	4.346.249	24.39	13.474.701	75.61
1945	18.790.174	10.59	4.687.102	24.94	14.103.072	75.06
1950	20.947.188	21.73	5.244.337	25.04	15.702.851	74.96
1955	24.064.763	27.75	6.927.343	28.79	17.137.420	71.21
1960	27.754.820	28.53	8.859.731	33.69	18.895.089	68.08
1965	31.391.421	24.63	10.805.817	34.42	20.585.604	65.58
1970	35.605.176	25.19	13.691.101	38.45	21.914.075	61.55
1975	40.347.719	25.01	16.869.068	41.81	23.478.651	58.19
1980	44.736.957	20.65	19.645.007	43.91	25.091.950	56.09
1985	50.664.458	24.88	26.865.757	53.03	23.798.701	46.97
1990	56.473.035	21.71	33.326.351	59.01	23.146.684	40.99
1997	62.865.574	15.08	40.882.357	65.00	21.983.217	35.00
2000	67.803.927	18.28	44.006.274	64.90	23.797.653	35.10
2007	70.586.256	41.04	49.747.859	70.47	20.838.397	29.53
2010	73.722.988	15.88	56.222.356	76.26	17.500.632	23.74

www.tuik.gov.tr

Düşünelim-Araştırılım

- Kır nüfusu 1935'ten itibaren neden azalmaya başlamıştır? Sizce bunun nedeninin neler olduğunu araştırınız.

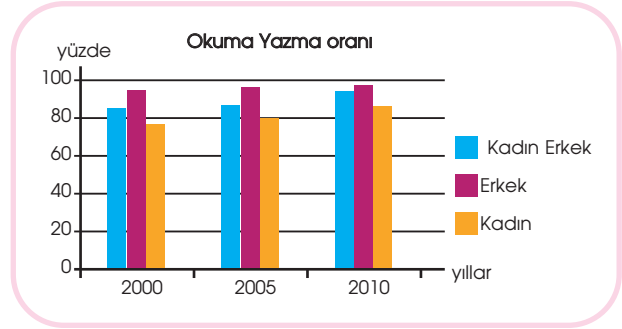
NÜFUSUMUZUN EĞİTİM DURUMU

Ülkelerin nüfus yapısı içindeki sosyal ve kültürel göstergelerden biri de eğitim durumudur. Nüfusun sadece okuryazar olması yetmez. Ülkelerin kalkınması için eğitilmiş nüfusa ihtiyaç vardır. Eğitim yoluyla ekonominin ihtiyaç duyduğu, beceri kazandırılmış, yani meslek edinmiş nitelikli insan gücü üretime katkı sağlar. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde kaynakların büyük bölümü nitelikli eğitime ayrılır. Unutulmamalıdır ki ülkelerin kalkınmasında temel unsur nitelikli insan gücüdür.

Şimdi ülkemizde on beş yaş üstü erkek ve kadınlara göre okuryazarlık oranını aşağıdaki tablo ve sütun grafikten inceleyelim. Verileri dikkate alarak ülkemizde okuma yazma bilmeyenleri yüzde olarak belirleyelim. Okuma yazma bilmemenin nedenlerinin neler olabileceğini sınıfta tartışalım.

Gösterge	2000	2005	2010
Okuryazarlık oranı (15+yaş) (%)	86.5	88.1	94.2
Erkek	94.4	96.0	97.5
Kadın	78.5	80.3	88.7

TUİK 2000, 2005,2010

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıdaki fotoğrafı inceleyiniz ve Mustafa Kemal'in okuryazar nüfus için yaptığı çalışmaları araştırınız.
- Ülkemiz okuryazar nüfusuna baktığımızda toplam okuryazar nüfusumuz, gelişmiş bir ülke olduğumuzu gösterir mi? Neden?
- Okuma yazma bilmeyen kadın oranının yüksek olmasının nedenlerini araştırınız.

NÜFUSUMUZUN YAŞ YAPISI

Ülke nüfusundaki yaş gruplarının bilinmesi sosyal ve ekonomik açıdan önemlidir. Ülkedeki yaş grupları belirlenerek devlet planlar yapar. Yaş gruplarının ihtiyaçlarını karşılamak için çalışır. Örneğin, bir dönem doğum oranlarının fazlalığı ileride okul ve iş ihtiyacını doğuracaktır. Ülkedeki çalışabilir ve çalışamayan nüfus da yaş yapısı ile ortaya çıkar.

Aşağıdaki resimleri inceleyiniz. Resimlerdeki yaş yapısını açıklayınız.

Düşünelim-Araştırılım

- Ülke nüfusunun yaş yapısının belirlemesi sonucu toplum için ne gibi çalışmaların yapılacağını araştırınız.

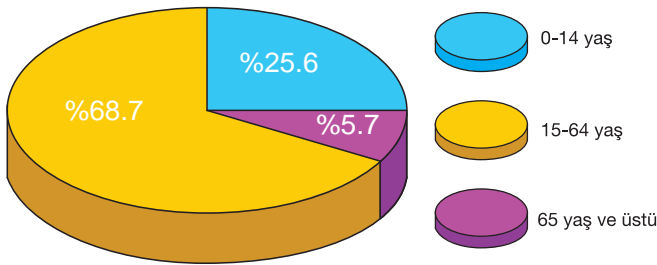
Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Birleşmiş Milletler ölçütlerine göre;

- 0-18 yaş çocuk nüfus,
- 18-64 yaş yetişkin veya çalıştırılabilir (faal) nüfus,
- 64 yaş ve üstü yaşlı nüfus olarak sınıflandırılır.

Ülkemiz nüfusunun yaş yapısını inceleyelim.

Yaşlar	Nüfus	% Oranı
0-14	18.878.582	25.6
15-64	50.654.707	68.7
65 ve üstü	4.189.699	5.7
Toplam	73.722.988	100

2010 nüfus sayımı
www.tuik.gov.tr.

Düşünelim-Tartışalım

- Ülkemiz nüfusunun 40 milyona yakını 0-25 yaş arasındadır. Yani nüfusun yarısından fazlası gençtir. Bu hâlimizle Avrupa'nın en genç nüfuslu ülkesi oluyoruz. Ülke nüfusunun bu kadar genç olmasının olumlu ve olumsuz yönlerini tartışınız ve çıkan sonuçları tahtaya maddeler hâlinde yazınız.

ÇALIŞAN NÜFUSUMUZ VE ÇALIŞAN NÜFUSUMUZUN EKONOMİK FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI

Bir ülkede çalışan nüfus ve çalışan nüfusun ekonomik faaliyetlere göre dağılımı ülkenin gelişme düzeyini gösterir. Bu dağılım aynı zamanda ülkenin ekonomisindeki gelişmelerin de göstergesidir. Gelişmiş ülkelerde sanayi sektörü ve hizmet sektöründe çalışan nüfus oranı fazla olur. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise tarım sektöründe çalışan nüfus en yoğun olan nüfustur.

Ülkemiz, cumhuriyetin kurulduğu yıllarda %72 oranında tarım nüfusuna sahipti. Şehirleşmenin hızlanmasıyla ülkemizde de tarım nüfusu giderek azalmaktadır. Fakat tarım nüfusunun azalması tek başına gelişmenin göstergesi değildir. Hizmet ve sanayi kollarında çalışan sayısının artması ve nitelikli iş gücünün sayısının da fazla olması gelişmenin koşullarıdır.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Tarım sektörü; tarım, hayvancılık ve balıkçılığı kapsar. Sanayi sektörü; fabrikada mal üretime, işlenmesine dayanan işleri içine alır. Hizmet sektörü ise idari ve mali işlerin yanında ticaret, ulaştırma, inşaat işlerini kapsar. Sektör sözcüğü ise iş kollarının sınıflamasında kullanılan, aynı işi yapan topluluk anlamına gelen bir ekonomi terimidir. İstihdam, ülkedeki mevcut işlerde çalışan iş gücüdür.

Düşünelim-Araştırılım

- Gelişmiş ülkelerde neden sanayi ve hizmet sektöründe çalışan insan sayısı fazladır?

Ülkemiz çalışan nüfusunun ekonomik faaliyetlere göre dağılımını aşağıdaki tablo ve grafikten inceleyelim.

Gösterge	2000	2005	2006	2007	2008	2010
15+ nüfus (000)	46.211	50.826	48.485	49.215	50.339	52.542
İşgücü (000)	23.078	24.565	23.250	23.523	24.009	25.641
İstihdam edilen	21.581	22.046	20.954	21.189	20.736	22.595
Tarım	7.769	6.493	5.713	5.601	5.110	5.683
Sanayi	3.810	5.458	5.324	5.173	5.210	5.927
Hizmetler	10.001	10.096	9.918	10.180	10.415	10.985
İşsiz	1.497	2.519	2.295	2.333	3.274	3.046
İş gücüne dâhil olmayan (000)	23.133	26.260	25.235	25.692	26.330	26.901
İş gücüne katılma oranı (%)	49.9	48.3	48.0	47.8	47.7	48.8
Erkek	73.7	72.2	71.5	71.3	71.3	70.8
Kadın	26.6	24.8	24.9	24.8	24.6	27.6

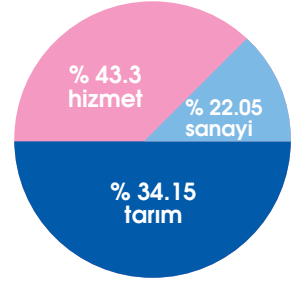
000 → milyon olarak ifade edilecek
% → yüzde olarak ifade edilecek

www.tuik.gov.tr

ÇK: 7. Etkinlik

s.29

Ülkemiz tarım nüfusu sürekli azalma gösterse de toplam çalışan nüfus içerisinde tarım nüfusu hâlen yüksektir. Sanayi sektöründe çok büyük artışların olmaması sanayileşme yönünde yeterli ilerleme sağlamadığımızı göstermektedir.

2007 yılı sektörlere göre çalışan nüfus
www.tuik.gov.tr

Düşünelim-Araştırılmalı

- Sanayi kuruluşlarımızın ülke ekonomisine katkısını araştırınız.

Ülkemizde 15 yaş ve üstü nüfusa bakıldığında yetişkin nüfusun % 55,2'sinin çalıştığını görüyoruz. Bu nüfusun geri kalanı çalışmayan nüfustur. Ülke genel nüfusunda çalışan nüfusun oranına baktığımızda nüfusumuzun % 43'ünün çalıştığını görüyoruz. Bir ülkede çalışan kişi sayısının fazlalığı kişi başına düşen geliri arttırır. Örneğin; 5 kişilik bir ailede yetişkinlerden bir kişi çalışıyorsa bu kişinin geliri beş kişiye paylaşılır. Aynı ailede iki yetişkin çalışıyorsa bu iki kişinin geliri beşe bölünür. Devleti de bir aile gibi düşünürsek kişi başına düşen gelir, çalışan kişi sayısının artması ile artar. Ülkemizin kalkınması, gelişmesi için üretime katkı sağlayacak nitelikli insan sayısını arttırmalı, eğitime öncelik vermeliyiz.

Aşağıdaki fotoğrafları inceleyerek çalışanların hangi sektörde olduklarını belirleyiniz.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

BİLGİ

Ülkemizdeki işsiz nüfusun artması, hızlı nüfus artışı ve artan nüfusa yeterli iş olanaklarının sağlanamamasından kaynaklanmaktadır. İşsizlerin oranına bakıldığında yarısından çoğunun nitelsiz olduğu görülür.

Düşünelim-Tartışalım

• Ülkemizde işsizliği önlemek ve meslek sahibi olmayan yetişkinlere iş sağlamak için neler yapılabilir?

Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası (2010)

www.tuik.gov.tr

Düşünelim-Tartışalım

• Nüfus yoğunluğu haritası, nüfusun gerçek coğrafi dağılışını vermemekle birlikte seyrek ve yoğun nüfuslu alanları belirlemek bakımından önemlidir. Yukarıdaki harita, illerin kilometre kare başına düşen nüfusunu göstermektedir. Haritayı inceleyerek nüfusu yoğun olan iller ile nüfusu seyrek olan illeri ulaşım, sanayi, ticaret, tarım ve turizm özelliklerini dikkate alarak karşılaştırınız.

Istanbul nüfus yoğunluğu en fazla olan ilimizdir.

ÇK: 8. Etkinlik

s.30

HAZIRLIK

1. Yaşadığınız yere ne zaman geldiğinizi biliyor musunuz? Büyüklerinize buraya nereden ve ne için geldiğinizi sorunuz.
2. Yerleşme ve seyahat özgürlüğü hakkında bilgi edininiz.
3. Eğitim ve çalışma hakkı insanlar için neden gereklidir? Araştırınız.

GÖÇ NEDİR?

Nüfusun önemli özelliklerinden biride nüfus hareketliliği olarak adlandırılan göçlerdir.

Arkadaşlarınızın nüfus cüzdanlarını incelediğinizde bazılarının doğdukları ve nüfusa kayıtlı oldukları yer ile yaşadıkları yerin farklı olduğunu görürsünüz. Birçok insan doğduğu yerde yaşamaya devam etmektedir. Bazı insanlar ekonomik sebeplerle bazıları doğal afetler bazıları da savaşlar yüzünden yaşadıkları yeri geçici ya da sürekli olarak terk etmektedirler. Geçici ya da devamlı, bir yerden başka bir yere yerleşmeye “göç” denir. Aynı ülke içinde olan göçlere “iç göç”, yaşanılan ülkeden başka bir ülkeye göç etmeye “dış göç” adı verilir.

İç göç sürekli veya geçici göç şeklinde olabilir. Sürekli göçte gidilen yere yerleşilir. Fakat geçici göçte bir süreliğine orada yaşanır ve geri, daimî ikamet yerine dönülür. Geçici göçte mevsimlik göç de denilmektedir. Mesela, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden yazları pamuk toplamak için Adana’ya yapılan göçler geçici göçtür.

Aşağıda Güneydoğu Anadolu Bölgemizden Adana’ya pamuk toplamaya gelen bir aileyi görüyorsunuz. Sizce yerleşik yaşamdan hangi farklılıkların olduğu söylenebilir.

Pamuk tarlasında çalışan bir aile

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Biliyor musunuz? Göç olgusunun ortaya çıkmasını sağlayan bir özgürlüğümüz var: “Yerleşme ve seyahat özgürlüğü”; yani bu özgürlük, bizlerin ülkemiz sınırlarında istediğimiz yere gidebilme, gezebilme ve yerleşebilmesini sağlar. Anayasa’mıza göre herkes yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sahiptir (23. madde). İlgili Anayasa maddesi bazı istisnalarla yerleşme ve seyahat özgürlüğünün sınırlandırılabilceğini hükme bağlamıştır. Buna göre:

- Suç işlenmesini önlemek,
- Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak,
- Sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek,
- Kamu mallarını korumak amacıyla yerleşme özgürlüğü sınırlandırılabilir.

Seyahat özgürlüğü ise şu hâller dâhilinde sınırlandırılabilir:

- Suç soruşturma ve kovuşturma sebebiyle.
- Suç işlenmesini önlemek amacıyla.

GÖÇÜN NEDENLERİ

Ankara’da bir ilköğretim okulunda Ankara dışından gelen öğrencilere “Neden bu şehre geldiniz?” sorusu sorulmuştur. Cevaplarını inceleyelim.

Metin: Babamlar ben doğmadan önce buraya taşınmış. Dedem yaşıyorken toprakları babam amcamla birlikte ekiliyor ve geliri paylaşıyormuş. Dedem ölünce babamlar toprakları paylaşmış. Benden önce doğan kardeşlerimle birlikte ailemiz yedi kişi olunca toprağımızın kazancı aileme yetmemiş. Ayrıca annem; ağabeylerimin ve ablalarımın okumasını çok istiyormuş. Köyde lise olmadığı için toprağımızı satıp buraya gelmişler.

Arzu: Babam ben küçükken dedemin fırınında çalışıyormuş. Ablamın hastalığı nedeniyle sık sık buraya tedaviye geliyormuş. Daha sonra ablamın tedavisini rahat yaptırmak ve işini geliştirmek için buraya yerleşmişler.

Levent: Bizim memleket dağlık ve engebelidir. Tarım yapılan alanlar dardır. Ailemin kişi sayısı arttıkça topraklarda tarım yapacak kişi sayısı da arttı. Ankara’da iş olanaklarının daha çok olması nedeniyle işsiz olan ağabeylerim ve ablama iş bulmak için buraya taşındık. Benim de memlekette okulum uzaktı ve ulaşım zordu. O yüzden ben de eğitimime burada devam ediyorum.

Düşünelim-Araştırma

- Metin, Arzu ve Levent’in ailelerinin Ankara’ya göç etme gerekçeleri nelerdir? Bunların haklı gerekçeler olup olmadığını tartışınız.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Bir yerden başka bir yere yerleşmenin temelinde insanların çalışma ve hayatını daha iyi şartlarda geçirme istekleri yatar. Anayasa’mıza göre çalışma hakkı “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevdir.” (49. madde) şeklinde düzenlenmiştir. Çalışma hem bir hak hem bir ödevdir. Kişi çalışarak hayatını kazanmakla yükümlü olduğu gibi, çalışarak ülke ekonomisine katkı sağlamakla da sorumludur. Herkes istediği alanda çalışma özgürlüğüne sahiptir. Devlet çalışanları korumak, çalışma yaşamını düzenlemek, işsizliği önlemekle görevlidir. Çalışma hakkı ile ilgili olarak Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de çocuğun çalışma hakkı düzenlenmiştir.

ÇK: 9. Etkinlik

s.31

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 32. maddesine göre; çocuğun ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da bedensel, zihinsel, ruhsal, toplumsal gelişmesine zarar verecek nitelikte çalıştırılmaya karşı korunma hakkı vardır.

Düşünelim-Tartışalım

- Aşağıdaki afişi inceleyiniz.
- Sizce çocukların hangi işlerde çalıştırılması çocukların çalışma hakkının ihlaline sebep olur?

Metin, Arzu ve Levent'in anlattıklarından göçün nedenlerinin bir kısmını çıkardık. Şimdi bu nedenlere bakalım:

- Miras yoluyla toprakların paylaşılması, paylaşılan toprakların artan nüfusa yeterli kazanç getirmemesi.
- Şehirlerde eğitim ve sağlık gibi sosyal imkânların fazla olması.
- Artan nüfus nedeniyle az tarım toprağına sahip yerlerde işsizliğin artması.
- İnsanların iş alanlarını genişletmek için şehirlere iş yeri açması.
- Tayin, atama gibi iş nedeniyle yer değiştirme zorunlulukları.

GÖÇÜN SONUÇLARI

Göçün sonuçlarını öğrenmek için Metin, Arzu ve Levent'in "Buraya yerleşme süreciniz nasıl oldu, yerleştikten sonra hayatınızda neler değişti?" sorularına verdikleri cevaplara bakalım:

Metin: Ailem buraya geldiğinde memlekettten akrabaların oturduğu bu semte yerleşmişler. Diğer akrabaların yaptığı gibi bir gecekondu yapmışlar. Fakat yaşadığımız yer hep gecekondu ve elektrik, su, kanalizasyon gibi altyapı imkânları yeterli değil. Bu nedenle hâlâ çok sıkıntı çekiyoruz. Ayrıca babam geldiğimizde çiftçilikten başka iş bilmediğinden iş bulamamış. İnşaat işlerinde çalışarak duvar ustalığını öğrenmiş. Ağabeylerimden birisi büyük şehre gelince liseye biraz devam etmiş. Arkadaşları ile anlaşmakta sorunlar yaşadığı için okulu bırakmış. Şimdi devamlı bir işi yok. Fakat diğer ağabeyim ve ablam meslek lisesi bitirdiler ve şimdi fabrikada çalışıyorlar. İki ablam da üniversiteye devam ediyor.

Arzu: Buraya taşındığımızda babam bir iş yeri açmış. Bu iş yeri hâlen çalıştırılıyor ve buranın geliri, rahat yaşamamıza yetiyor. Babamlar buraya geldiklerinde ev bulmakta çok zorlanmışlar. Ayrıca ablamın tedavisi geldikten sonra da uzun süre devam etti ve sağlığı tamamen düzeldi. Fakat bu sürede Ankara'nın artan nüfusuna mevcut hastanelerdeki sağlık hizmetleri yetersiz kalmaya başladı.

Levent: Buraya geldiğimizde ev bulmakta zorlandık ve bir gecekondu kiraladık. Ağabeylerim ve ablamın iş bulması için buraya taşınmıştık ama henüz kalıcı bir iş bulabilmiş değiller. Bir meslek sahibi olmadıkları için iş bulmakta zorluk çekiyorlar. Buldukları işler de uzun süreli olmuyor. Ben ise buraya gelmemize memleketteki okulumun eve uzak olmasından dolayı sevinmiştim. Ama burada da sınıfım çok kalabalık. Eğitimimiz yetersiz kalıyor.

Düşünelim-Tartışalım

- Metin, Arzu ve Levent'in Ankara'ya geldiklerinde yaşadıkları sorunların çözümü için neler yapılabileceğini tartışınız.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte ülkemizden Almanya'ya birçok insan göç etmiştir. Almanya'daki Türkler 1960'lı yılların ortasından itibaren çalışmaya başlamıştır. Bazıları kendi iş yerlerini açmışlardır. Türk işletmeleri 1985 yılında 77.000, 1999 yılında ise 293.000 kişiye iş olanağı sağlamıştır. Bu sayı günden güne artmaktadır.

Kaynak: www.atonet.org.tr.

Şimdi ülkemizde göçün neden olduğu sonuçlara bakalım ve sonuçlar üzerinde tek tek düşünelim:

- Gecekondu sorunu, çarpık kentleşme ve konut sıkıntısı.
- Su, elektrik, yol hizmetlerinin yetersiz kalması.
- İşsizliğin artması.
- Eğitim, sağlık, güvenlik hizmetlerinin yetersiz kalması.
- Çevre kirliliği, çöp, kanalizasyon, gürültü sorunları.
- Şehre uyumsuzluk sorunları.

Bir gecekondu mahallesi

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıdaki fotoğrafta göçün neden olduğu hangi sonuçlar görülmektedir?

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

ÇK: 10. Etkinlik

s.32

ÇK: 11. Etkinlik

s.33

İnsanların göç etme nedenlerinin en önemlilerinden biri de eğitim istekleridir. İnsanlar bu isteklerini sahip oldukları haklarla kullanabilir. Eğitim hakkı da sahip olduğumuz haklardandır. Anayasa'mızın 42. maddesinde eğitim hakkımız düzenlenmiştir. Bu maddeye göre:

Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz...

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Eğitim ve öğretim devletin gözetim ve denetimi altında yapılır...

1. Doğru - Yanlış

Aşağıdaki cümlelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

- () 1. **Nüfus:** Belirli bir zamanda ve belirli bir yerde yaşayan insan sayısıdır.
- () 2. **Nüfus Yoğunluğu:** Ülkedeki düzlük yerlerin yüz ölçümüne kişi sayısının bölünmesiyle bulunan nüfus sayısıdır.
- () 3. **Nüfus Sayımı:** Belli zamanlarda, bir ülkedeki sadece kişi sayısını tespit için yapılan sayımlardır.
- () 4. **Kalkınma:** Bir ülkedeki sosyal, ekonomik ve kültürel refahın yükselmesi, ülkenin her yönden gelişmesidir.
- () 5. **Nitelikli İş Gücü:** Eğitim almış ve bir meslek sahibi olmuş, ülke ekonomisine katkı sağlayan kişilere verilen addır.
- () 6. **Sektör:** İş gücünün çalıştığı iş yerlerine verilen terimdir.
- () 7. **İstihdam:** Mevcut iş gücünün uygun işlere yerleştirilmesidir.
- () 8. **Göç:** İnsanların yaşadıkları yerden başka bir yere yerleşmesidir.
- () 9. **Çarpık Kentleşme:** Yoğun göç sonucu devletin göç edenlerin barınması için yaptığı konutlardan doğan kentlerdir.

2. Değerlendirme

Aşağıda verilen kişi hak ve özgürlüklerinin bize kazandırdıklarını açıklayınız. Kendinizin ve ailenizin bu hakları nasıl kullandığını değerlendiriniz.

- **Eğitim Hakkı:**
- **Çalışma Hakkı:**
- **Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü:**

3. Öğrendiklerimizi Değerlendirelim

Aşağıdaki soruların doğru cevabı olan seçeneği işaretleyiniz.

"Ülkenin nüfusunun özelliklerini bilmek, devletin vatandaşa yapacağı hizmetler için yol göstericidir. Devlet yatırımlarını planlı ve ihtiyaca uygun yapar."

1. **Buna göre aşağıdakilerden hangisi, devletin vatandaşına vereceği, devlet ve vatandaş yönünden zorunlulukları olan hizmetlerdendir?**

A) Eğitim-öğretim	B) Kültür
C) Spor	D) Ulaşım
2. **Ülkemizde en son nüfus sayımı ne zaman yapılmıştır?**

A) 2000	B) 2007
C) 1990	D) 1995
3. **Ülkenin nüfusunun yaşlara göre belirlenmesi, aşağıdaki devlet hizmetlerinden hangisinin planlanmasında daha önemlidir?**

A) Sağlık	B) Ulaşım
C) Eğitim-öğretim	D) Güvenlik

4. **Ülkemizde kırdan kente yapılan göçün en önemli nedeni, aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Eğitim ihtiyaçlarını karşılanması.
 B) Ulaşım olanaklarının iyi olması.
 C) İklim şartlarının daha iyi olması.
 D) İş imkânlarının olması.
5. **Aşağıdakilerden hangisi, nüfusumuzun dünyanın dikkatini çeken en önemli özelliğidir?**
- A) Nüfus artış hızının giderek azalması.
 B) Kent nüfusumuzun kır nüfusumuzdan fazla olması.
 C) Kadın nüfusunun erkek nüfusundan fazla olması.
 D) Ülkemizin genç nüfusa sahip olması.
6. **Aşağıdakilerden hangisi geçici göçlerden biridir?**
- A) İç göç
 B) Dış göç
 C) Mevsimlik göç
 D) İkamet etme
7. **Aşağıdaki göçün neden olduğu sonuçlardan hangisi devletin gözetim ve denetimi altındadır?**
- A) Konut sıkıntısı
 B) Eğitim ve öğretim
 C) İşsizlik
 D) Çevre kirliliği

3. Ünite Etkinliği

Ülkemizin tarihî ve doğal güzelliklerini anlatan bir şiir veya kompozisyon yazınız, arkadaşlarınızla paylaşınız.

4. Düşün ve Yaz

Bu ünite de neler öğrendiniz, öğrendiklerinizi nerelerde uygularsınız?

5. Hangi Kitapları Okuyalım?

Türkiye İstatistik Yıllığı 2000.

6. Teknolojiden Yararlanalım

www.tuik.gov.tr

3. Ünite

TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK

KONULAR

1 Anadolu'nun
Türk Yurdu Olması

2 Osmanlı Devleti'nin
Kuruluşu

3 Osmanlı Devleti'nde
Fetih Hareketleri

4 Toplumsal Hoşgörü
ve Etkileşim

5 Serhat Şehri:
Edirne

6 Seyyahlarla
Gezinti

7 Osmanlı'da
Yenileşme

ANADOLU'NUN TÜRK YURDU OLMASI

HAZIRLIK

Türkler'in, Orta Asya'dan çıkıp Anadolu'yu yurt edinmek istemelerinin sebeplerini araştırınız.

ANADOLU'NUN TÜRK YURDU OLMASI

COĞRAFYADAN VATANA

Bir memleketin coğrafyası ilk bakışta, ister esrarlı dağlar, ister yalçın kayalar, ister cennet gibi ovalar, ister kuş uçmaz kervan geçmez bozkırlar olsun; bunlar insanların basıp geçtiği ölü bir âlemdir.

Fakat bir gün gelir, insanların kayıtsızlıkla çığnediği toprak canlanır. Cansız coğrafya "vatan" olmuştur. Ortada bir mucize vardır: Bunu kim yapmıştır, nasıl yapmıştır?

Bana göre bunun ilk şartı hatıralardır. Bu hatıralar yumağına tarih diyoruz. Yüzlerce yılda yaşanan binlerce olay bizi bu topraklara bağlar.

Oğuz boyları, Anadolu'nun her köşesine yayılarak, bu coğrafyayı kendi duygu, düşünce ve kültürlerinin taş, toprağa işlenmiş şekli olan camiler, saraylar, evler, yollar, köprüler, kervansaraylar, su yolları, hamamlar, çeşmelerle donatarak vatana çevirmişlerdir.

R. Oğuz ARIK, Coğrafyadan Vatana, s.11-37'den derlenmiştir.

Doğu ile Batı arasında doğal bir köprü görünümünde olan Anadolu, coğrafi konumu, iklimi ve doğal güzellikleriyle eski çağlardan beri her toplumun sahip olmak isteği bir bölgedir. Bu nedenle de Anadolu, tarih boyunca çeşitli savaflara sahne olmuştur.

Anadolu'ya ilk Türk akınları 4. yüzyılda Kafkasya üzerinden Hunlar tarafından yapıldı. 6. yüzyılda ise Sabir Türkleri Anadolu'ya akınlar yaptılar. Hun ve Sabir Türklerinin akınları Anadolu'yu yurt edinme amacı taşıyordu.

Anadolu'yu yurt edinmek amacıyla plânlanan akınlar, Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra gerçekleştirildi. Oğuz Türkleri'nin çeşitli boyları, Anadolu'ya keşif akınları yapmaya başladılar. Bu akınların amacı hem Anadolu'yu tanımak hem de Bizans'ın direncini kırmayı amaçlıyordu. Bizans için Anadolu çok önemliydi. Anadolu, Bizans'ın tahıl ambarı durumundaydı.

Türk akınlarının artması üzerine Bizans İmparatoru Romanos Diogenes (Romen Diyojen) büyük bir ordu ile Doğu Anadolu'ya hareket etti. Amacı Türk akınlarını durdurmak, Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerini engellemekti.

Sultan Alp Arslan ise Doğu'da ve Batı'da fetihlere devam ediyordu. Bizans İmparatoru'nun büyük bir ordu ile Doğu Anadolu'ya geldiğini haber aldı. Selçuklu Sultanı Alp Arslan Romanos Diogenes'e barış teklifinde bulduysa da kabul edilmedi.

İki ordu 26 Ağustos 1071'de Malazgirt Ovası'nda karşılaştı. Bizans ordusunda birçok millettten paralı asker vardı. Hatta Müslüman olmayan Avrupalı Oğuz Türkleri olan Peçenek ve Uzlar da vardı.

Türk ordusu ise sayı olarak daha azdı. Türk ordusunun tamamı savaşlarda tecrübeli Oğuz Türkleriydi.

Sultan Alp Arslan

Daha ilk anda Bizans ordusunda paralı asker olarak görev yapan Oğuz Türkleri taraf değiştirerek Türk ordusuna katıldılar.

Savaş, Türk atlılarının kitle hâlinde ok taarruzu ile başladı. Bizanslıların yabancı oldukları Türklerin Turan savaş taktiği ile karşılaştı. Yapılan savaşta Bizans ordusu yenildi. Bizans İmparatoru esir alındı.

Sultan Alp Arslan, esir imparatora iyi davrandı ve onunla bir anlaşma yaptı. Doğu Anadolu Türklerde kalacak, Bizans her yıl vergi verecekti.

Tarihçi Yılmaz Öztuna, Malazgirt Meydan Savaşı'nın dünya tarihinin dönüm noktalarından biri olduğunu ileri sürmektedir.

Yukarıda Tarihçi Yılmaz Öztuna'nın görüşü verilmiştir. Siz buna katılır mısınız? Neden?

ANADOLU'DA İLK TÜRK BEYLİKLERİ

Malazgirt Zaferi, Türk tarihi açısından bir dönüm noktasıdır. Bu zaferle Türkler Anadolu'yu yurt edinmeye başladılar.

Sultan Alp Arslan, Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra komutanlarına Anadolu'yu fethetme görevi verdi. Bu komutanlar Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yayılarak Büyük Selçuklu'ya bağlı beylikler kurdular. Bu beyliklerinden önemlileri; Saltuklular, Danişmentliler, Mengücekler, Artuklular ve Çaka Beyliği'dir.

Mengücekler, Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası (Sivas)

Artuklular, Malabadi Köprüsü (Diyarbakır)

Yukarıdaki tarihi eserler hangi Türk beyliğine ait olabilir?

Saltuklu Beyliği (1072-1202)

Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliğidir. Bu beylik, Erzurum merkez olmak üzere kuruldu. Bu dönemde Erzurum önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Danişmentlilerle birlikte Haçlılara karşı savaşmışlardır. Saltuklular önemli kültürel eserler bırakmıştır. Türkiye Selçuklu Devleti Erzurum'u alarak bu beyliğe son vermiştir (1202).

Danişmentliler (1080-1178)

Danişmentliler Tokat, Amasya ve Sivas bölgesinde kurulmuştur. Daha sonra Yozgat, Kayseri, Ankara, Çankırı ve Malatya'yı da topraklarına katmışlardır. Bizans ve Haçlılara karşı mücadele etmişlerdir. İç Anadolu'ya hâkim olan bu beyliğin merkezi Sivas'tır. Danişmentliler Anadolu'nun Türk yurdu olması için büyük çaba harcamış birçok bilgini Anadolu'ya getirmişlerdir. Buldukları bölgelerde kültür eserleri bırakmışlardır. Danişmentliler Beyliği'ne Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan son verdi (1178).

Mengücekler (1080-1228)

Alp Arslan'ın komutanlarından Mengücek Gazi tarafından kurulmuştur. Erzincan, Kemah ve Divriği'de hüküm sürmüştür. Anadolu'da geleneksel taş işçiliğiyle yapılan Divriği Ulu Camisi Mengüceklerin önemli eseridir. UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) tarafından dünya mirası listesine alınan bu eser Türk mimari sanatının önemli eserlerindedir.

Artuklu Beyliği (1102-1409)

Anadolu'nun fethi sırasında Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da kurulmuştur. Bu beylik daha sonra üç kola ayrılmıştır. Hasankeyf, Artukoğulları, Mardin Artukoğulları ve Harput Artukoğulları. Anadolu'da en uzun yaşayan beyliklerden biridir. Artukoğullarından çok sayıda cami, medrese ve türbe kalmıştır. Bu beylik bulunduğu bölgeyi Bizans, Ermeni ve Gürcülere karşı korumuşlardır.

Çaka Beyliği (1081-1093)

Selçuklu komutanlarından Çaka Bey tarafından, İzmir merkez olmak üzere kurulmuştur. Çaka Beyliği ilk denizci Türk beyliğidir. Bu beylik bazı Ege adalarını ve kuzeye doğru çıkarak Çanakkale kıyılarında bazı yerleri ele geçirmiştir. Bizans tarafından yıkılmıştır (1093).

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ VE HAÇLI SEFERLERİ

Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra Alp Arslan'ın, Anadolu'yu fethetmek için görevlendirdiği komutanlardan biri de Kutalmışoğlu Süleyman Şah idi. Süleyman Şah, Bizans'ın içinde bulunduğu kötü durumdan faydalanarak Anadolu'nun en uç noktalarına kadar ilerledi. İznik'i alıp başkent yaptı. Böylece Türkiye Selçuklu Devleti adıyla bir Türk devleti kurulmuş oldu. 1077'de Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurdu.

Türkiye Selçuklu Devleti 13. yüzyıl

Türkiye Selçuklu Devleti, kuruluşundan itibaren Anadolu'da Türk birliğini kurma yolunda çalışmış ve başarılar elde etmiştir. II. Kılıç Arslan döneminde Bizans, Anadolu'dan Türkleri atmak amacıyla büyük bir ordu hazırladı.

Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos (Manuyel Komenos), İngiliz Kralı'na gönderdiği mektupta "... Türk kadın ve erkekleri savaş alanına varmak isteyen süvarilerimizin karşısına çıkıyor, atların üzerine atlıyor, süvarilerimizi düşürüp öldürüyor, sonra kendileri de ölüyorlardı..." ifadelerine yer vermiştir.

Fatih Akın, Türk Tarihinden Sayfalar, s. 65.

Türklerin yukarıya alınan metindeki gibi bir fedakârlık duygusuyla hareket etmesini neye bağlıyorsunuz?

Bizans ordusu ile Türk ordusu Eğirdir Gölü kıyısında Miryokefalon denilen yerde karşılaştılar. Bizans ordusu ağır bir yenilgiye uğradı. Türkler, Bizans'a karşı Malazgirt'ten sonra en büyük ikinci zaferini kazandı. Miryokefalon Zaferi ile Anadolu'nun Türk yurdu olduğu ve hep öyle kalacağı kesinleşti. Bundan sonra Avrupalılar, Anadolu'dan "Türkiye" olarak bahsetmeye başladılar. Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan atma ümidi kalmadı.

Bizans askerlerini gösteren bir minyatür

Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük katkılar sağlamıştır. Haçlı Seferlerine karşı büyük mücadele vermiştir.

11. yüzyılda Avrupa devletleri ekonomik açıdan iyi değildi. Tarım çok ilkel yöntemlerle yapılıyordu. Tarımsal üretimin çok az olması nedeniyle halkın ihtiyaçlarını karşılamıyordu. Bu dönemde İpek ve Baharat Yolu ticareti ellerinde olan Müslümanlar, çok zenginleşmişlerdi. Ayrıca, tek tanrılı dinlerin kutsal mekânı Kudüs, Müslümanların elindeydi. Hristiyanların dinî lideri papa Kudüs'ün geri alınmasını istiyordu. Bu nedenle de savaşa katılanların günahlarının bağışlanacağı ve cennet vaadinde bulunuyordu.

Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden çok büyük ordular oluşturularak sekiz Haçlı Seferi düzenlendi. Aşağıdaki Haçlı Seferleri Güzergâhı haritasından Haçlıların takip ettikleri yolları takip ediniz.

I. Haçlı Seferi: 1096 yılında Anadolu üzerine yapıldı. Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik kuşatıldı ve Haçlıların eline geçti. 600 bin kişilik dev ordu karşısında Sultan I. Kılıç Arslan baskın savaşları düzenleyerek Haçlılara büyük kayıplar verdirdi. Haçlılar Kudüs'ü ele geçirdi.

II. Haçlı Seferi: 1147'de Alman İmparatoru ve Fransız Kralı'nın yardımıyla düzenlendi. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesut karşısında başarısız oldular.

III. Haçlı Seferi: 1187'de Kudüs'ü geri almak amacıyla düzenlendi. Fransız ve İngiliz Kralı ile Alman İmparatoru'nun desteğini aldıysa da başarılı olmadı.

IV. Haçlı Seferi: 1202'de Kudüs'ü almak için düzenlendiyse de Bizans'ta iç karışıklık olması nedeniyle hedef İstanbul oldu.

Haçlı Seferlerinin, siyasal, ekonomik, dinsel sonuçları olmuştur. Avrupa'da Papa'nın etkisi azalıp derebeylikler yıkıldı, merkezi krallıklar güçlendi.

Haçlı seferleriyle pusula, kâğıt, matbaa gibi buluşlar Batı'ya götürüldü. Doğu'nun bilim ve sanatı Batı'ya taşındı. Bu da Batı'da bilim ve sanatın gelişmesini sağladı.

ANADOLU'DA TÜRK ESERLERİ

Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra Anadolu'yu yurt tutmak amacıyla yerleşen Türkmenler, Miryokefalon ve Haçlı Seferlerini başarıyla geçiştirerek siyaseten Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu kabul ettirmişlerdir. Bundan sonra Türkmenler Anadolu'yu Türk sanatının ve kültürünün şaheserleriyle donatmışlardır.

Düşünelim

- Beylikler Dönemi'nden kalan hangi eserleri ziyaret ettiniz veya fotoğrafını gördünüz? Bu eserlerde sizi en çok hangi özellikleri etkiledi. Arkadaşlarınızla bilgilerinizi paylaşınız.

Divriği Ulu Cami, 1228 yılında Mengücek Beyi Ahmet Şah tarafından yaptırılmıştır.

Dünya sanat tarihine geçmiş, Türk taş işlemliliğinin şaheserlerindedir.

Her biri birbirinden farklı eşsiz bezemelerle göz kamaştıran bir mimarlık harikasıdır.

Divriği Ulu Camisi Taç Kapısı

Düşünelim

- Anadolu Beylikleri döneminde medreselerin Anadolu'nun her yerinde bulunması sizce neyin göstergesidir?

Erzurum Çifte Minareli Medrese

Sivas Gök Medrese

Medreseler, dönemin eğitim kurumlarıdır. Yukarıda gördüğümüz iki muhteşem eserle beraber Anadolu'nun birçok ilinde medreseler vardır. Bunlar avlulu, kubbeli, iki veya tek katlı olmak üzere değişiklikler gösterir.

ÇK: 3. Etkinlik

s.40

Yanda resmini gördüğünüz Sultan Hanı, Selçuklu kervansaraylarının en büyüğü ve en güzeldir. I. Alaaddin Keykubat tarafından 1229 yılında yapılmıştır.

Bu dönemde birçok han ve kervansaray yapılmıştır. Bunlar ticaret yolları üzerinde konaklama tesisleri özelliğindedir.

Bu eserlerin, Anadoludaki ticaretin gelişmesine önemli katkıları olmuştur. Birbirine belli mesafelerde sultanlar veya vezirler tarafından yaptırılan kervansaraylarda tüccarlar ve yolcular hayvanları ile beraber kalıyor, yemek yiyorlar, yatıyorlardı. Kervansaraylar etrafına pazarlarda kuruldu.

Sultan Hanı (Aksaray)

Amasya Şifahanesi

Yanda görülen Amasya Şifahanesi, İlhanlı Sultanı Olcayto ve eşi Yıldız Hatun tarafından yaptırılmıştır. Klasik Selçuklu medrese planı ve taş işlemeçiliği kullanılmıştır.

XIX. yüzyıla kadar hizmet vermiş ve birçok hekim yetiştirmiştir. Şifahanede ruh hastaları telkin ve müzikle tedavi ediliyordu.

SELÇUKLU KERVANSARAYLARI

Milletler arası ticaret kervanlarının güvenliği ve dinlenmesi için Selçuklu Devleti'nin kurduğu teşkilât iktisadî olduğu kadar sosyal ve medeni yönleri ile de çok büyük bir önem arzeder. Anadolu'nun kervan yolları üzerinde dizilen ve her konak yerinde (menzilde) inşa olunan kervansaraylar hâlâ ziyaretçileri hayran bırakmakta, hele onların iç yapı ve hizmetleri ise uygarlık tarihinde daha fazla hayranlık veren bir durum göstermektedir. Her türlü ihtiyaç düşünülerek inşa olunan bu muhteşem eserlerde yolcular, hayvanlarıyla birlikte, üç gün ücretsiz kalmak ve yemek yemek imkânlarına sahip bulunuyor; hastalar tedavi olunuyor ve hattâ fakir yolculara ayakkabı dahi veriliyordu. Büyük kervansaraylarda hastahane, mescid, tabib ve ilaç bulundurulması da bunların medenî ve sosyal teşkilâtını anlamak bakımından dikkate şâyândır. Sultanlar ve vezirler tarafından yapılan ve zengin vakıfları bulunan bu kervansaraylarda zengin-fakir, hür-köle, Müslüman ve Hıristiyan farkı gözetilmeden bütün yolcuların eşit muameleye tâbi tutulacağına dair vakfiye şartları, yolcuların gıdası için vakıf koyun sürüleri ve geniş bir memur ve müstahdemler kadrosu bulunması Selçuklu Türkiye'sinde dinî, sosyal ve insanî duyguların ne derece yüksek bir seviyede bulunduğuna güzel bir örneğidir.

Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, s. 360-361.

Bu dönemde, bazı örneklerini, kitapta gördüğünüz yüzlerce eser verilmiştir. Saraylar, köşkler, surlar ve köprüler yapılarak Anadolu baştan başa imar edilmiştir.

Anadolu'yu fetheden Türkler, buraya kendi gelenek ve göreneklerini de getirmişlerdir. Dede Korkut Hikâyeleri Oğuzların 10. yüzyıldaki yaşantılarını anlatan en güzel örneklerdir.

Mevlana

Yunus Emre

Dede Korkut

Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana ve Yunus Emre bu dönemin önde gelen şairve düşünürleridir. Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre eserlerinde sade ve akıcı bir Türkçe kullanırken, Mevlana eserlerini Farsça yazmıştır.

Hacı Bektaş-ı Veli

ÇK: 4. Etkinlik

s.41

2. KONU

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU

HAZIRLIK

Osmanlı Beyliği küçük bir beylikten nasıl büyük bir devlet hâline gelmiş olabilir?

ANADOLU'DA YENİ BİR GÜÇ

Yukarıdaki haritayı dikkatlice inceleyiniz. Sizce neden diğer Türk beyliklerinden biri değil de Osmanlı Beyliği büyüyüp diğerlerine hâkim olabilmıştır?

Osmanlılar kuruluşundan itibaren adaletli ve hoşgörülü yönetimi ilke hâline getirmişlerdir. Bu konuya, Aşıkpaşa Tarihi adlı eserdeki aşağıdaki olayı örnek verebiliriz.

Osman, “Bey” unvanını aldıktan sonra, Beyliğinde en önem verdiği şey, halkına adaletli davranmak oldu. Bir cuma günü Germiyan Türk Beyi Alişir’in tebaasından bir Müslüman ile Bilecik Rum Tekfuru’na bağlı bir Hristiyan arasında Karacahisar Pazarı’nda kavga çıktı. Konu Osman Bey’e götürülünce Osman Bey, Hristiyan lehine hüküm verdi. Bunun üzerine bütün ülkede Ertuğrul’un oğlu Osman’ın hak ve adalet severliğinden bahsedilmeye başlandı. Bu olayın sonucunda halk, Karacahisar Pazarı’na daha sık gelmeye başladı.

Aşıkpaşa Tarihi, s. 12.

Karacahisar Pazarı’na daha fazla kişinin gelmesi Osmanlı Beyliği’ne ne kazandırmış olabilir?

Osman Bey'in temsili resmi

Anadolu'da siyasi birlik, Moğol saldırıları sonucu Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla bozulmuştu. Bundan sonra Anadolu'da birçok beylik ortaya çıkmıştı. Bu beyliklerden biri Osmanoğulları idi. Osmanoğulları, Oğuzlar'ın Bozok kolunun Kayı boyundandır. Ertuğrul Gazi'nin başında bulunduğu Kayılar Türkiye Selçuklu Sultanı tarafından Söğüt ve Domaniç bölgesine yerleştirildi. Türkiye Selçukluların zayıflaması üzerine diğer Türk beylikleri gibi Osmanoğulları da bağımsızlığını ilan etti (1299). Böylece Osmanlı Beyliği kurulmuş oldu.

Osmanlı Beyliği kurulduğu sırada Balkanlar ve Anadolu'nun durumu karışıkta. Balkanlarda birden fazla devlet vardı. Bir siyasi birlik yoktu. Anadolu'da da birçok beylik vardı. Bizans ise eski gücünü kaybetmişti.

Bu ortam, Osmanlıların topraklarını genişletmelerini kolaylaştırmıştır. Osmanlıların, başlangıçta genişleme siyasetini Bizans üzerinde yoğunlaştırması nedeniyle onları, Türkler'in gaza geleneğinin (İslam dini ve Anadolu'yu korumak için savaşmayı amaç edinme) yeni temsilcisi durumuna getirmişti. Böylece diğer beyliklerdeki Türkmen savaşçılar için Osmanlı Beyliği, çekim merkezi hâline gelmiştir.

Anadolu'nun Türkleşmesinde Türk kültürünün Anadolu'ya yerleşmesinde en önemli rolü Türk dervişleri oynamışlardır. Onların yaptığı hizmetle ilgili aşağıdaki metni inceleyelim.

TÜRK DERVİŞLERİ

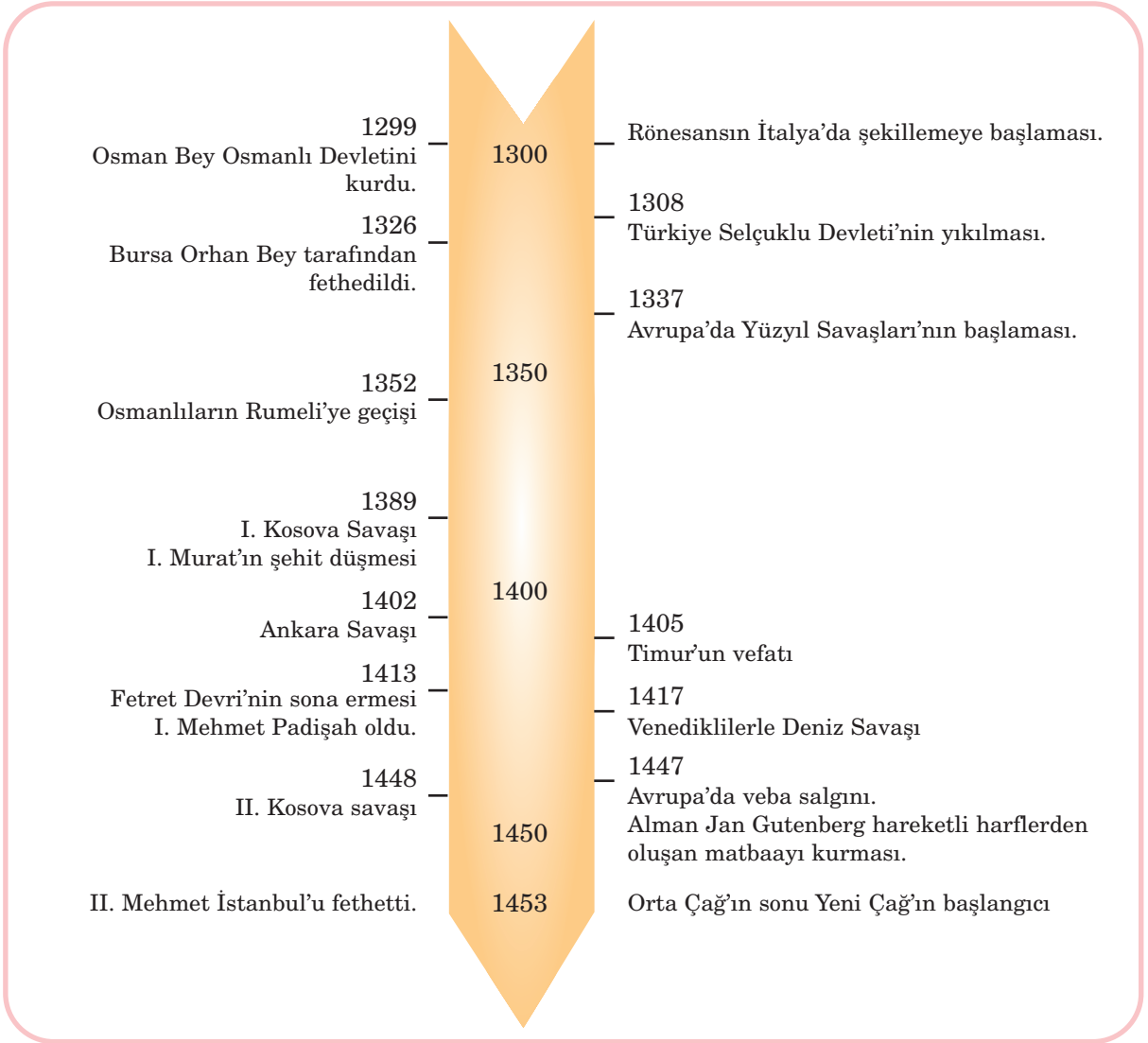
Osmanoğullarıyla beraber birçok derviş gelip Anadolu'nun garb (batı) taraflarına yerleşmişlerdir. Bu dervişler, gazilerin fethettikleri bölgelerdeki boş ve tenha yerlere yerleşmişlerdi ve orada yarındakilerle beraber ziraat, hayvancılık, demircilik, fırıncılık, değirmencilik, marangozluk vb. işlerle meşgul olmuşlardır. Onların tercihen boş topraklar üzerinde kurdukları zaviyeleri ilk Türk köylerini oluşturmuş ve zamanla bunlar büyük kültür ve ticaret merkezleri hâline gelmiştir.

Bunlar gözü pek ve azimkâr Türk dervişleridir. Türklerin memleket kurucularıdır.

Yeni kurulan Türk devletinin en büyük kuvvetini temsil etmektedirler.

Ö. Lütfi Barkan, Kolonizatör Türk Dervişleri, s. 17-44.

BEYLİKTE DEVLETE GEÇİŞ

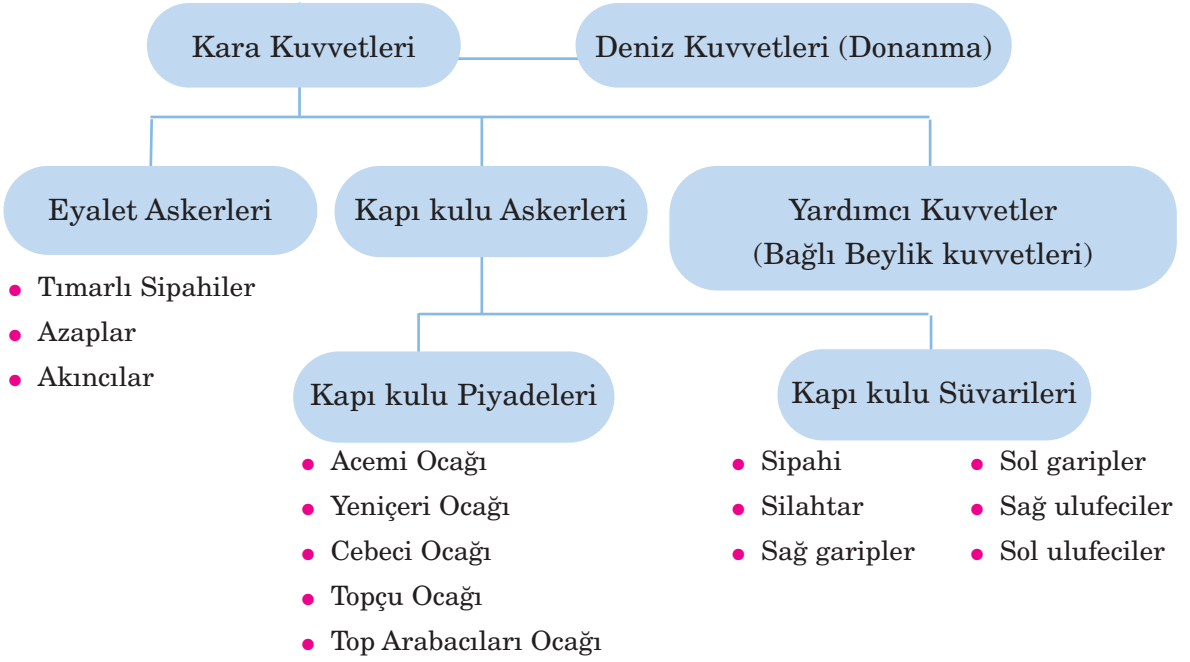
Yukarıdaki tarih şeridini inceleyiniz. Tarih şeridine göre Osmanlıların Rumeli'ye geçişine Avrupalılar sizce niçin engel olamamışlardır? Açıklayınız.

Osman Bey, Osmanlı Beyliği'nin bağımsızlığını ilan etmesine rağmen beylik henüz devlet aşamasına geçememişti. Beyliğin toprakları genişleyip ihtiyaçlar arttıkça Osmanlı ordusu ve bürokrasi ile tam bir devlet yapısına ulaşacaktı.

OSMANLI ORDUSU

Osmanlı Beyliği, Osman Bey Döneminde düzenli bir orduya sahip değildi. Osmanlı'nın askerî gücünü gönüllü birlikler oluşturuyordu. Bu birlikler, savaş zamanı bir araya gelir, savaş sona erince dağılırdı. İlk düzenli ordu kurma çalışması Orhan Bey zamanında başlamış ve sayfa 73'teki şemada gördüğünüz duruma gelmiştir.

OSMANLI DEVLETİ ORDUSU

Yandaki temsilî resimde gördüğünüz Akıncılar, hafif atlı birlikler olup uçlarda (sınır boyu) bulunurlardı. Ordunun keşif hizmetini görmek, düşmanın durumunu öğrenmek ve düşmanın ülkesine korku salmak gibi görevleri vardı.

Yukarıdaki şemada görüldüğü gibi bu ordu zaman içerisinde çağının en mükemmel teşkilatı durumuna gelmiştir.

Yanda temsilî resmini gördüğünüz Yeniçeriler, Kapı kulu askerlerindedir. Kapı kulu askerleri padişaha bağlı devletten sürekli maaş alan askerlerdir. Bunların en önemli kolu yeniçerilerdir.

Düşünelim-Araştırılım

- Yukarıdaki askerî birimlerden ilginizi çeken bir ya da birkaçını araştırarak araştırma sonuçlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

OSMANLI DEVLET YAPISI

Osmanlı Devleti, beylik döneminden itibaren Orta Asya Türk devlet geleneği ve İslam dininin birleşiminden oluşan bir anlayışla yönetilmiştir.

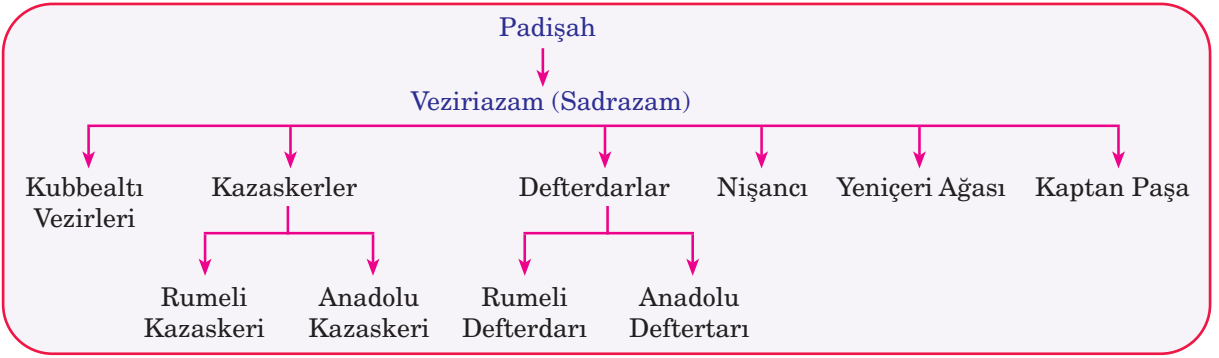
Osmanlı devlet yönetimi ve felsefesinin temelinde yatan anlayış, dünyaya düzen vermektir. Sonsuza kadar yaşayacağına inanılan bu devletin (devleti ebed müddet) hükümdarlık makamı “dünyanın sığınacağı yer” olarak görülmüştür.

Ülke işlerinin görüşülüp karara bağlandığı yer Divanühümayun'du.

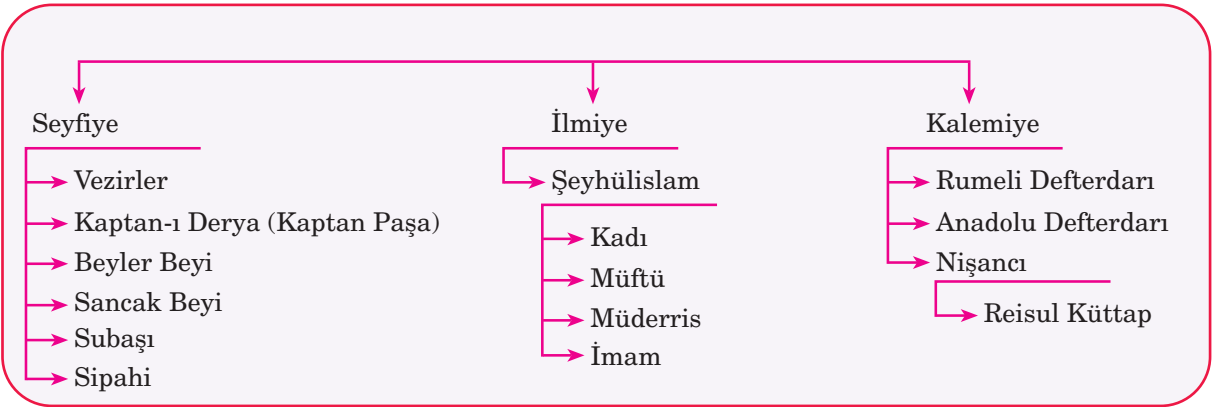
Osman Bey zamanında beyliğin ileri gelenleri zaman zaman toplanır ve kararlar alırdı. Divanın kurumsal yapısı Orhan Bey zamanında kurulmuş ve Fatih zamanında son şeklini almıştır. Divanühümayun bugünkü anlamda bakanlar kuruluna benzetilebilir.

Divanühümayun

Osmanlı Devlet sisteminde padişahın yetkilerini kullanmak ya da emirlerini uygulamak için görevlendirilmiş üç temel sınıf bulunuyordu.

Yukarıdaki şemada gördüğünüz Osmanlı Devlet sisteminde **seyfiye**, vezirler aracılığıyla ülkenin yürütme gücünü temsil ederlerdi.

İlimiye, Osmanlı'da eğitim, adalet (yargı) ve din işlerinin yönetiminden sorumluydu ve başında Şeyhülislam bulunurdu.

Kalemîye, ülkenin yönetim ve mali işlerinin yürütülmesi için her türlü yazışma, kayıt işlemlerini yönetirdi. Bunların başında nişancı bulunurdu.

Düşünelim

- Divanühümayun'un, Orta Asya Türk devletlerindeki Kurultay'la ve günümüzdeki bakanlar kurulu ile benzerlikleri nelerdir?

OSMANLI TOPLUMU

Osmanlı toplumu çağdaş Batı dünyasından farklı olarak bir toplum yapılanmasına sahiptir. Ulaşılamayan tek makam vardır. O da padişahlıktır. Doğuştan imtiyazlı bir sosyal sınıf yoktur. Yaşadıkları yer, meslekleri ve dinlerine göre bir sınıflama yapılabilir. Aşağıda Osmanlı toplumunun yaşadığı yere göre yapılan sınıflamaya ait bilgileri inceleyelim.

Osmanlı devletinde halk şehir ve köylerde yaşar bir kısım halk ise göçebedir.

Şehirliler

Şehirler; sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerin yoğun yaşandığı yerlerdir.

Osmanlı şehirlerinde, büyük alanlar ve bunların çevrelerinde külliye, medreseler, idari, adli, dinî binalar göze çarpardı. Haftanın belli günleri pazar kurulur, şehirlerde o günkü hayat daha canlı olurdu.

Şehir halkını askerler, tüccarlar, esnaf ve diğer gruplar olarak sınıflandırmak mümkündür.

Osmanlı çarşısı

Osmanlı'da pazar yeri

Köylüler

Osmanlı nüfusunun büyük kısmı köylü idi. Genelde köyde oturan çiftçilerin Müslüman olanlarından üretim vergisi olarak **öşür** adı altında vergi alınırdı. Bu vergilerle tımarlı sipahilerin giderleri karşılanıyordu. Çiftçilere belli oranda toprak verilirdi. Onlar da vergilerini vermek şartıyla bu toprakları işlerlerdi.

Yörükler

Göçebeler

Göçebelik, eski Türk toplumlarından beri devam eden bir hayat tarzıydı.

Göçebeler, hayvancılıkla uğraşırlardı. Anadolu'da bunlara "yörük" denmektedir.

Göçebelik Türk geleneklerinde önemli bir hayat tarzı olduğu için varlığını günümüze kadar sürdürmüştür.

Osmanlı Devleti kuruluş döneminde Anadolu ve Rumeli'de yerleşme (iskân) siyasetine büyük önem vermiştir. Rumeli'de fethedilen topraklara önce (konargöçer) Türk boy ve oymakları yerleştirilmiştir. Böylece oraların Türkleşmesi sağlanmıştır. Yine gerekli gördüğünde halk devletin sınırları içerisinde başka yere iskana tabi tutulmuştur. Bu rasgele yapılan bir hareket değildir. Aralarında düşmanlık olan, suç işleyen, toprak sıkıntısı çeken aileler belirlenerek tercih edilmişlerdir.

Sizce Osmanlı Devleti'nin böyle bir uygulama yapmasının yararları neler olabilir?

Rumeli'ye nakledilen ailelere zengin topraklar ve bazı imtiyazlar verilmiştir. Bu durum fetihleri teşvik amacı taşıdığı kadar bu yerlerin Türkleşmesi açısından da önemli rol oynamıştır.

Osmanlı Devleti'nde yaşasaydınız hangi toplumsal grupta yer almak isterdiniz? Neden?

3. KONU

OSMANLI DEVLETİ'NDE FETİH HAREKETLERİ

HAZIRLIK

Osmanlı fetih hareketlerinin çok hızlı ve başarılı olmasının sebepleri neler olabilir? Araştırınız.

FATİH VE FETİHLER

II. Murat Dönemi Osmanlı Devleti

Yukarıdaki Osmanlı Devleti haritasını inceleyiniz. İstanbul, Osmanlı Devleti için neden önemli olabilir?

İstanbul'un fethi, Türk tarihinin olduğu kadar dünya tarihinin de önemli olaylarından. İstanbul'un Türkler tarafından fethiyle Osmanlı tarihinde parlak bir dönem başlamış ve İstanbul'un fethi yeni bir çağın başlangıcı olmuştur. 1451 yılında genç yaşta Osmanlı tahtına geçen II. Mehmet ilk iş olarak İstanbul'un fethini hedeflemişti. İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethini gerektiren birçok sebep vardı.

İstanbul, Asya ile Avrupa arasında bir köprü durumundaydı. İstanbul'un alınması hâlinde Osmanlıların Avrupa'daki ilerlemesi kolaylaşacaktı.

Ayrıca Bizans, Osmanlı Devleti'ne karşı çeşitli tertiplerde bulunuyordu. Hem Avrupa'da Haçlıları kışkırtıyor hem de Anadolu'daki Türk beyliklerini Osmanlı Devleti'ne karşı destekliyordu.

Rumeli Hisarı (Boğazkesen Hisarı)

İstanbul'un kuşatma planı

İstanbul'un fethi için II. Mehmet birçok hazırlık yaptı. 450 parçalık donanma hazırladı. Rumeli Hisarı'nı yaptırdı. Bizans çevresindeki kaleler alındı. "Şahi" denilen büyük toplar döktürdü.

Bizanslılar da Haliç'in girişini zincirlerle kapattılar. İstanbul surlarını tamir ettirerek güçlendirdiler.

Fatih Sultan Mehmet'in atını suya sürdüğü temsili resmi

6 Nisan 1453'te kuşatma başladı. II. Mehmet karadan 72 parçalık gemiyi kızaklarla Haliç'e indirdi. İstanbul'un karadan ve denizden kuşatılması tam 53 gün sürdü. Bizans'ın aldığı bütün önlemlere rağmen Osmanlı ordusu 29 Mayıs 1453'te genel hücum başlattı. Bizans bu büyük hücumu daha fazla dayanamadı. Topların surlarda açtığı gediklerden Türk askeri şehre girdi. Surlara Ulu-Batlı Hasan tarafından Türk bayrağı dikildi.

1204 yılında Haçlılar İstanbul'u ele geçirdiklerinde günlerce şehri yağlamadılar. Sanat eserlerini yakıp yıktılar. Genç padişah İstanbul'un yağmalanmasını istemediği gibi buna teşebbüs edenleri cezalandıracağını duyurdu.

Artık şehre girme zamanı gelmişti. Fatih'in İstanbul'a girişi ile ilgili aşağıdaki metni okuyarak sayfadaki görselleri inceleyiniz.

Siz İstanbul'u fethetmiş olsaydınız Bizans halkına nasıl davranırdınız?

29 Mayıs 1453'te Fatih'in İstanbul'a girişinin temsili resmi

29 Mayıs 1453 günü öğleye doğru kır atının üstünde, yanında hocaları ve ordu komutanları olduğu hâlde muhteşem bir alayla Topkapı'dan İstanbul'a giden genç hükümdar doğruca Ayasofya'ya gitti.

Ayasofya ağzına kadar kadın, erkek, çocuk Rumlarla doluydu. Bizanslıların hüngür hüngür ağlama ve yalvarmalarıyla oluşan gürültüyü susturarak sukuneti sağladıktan sonra; "Kalkınız! Ben Sultan Mehmet Han, bütün ahaliye söylüyorum ki bugünden itibaren ne hayatınız ne de hürriyetiniz hususunda benim gazabımdan korkmayınız." hitabında bulundu.

Fatih Akın, *Türk Tarihinden Sayfalar*, s. 142.

Ayasofya müzesi

II. Mehmet, İstanbul'u aldığı anda henüz 21 yaşındaydı. Bu zaferden dolayı kendisine "ülke" alan, ülke açan anlamına gelen "Fatih" unvanı verildi. Fatih Sultan Mehmet, bilginlere ve sanatkârlara saygı gösteren, onları koruyan bir kişiliğe sahipti. Ayrıca edebiyata merakıyla bilinen II. Mehmet, şiir yazıyordu. Avni takma adıyla birçok şiiri vardır.

İstanbul'un fethi Türk ve dünya tarihi açısından önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

Türk Tarihi Açısından Sonuçları

- Osmanlı Devleti, imparatorluk hâline geldi.
- Boğazların hâkimiyeti Osmanlılara geçti.
- İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti oldu.
- Osmanlı'nın Avrupa'daki fetihleri kolaylaştı.
- Anadolu ve Rumeli topraklarının güvenliği sağlandı.

Dünya Tarihi Açısından Sonuçları

- Bizans Devleti sona erdi.
- Orta Çağ sona erdi ve Yeni Çağ başladı.
- En güçlü sur ve kalelerin toplarla yıkılacağı anlaşıldı.
- Avrupa'da feodalite (derebeylikler) yıkıldı, krallıklar güçlendi.
- Avrupa'da Rönesans ve Reform gibi gelişmelere sebep oldu.

Aşağıda verilen bazı fetihleri inceleyerek Osmanlı Devleti'nin fetih siyaseti üzerinde çıkarımlarda bulununuz.

Trabzon'un Fethi

Fatih Sultan Mehmet, Trabzon'u karadan ve denizden kuşattı. Karşı koyamayacağını anlayan Trabzon İmparatoru 1461'de şehri teslim etmek zorunda kaldı. Trabzon'un alınmasıyla Osmanlı Devleti, İpek Yolu'nun önemli bir limanını daha ele geçirmiş oldu.

Kırım'ın Fethi

Kırım yarımadasında yeni kurulmuş bir Türk devleti olan Kırım Hanlığı ve yarımada'nın kıyı kesimlerinde de Ceneviz kolonileri vardı. Kırım Han'ın yardım istemesi üzerine Fatih, Gedik Ahmet Paşa komutasında güçlü bir donanmayı, Kırım'ın fethi için görevlendirdi. 1477'de Kırım, Osmanlı devletine bağlandı.

Düşünelim-Tartışalım

- Fatih'in, Amasra, Sinop, Trabzon ve Kırım'ı fethetmesindeki hedefi ne olabilir?
- Kırım fethi gerçekleşmeseydi Karadeniz'de güvenli ticaret yapılabilir miydi? Neden?

Mısır'ın Fethi

Mısır'a hâkim olan Memluklarla Osmanlıların ilişkileri Fatih Döneminde bozulmuştu. Memluklar çeşitli sebeplerle Osmanlılara düşmanca hareket ediyordu. İslam Halifesi'nin Mısır'da oturması Mekke ve Medine'nin Memluklara bağlı olması onlara üstünlük sağlıyordu.

Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Seferi'nden sonra, Mercidabık'ta (1516) Memluk ordusunu yenerek Suriye'yi fethetti. 1517'de Ridaniye'de Memluk ordusunu yenerek Mısır'ı Osmanlı topraklarına kattı.

Yavuz, fetihden sonra halifeliğin Osmanoğullarına devredilmesiyle İslam dünyasının liderliğini aldı. Baharat Yolu'nun kontrolünü ele geçirdi.

Macaristan'ın Fethi

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Avrupa'da fetihlere önem verilmiştir. Alman İmparatoru Şarlken'in, Fransız Kralı I. Fransuva'yı esir alması üzerine Fransa, Kanuni'den yardım istedi. Bunun üzerine Macaristan'a sefer düzenlendi.

İki ordu Mohaç'ta karşı karşıya geldiler. 1526'daki savaşta Macar ordusu büyük bir yenilgiye uğradı.

Kanuni, Macaristan'ı fethedince burayı Osmanlı'ya bağlı bir krallık hâline getirdi. Fransuva tutsaklıktan kurtarıldı. Osmanlılar böylece Avrupa'da tek büyük bir güç oluşmasını engelledi.

Kanuni Sultan Süleyman

DENİZLERDE MÜCADELE

Karada yapılan fetihlerin yanı sıra denizlerde sürdürülen mücadelelerin sebepleri neler olabilir?

Orta Asya Türk devletleri ile Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin ilk kuruluş yılları kara devleti niteliğindedir.

Anadolu'nun fethi döneminde Batı Anadolu kıyılarına gelen Türkler burada denizcilikle tanıştılar. Bilinen ilk Türk denizcisi "Çaka Bey"dir. Osmanlı Devleti de ele geçirdiği Türk beyliklerinden denizciliği öğrenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin donanmasının ve denizlerdeki politikalarının gelişmesi Fatih Sultan Mehmet Dönemine dayanmaktadır.

Bu politikanın esası, Türk kıyılarına ve ticaret gemilerine karşı meydana gelebilecek korsan saldırılarına engel olmak; Karadeniz ve Akdeniz'deki her türlü ticareti, Osmanlı devletine kazandırmaktı. Bu amaçla Fatih Döneminde Karadeniz bir Türk gölü hâline getirilmişti. Ayrıca Ege'de Gökçeada, Bozcaada, Semadirek, Taşoz, Limni ve Midilli adaları alınmıştı.

Osmanlı kadırgası

Osmanlı Tersanesi

Osmanlılar Gelibolu, Karamürsel, Edincik, İzmit ve İstanbul (Haliç)'da tersaneler kurmuştur.

Tersanede çalışanlara "tersane halkı" denilirdi ve maaşlı çalışırlardı.

Osmanlı gemilerinin kendiri Kastamonu ve Samsun'dan; katran ve zifti Biga, Bayramiç'ten; yelken bezi Çanakkale ve Aydın'dan; halatları Gümölcine'den; gemilerin kürekleri Bursa ve Edirne'den getirtilirdi.

Kaptan Paşa

Levent

Kalyoncu

Rodos'un Fethi (1522)

Mısır'ın alınmasıyla Baharat Yolu, Osmanlı denetimine girmiş; böylece Mısır ile İstanbul arasında ticari faaliyetler çoğalmıştı. Fakat bu arada Rodos şövalyeleri, Osmanlı gemilerine saldırıyor, korsanlık yapıyorlardı.

Kanuni Sultan Süleyman, Rodos'un fethine karar verdi ve Rodos'a bir donanma gönderdi. Şövalyeler, adayı teslim etmek zorunda kaldılar.

Preveze Deniz Savaşı (1538)

Barbaros Hayrettin Paşa, kaptanıderya olduktan sonra güçlü bir donanmayla Akdeniz'e açıldı. Osmanlıların Akdeniz'deki gücünü artırması Avrupa devletlerini telaşlandırdı. Bunun üzerine Papa-

Preveze Deniz Savaşı temsili resmi

lık; Ceneviz, Malta, İspanya ve Portekiz gemilerinden oluşan bir Haçlı donanması kurdu. Başına Andrea Doria (Andre Dorya) getirildi.

Osmanlı donanması, Haçlı donanmasıyla Preveze önlerinde karşı karşıya geldi. Barbaros Hayrettin Paşa 28 Eylül 1538'de yapılan Preveze Deniz Savaşı'nda Türk tarihinin en büyük deniz zaferini kazandı. Hiç gemi kaybetmeden Haçlı ordusundan 30 gemiyi ele geçirdi. 3000'in üzerinde de esir aldı. Bu zaferle Akdenizde üstünlük tamamen Osmanlı Devleti'ne geçti.

Barbaros Hayrettin Paşa (Hızır Reis)

Ünlü Türk denizcisi Barbaros Hayrettin Paşa, 1473'te Midilli'de doğdu. Hızır Reis kardeşleri İshak, Oruç ve İlyas'la beraber denizcilikle uğraşmışlardır.

Venedik, Ceneviz, Fransız ve İspanyollara karşı savaşlar yaparak başarılar kazandı.

Hızır Reis, 1516'da Cezayir'i İspanyollardan alarak Osmanlı himayesine girdi. Cezayir Beylerbeyi oldu.

Kanuni, Barbaros'u İstanbul'a davet etti.Ona;

"Bak Paşa, seni kaptanıderya yaptım!.. Göreyim seni donanmamı nasıl idare edersin, devletime nice zaferler kazandırarsın..." dedi.

Barboros Hayrettin Paşa, kaptanıderyalığı döneminde Akdeniz'i bir Türk gölü hâline getirerek unutulmaz kahramanlardan oldu.

İstanbul Beşiktaş'ta bulunan Barbaros Hayrettin Paşa Anıtı

Piri Reis (1470-1554)

Piri Reis, XVI. yüzyılın en büyük coğrafya bilgini kabul edilmektedir. Büyük eseri "Kitab-ı Bahriye" yüzlerce haritayla zenginleştirilmiştir. Eserinde Akdeniz'in bütün sahilleri, adaları ve limanları birlikte tek tek ele alınmıştır. Bu ünlü eserini 1525'te Kanuni'ye sunmuştur.

Piri Reis'in ceylan derisine çizdiği Amerika haritasının sırrı hâlâ çözülememiştir.

Piri Reis'in eserleri, bu dönemde Türk denizciliğinin geldiği yüksek seviyeyi açıkça göstermektedir.

Piri Reis Haritası

Kıbrıs'ın Fethi (1571)

Rodos'un fethi ve Preveze Deniz Savaşı ile Akdeniz'de Türk üstünlüğü sağlanmıştı fakat Doğu Akdeniz'de Kıbrıs hâlâ Venedikliler'in elindeydi. Adadaki korsanlar, fırsat buldukça Türk gemilerine saldırıyor ve ticareti engelliyordu.

II. Selim, Kıbrıs'ın fethine karar verdi. Osmanlı donanmasının 1570'de başlattığı sefer 1571'de Kıbrıs'ın fethiyle sonuçlandı. Böylece Doğu Akdeniz'deki Osmanlı hâkimiyeti pekiştirildi.

İnebahtı Deniz Savaşı (1571)

Kıbrıs'ın Venediklilerden alınışı Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Papa, Kıbrıs'ın öcünü almak ve Akdeniz'deki Osmanlı üstünlüğüne son vermek için İtalyan, İspanyol ve Fransız donanmalarını birleştirdi. İki donanma İnebahtı'da karşılaştı. Çok şiddetli geçen savaşta Osmanlı donanması ağır yenilgiye uğradı. Sokollu Mehmet Paşa İnebahtı yengilsinin acısını çıkartmak için güçlü bir donanma hazırlattı. Ancak Haçlılar Kılıç Ali Paşa komutasındaki bu donanmanın karşısına çıkmaya cesaret edemediler.

Sokollu Mehmet Paşa

Büyük devlet adamı, Sokollu Mehmet Paşa, İnebahtı yenilgisinin etkisini anlamak için kendisini ziyarete gelen Venedik elçisine şunları söylemiştir: "Ziyaretinizin gerçek sebebini anlıyorum. İnebahtı yenilgisinin üzerimizdeki etkilerini anlamak istiyorsunuz. Biz, sizden Kıbrıs'ı almakla kolunuzu kestik. Siz de donanmamızı yakmakla bizim sakalımızı tıraş etmiş oldunuz. Kesilen kol yerine gelmez ama tıraş edilen sakal daha gür olarak çıkar."

Sokollu Mehmet Paşa

Girit'in Fethi (1669)

Osmanlı Devleti, İnebahtı yenilgisinden sonra tekrar Akdeniz'in önemli bir gücü hâline geldi. Ege ve Akdeniz güvenliği için Girit'in fethi önemliydi. Bu nedenle Osmanlı devleti 24 yıllık bir kuşatmadan sonra adayı ele geçirebildi. Böylece Doğu Akdeniz'de Venediklilerin yüzyıllardır süren hâkimiyeti son buldu.

Çeşme Baskını (1770)

Osmanlı Devleti'nin, 17 ve 18. yüzyıllardaki gerilemesi genel olarak tüm alanlarda görülüyordu. Bu yüzyılda donanmaya gereken önem verilmemişti.

1768'de başlayan Osmanlı-Rus Savaşı sırasında, Rusların sıcak denizlere inme politikası çerçevesinde Rus donanması Akdeniz'de bulunuyordu. Ruslar 6 Temmuz 1770'de, İzmir'in Çeşme Limanı'nda bulunan ve yan yana demirlenmiş olan Osmanlı donanmasını bir gece baskını ile ateşe verdi. Süratle ilerleyen yangının da etkisiyle Osmanlı donanması, birkaç saat içinde tümüyle yok oldu.

Osmanlı donanmasının yakıldığı İzmir - Çeşme limanından bir görünüş.

Sinop Baskını (1853)

III. Selim ve II. Mahmut Döneminde donanmayı güçlendirme çalışmaları yapıldı. Ancak yenileşme çabalarının sürdüğü bu dönemde donanma büyük kayıplar vermekten kurtulamadı.

Kırım Savaşı'nın başlarında, Sinop Limanı'nda demirli Osmanlı donanmasına Ruslar bir baskın yaparak limandaki bütün gemileri yaktı. Sinop şehrimizi topa tuttular.

Osmanlı donanmasının son defa yakıldığı Sinop limanından bir görünüş.

ASKERİ ALANDA YENİLEŞME

Kanuni Sultan Süleyman Döneminden sonra Osmanlı Devleti denizcilik alanında gerilemeye başladı.

Düşünelim-Tartışalım

- Osmanlı Devleti'nin denizlerde eski gücünü kaybedip başarısız olmaya başlamasının nedenleri neler olabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Osmanlı Devleti 17 ve 18. yüzyıllarda, 16. yüzyıldaki gibi başarılı olamamıştır. Bu dönemdeki en önemli başarı 1669'da 24 yıl aralıklarla süren kuşatmadan sonra Venediklilerden alınan Girit adasının fethiydi. Bu fetihle Osmanlı Devleti'nin Ege ve Doğu Akdeniz'deki güvenliği tam anlamıyla sağlandı.

17. yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti her alanda olduğu gibi denizlerde de gerilemeye başladı. Bu duruma; 16. yüzyıldaki denizci neslin ortadan kalkması, kara savaşlarında alınan yenilgilerin artması, donanmaya verilen önemin azalması etkili olmuştu. Ayrıca Osmanlı Devleti gemi teknolojisinde Avrupa'daki gelişmelerin gerisinde kalmıştı.

Düşünelim-Tartışalım

- Osmanlı Devleti'nde 17. yüzyıl sonlarına doğru "kalyon" denilen yelkenli gemiler yapılmaya başlandı. Bundan önce "kadırğa" denilen kürekli gemiler kullanılıyordu. İki gemi türünü araştırarak karşılaştırınız.

Osmanlı Donanması, Rus Donanması tarafından 1770'de Çeşme'de (İzmir) tahrip edildi. Bunun üzerine deniz subayı yetiştirmek ve donanmayı güçlendirmek için III. Mustafa, Deniz Mühendishanesini kurdu. III. Selim Döneminde de çeşitli yenilikler yapıldıysa da başarılı olunamadı. II. Mahmut 1826'da Yeniçeri Ocağını kaldırdı. Bu ordu yerine "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adında yeni bir ordu kuruldu. Yine bu dönemde deniz ve kara kuvvetlerini geliştirmek amacıyla askerî okullar açıldı. Askerî alandaki yeniliklere Tanzimat Döneminde devam edilerek askerlik, bir vatan hizmeti durumuna getirildi.

Asakir-i Mansure-i Muhammediye askerleri

www.tsk.mil.tr

TOPLUMSAL HOŞGÖRÜ VE ETKİLEŞİM

HAZIRLIK

1. Ayrı din, millet ve kültürden olan insanların aynı şehirde gündelik hayatlarını sürdürebilmeleri sizce hangi şartlara bağlıdır?
2. Dış dünya etkileşiminden kopuk, içine kapanık toplumlar sizce hangi sorunlarla karşılaşabilirler? Araştırınız.

OSMANLI HOŞGÖRÜSÜ

Osmanlı hoşgörü anlayışını Düşünelim-Tartışalım bölümünde verilen tartışma konusu ile inceleyelim.

Düşünelim-Tartışalım

- Osmanlı Devleti'nde üç kıtaya yayılıp 600 yıl yaşamasında sizce hoşgörü olmasının rolü neler olabilir?

Osmanlı'da gayri müslimler

www.ata.bovn.edu.tr

Hoşgörü, toplumsal hayatın hemen her anında geçerli ve etkilidir. Hoşgörü başkalarının değer verip savundukları görüş, düşünce ve duyguları bizimkilerle çelişse bile anlayışla karşılamak, onlara katlanabilmektir.

Aile içi ilişkilerde, arkadaşlıklarda, iş hayatında hatta devletler arası ilişkilerde, kültürel etkinliklerde bağların kopmaması; iş birliğinin, dayanışmanın sürdürülebilmesinin ön şartlarından biri hoşgördür.

Karşıdaki kişi ya da topluluğun değerlerine, duygularına, inançlarına saygı göstermeden, onları anlayışla karşılamadan tarafların bir arada yaşamaları mümkün değildir.

Büyük Selçuklu Devleti'nden başlayan ve Osmanlı Devleti'nde de devam eden hoşgörü sayesinde Türkiye, insanların din, dil ve ırk ayrımı gözetilmeksizin yan yana yaşadıkları bir güven ortamına kavuşmuştur.

Ben Fatih Sultan Mehmet Han

“Ben ki Fatih Sultan Mehmet Han’ım bütün dünyaya ilan ediyorum ki kendilerine bu padişah fermanı verilen Bosnalı Hristiyan din adamları himayem altındadır ve emrediyorum:

Hiç kimse bu insanları, onların kiliselerini rahatsız etmesin ve onlara zarar vermesin. Devletimizde huzur içinde yaşasınlar.

Ne padişahlık eşrafından, ne vezirlerden veya memurlardan hiç kimse bu insanların onurunu kırmayarak onlara zarar vermeyecektir. Hiç kimse bu insanların hayatlarına, mallarına ve kiliselerine saldırmasın, hor görmesin veya onları tehlikeye atmasın. Hatta bu insanlar, başka ülkelerden devletime birisini getirirse onlar da aynı haklara sahiptir.

Bu padişah fermanını ilan ederek burada Allah ve peygamberimiz Muhammed adına yemin ediyorum ki emrime uyarak bana sadık kaldıkları sürece de ... hiç kimse bu fermana yazılanların aksine bir şey yapmayacaktır.”

www.devletarsivleri.gov.tr

Fatih Sultan Mehmet

Ünlü tarihçi Gibbons (Gibon) şöyle demektedir: “Yahudilerin toptan öldürüldüğü, Engizisyon Mahkemelerinin ölüm saçtığı bir devirde, Osmanlılar idareleri altında bulunan çeşitli dinlere bağlı kimseleri barış ve uyum içinde yaşatıyorlardı. Osmanlılar dinî hürriyeti gerçekleştiren ilk millettir.

Gibbons, Osmanlı Dev. Kur. s.22.

“Fatih Sultan Mehmet , Amasra’nın fethinden sonra, şehre ferman saldı. Tüccarları, yetenekli kişileri İstanbul’a çağırdı. Sultan Mehmet Han, aynı işi Moralılar arasında da yapmıştır.

Osmanlılar, Yahudileri, Moralıları ve Amasralıları neden İstanbul’a davet etmiş olabilir?

Ülkemizde birçok yerleşim yerinde kilise ve cami bir arada bulunmaktadır (Behramkale-Assos) Çanakkale.

Osmanlı kadısı

“Mahkeme salonunda Türkler, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Araplar ve toplumu oluşturan tüm milletler şikâyetlerini bildiriyorlar ve savunmalarını rahatlıkla yapıyorlardı. Kadılar, her birini teker teker aynı dikkat ve sabırla dinliyor ve herhangi bir karışıklığa müsaade etmiyorlardı. Her molla kendi konusuna giren davayı ele alıp hükme bağlıyordu.”

Durand de Fontmagne, Kırım Harbinden Sonra İstanbul s.121.

“Ben tebamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Musevileri havrada görmek isterim.”

Sultan II. Mahmut

II. Abdülhamit Han

İstanbul'daki Rum Patriği Diyanlsyos (Diyaniyos) Efendi vefat etmiştir. Cenazesi 25 Ağustos 1891 Perşembe günü kaldırılacaktır. Fakat aynı gün Moda'da halkın büyük ilgi gösterdiği kayık yarışları yapılacaktır.

İşte bu durum, Rumları hayli endişeye sevk etmiştir. Çünkü herkes kayık yarışlarında olacağından cenaze merasimi çok sönük geçecektir.

Rumlar padişaha başvurarak “... Bu hususu, padişah hazretlerinin dikkatine sunup kayık yarışlarının birkaç gün tehiri için zat-ı şahanelerinin iradesi sağlanabilirse Ortodoks tebaa minettar kalacaktır.” demiştir. Bunun üzerine Sultan II. Abdülhamit yarışları tehir etmiş, başta padişah yaveri ve üst düzey devlet görevlilerinin katılımıyla Patrik Diyonisyos Efendi'ye büyük bir cenaze merasimi düzenlenmiştir.

www.devletarsivleri.gov.tr

Yukarıda okuduğunuz metinler, sizce Osmanlı toplumunda hangi düşüncelerin yaygın olduğunun kanıtıdır? Neden?

OSMANLI-AVRUPA ETKİLEŞİMİ

Türk kültürü binlerce yıllık çok zengin bir yapıya sahiptir. Bu zenginlik köklerini tarihin derinliklerinden almaktadır. Türkler Sibiry'a'dan Balkanlara, Yemen'den Hindistan'a, Çin'e kadar çok geniş coğrafyaya yayılmıştır. Bu coğrafyalarda devletler kurmuş, birçok uygarlığa etki etmiş, çeşitli uygarlıklardan aldığı kültür öğelerini Türk kültürüyle yoğurmuştur. Bu hareketlilik Türk kültürünü dinamik hâle getirmiş, başka toplumlarla rahat etkileşim kurabilmesini sağlamıştır.

Türklerin başka toplumlarla kültürel etkileşime girmesi Türk kültürüne ne gibi katkılar sağlamış olabilir?

Osmanlı şenliklerini gösteren bir minyatür

Türkler'in Avrupa'yla etkileşimi, Balkanlardan başlamak üzere bütün Avrupa'ya yayılmıştır.

Fransız Tarihçi Castellan (Kestil) "14-18. yüzyıllarda Balkan halkları dillerini ve dinlerini değiştirmeden Türk usulü yaşamaktadırlar. 19. yüzyıla kadar Sırp kadınlar çarşaf giyiyor, kocaları da sarık sarıyorlardı."

www.turkoloji.cu.edu.tr

Avrupa saraylarına giren Türk halısı

www.kultur.gov.tr

15. yüzyıldan itibaren Avrupa'da Türk müziğine, kumaşlarına, halılarına ve hayat tarzına gösterilen ilgi giderek büyüyordu.

Türk halıları, Avrupa'da çok beğeniliyordu. Kiliseleri, sarayları, konakları süsleyen bu halılar Avrupalı ressamların tablolarına da yansımıştır.

Düşünelim-Tartışalım

- Avrupa'da, Türk kültürüne ilgi duyulmasının sebeplerini arkadaşlarınızla tartışınız.

ÇK: 9. Etkinlik

s.47

Kültürel etkileşimin artmasında 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'ya giden Türk elçi heyetlerinin etkisi büyük olmuştur.

II. Viyana kuşatması sırasında Avrupalıyı etkileyen kültür öğelerinden biri de mehter olmuştur.

Mehter müziği, 18. yüzyıldan itibaren Beethoven, Haydn ve Mozart gibi ünlü bestecileri etkiledi. Avusturyalı besteci Mozart en sevilen eserlerinden biri olan "Türk Marşı"nı yaparken mehter müziğinden yararlandı. Alman Besteci Bethoven (Betovın) "Büyük Senfoni" adlı eserinin son bölümünü mehter takımındaki kös, davul ve zurna ile seslendirdi. Yine Alman Besteci Wagner ise mehter konserini dinlerken heyecanlanıp "İşte müzik buna derler." dediği söylenir.

Dünyada Türk İmgesi s. 52.

Mozart

18. yüzyıldan itibaren Fransa başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde Turquerie, Turkomania, Alla Turca (Türk usulü) denilen Türk modası başlamıştır. Edebiyat, resim, sahne sanatları ve dekorasyon gibi alanlarda Türk temaları yaygınlaşmıştır. Balolarda Türk kıyafetleri giymek, Türk kıyafetleriyle portre yaptırmak moda hâline gelmiştir.

Madame de Pompadur

Fransız sarayı soylularından Madame de Pompadur (Madam dö Pompadur) ve Madame de Bury (Madam dö Buri) Türk elbiseleriyle portre yaptırmışlardır.

Dünyada Türk İmgesi s. 61.

Osmanlı Elçisi Süleyman Ağa, Paris'te kahve içme âdetine örnek olmuştur. Bu yeni âdet Fransız soylular arasında moda olmuştur. Fransa'ya yerleşen Osmanlı vatandaşı Rum ve Ermeniler kahve pişirme ve kahvehane adabını Fransızlara öğretmiş, bu âdet zamanla bütün Avrupa'ya yayılmıştır.

Kahvehaneler, 18. yüzyılda Avrupa şehirlerinde sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir.

Hayat Tarihi Mecmuası sayı 7, s. 23.

Osmanlı kahvehanesi

LALE DEVRİ

1718'de başlayan barış ve siyaset devri olarak da adlandırılan Lale Devri, Osmanlı-Avrupa ilişkilerinde tam bir dönüm noktası oldu. Bu döneme kadar Osmanlı Devleti Avrupa'da ki siyasi gelişmeleri takip etmesine rağmen kültürel gelişmelerle pek ilgilenmemiştir.

Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, Osmanlı tarihinde ilk defa Avrupa başkentlerine elçiler göndermiştir. Elçilerden gittikleri ülkeler hakkında rapor göndermelerini istemiştir. Bunların en meşhuru Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Sefaretnamesi'dir.

Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Avrupa başkentlerine elçi göndermesinin nedenleri sizce neler olabilir?

"Paris aslında İstanbul kadar yoktur. Lakin binaları üçer dörder kat olup yedi kat yapılmış haneleri bile çoktur. Erkek kadın karışık olarak sokaklar çok kalabalık görünür. Dükkânlarda oturup alışveriş yapanlar hep kadınlardır. Sokakları geniş olup baştan başa dört köşe yontulmuş kaldırım taşları ile döşenmiştir."

*Yirmisekiz Mehmet Çelebi,
Fransa Sefaretnamesi, s.40.*

İstanbul Kâğıthane - Sadabat Köşkü

Lale Devri'ne ait bir minyatür - Levni

Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Paris'ten gönderdiği Versay Sarayı'nın resimleri ve planları ile İstanbul'da mimari anlayışın değişmesinde önemli rol oynadı. İstanbul'un önemli eğlence yerlerinden Kâğıthane'deki Sadabad Köşkü bu örneğe göre yapılmıştır.

Sarayın etrafına bahçeler, havuzlar, çeşmeler ve heykeller yapıldı. Boğaziçi ve Haliç kıyılarında Avrupa'nın barok ve rokoko usulüyle yapılmış yeni saraylar ve köşkler bunu takip etti. Artık İstanbul'da Fransızlar gibi eğleniliyor, şairlerin ve müzisyenlerin katıldığı büyük eğlenceler tertip ediliyordu.

ÇK: 10. Etkinlik

s.48

Osmanlı Sarayı'ndaki Batı tarzı düzenleme.

Türk milletinin yerde ya da sedirde oturduğu bilinmektedir. Türkler ilk defa bu dönemde batılı örneklerinde olduğu gibi öncelikle saray ve köşklere başlamak üzere masa, sandalye ve kol-tuk kullanmaya başladılar.

Nuru Osmaniye Camisi

Osmanlı mimarisinde, Avrupa'nın etkisiyle değişik stiller uygulanmaya başlandı. Bunlardan biri de "barok üslubu"dur.

Bu üslubun en güzel örneği 1755'te yapılan Nuru Osmaniye Camisi'dir. Nuru Osmaniye Camisi mimarisinde çok özel bir yere sahiptir. Özellikle üç boyutlu taş bezemeleri ve çinileriyle dünya mimarisinde eşi olmayan tamamen özgün bir barok şaheseridir.

Osmanlı Devleti, Avrupa'yla özellikle 18. yüzyıldan itibaren iletişime geçmiştir. Bu süreçte Osmanlılar, yukarıda bazı örneklerini gördüğümüz gibi Avrupa'yı hem etkilemiş hem de onlardan etkilenmiştir. Bu yolla Türkler kültürel gelişimin en etkili yollarından biri olan kültürel etkileşimi başarıyla gerçekleştirmiştir.

Osmanlı elçilerinin, gezi yazılarında Avrupa başkentlerinde izledikleri opera, konser ve bale gösterilerini ayrıntılı biçimde anlatmaları da bu etkileşimi hızlandırdı.

III. Selim yeni kurduğu Nizam-ı Cedit ordusunun yürüyüşlerinde kullanılmak üzere bir Fransız müzisyen yönetiminde boru ve trampet takımı oluşmasını sağladı.

1826'da Yeniçeri Ocağıyla birlikte Mehter Takımı da kaldırıldı. Onun yerine İtalya'dan getirilen şef Giuseppe Donizetti (Giseppe Donizetti) tarafından 1828'de Muzıka-i Hümayun adıyla yeni bir askeri bando takımı kuruldu.

Donizetti, Türk müziğinin önde gelen isimleriyle birlikte çalıştı ve yararlı hizmetlerinden dolayı paşalığa yükseltildi.

III. Selim

Onun ölümünden sonra Muzıka-i Hümayun'un başına bir başka İtalyan şef Calliston Guatelli (Kaliston Guatelli) getirildi. Guatelli, Aziziye ve Osmanlı marşlarını besteledi.

Muzıka-i Hümayun

HAZIRLIK

Yaşadığınız yerleşim yerini tanıtmamız istenseydi hangi özellikleriyle tanıttırđınız?

EDİRNE'DE TÜRK MİMARİSİ

Edirne'den genel görünüm

Edirne, 1363 yılında Türklerin hâkimiyetine geçti. Bu dönemde Edirne, Meriç Nehri kenarında küçük bir şehirdi.

Osmanlılar Edirne'ye hâkim olduktan sonra yalnız kale içinde kalmayıp kale dışında da yeni mahalleler kurdular. Şehrin her tarafında cami ve medreseler inşa edilmeye başlandı. Ayrıca kale dışında saray kompleksi inşa edildi. Büyük han ve kervansaraylar inşa edilip birçok köprüler yapıldı.

Böylece şehir, Türk şehri kimliğine büründü.

Edirne’de görülmeye değer zenginliklerinden biri de tarihî evleridir. Eski Edirne evleri, Türk mimarisinin estetik ve zerafetinin günümüze ulaşmış benzersiz örneklerindedir. Türk evlerinin çoğunda görülen avlu, merdiven, tandır, sedirlik, hayat, kiler gibi bölümler Edirne evlerinde de vardır.

Evlerin dış cepheleri sıvalı veya ahşap kaplamadır. Genellikle iki katlı olan evler cumbaları, çıkmaları, balkon parmaklıkları ve ahşap oymalı saçaklarıyla zengin bir görünüşe sahiptir.

Edirne Türk evi

Sokollu Hamamı - Edirne

Karaağaç Tren İstasyon Binası - Edirne

Edirne’nin tarihî yapılarından biri de Karaağaç Tren İstasyonu binasıdır. Yapımına 1914’te başlanan istasyon binası cumhuriyetin ilanından sonra işletmeye açılmıştır. Klasik Türk mimarisinin yaşayan örneklerinden birisi olan bu yapıyı günümüzde Trakya Üniversitesi, rektörlük binası olarak kullanmaktadır.

Fatih Köprüsü - Edirne

ÇK: 11. Etkinlik

s.49

Selimiye Camisi - Edirne

Mimar Sinan'ın 80 yaşında yaptığı ve “ustalık eserim” dediği anıtsal yapı Osmanlı-Türk sanatının ve dünya mimarlık tarihinin başyapıtlarındandır.

Selimiye Camisi'nin yerden yüksekliği 43,28 metre, kubbe çapı ise 31,30 metredir. Bunun gibi diğer teknik özellikleriyle de eser, erişilmez boyutlardadır.

Cami, mimari özelliklerinin erişilmezliği yanında taş, mermer, çini, ahşap, sedef gibi süsleme özellikleriyle son derece önemlidir. Mihrap ve minberi mermer işçiliğinin başyapıtlarıdır. Yapının çini süslemeleri XVI. yüzyıl çiniciliğinin en güzel örnekleridir.

Selimiye Camisi, Edirne şehrimize ve Türk medeniyetine simgesel olarak büyük güç katmaktadır. Bu caminin yapılmasıyla ilgili birçok efsane vardır.

Rivayete göre Kıbrıs seferi sırasında II. Selim bir gece Peygamberimizi rüyasında görür. Peygamberimiz “Selim eğer Kıbrıs'ı fethedersen Edirne'de şu işaret ettiğimiz yere cami yaptıracağını.” der. II. Selim, Kıbrıs'ın fethinin meşgalesiyle bu rüyayı unuttur. Fetihten sonra bir gece tekrar Peygamberimiz: “Selim bize verdiğin sözü tutmadın. Sen Kıbrıs'ı fethedersen Edirne'ye cami yaptıracağına söz vermedin mi?” diye ikazda bulunur. Selim o günden sonra Mimar Sinan'a bu camiyi yapma görevini verir.

Fatih Akın, Türk Tarihinden Sayfalar, s. 224.

ER MEYDANI: KIRKPINAR

Rumeli'nin fethi sırasında Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa komutasındaki kırk kişilik öncü birlik, Ahırköy denilen yerde mola verir. Mola sırasında güreş tutan askerler arasında iki asker yenilemez. Sabah erken başlayan karşılaşma gece yarısından sonra iki güreşçinin ölümüne kadar sürer. Arkadaşları güreşçileri orada bulunan bir incir ağacının altına gömerler. Edirne'nin fethinden sonra Ahırköy çayırlığına geldiklerinde, o incir ağacının civarında billur kaynaklı bir suyun Kırkpınar çayırlığına doğru aktığını görürler ve bu nedenle de "Kırktı bunlar, bu yakaya ilk ayak basanlardır bunlar." diyerek o yere Kırkpınar adını verirler.

Kırkpınar güreşleri

www.edirne.gov.tr

Altın kemer

Osmanlı Döneminde Edirne'ye çok yakın olan Kırkpınar'da her yıl, üç gün süren güreşler yapılırdı. Osmanlı ülkesindeki tüm pehlivanlar bu er meydanına mutlaka çıkardı.

Günümüzde büyük törenlerle başlayan Kırkpınar güreşleri Edirne'nin Sarayıçi Meydanı'nda yapılıyor. Tunca Nehri kenarındaki bu yer, adını eskiden burada kurulu bulunan Osmanlı sarayından alıyor. Her yıl haziran ayı sonu ile temmuz ayının başında Sarayıçi lokantaları, çayhaneleri ve eğlence yerleriyle bir panayır yerine dönüşür. Bugün de eskiden olduğu gibi Türkiye'nin dört bir yanından pehlivanlar bu şenlikte buluşur. Dana veya keçi derisinden yapılan kispetlerini giyen pehlivanlar, güreş öncesi vücutlarını zeytinyağı ile yağlar. Her yıl ortaya konan koç için yapılan açık arttırmada en fazla parayı veren Kırkpınar'ın ağası olur. Üç gün boyunca sürececek güreşleri, ağa başlatır. Cazgırın duasıyla er meydanına çıkan pehlivanlar davul ve zurna eşliğinde peşrev hareketi yapar. Bu hareketler avının üzerine atılmakta olan kartalın hareketlerine benzer. Başpehlivanlık güreşleri son gün yapılır. Kırkpınar'da başpehlivanlık kazanan güreşçi altın kemerin yeni sahibi olur.

Edirne Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde Kırkpınar Odası

HAZIRLIK

Seyyahların eserleri olan seyahatnameler gelecek için sizce neden önemlidir? Araştırınız.

Bir toplum kültürünü anlamamanın en önemli yönlerinden biri de seyahatnamelerdir. Seyahatnameler tarih ve kültür araştırmalarının en önemli kaynaklarıdır. Bu seyahatnamelerde o ülkelerdeki insanların giyim tarzlarından yemeklerine, gelenek göreneklerinden edebiyatlarına, oyunlarından mimari eserlerine kadar her konuda bilgi bulabiliriz. Aşağıda verilen örneklerle seyahatnamelerde Türk kültürünün izlerini bulmaya çalışacağız.

Osmanlı'da toplum hayatı

1433'te Osmanlı'nın Rumeli topraklarını gezen Fransız Seyyah Bertrandon de la Broquiere (Bertrando dö la Broier) "Türkler erken kalkar ve işlerine erken giderler. Sessizlik ve büyük gayretle iş görürler. Hiçbir Türk temizce yıkanmadan evinden çıkmaz." demektedir.

Bertrandon de la Broquiere'in Denizaşırı Seyahati, s.56.

Osmanlı'da bir han resmi

14. yüzyılda Anadolu'yu gezen ünlü seyyah İbn-i Batuda, Denizli'de başına gelen ilginç bir olayı şöyle anlatmaktadır:

“Beldeye vardığımızda çarşıdan geçerken bazı şahıslar dükkânlarından çıkıp hayvanlarımızın dizginlerinden tuttular. Diğer bir grup onlara mani olmaya çalıştı. Biz de ne konuştuğularını anlamadığımız için eşkiya baskınına uğradığımızı sandık ve korkmaya başladık. Bu sırada, Allah'ın lütfü, Arapça bilen bir hacıya rastladık. Birbiriyle münakaşa edenlerin maksadını sordum. Hacı bize bunların Ahilere mensup kişiler olduğunu ve bizi öncelikle kendi zaviyelerinde misafir etmek istedikleri için birbirleri ile çekiştiklerini ifade etmeleri üzerine Türklerin misafirperverliklerine ve cömertliklerine hayran oldum.”

İsmet Parmaksızoğlu, İbn-i Batuda Seyahatnamesinden Seçmeler, s.32.

1718'de bir süre Türkiye'de kalan Lady Montagu (Lady Montekü) “Türkiye Mektupları” adlı eseri ile ünlüdür.

“Asil bir Türk kadını nasıl giyinir, bunu öğrenmek istersin değil mi? İşte sana yazıyorum.

Onun arkasında dolama denilen bir gömlek vardır. Düğmeleri nohut iriliğinde elmastan yapılmıştır. Kemer gayet geniş ve baştan başa elmas. Gerdan dize kadar inen üç dizi inci ile sıralı. Dizilerden birinin ucunda Hint tavuğu yumurtası kadar büyük bir zümrüt asılı. Asil Türk kadının küpeleri takıldığı yere yakışacak değerlidir. Yüzükler de öyledir. Benim gördüğüm Türk kadınlarındaki süslerin yarısı kıymetinde süsü taşıyabilen Avrupalı bir kraliçe yoktur.”

Lady Mantaqu, “Türkiye Mektupları” s.77

Saraydan bir Türk kadını resmi

ÇK: 13. Etkinlik

s.51

17. yüzyılda yaşamış ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi, geleneksel Türk oyunlarından “çevgan”ı şöyle tanıtmaktadır:

Evliya Çelebi

“Çevgan eski bir Türk oyunudur. Size biraz bu oyundan bahsedeyim. Çevgan oyununda büyük bir meydanın her iki başına birer kale dikilir. Genellikle iki mermer sütundan ibaret olan her iki kalenin arkasında atlı oyuncular bekler. Bu oyuncuların ellerinde kızılıkcık ağacından, ucu kepçe gibi eğik birer sopa vardır. Meydanın tam ortasında da insan başı büyüklüğünde ağaçtan yapılmış bir top konur. Oyun sırasında mehter takımı yerini alır ve oyuna davullarıyla eşlik eder. Davulların çalmaya başlamasıyla birlikte her iki takımdan da birer süvari meydandaki topa doğru at koşturur ve her oyuncu elindeki sopayla topu kendi kalesine sürmeye çalışır. Bu sırada takımların diğer atlı oyuncuları da gelip arkadaşlarına yardım ederler ve topu kendi taraflarına çevirmeye çalışırlar. Böylece büyük bir mücadele başlar.

Zaman zaman top havalanır ve sopalar havada uçuşur. Hangi taraf topu daha çok kendi kalesine atarsa o takım oyunu kazanır. Takımlar genellikle beş veya on kez topu kalesine taşırsa oyun tamamlanmış olur. Oyundan sonra yenilen takım, yenelene büyük ziyafetler hazırlar.

Terbiye edilmiş atlarla oynanan oyun oldukça tehlikeli olup topun at veya süvariye çarpması, kol ve ayakların kırılmasına sebep olur. Ancak beden hareketleri yönüyle savaş kabiliyetini artırması bakımından oynanır, sürek avları gibi bir nevi savaş hazırlığı sayılır.”

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler, s. 102-103.

Bu Türk oyunu günümüzdeki hangi oyuna benzetilebilir?

İbn-i Batuta, rastgeldiği bir bayramı şöyle anlatmaktadır.

“Bayram sabahı Sultan askerleriyle Ahiler, her sınıf meslek erbabı, düzgün kıyafetleriyle bir topluluk oluşturur. Bunlar öncelikle mezarlığa giderler daha sonra namazgâha gelirler.

Biz de bayram namazının kılınmasından sonra Sultan'ın ikametgâhına gittik. Yemekler hazırlandı. Fakihler, şeyhler ve Ahilere mahsus sofralar düzenlendiği gibi fakirler ve düşkünler için de sofralar kurulmuştu. O gün Sultan'ın kapısından fakir veya zengin hiç kimse boş çevrilmezdi.”

İbn-i Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler, s.36.

Osmanlı esnafı

Robert Mantran (Raber Mantran), 16. Yüzyıl Ortalarında İstanbul adlı eserinde diyor ki:

“Tüm esnaf loncalarındaki üyelerin aidatları ile ustaların, çırak ve işçilerin yükseltme törenleri için verdikleri paralardan oluşan bir yardım sandığı bulunuyordu. O fonlar, loncaı yöneten komitenin emirlerine uygun olarak kullanılırdı. Böylece, lonca esnafından biri hasta düşüp de ailesinin gereksinimlerini karşılayamaz olunca ona bir yardım eli uzanırdı. İş hacmi azalıp bir işsizlik dönemi açıldığında da aynı yola başvurulardı. Loncaların gerçek bir dayanışma ruhu sergiledikleri yadsınamaz.”

Robert Mantran, İstanbul'da Gündelik Hayat, s. 74.

Düşünelim-Tartışalım

- Günümüzde yardımlaşma hangi kuruluşlar tarafından yerine getiriliyor? Siz bu faaliyetlere katılıyor musunuz?

1788 yılında yazdığı Türkiye'ye ve Mısır'a Yolculuk adlı eserinde Jan Potocki (Jan Potoki) şöyle diyor:

“... Ağaç kesmek, tüm mahalle halkını ayağa kaldıran pek büyük bir suç sayılıyor. Engel olmak için akla gelmeyecek şeyler yapılıyor. Birçok yerde ulu bir çınarı çevreleyecek biçimde yapılmış dükkânlar gördüm. Ağaç, damdan yukarı çıkıyor, yapraklarıyla yapıyı örtüyordu ya da kesmeye cesaret edemedikleri dallar, duvarları delip geçiyordu. Kocamış ağaçların çoğunun çevresi, kökleri desteklenmek amacıyla toprakla doldurulup yükseltilmiş. Fidanların çevresi hasırlar sarılarak korunmuş hem de hiç kimseye ait olmayan arazide...”

Halil İnalçık, İznik, s.145.

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıdaki seyahatnamelerden çıkaracağınız Türk kültür unsurlarının hangileri günümüzde yaşamaktadır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

HAZIRLIK

Osmanlı Devleti'nde 17 ve 18. yüzyılda ıslahat hareketleriyle ortaya çıkan kurumları araştırınız.

Düşünelim

- Osmanlı Devleti sizce neden yenilikler yapma ihtiyacı duymuş olabilir?

18. yüzyıla kadar bir cihan devleti olan Osmanlı Devleti o zamana kadar çevresindeki ülkelerdeki bilim ve teknolojik gelişmeleri yakından izlemedi. Fakat 17. yüzyıldan itibaren Avrupa devletlerine karşı savaşlarda yenilgiler alınmaya başlanması onları, Avrupadaki gelişmeleri takip etmeye zorlamıştır.

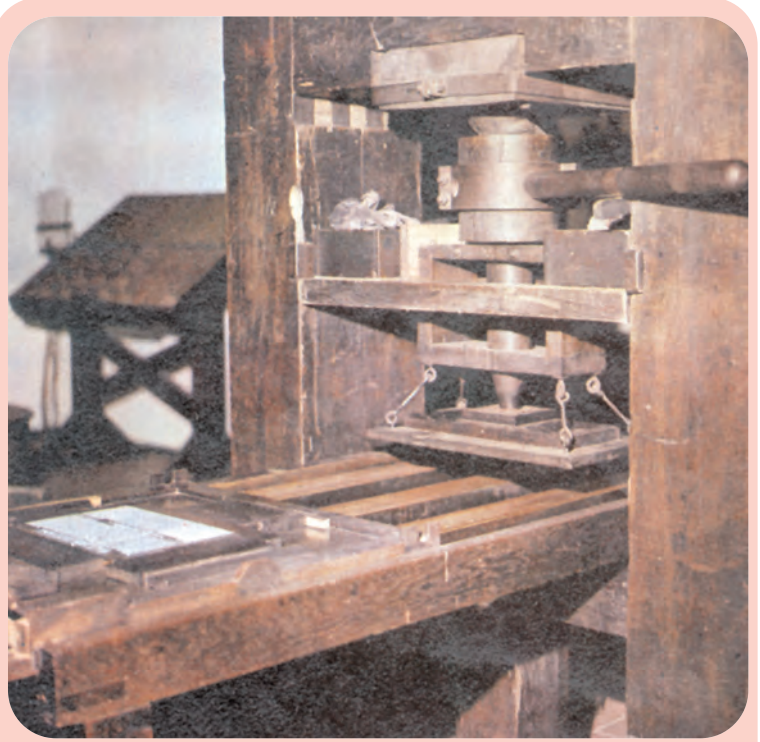
Bu da Avrupa'ya gönderilen elçilerle sağlanmış onların raporları doğrultusunda Avrupa'daki değişime ayak uydurulmaya çalışılmıştır.

İlk yenilikler askerî alanda olmak üzere tüm siyasal, ekonomik ve toplumsal alanlara yayılmıştır.

OSMANLI'DA MATBAA

Osmanlı Devleti'nde, Lale Devrinden itibaren Avrupa'daki bilimsel ve kültürel gelişmeler takip edilmeye başlanmıştı. Bu devirde Osmanlı'nın kazandığı en önemli yeniliklerden birisi matbaanın kurulmasıdır.

1450 yılında Johannes Gutenberg (Jan Gutenberg) hareketli harflerle baskı tekniğini keşfetti. Osmanlı Devleti'nde yaşayan Yahudiler 1488'de, Ermeniler 1567'de ve Rumlar 1627'de matbaa kurmuşlardı.

Johannes Gutenberg'in Matbaası

Matbaanın, Türkler tarafından kullanımı sizce niçin gecikmiş olabilir?

1720'de Paris'te elçilik görevinde bulunan Yirmisekiz Mehmet Çelebi oğlunu da Paris'e götürmüştü. Özellikle ondan bilim, teknik ve eğitim alanında incelemeler yapmasını istemişti. Sait Mehmet Çelebi, Fransa'da matbaa üzerinde incelemeler yapmış ve ülkeye döndüğünde İbrahim Müteferrika ile çalışmalara başlamıştır.

Şeyhülislamın fetvası ve padişah III. Ahmet'in fermanıyla dinî kitaplar haricinde her alanda kitap basılabileceğini belirtmişlerdir. Bunun üzerine Müslümanlara ait ilk matbaa 1727'de İbrahim Müteferrika'nın konağında kurulmuştur.

Osmanlı Devleti'nde matbaanın kurulması bazı çevrelerden tepki görsede genelde kabul görmüştür. Matbaanın Osmanlı'da kurulmasındaki gecikme, hattatların bağlı bulunduğu loncaların idare üzerindeki baskılarının sonucudur. Osmanlı'da matbaanın kurulması ile birlikte kitap basımı hızlanmış ve kitaplar ucuzlamıştır. Bunun sonucu olarak bilimsel gelişmelerde ve toplumun kültürel gelişiminde önemli katkılar sağlamıştır.

İbrahim Müteferrika tarafından basılan ilk basılı eserler

YENİ EĞİTİM KURUMLARI VE GALATASARAY LİSESİ

Osmanlı Devleti'nde yenileşme hareketleri, eğitim-öğretim alanına da yansdı. Askeri okullarla başlayan eğitim alanındaki gelişmeler, kısa sürede sivil eğitim kurumlarını da kapsadı.

Yüksekokullara öğrenci yetiştirmek üzere "Rüşdiye"ler ve "İdadi"ler kuruldu. Devlet memurlarının yetişmesi için okullar açıldı. Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlandı ve ilköğretim mecburi hâle getirildi. Eğitim işlerini yürütecek bir meclis kuruldu. İlk, orta ve yükseköğretim kurumları, devletin kontrolü altına alınmaya çalışıldı. Bütün bunların yanında medreseler ve Batılı anlayışa göre açılmış okullar yan yana hizmet verdi. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde açılan okullar arasında Erkân-ı Harbiye Okulu (Harp Akademisi) ve Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) en önemlilerindendir.

Sizce Osmanlı Devleti'nin gerilemesiyle eğitim kurumları arasında nasıl bir ilişki olabilir?

Galatasaray Lisesi

ÇK: 15. Etkinlik

s.53

Kuleli Askeri Lisesi

Araştırılmalı

- Osmanlı Devleti'nin yenileşme hareketlerinin bir sonucu olarak kurulan eğitim kurumlarından günümüzde de varlığını sürdürenleri araştırarak örnek veriniz.

Özellikle Tanzimattan sonra devlet “yeni bir Osmanlı toplumu oluşturma” görevini yeni eğitim kurumlarından beklemiştir. Bu amaç için devlet, eğitim kurumlarına her türlü desteği vermiştir.

Yeni eğitim kurumları, devletin ihtiyaç duyduğu tipte insan yetiştirilmesi ve toplumun değiştilip dönüştürülmesi amacı çerçevesinde önemli katkılar sağlamıştır.

GALATASARAY LİSESİ

1863'te Galatasaray Lisesi adıyla Türkçe ve Fransızca eğitim veren bir okul açıldı. Bu okulun açılışına Padişah Abdülaziz de katıldı.

Galatasaray Lisesi'nin diğer Osmanlı eğitim kurumlarından farkı her dinden öğrenciyi kabul etmesi ve onları laik eğitimden geçirmesiydi. Okulda laik eğitim sistemi esas alındığı için hangi dinden olduğuna bakılmadan herkese aynı eğitim veriliyordu.

Böylece Galatasaray Lisesi, bir yandan devlete yabancı dil bilen, iyi eğitilmiş kadrolar yetiştirmeyi; bir yandan da farklı unsurların Osmanlılık bilinciyle bir arada yaşayabileceği düşüncesini yaymayı amaçlamıştı.

Okula öğrenciler en erken 9, en geç 12 yaşında kabul ediyor ve dil durumlarına göre Türkçe ya da Fransızca hazırlık sınıfından geçiyorlardı. Bunun dışında Ermenice, Rumca, Bulgarca, İngilizce, İtalyanca, Almanca dersleri alıyordu.

Galatasaray Lisesinde ders araç gereçlerinden yatakhanelerdeki yataklara kadar pek çok eşya Fransa'dan getirilmiş ve öğrencilere seçkin bir ortam sunulmuştu. Ünlü şair Tevfik Fikret de bu lisede müdürlük yaptı ve onun döneminde öğrencilere piyano ve keman dersleri verilmeye başlandı. Tevfik Fikret, öğrencilere konferanslar verdirdi, müsamereler yaptırırdı. Okul hekimliği uygulamasını o başlattı. Ayrıca biyoloji, fizik, kimya laboratuvarları ile resim ve müzik atölyelerinin hizmete girmesini sağladı.

Tevfik Fikret

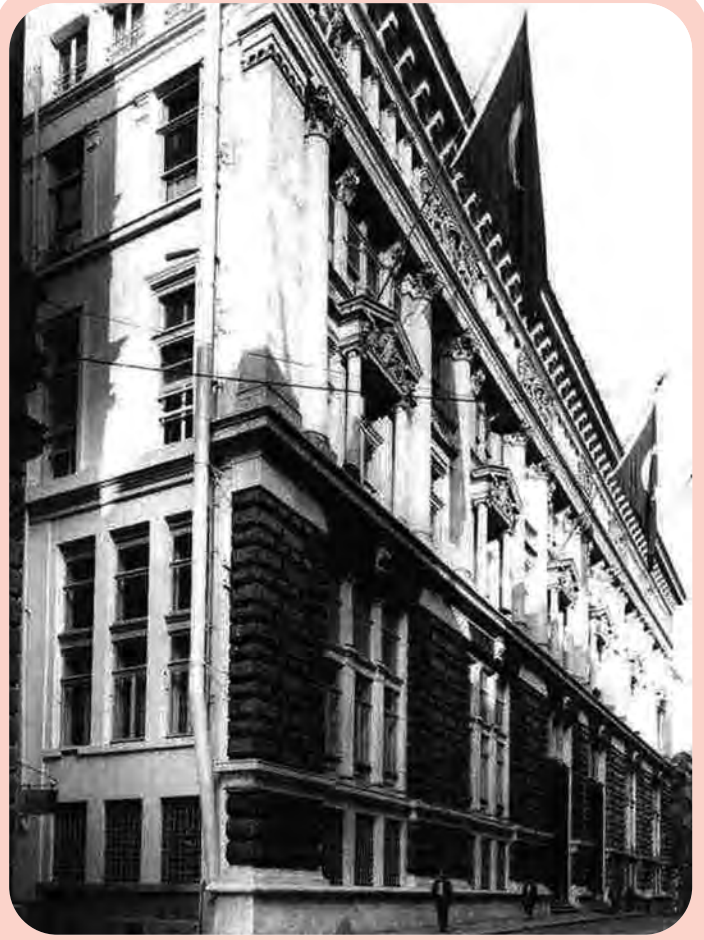
OSMANLI BANKASI

Osmanlı Devleti, 18. yüzyılda Avrupalı devletlerin gerisinde kaldığını görmüş ve batılı ülkeleri örnek alarak her alanda ıslahatlar yapmıştı. Bu ıslahatlar, 19. yüzyılda da devam etti. Özellikle 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla Osmanlı Devleti hukuk düzeni, askerlik, eğitim, adalet işlerini ve mali sistemini modernleştirme sürecine girdi. Tanzimat Döneminde Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasında ekonomik ve ticari ilişkiler yoğunlaştı. Ticaretin gelişmesiyle birlikte yerli ve yabancı tüccarlar kredi alabilecekleri, ithalat ve ihracat işlemleri yapabilecekleri bankalara ihtiyaç duymaya başladılar.

Osmanlı topraklarında faaliyete geçen ilk banka 1844 yılında Londra'da bir grup İngiliz tarafından kurulan İzmir Ticaret Bankası oldu. O yıllarda kurulan bir diğer banka ise Osmanlı Bankası'dır. Bankanın kuruluşunda Osmanlı Devleti'nin mali sıkıntıları etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti, Kırım Savaşı'nda Rusya'ya karşı birlikte savaştığı İngiltere ve Fransa'dan 1854 yılında

ilk dış borcunu almıştı. Devletin bütçe açıkları ve buna bağlı olarak hazinenin borçlanma ihtiyacı bu tarihten sonra da giderek artmıştı. İşte Osmanlı Bankası, devletin bu ihtiyacını karşılamak üzere harekete geçen bir İngiliz sermaye grubu tarafından 1856'da kuruldu. Londra'da kurulan, ancak İstanbul'da faaliyet gösteren Osmanlı Bankası kısa sürede ülkenin başka şehirlerinde de şubeler açtı. 1863 yılında bir Fransız grubunun ortak olması ve ortakların Osmanlı Devleti ile anlaşması üzerine Osmanlı Bankası, "Bank-ı Osmani-i Şahane" adını aldı. Yeni banka hem bir İngiliz-Fransız özel bankası hem de İstanbul'da bir devlet bankası olarak hizmet verdi.

Osmanlı Bankası

Osmanlı Devleti'nde Türk ve Müslümanların banka kurmama nedenleri sizce neler olabilir?

Banka 1881'de kurulan "Düyun-u Umumiye (Genel Borçlar) İdaresinin" Osmanlı Devleti'nin borçlanma işlerini üstlenmesiyle birlikte ticaret ve yatırım bankacılığına yöneldi. Tütün Rejisi, Rumeli, Selanik-İstanbul, Bağdat Demir Yolu, Ereğli kömür madenleri ve Beyrut Limanı gibi önemli yatırımlara katıldı. 1890'dan sonra şube sayısını daha da çoğaltan banka, ekonomik ve sosyal yaşamdaki etkisini daha da artırdı.

Osmanlı Dönemi'nde kurulan bankalardan günümüzde de faaliyetlerine devam edenlere örnek veriniz.

ÇK: 16. Etkinlik

s.54

1. Boşluk Doldurma

- Aşağıdaki sözcükleri verilen cümlelerdeki boşluklara uygun şekilde yerleştiriniz.

• Haçlı Seferleri • tekfun • devşirme sistemi • kaptan-ı denya • feodalite
• fetva • lonca • Yeniçeri Ocağı • burjuva • nişancı

1. I. Murat döneminde kurulanordunun en önemli bölümünü oluşturmaktaydı.
2. Bizans Döneminde Anadolu'da illerin yönetiminde denilen valiler etkiliydi.
3. Osmanlı Devleti'nde şeyhülislam vererek yapılan işlerin dine uygun olup olmadığını belirtirdi.
4. Avrupalılar düzenledikleri ile Doğunun zenginliklerini ele geçirmek istediler.
5. Osmanlı Devleti'ndeki günümüzde Deniz Kuvvetleri Komutanı denir.
6. İstanbul'un fethi sonuçlarından biri de Avrupa'da etkili olan yönetiminin yıkılmasıdır.
7. Osmanlı Devleti Döneminde, Hristiyan çocuklarının küçük yaşta alınıp Türk geleneği ve geleneklerine göre yetiştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.
8. Esnaf ve zanaatkarlar denilen teşkilatı kurarak üretime katkıda bulunmuşlardır.
9. Haçlı Seferleri sonucunda Avrupa'da denilen toplum kesimi güçlendi.

2. Öğrendiklerimizi Değerlendirelim

- A. Aşağıda yer alan soruların doğru cevabını bularak işaretleyiniz.
1. Türkiye Selçukluları döneminde Anadolu'nun kervansaraylarla, donatıldığı görülür.
Aşağıdakilerden hangisinde bu eserlerin yapılış amacının verildiği söylenebilir?
A) Ticaretin gelişmesini sağlamak B) Şehirleri güzelleştirmek
C) Tüccarların barınmasını sağlamak D) Turizmi geliştirmek
 2. **Osmanlı Beyliği'nin genişleme siyaseti aşağıdakilerden hangisi üzerine kurulmuştur?**
A) Balkan Devletleri B) Anadolu Türkmen Beylikleri
C) Bizans İmparatorluğu D) Trabzon Rum İmparatorluğu
 3. "Malazgirt Zaferi- Miryokefalon Zaferi - Başkomutanlık Meydan Zaferi"
Yukarıda verilen Türk tarihinin önemli zaferlerinin ortak özelliği hangisidir?
A) Türklerin batıya ilerleyişinin sağlanması
B) Anadolu'nun Türk yurdu olmasının sağlanması
C) Anadolu'da Türk birliğinin sağlanması
D) Haçlıların Türkleri Anadolu'dan atma çabaları
 4. **Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin Avrupayla etkileşimleri sonucunda kültür alanında meydana gelen öncelikli gelişmelerden biridir?**
A) Kâğıt fabrikasının açılması B) Matbaanın kurulması
C) Çini atölyesinin kurulması D) İtfaiye teşkilatının kurulması
 5. **Haçlı Seferlerinin sonuçlarından hangisi dinî, siyasi ve ekonomik nedenler olarak değerlendirildiğinde diğerlerinden farklıdır?**
A) Avrupalı ülkelerinin doğunun zenginliğinden yararlanma isteği
B) İpek ve Baharat Yolu'nun Müslümanların elinde olması
C) Bizans'ın Avrupa'yı Türklere karşı kışkırtması
D) Avrupa halkının yoksulluk içinde olması

4. Ünite

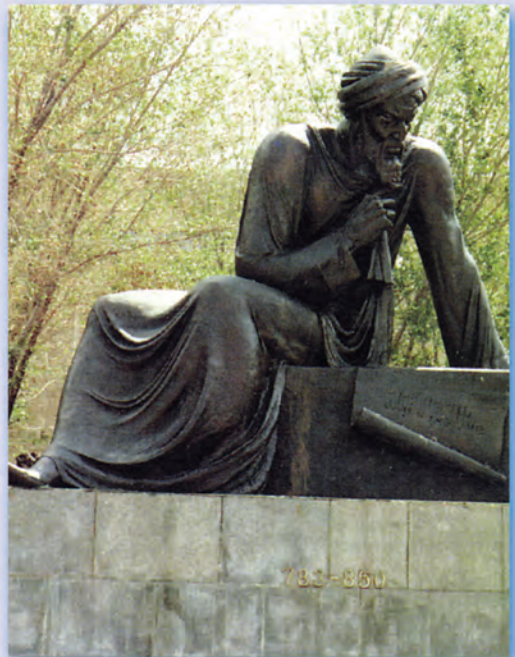
ZAMAN İÇİNDE BİLİM

KONULAR

1 Tarihteki
Önemli Buluşlar

2 Bilimsel Gelişmeleri
Etkileyen Tarihi Olaylar

3 Tarihte Bilim

HAZIRLIK

1. Geçmişten günümüze gelen birçok icat insanlar için neden önem taşımaktadır?
2. Yazının insan yaşamındaki yeri nedir? Yazının kullanım amaçları nelerdir?

İNSAN YAŞAMINI KOLAYLAŞTIRAN İCATLAR

İnsanoğlu geçmişten günümüze yaşamını devam ettirebilmek için birtakım zorluklarla mücadele etmiştir. Günümüzde her türlü teknolojik araç, gereçle bu zorluklar en aza indirilmiştir. Ancak eski çağlarda insanlar çevrenin getirdiği koşullar ölçüsünde çeşitli zorluklarla mücadele etmede sorun yaşamıştır.

Düşünelim-Tartışalım

- İnsanlar neden çeşitli icatlar yapma gereği duymuştur? Tartışınız.

İnsanlar yaşadıkları sorunları çözmek için çeşitli araç gereç yapımına başlamışlardır. Yaptıkları ve icat ettikleri araç gereçlerle yaşamlarındaki zorluklar gün geçtikçe azalmaya başlamıştır. Eski çağlardaki insanlar icat ettikleriyle tarih açısından da tüm dünyaya ilkleri yaşatmışlardır. Tarihte önemli yere sahip olan bu icatlardan bazılarını inceleyelim.

Tarihte ulaşımı sağlamak amacıyla yapılan ilk icat tekerlektir. Tekerlek, Güneybatı Asya'dan gelen bir icattır. MÖ 3000- 3500'lerde Sümerler tarafından icat edilmiştir. İnsanlar avladıkları hayvanları, kaya parçaları gibi bazı şeyleri taşıma gereği duymuşlardır. Bu amaçla önce iki ağaç kütüğünün üzerine yükleri koyarak taşımaya çalışmışlardır. Özellikle Sümerlerde büyük ağırlıkların taşınması için yuvarlak cisimler kullanılmıştır. Yükler hayvanlar tarafından sürüklenen ağaç gövdeleri ve kızaklar üzerinde taşınmıştır.

Sümerlerde savaş arabası

MÖ 3000'lerde Sümerlerden kalan kalıntılarda arabalara rastlanmıştır. Bu arabalar incelendiğinde sürücünün iki tekerliğin arasına konmuş bir eyere, ata biner gibi oturduğunu gösteren kanıtlar bulunmuştur. Bu araçlar biraz daha geliştirilerek dört tekerlekli hâle gelmiştir. Ama ön tekerlekleri sabittir. Bu yapılan araçlar atın ehlileştirilmesiyle daha da kullanışlı hâle gelmiştir. Geçmişte yük taşımaya başlayıp savaş araçlarında da kullanılan tekerlek günümüz ulaşımında araçların ayrılmaz parçası hâlini almıştır.

www.tubitak.gov.tr

Düşünelim-Tartışalım

- Tarihteki gelişmelerin günümüze aktarılmasında kullanılan ve belgelerin kalıcılığını sağlayan icatlar nelerdir?

İnsanların duygularını, düşüncelerini ve önemli olayları yazmada kullandıkları önemli bir araç da mürekkeptir. Mürekkep, yazının daha da kalıcı olmasında etkili olmuştur. Bu önemli icat MÖ 2500'lerde Mısır'da görülmüştür. Hemen hemen aynı dönemlerde Çin'de de kullanılmaya başlanmıştır. Hatta Mısır yer altı mezarlarında, mürekkeple yazılmış papirüsler bulunmuştur.

Günümüze gelinceye kadar mürekkebin çeşitlerinde ve renklerinde artış olmuştur. Dolmakalem, kopya, marka mürekkebinin yanında, altın, gümüş, bronz yaldızlı matbaa mürekkepleri bunların bazılarıdır.

Eski Mısırlılar papirüs üzerine renkli mürekkeplerle resim yapıp yazı yazıyorlardı.

Ülkelerin kimya sanayinde ve savunma alanında kullandıkları önemli bir icat da baruttur. Barut, kükürt ve kömür tozundan meydana getirilmiş patlayıcı bir maddedir. Günümüzde özellikle ateşli silahlarda yararlanılan bir araç hâline gelmiştir. MÖ 1000'li yıllarda Çin'de ortaya çıkmış bir icattır. Fakat Çinliler baruttan, genelde şenliklerde, bir tür havai fişek olarak yararlanmışlardır. Daha sonra savaşlarda da etkili olmuştur. Avrupa'da barut, ateşli silahlarda ilk kez 13. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.

Düşünelim-Tartışalım

- Bazı icatlar zaman içinde kullanım amacında değişikliklere uğramıştır. İcatların kullanım amaçlarındaki değişikliğe sebep olan etkenler neler olabilir?

Çinliler tarafından icat edilen barut 751'de Talas Savaşı'yla Araplara ve Türklere geçmiştir. Buradan da Avrupa'ya geçen barut, Avrupa'da İngiliz ve Fransızlar arasındaki bir savaşta kullanılmıştır. İstanbul'un Fethi'nde Fatih büyük toplar (şahi) yaptırmıştır. Yandaki fotoğrafta görülen bu topları Türklerden öğrenen Avrupalılar, topu Orta Çağın yönetim şekli olan feodaliteyi (derebeylik) yıkmakta kullanmışlardır. Barut, ülke savunmasında ve ülkelerin birbirleriyle mücadelelerinde kullanılmış önemli bir icattır.

Şahi topu

İnsan yaşamını kolaylaştıran icatlardan biri de takvimdir. Zamanı ve mekânı anlamamızı sağlayan en temel icattır. Takvim, zamanı günlere, aylara ve yıllara bölme metodudur. İnsanlar zamanı ölçerken Güneş'in ve Ay'ın hareketlerini izleyerek bunları, ölçü aracı olarak kullanmışlardır. Dünya'nın Güneş etrafında dönüşü (365 gün 6 saat) esas alınarak oluşturulan takvime "güneş takvimi" denir. Tarihte ilk güneş takvimini Mısırlılar bulmuştur. Bunun yanında Ay'ın Dünya etrafında 12 kez dönmesi (354 gün) esas alınarak oluşturulan takvime de "ay takvimi" denir. İlk ay takvimini Sümerler oluşturmuştur.

Aztec güneş takvimi

İnsanların yaşadıkları bütün olayları tarihlendirmede kullandıkları tek zaman ölçüsü takvimdir. Bu tarihlendirmeyi yaparken olayları meydana geliş sırasına göre sıralayabilmek için bir başlangıca ihtiyaç vardır. Fakat bu başlangıç her toplum için farklıdır. Çünkü her toplum kendi siyasi, dinî ve ekonomik hayatında derin izler bırakan önemli olayları kendileri için başlangıç kabul etmiştir. Örneğin, hicri takvimde Müslümanlar başlangıç olarak Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç ettiği Hicret'i (622) kabul eder. Bu takvim ay yılı esas alınarak düzenlenmiştir. Miladi takvimde ise Hristiyanlar başlangıç olarak Hz. İsa'nın doğum tarihini (0) kabul eder. Bu takvim güneş yılı esas alınarak düzenlenmiştir. Soldaki fotoğrafta tarihte kullanılmış bir güneş takvimi görülmektedir.

Tarihte olayların zaman akışına göre sıralanması, tarihi anlamamız ve öğrenmemiz açısından önemlidir.

Düşünelim-Tartışalım

- Tarihte Türklerin kullandıkları takvimleri araştırınız.

Tekerlek, mürekkep, barut, takvim gibi araç gereçler insan yaşamını kolaylaştıran önemli icatlardır. Geçmişte çeşitli uygarlıkların katkılarıyla ortaya çıkıp en gelişmiş biçimleriyle günümüze gelen bu icatlar günümüzde de kullanım alanı bulmuştur. Bu icatlar toplumların bilim ve teknoloji açısından gelişme gösterdiklerine önemli bir kanıt olmuştur.

Düşünelim-Tartışalım

- Geçmişten günümüze gelen birçok icadın nasıl ve hangi koşullar altında icat edildiğini ve icat edilme nedenlerini bilmemiz neden önemlidir? Size herhangi bir icat yapma imkânı verilseydi ne icat ederdiniz? Neden?

Etkinlik

İnsan yaşamını kolaylaştıran diğer icatlar hakkında bir araştırma yapınız. Elde ettiğiniz bilgiler doğrultusunda icadın ne olduğunu ve hangi toplum tarafından icat edildiğini gösteren bir kavram haritası oluşturunuz.

- Tarih öncesinde yaşayan insanlar, anlatmak istediklerini aşağıdaki gibi mağaraların duvarlarına çizmişlerdir. Sizce bu anlatım yöntemi kullanışlı mı? Neden? Aşağıdaki resimde sizce ne anlatılmak isteniyor?

Tarih öncesine ait mağara duvarı resmi

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Papirüs bitkisi Nil ırmağı kıyısında yetişirdi. Saplari ayrılarak birbirinin eşi tabakalar halinde kesilirdi. Suyla ıslatılan tabakalar yan yana dizilir, bunlarında üzerine ikinci bir kat yerleştirilirdi. Üst üste konulan bu iki kat, birbirine kaynasın diye tokmakla dövülürdü. Yüzey parlatılırdı. Kurutma işleminde sonra açık kahverengi bir kâğıt yaprağı elde edilirdi. Daha sonra bu yapraklar dik veya yatık olarak kullanılmak üzere uc uca eklenirdi.

Junior Larousse, Temel Bilgi Ansiklopedisi, cilt. 2, s. 243.

Düşünelim-Tartışalım

- “Söz uçar, yazı kalır.” sözü ne anlama gelmektedir? Tartışınız.
- Tarihin yazıyla başlamasının nedeni sizce ne olabilir?

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Bilim, yaşamı sürdürme gereksiniminin ortaya çıkardığı bir bilgi arayışı olarak başladı. Örneğin; ilk insanlar avladıkları hayvanların alışkanlıklarını ve türlerini incelediler. Bitkilerin yiyecek ve ilaç olarak yararlarını öğrendiler. Hangi madenlerden, nasıl yararlanacaklarını öğrenmeye çalıştılar. Bugün en azından rahat ve sağlıklı bir yaşam için bilim ve teknolojiye ihtiyacımız vardır. Bu gereksinimimizi karşılayan bilgilerin pek çoğunun kökeninde ise ilk uygarlıkların buluşları yatıyor.

www.tubitak.gov.tr

ÇK: 2. Etkinlik

s.60

YAŞAMIN İÇİNDE

TARİHE AÇILAN PENCERE

Sümerler'in kullandığı çivi yazılı tabletler

İnsanoğlu var olduğundan beri, duygu ve düşüncelerini paylaşmak için birçok iletişim yolunu kullanmıştır. Bunlar duman, davul, güvercin ve boru sesi olarak sıralanabilir. Bu iletişim türlerinin en temel eksikliği, mesajın sürekliliğini sağlamak için saklanamamasıdır.

Bunun için insanlar alan ve zaman olarak kısıtlanmayan bir iletişim yolu aramaya başlamışlar. Bu arayış, tarihin de başlangıcı kabul edilen yazının bulunmasına sebep olmuştur. Yazı, MÖ 3200'lerde Sümerler tarafından icat edilmiştir. Sümerlerin kullandığı yazı balçık, çamur üzerine yazılan çivi yazısıdır.

Yazı çeşitli araç, gereçler kullanılarak yazılmıştır. Bunlar, taşların üzerinden papirüs levhalar parşömen ve kâğıt olarak sıralanabilir.

Yazının icat edildiği dönemlerde taş, çanak çömlek parçaları, yırtıcı hayvan derileri ve ağaç kabukları yazı yazmada kullanılan araçlar olmuştur.

Çamur, balçık levhalar (tablet) üzerine çivi yazısı yazılmıştır. Dayanıklı olması için çömlekçiye verilip pişirilmiştir. Böylece dayanıklı kitaplar ortaya çıkmıştır.

Mısırlılar tarafından hiyeroglif yazısı (resim yazısı) icat edilmiştir. Bu yazı varlıkların, anlatılmak istenenlerin, insan, kuş ve yılan gibi çeşitli eşya ve işaretlerin resimler yoluyla ifade edilmesi esasına dayanır. Mısırlılar bu yazının yanında farklı bir yazı yazma aracı daha icat etmişlerdir. Bu, Nil Nehri kıyılarındaki bataklık yerlerinde çıplak, uzun gövdeli ve tepesinde püskülleri olan bir bitkidir. Bu bitkinin adı "papirüs"tür. Papirüs denilen kâğıt üzerine satırlar dikine ve çok sayıda sütunlar hâlinde yazılmıştır.

Hiyeroglif yazı

Papirüs Kâğıdı

Yazı, papirüslerden sonra bal mumu levhaları üzerine bir ucu sivrilmiş, öteki ucu yuvarlatılmış çelik kalemler kullanılarak yazılmıştır. Sivri uçla yazılmış, yuvarlak uçla düzeltilip silinmiştir.

IV. yüzyıla kadar papirüsün yanında, yazı yazmak veya resim yapmak amacıyla hayvan derisinden hazırlanmış parşömen de kullanılmıştır.

Çinliler MS 105'te kâğıt ve mürekkep yapımına başlamışlardır. Böylece parşömen yerini kâğıda bırakmıştır. Kâğıt yapımı için bambu lifleri, bazı otlar ve eski paçavralar kullanılmıştır. Bunlar suyla karıştırılıp hamur hâline getirilmiş, bu hamurdan kâğıt yapılmıştır. Kâğıt Asya'dan Avrupa'ya yıllar sonra geçmiştir. Bundan sonra da birçok kâğıt fabrikası kurulmuştur. Mürekkebin bulunmasıyla da kâğıt üzerinde yazı yazmak daha kolay hâle gelmiştir.

Baskı tekniğindeki gelişmeler kitap yazımını da kolaylaştırmıştır. Bu durum duygu ve düşüncelerin daha kısa zamanda kitap hâline gelmesine neden olmuştur. Toplumlar arasında eserlerin yayılması böylece daha da kolaylaşmıştır.

Yazının icadı insanlar ve toplumlar arasındaki ilişkilerin daha kalıcı olmasını sağlamıştır. Yazı geçmişin zorluklarıyla geleceğimize ışık tutan bir icat olduğu için dünümüzü, bugünümüzü yansıtmada önemli bir araçtır.

www.tubitak.gov.tr

BİLİMSEL GELİŞMELERİ ETKİLEYEN TARİHİ OLAYLAR

HAZIRLIK

1. Tarihteki hangi gelişmeler bilimsel gelişmelerin günümüzdeki boyutlara ulaşmasında önemli rol oynamıştır? Araştırınız.
2. Tarihi olaylar bilimsel gelişmelerin ilerlemeler göstermesinde neden önemli bir yere sahiptir?

COĞRAFİ KEŞİFLER VE BİLİM

Orta Çağın sonuna kadar Avrupalılar, dünyanın pek az yerini tanıyorlardı. Coğrafya bilgisinin artması ve gemicilikteki gelişmeler sonucu açık denizlere çıkan Avrupalılar, yeni kıtalar ve ülkeler keşfetmeye başladılar. İşte, Avrupalıların 15. yüzyılın sonunda başlatıp 16. yüzyıl boyunca da devam ettirdikleri yeni yerler bulma girişimlerine “**Coğrafi Keşifler**” denir.

Düşünelim-Tartışalım

- Yeni kıtalar ve ülkeler keşfedilmeseydi ne olurdu? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Orta Çağda Avrupalıların dünya hakkındaki bilgileri azdı. Avrupalılar, Haçlı seferleri sırasında Müslümanların coğrafya bilgisinden yararlandılar ve Dünya'nın yuvarlak olduğunu öğrendiler. Bunun sonucunda var olan haritaları geliştirip daha doğru haritalar yaptılar. Pusula kullanımının yaygınlaşması, gemicilerin deniz ve okyanuslara güvenle açılmalarını sağladı. Gemicilik tekniğinin ilerlemesi ile 15. yüzyıldan itibaren açık denizlere dayanaklı ve büyük gemiler yapıldı. Bu da keşiflerin başlamasında önemli bir etken oldu.

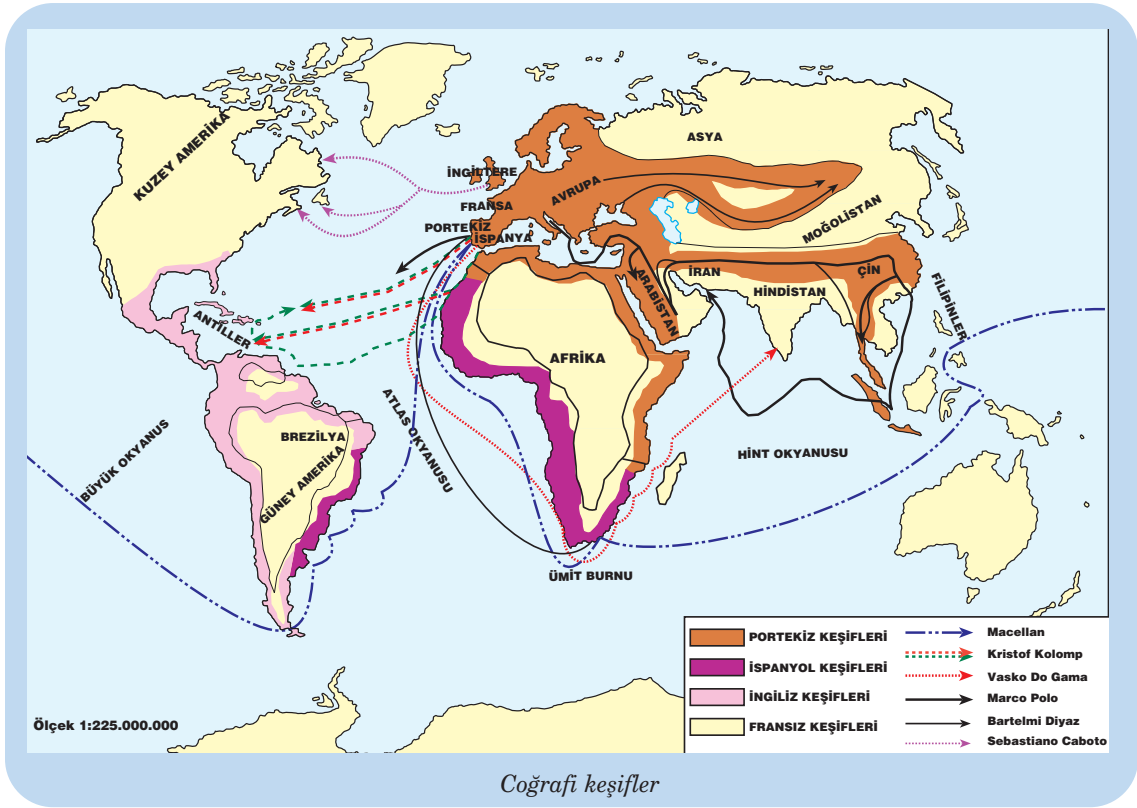

Pusula

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıdaki fotoğrafta görülen pusulanın Coğrafi Keşiflere etkisi nedir? Tartışınız.

Coğrafi keşifler

Yukarıdaki haritada 15 ve 16. yüzyılda keşfedilen yerler ve keşif yolları görülmektedir. Coğrafi keşifleri ilk başlatanlar, denizcilikteki bilimsel ve teknik gelişmeleri yakından izleyen Portekizliler oldu. Onları İspanyollar izledi. Yandaki fotoğrafta görülen Christopher Columbus (Kristof Kolomb) da Dünya'nın yuvarlak olduğuna ve sürekli batıya gidilirse Hindistan'a ve Çin'e (doğuya) ulaşılacağına inanıyordu. Kolomb iki aylık bir yolculuktan sonra Amerika'nın doğusundaki Bahama adalarına ulaştı. Ancak, bu adaların Hindistan'a ait olduğunu zannetti. Kolomb seferlerinde de buranın yeni bir kıta olduğunu fark etmedi. Daha sonra İtalyan denizci Amerigo Vespucci (Ameriko Vespuçi) buranın yeni bir kıta olduğunu anladı (1507). Bu kıtaya onun adından dolayı "Amerika" denildi.

Kristof Kolomb

Düşünelim-Araştırılım

- 15 ve 16. yüzyıllardaki kâşifleri araştırınız.

Coğrafi keşifler sonucunda yeni kıtalar, uygarlıklar, hayvanlar ve bitkiler tanındı. İnsanlarda, merak ve araştırma isteği uyandı.

RÖNESANS VE BİLİM

Herhangi bir ülke ya da bölgede meydana gelen bir gelişme çeşitli mücadeleler ve ticari ilişkiler sonucunda tüm dünyaya yayılmaktadır. Örneğin, Çin'in icat etmiş olduğu kâğıt, barut, pusula ve matbaa gibi buluşlar, 751 yılındaki Talas Savaşıyla Araplara geçmiştir. Araplardan da Türk-İslam devletlerine yayılan bu buluşlar Haçlı Seferleriyle Avrupa'ya taşınmıştır. Bu icatların Avrupa'ya geçmesiyle Avrupa'da bilim, teknik, sanat ve yönetim alanında önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır.

Çeşitli alanlarda meydana gelen gelişmelerin hız kazanmasında etkili olan olaylardan biri Rönesans'tır.

Avrupa'da 15. ve 16. yüzyıllarda ilim, teknik, edebiyat ve güzel sanatlar alanında gelişmeler yaşandı. İtalya'da başlayıp diğer Avrupa ülkelerine yayılan bu gelişmelere **Rönesans** denilmektedir. Rönesans yeniden doğuş anlamına gelmektedir.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Rönesans'ın ortaya çıkmasında coğrafi keşifler, matbaanın bulunmasıyla yeni buluş ve düşüncelerin kolayca yayılması, Avrupa'da sanat ve edebiyattan zevk alan "Messen" adı verilen bir sınıfın ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Düşünelim-Tartışalım

- Rönesans, Avrupa'daki bilim anlayışında ne gibi değişikliklere sebep olmuştur?

Rönesans, öncesi ve sonrasıyla bilimsel alanda önemli gelişmelere fırsat tanıyan bir dönem olmuştur. Bu durumu aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

Rönesans Öncesi Bilim,

Kültür ve Sanat

- Kilisenin ve dinin etkisi vardı.
- Tek otorite kiliseydi.
- Tartışmaya yer yoktu.
- Skolastik düşünce egemendi.
- Din adamlarının düşünceleri önemliydi.
- Etkili olduğu alan sınırlıydı.
- İnsanlar itaatkâr bir kişiliğe sahipti.

Rönesans Sonrası Bilim,

Kültür ve Sanat

- Herhangi bir otoritenin baskısı yoktu.
- Özgür, akla dayalı, ön yargısız bir düşünce anlayışı vardı.
- Hümanizm önemli bir anlayıştı.
- Yazarlar, araştırmacılar önemli düşünürlerdi.
- Tüm Avrupa ülkelerinde etkili olmuştur.
- İnsanlar araştıran, soran ve eleştiren bir kişiliğe sahipti.

4. Ünite

ZAMAN İÇİNDE BİLİM

KONULAR

1 Tarihteki
Önemli Buluşlar

2 Bilimsel Gelişmeleri
Etkileyen Tarihi Olaylar

3 Tarihte Bilim

HAZIRLIK

1. Geçmişten günümüze gelen birçok icat insanlar için neden önem taşımaktadır?
2. Yazının insan yaşamındaki yeri nedir? Yazının kullanım amaçları nelerdir?

İNSAN YAŞAMINI KOLAYLAŞTIRAN İCATLAR

İnsanoğlu geçmişten günümüze yaşamını devam ettirebilmek için birtakım zorluklarla mücadele etmiştir. Günümüzde her türlü teknolojik araç, gereçle bu zorluklar en aza indirilmiştir. Ancak eski çağlarda insanlar çevrenin getirdiği koşullar ölçüsünde çeşitli zorluklarla mücadele etmede sorun yaşamıştır.

Düşünelim-Tartışalım

- İnsanlar neden çeşitli icatlar yapma gereği duymuştur? Tartışınız.

İnsanlar yaşadıkları sorunları çözmek için çeşitli araç gereç yapımına başlamışlardır. Yaptıkları ve icat ettikleri araç gereçlerle yaşamlarındaki zorluklar gün geçtikçe azalmaya başlamıştır. Eski çağlardaki insanlar icat ettikleriyle tarih açısından da tüm dünyaya ilkleri yaşatmışlardır. Tarihte önemli yere sahip olan bu icatlardan bazılarını inceleyelim.

Tarihte ulaşımı sağlamak amacıyla yapılan ilk icat tekerlektir. Tekerlek, Güneybatı Asya'dan gelen bir icattır. MÖ 3000- 3500'lerde Sümerler tarafından icat edilmiştir. İnsanlar avladıkları hayvanları, kaya parçaları gibi bazı şeyleri taşıma gereği duymuşlardır. Bu amaçla önce iki ağaç kütüğünün üzerine yükleri koyarak taşımayı kolaylaştırmaya çalışmışlardır. Özellikle Sümerlerde büyük ağırlıkların taşınması için yuvarlak cisimler kullanılmıştır. Yükler hayvanlar tarafından sürüklenen ağaç gövdeleri ve kızaklar üzerinde taşınmıştır.

Sümerlerde savaş arabası

MÖ 3000'lerde Sümerlerden kalan kalıntılarda arabalara rastlanmıştır. Bu arabalar incelendiğinde sürücünün iki tekerliğin arasına konmuş bir eyeye, ata biner gibi oturduğunu gösteren kanıtlar bulunmuştur. Bu araçlar biraz daha geliştirilerek dört tekerlekli hâle gelmiştir. Ama ön tekerlekleri sabittir. Bu yapılan araçlar atın ehlileştirilmesiyle daha da kullanışlı hâle gelmiştir. Geçmişte yük taşımaya başlayıp savaş araçlarında da kullanılan tekerlek günümüz ulaşımında araçların ayrılmaz parçası hâlini almıştır.

www.tubitak.gov.tr

Düşünelim-Tartışalım

- Tarihteki gelişmelerin günümüze aktarılmasında kullanılan ve belgelerin kalıcılığını sağlayan icatlar nelerdir?

İnsanların duygularını, düşüncelerini ve önemli olayları yazmada kullandıkları önemli bir araç da mürekkeptir. Mürekkep, yazının daha da kalıcı olmasında etkili olmuştur. Bu önemli icat MÖ 2500'lerde Mısır'da görülmüştür. Hemen hemen aynı dönemlerde Çin'de de kullanılmaya başlanmıştır. Hatta Mısır yer altı mezarlarında, mürekkeple yazılmış papirüsler bulunmuştur.

Günümüze gelinceye kadar mürekkebin çeşitlerinde ve renklerinde artış olmuştur. Dolmakalem, kopya, marka mürekkebinin yanında, altın, gümüş, bronz yıldızlı matbaa mürekkepleri bunların bazılarıdır.

Eski Mısırlılar papirüs üzerine renkli mürekkeplerle resim yapıp yazı yazıyorlardı.

Ülkelerin kimya sanayinde ve savunma alanında kullandıkları önemli bir icat da baruttur. Barut, kükürt ve kömür tozundan meydana getirilmiş patlayıcı bir maddedir. Günümüzde özellikle ateşli silahlarda yararlanılan bir araç hâline gelmiştir. MÖ 1000'li yıllarda Çin'de ortaya çıkmış bir icattır. Fakat Çinliler baruttan, genelde şenliklerde, bir tür havai fişek olarak yararlanmışlardır. Daha sonra savaşlarda da etkili olmuştur. Avrupa'da barut, ateşli silahlarda ilk kez 13. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.

Düşünelim-Tartışalım

- Bazı icatlar zaman içinde kullanım amacında değişikliklere uğramıştır. İcatların kullanım amaçlarındaki değişikliğe sebep olan etkenler neler olabilir?

Çinliler tarafından icat edilen barut 751'de Talas Savaşı'yla Araplara ve Türklere geçmiştir. Buradan da Avrupa'ya geçen barut, Avrupa'da İngiliz ve Fransızlar arasındaki bir savaşta kullanılmıştır. İstanbul'un Fethi'nde Fatih büyük toplar (şahi) yaptırmıştır. Yandaki fotoğrafta görülen bu topları Türklere öğreten Avrupalılar, topu Orta Çağın yönetim şekli olan feodaliteyi (derebeylik) yıkmakta kullanmışlardır. Barut, ülke savunmasında ve ülkelerin birbirleriyle mücadelelerinde kullanılmış önemli bir icattır.

Şahi topu

ÇK: 1. Etkinlik

s.59

İnsan yaşamını kolaylaştıran icatlardan biri de takvimdir. Zamanı ve mekânı anlamamızı sa layan en temel icattır. Takvim, zamanı günlere, aylara ve yıllara bölme metodudur. İnsanlar zamanı ölçerken Güneş'in ve Ay'ın hareketlerini izleyerek bunları, ölçü aracı olarak kullanmışlardır. Dünya'nın Güneş etrafında dönüşü (365 gün 6 saat) esas alınarak oluşturulan takvime " güneş takvimi " denir. Tarihte ilk güneş takvimini Mısırlılar bulmuştur. Bunun yanında Ay'ın Dünya etrafında 12 kez dönmesi (354 gün) esas alınarak oluşturulan takvime de " ay takvimi " denir. İlk ay takvimini Sümerler oluşturmuştur.

Aztec güneş takvimi

İnsanların yaşadıkları bütün olayları tarihlendirmede kullandıkları tek zaman ölçüsü takvimdir. Bu tarihlendirmeyi yaparken olayları meydana geliş sırasına göre sıralayabilmek için bir başlangıca ihtiyaç vardır. Fakat bu başlangıç her toplum için farklıdır. Çünkü her toplum kendi siyasi, dinî ve ekonomik hayatında derin izler bırakan önemli olayları kendileri için başlangıç kabul etmiştir. Örne in, hicri takvimde Müslümanlar başlangıç olarak Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç ettiği Hicret'i (622) kabul eder. Bu takvim ay yılı esas alınarak düzenlenmiştir. Miladi takvimde ise Hristiyanlar başlangıç olarak Hz. İsa'nın doğum tarihini (0) kabul eder. Bu takvim güneş yılı esas alınarak düzenlenmiştir. Soldaki foto rafta tarihte kullanılmış bir güneş takvimi görülmektedir.

Tarihte olayların zaman akışına göre sıralanması, tarihi anlamamız ve öğrenmemiz açısından önemlidir.

Düşünelim-Tartışalım

- Tarihte Türklerin kullandıkları takvimleri araştırınız.

Tekerlek, mürekkep, barut, takvim gibi araç gereçler insan yaşamını kolaylaştıran önemli icatlardır. Geçmişte çeşitli uygarlıkların katkılarıyla ortaya çıkıp en gelişmiş biçimleriyle günümüze gelen bu icatlar günümüzde de kullanım alanı bulmuştur. Bu icatlar toplumların bilim ve teknoloji açısından gelişme gösterdiklerine önemli bir kanıt olmuştur.

Düşünelim-Tartışalım

- Geçmişten günümüze gelen birçok icadın nasıl ve hangi koşullar altında icat edildiğini ve icat edilme nedenlerini bilmemizin neden önemlidir? Size herhangi bir icat yapma imkânı verilseydi ne icat ederdiniz? Neden?

Etkinlik

İnsan yaşamını kolaylaştıran diğer icatlar hakkında bir araştırma yapınız. Elde ettiğiniz bilgiler doğrultusunda icadın ne olduğunu ve hangi toplum tarafından icat edildiğini gösteren bir kavram haritası oluşturunuz.

- Tarih öncesinde yaşayan insanlar, anlatmak istediklerini aşağıdaki gibi mağaraların duvarlarına çizmişlerdir. Sizce bu anlatım yöntemi kullanışlı mı? Neden? Aşağıdaki resimde sizce ne anlatılmak isteniyor?

Tarih öncesine ait mağara duvarı resmi

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Papirüs bitkisi Nil ırmağı kıyısında yetişirdi. Sapları ayrılarak birbirinin eşi tabakalar halinde kesilirdi. Suyla ıslatılan tabakalar yan yana dizilir, bunlarında üzerine ikinci bir kat yerleştirilirdi. Üst üste konulan bu iki kat, birbirine kaynasın diye tokmakla dövülürdü. Yüzey parlatılırdı. Kurutma işleminden sonra açık kahverengi bir kâğıt yaprağı elde edilirdi. Daha sonra bu yapraklar dik veya yatık olarak kullanılmak üzere uc uca eklenirdi.

Junior Larousse, Temel Bilgi Ansiklopedisi, cilt. 2, s. 243.

Düşünelim-Tartışalım

- “Söz uçar, yazı kalır.” sözü ne anlama gelmektedir? Tartışınız.
- Tarihin yazıyla başlamasının nedeni sizce ne olabilir?

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Bilim, yaşamı sürdürme gereksiniminin ortaya çıkardığı bir bilgi arayışı olarak başladı. Örneğin; ilk insanlar avladıkları hayvanların alışkanlıklarını ve türlerini incelediler. Bitkilerin yiyecek ve ilaç olarak yararlarını öğrendiler. Hangi madenlerden, nasıl yararlanacaklarını öğrenmeye çalıştılar. Bugün en azından rahat ve sağlıklı bir yaşam için bilim ve teknolojiye ihtiyacımız vardır. Bu gereksinimimizi karşılayan bilgilerin pek çoğunun kökeninde ise ilk uygarlıkların buluşları yatıyor.

www.tubitak.gov.tr

ÇK: 2. Etkinlik

s.60

YAŞAMIN İÇİNDE EN

TARİHE AÇILAN PENCERE

Sümerler'in kullandığı çivi yazılı tabletler

İnsan olu var oldu undan beri, duygu ve düşüncelerini paylaşmak için birçok iletişim yolunu kullanmıştır. Bunlar duman, davul, güvercin ve boru sesi olarak sıralanabilir. Bu iletişim türlerinin en temel eksikliği, mesajın sürekliliğini sağlamak için saklanamamasıdır.

Bunun için insanlar alan ve zaman olarak kısıtlanmayan bir iletişim yolu aramaya başlamışlar. Bu arayış, tarihin de başlangıcı kabul edilen yazının bulunmasına sebep olmuştur. Yazı, MÖ 3200'lerde Sümerler tarafından icat edilmiştir. Sümerlerin kullandığı yazı balçık, çamur üzerine yazılan çivi yazısıdır.

Yazı çeşitli araç, gereçler kullanılarak yazılmıştır. Bunlar, taşların üzerinden papirüs levhalar parşömen ve kâğıt olarak sıralanabilir.

Yazının icat edildiği dönemlerde taş, çanak çömlek parçaları, yırtıcı hayvan derileri ve ağaç kabukları yazı yazmada kullanılan araçlar olmuştur.

Çamur, balçık levhalar (tablet) üzerine çivi yazısı yazılmıştır. Dayanıklı olması için çömleğe verilip pişirilmiştir. Böylece dayanıklı kitaplar ortaya çıkmıştır.

Mısırlılar tarafından hiyeroglif yazısı (resim yazısı) icat edilmiştir. Bu yazı varlıkların, anlatılmak istenenlerin, insan, kuş ve yılan gibi çeşitli eşya ve işaretlerin resimler yoluyla ifade edilmesi esasına dayanır. Mısırlılar bu yazının yanında farklı bir yazı yazma aracı daha icat etmişlerdir. Bu, Nil Nehri kıyılarının bataklık yerlerinde çıplak, uzun gövdeli ve tepesinde püskülleri olan bir bitkidir. Bu bitkinin adı "papirüs"tür. Papirüs denilen kâğıt üzerine satırlar dikine ve çok sayıda sütunlar hâlinde yazılmıştır.

Hiyeroglif yazı

Papirüs Kâğıdı

Yazı, papirüslerden sonra bal mumu levhaları üzerine bir ucu sivrilmiş, öteki ucu yuvarlatılmış çelik kalemler kullanılarak yazılmıştır. Sivri uçla yazılmış, yuvarlak uçla düzeltilip silinmiştir.

IV. yüzyıla kadar papirüsün yanında, yazı yazmak veya resim yapmak amacıyla hayvan derisinden hazırlanmış parşömen de kullanılmıştır.

Çinliler MS 105'te kâğıt ve mürekkep yapımına başlamışlardır. Böylece parşömen yerini kâğıda bırakmıştır. Kâğıt yapımı için bambu lifleri, bazı otlar ve eski paçavralar kullanılmıştır. Bunlar suyla karıştırılıp hamur hâline getirilmiş, bu hamurdan kâğıt yapılmıştır. Kâğıt Asya'dan Avrupa'ya yıllar sonra geçmiştir. Bundan sonra da birçok kâğıt fabrikası kurulmuştur. Mürekkebin bulunmasıyla da kâğıt üzerinde yazı yazmak daha kolay hâle gelmiştir.

Baskı tekniindeki gelişmeler kitap yazımını da kolaylaştırmıştır. Bu durum duyu ve düşüncelerin daha kısa zamanda kitap hâline gelmesine neden olmuştur. Toplumlar arasında eserlerin yayılması böylece daha da kolaylaşmıştır.

Yazının icadı insanlar ve toplumlar arasındaki ilişkilerin daha kalıcı olmasını sağlamıştır. Yazı geçmişin zorluklarıyla geleceğe imize ışık tutan bir icat oldu u için dünümüzü, bugünümüzü yansıtmada önemli bir araçtır.

www.tubitak.gov.tr

BİLİMSEL GELİŞMELERİ ETKİLEYEN TARİHİ OLAYLAR

HAZIRLIK

1. Tarihteki hangi gelişmeler bilimsel gelişmelerin günümüzdeki boyutlara ulaşmasında önemli rol oynamıştır? Araştırınız.
2. Tarihi olaylar bilimsel gelişmelerin ilerlemeler göstermesinde neden önemli bir yere sahiptir?

COĞRAFI KEŞİFLER VE BİLİM

Orta Ça'ın sonuna kadar Avrupalılar, dünyanın pek az yerini tanıyorlardı. Coğrafya bilgisinin artması ve gemicilikteki gelişmeler sonucu açık denizlere çıkan Avrupalılar, yeni kıtalar ve ülkeler keşfetmeye başladılar. İşte, Avrupalıların 15. yüzyılın sonunda başlatıp 16. yüzyıl boyunca da devam ettirdikleri yeni yerler bulma girişimlerine “Coğrafi Keşifler” denir.

Düşünelim-Tartışalım

- Yeni kıtalar ve ülkeler keşfedilmeseydi ne olurdu? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Orta Ça'da Avrupalıların dünya hakkındaki bilgileri azdı. Avrupalılar, Haçlı seferleri sırasında Müslümanların coğrafya bilgisinden yararlandılar ve Dünya'nın yuvarlak olduğunu öğrendiler. Bunun sonucunda var olan haritaları geliştirip daha doğru haritalar yaptılar. Pusula kullanımının yaygınlaşması, gemicilerin deniz ve okyanuslara güvenle açılmalarını sağladı. Gemicilik tekniğinin ilerlemesi ile 15. yüzyıldan itibaren açık denizlere dayanıklı ve büyük gemiler yapıldı. Bu da keşiflerin başlamasında önemli bir etken oldu.

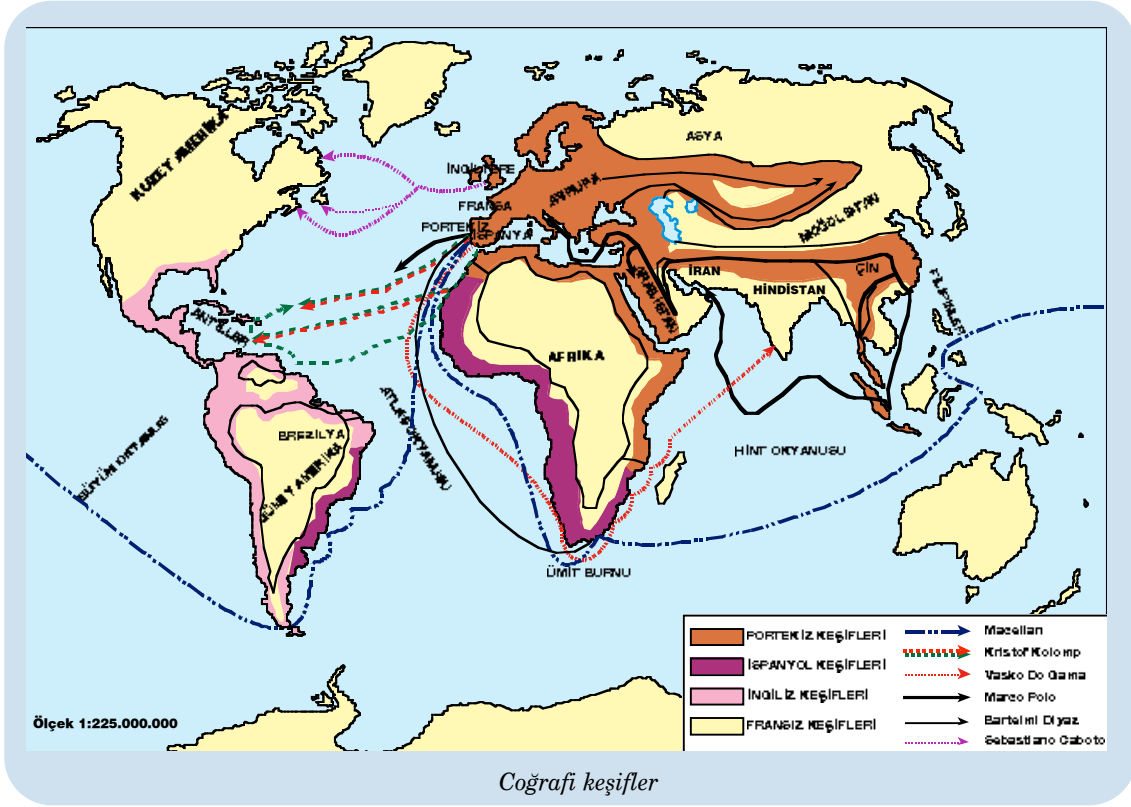

Pusula

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıdaki fotoğrafta görülen pusulanın Coğrafi Keşiflere etkisi nedir? Tartışınız.

Yukarıdaki haritada 15 ve 16. yüzyılda keşfedilen yerler ve keşif yolları görülmektedir. Coğrafi keşifleri ilk başlatanlar, denizcilikteki bilimsel ve teknik gelişmeleri yakından izleyen Portekizliler oldu. Onları İspanyollar izledi. Yandaki fotorafta görülen Christopher Columbus (Kristof Kolomb) da Dünya'nın yuvarlak olduğunu ve sürekli batıya gidilirse Hindistan'a ve Çin'e (doğuya) ulaşılacağına inanıyordu. Kolomb iki aylık bir yolculuktan sonra Amerika'nın doğusundaki Bahama adalarına ulaştı. Ancak, bu adaların Hindistan'a ait olduğunu zannetti. Kolomb seferlerinde de buranın yeni bir kıta olduğunu fark etmedi. Daha sonra İtalyan denizci Amerigo Vespucci (Ameriko Vespuçi) buranın yeni bir kıta olduğunu anladı (1507). Bu kıtaya onun adından dolayı "Amerika" denildi.

Düşünelim-Araştırılım

- 15 ve 16. yüzyıllardaki keşifleri araştırınız.

Coğrafi keşifler sonucunda yeni kıtalar, uygarlıklar, hayvanlar ve bitkiler tanındı. İnsanlarda merak ve araştırma isteği uyandı.

ÇK: 4. Etkinlik

s.63

RÖNESANS VE BİLİM

Herhangi bir ülke ya da bölgede meydana gelen bir gelişme çeşitli mücadeleler ve ticari ilişkiler sonucunda tüm dünyaya yayılmaktadır. Örneğin, Çin'in icat etmiş olduğu kâğıt, barut, pusula ve matbaa gibi buluşlar, 751 yılındaki Talas Savaşıyla Araplara geçmiştir. Araplardan da Türk-İslam devletlerine yayılan bu buluşlar Haçlı Seferleriyle Avrupa'ya taşınmıştır. Bu icatların Avrupa'ya geçmesiyle Avrupa'da bilim, teknik, sanat ve yönetim alanında önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır.

Çeşitli alanlarda meydana gelen gelişmelerin hız kazanmasında etkili olan olaylardan biri Rönesans'tır.

Avrupa'da 15. ve 16. yüzyıllarda ilim, teknik, edebiyat ve güzel sanatlar alanında gelişmeler yaşandı. İtalya'da başlayıp diğer Avrupa ülkelerine yayılan bu gelişmelere **Rönesans** denilmektedir. Rönesans yeniden doğuş anlamına gelmektedir.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Rönesans'ın ortaya çıkmasında coğrafi keşifler, matbaanın bulunmasıyla yeni buluş ve düşüncelerin kolayca yayılması, Avrupa'da sanat ve edebiyattan zevk alan "Messen" adı verilen bir sınıfın ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Düşünelim-Tartışalım

- Rönesans, Avrupa'daki bilim anlayışında ne gibi değişikliklere sebep olmuştur?

Rönesans, öncesi ve sonrasıyla bilimsel alanda önemli gelişmelere fırsat tanıyan bir dönem olmuştur. Bu durumu aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

Rönesans Öncesi Bilim,

Kültür ve Sanat

- Kilisenin ve dinin etkisi vardı.
- Tek otorite kiliseydi.
- Tartışmaya yer yoktu.
- Skolastik düşünce egemendi.
- Din adamlarının düşünceleri önemliydi.
- Etkili olduğu alan sınırlıydı.
- İnsanlar itaatkâr bir kişiliğe sahipti.

Rönesans Sonrası Bilim,

Kültür ve Sanat

- Herhangi bir otoritenin baskısı yoktu.
- Özgür, akla dayalı, ön yargısız bir düşünce anlayışı vardı.
- Hümanizm önemli bir anlayıştı.
- Yazarlar, araştırmacılar önemli düşünürlerdi.
- Tüm Avrupa ülkelerinde etkili olmuştur.
- İnsanlar araştıran, soran ve eleştiren bir kişiliğe sahipti.

Rönesans ile birlikte Avrupa'da insan ve doğaya sevgisini ele alan "Hümanizm" denilen bir edebiyat akımı ortaya çıktı. Rönesans sonucunda bilim, kültür, edebiyat ve sanat gibi alanlarda birçok gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmeleri inceleyelim.

İtalya'da Leonardo Da Vinci resim alanında eserler vermiştir, en önemli eseri yanda görülen Mona Lisa'dır. Mikelanj, heykeltıraşlık alanında birtakım eserler vermiştir. Musa Heykeli ve Sen Piyer Kilisesi'nin kubbesi bunlardan bazılarıdır. Donatello heykeltıraşlıkta ve Raphael resimde önemli eserler vermişlerdir.

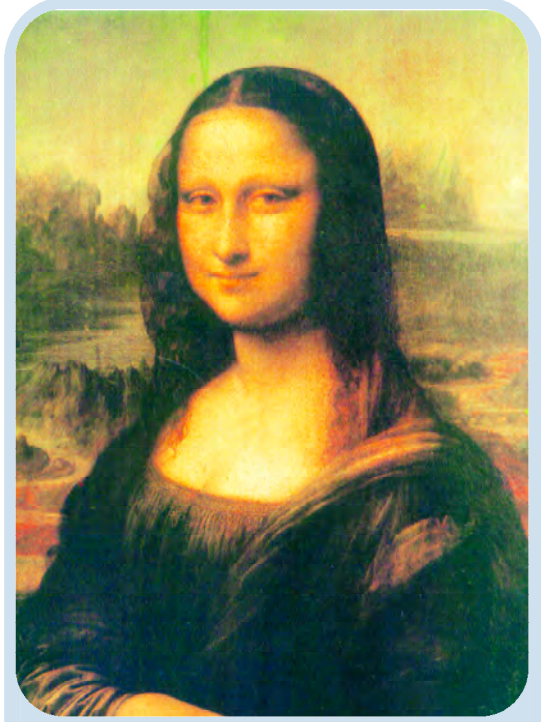
Almanya'da dinî eserlerin incelenmeye başlanmasıyla Erasmus, Martin Luther, Albert Dürer gibi hümanistler ortaya çıkmıştır.

İngiltere'de Shakespeare, edebiyat alanında Hamlet, Romeo ve Juliet gibi eserleri yazmıştır.

İspanya'da Cervantes, Donkişot adlı eseriyle edebiyat alanına katkı sağlamıştır.

Ayrıca mimaride geometrik ve simetrik desenlerin hâkim olduğu barok sanatı ortaya çıkmıştır.

Rönesans, Avrupa'daki bilim, sanat ve edebiyat alanındaki bu ilerlemelerle yeni bir dünya görüşünün doğmasına sebep olmuştur. Böylece özgür düşünce, akıl, deney ve gözlemin etkili olduğu pozitif düşünce ortaya çıkmıştır.

Leonardo Da Vinci'nin ünlü eseri
Mona Lisa tablosu.

YAŞAMIN İÇİNDE

RÖNESANS – BİLİM

Modern bilimde Rönesans'ı bir başlangıç noktası saymak çok yaygın bir alışkanlık olmuştur. Rönesans, dinsel tutuculuğun etkisini kırdığı ölçüde, bilimin gelişmesinde yararlı olmuştur. Rönesans'ın temsil ettiği ruh, bilimsel gelişme için gerekli koşulların başında gelir. Bu ruhun özelliği nedir? Bunu bir Fransız tarihçisi "dünyayı ve insanı keşfetme" diye niteler. Bu ünlü tarihçi, şunu anlatmak istemiştir: Rönesans kafası; cennet, cehennem gibi sorunlarla ilgilenmekten vazgeçmiş, gözlerini gerçek dünyaya çevirmiştir. Bu nedenle insan için başka dünya değil, yaşadığı dünyadaki sorunlar ön plana geçmiştir. Orta Çağ düşüncesi, yerini gerçeklere dönük özgür araştırma ve öğrenme çabasına bırakmıştır.

Rönesans'ın temsil ettiği canlı atılımda şu iki hareket ayırt edilebilir: Dünya'ya açılma, yeni ülkeler ve toplulukları keşfetme, insanı ve ona kişilik veren değer ve özellikleri arama. Sanat ve edebiyatta son derece canlı ve yaratıcı olan Rönesans, bilim açısından da yeni bir canlanmanın başlangıcı olmuştur.

Rönesans'ın bilime en büyük katkısı, insan kafasını evrene açmak olmuştur.

Cemal YILDIRIM, *Bilim Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.*

ÇK: 5. Etkinlik

s.64

REFORM VE BİLİM

Avrupa'da de işime neden olan di er bir gelişme de Reform'dur. Reform, Almanya'da Martin Luther önderli inde ortaya çıkan din alanında yeniden düzenlemelerin oldu u bir harekettir.

Aşa ıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Reformun ortaya çıkmasında şu etkiler söz konusu olmuştur:

- Rönesansın etkisi: Skolastik düşünce yerini pozitif düşünceye bırakmıştır. Böylece insanlar daha özgür ve gerçekçi düşünmeye başlamıştır.
- Matbaanın etkisi: İncil'in millî dillere çevrilmesi geniş halk kesimleri tarafından okunmasına ve Hristiyanlığın daha iyi öğrenilmesine neden olmuştur.
- Kilisenin zengin, halkın yoksul olması gibi faktörler etkili olmuştur.

Düşünelim-Tartışalım

- Reform, bilim alanında ne gibi etkiler yaratmış olabilir?

Reform sonucunda yeni mezhepler ortaya çıkmıştır. Bilim, kültür ve sanat açısından Reformun en önemli sonucu özgür düşüncenin yayılmasına sebep olmasıdır. Ayrıca e itim kilisenin etkisinden çıkarak laik bir düzene geçmiştir.

AYDINLANMA ÇAĞI VE BİLİM

Bilim alanında önemli gelişmelerin oldu u bir dönem de Aydınlanma Ça ı'dır. Bu, 17. ve 18.yüzyıllarda Avrupa'da ortaya çıkan her konuda akla öncelik tanıyan düşünce sisteminin oldu u bir dönemdir. Bu ça da aklın kullanılmasıyla do ru bilgiye ulaşılabilen temel olarak kabul edilmiştir. Deney ve gözlem bu dönemde daha da önem kazanmıştır. Bu dönemde do a bilimlerinde büyük gelişmeler olmuştur.

Aydınlanma Ça ına önemli bilim adamları damgasını vurmuştur. Bunlar:

Newton, fizik ve matematik alanında çalışmalar yapmıştır.

Kopernik ve Galile Dünya'nın yuvarlak oldu unu ispatlamışlardır. Yandaki foto rafta görülen Galile fizik alanında da çalışmalar yapmıştır.

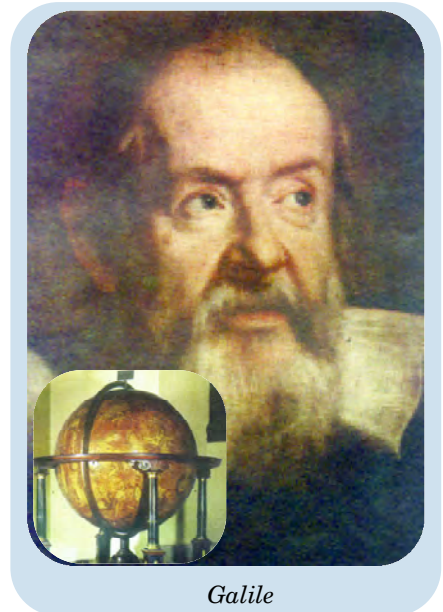
Descartes, bilimsel bilgiye ancak matematikle ulaşılabilenini öne sürmüştü, bu nedenle analiti i ve geometriyi geliştirmiştir.

Sosyal bilimlerde de akılcı bir görüş benimsenmiş ve edebiyat eserlerinde toplumsal konular işlenmiştir. Edebiyatta; Volter, Monteskiyö ve Jan Jak Russo gibi düşünürler eser vermişlerdir.

Bu ça da güzel sanatlar alanında da gelişmeler olmuş, özellikle müzikte Mozart ve Bach gibi müzisyenler ortaya çıkmıştır.

s.65

ÇK: 6. Etkinlik

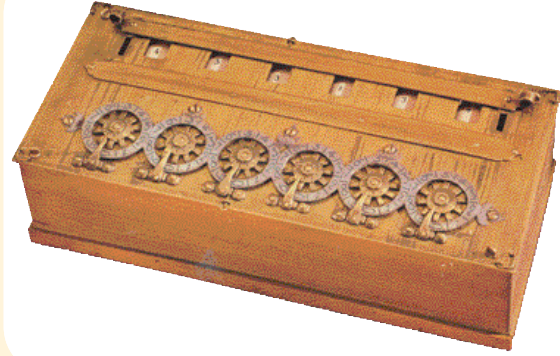

Galile

18. yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi İnkılabı da birçok bilimsel gelişmeye yol açmıştır. Bu inkılap daha sonra bütün Avrupa’ya yayılmıştır. Bilimsel alandaki gelişmelerin olduğu bir olay da Sanayi İnkılabı’dır. 18. yüzyılda İngiltere’de başlayan bu inkılap, diğer Avrupa ülkelerinde de yayılmıştır. Pozitif bilimlerin üretim alanına uygulanmasıyla birtakım gelişmeler yaşanmıştır. İlmi buluşlar ile icatların üretime ve teknolojiye uygulanmasıyla makine endüstrisi doğmuştur.

Fahrenheit termometreyi, Newton Yer Çekimi kanununu, James Watt (Ceymis Vat) buharlı makineyi, Fulton buharlı gemiyi, Stevenson (Sitiyinsın) lokomotifini ve Pascal yanda görülen hesap makinesini bulmuştur.

Avrupa’da Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı ve Sanayi İnkılabı gibi önemli olaylar bilim, kültür ve sanat gibi alanlarda birçok yeniliğe sebep olmuştur. Bu olaylarla ortaya çıkan bilimsel gelişmeler Avrupa için bir ilk olmuş ve Avrupa’nın gelişmesine katkıda bulunmuştur. Avrupa’da ortaya çıkan bilimsel gelişmeler zamanla diğer toplumlara da yayılmıştır. Böylece bilimsel gelişmeler bütün dünyayı etkileyecek bir noktaya ulaşmıştır.

Matematikçi Blaise Pascal, vergi hesaplarında babasına yardımcı olmak amacıyla 1642’te bu hesap makinesini icat etti.

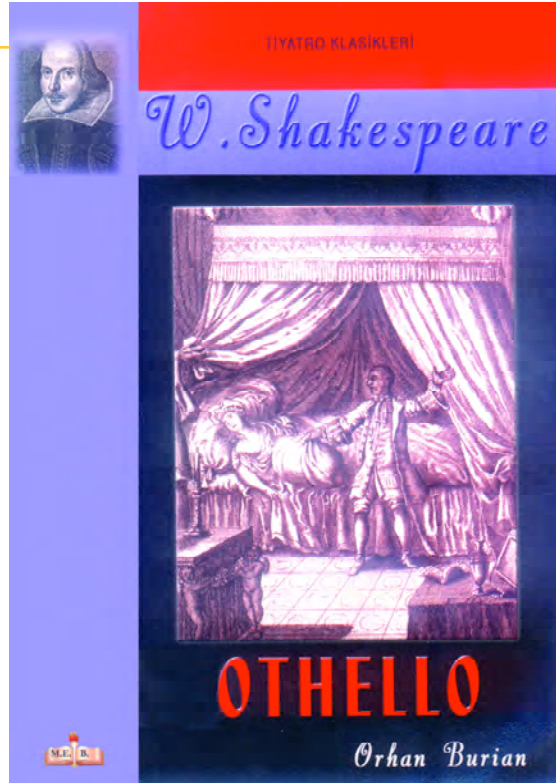
YAŞAMIN İÇİNDE

WILLIAM SHAKESPEARE (Vilyam Şekspir) (1564-1616)

1564’te İngiltere’de doğan William Shakespeare, en büyük oyun yazarlarından biri olarak kabul edilir. İngiliz şair ve yazar yarattığı karakterlerde insanların en değişmez özelliklerini şiir diliyle yansıtmaya çalışmış ve bu nedenle yaşadığı yüzyıldan bu yana her çağda ve ülkede en sık sahnelenen oyunların yazarıdır.

Eserlerini; şiir, komedi, trajedi, tarihsel ve romantik oyunlar gibi farklı türlerde ele almıştır. Eserlerindeki karakterler gerçek hayatta karşılaşılan gerçek kişilerdir.

William Shakespeare, 23 Nisan 1616’da Stratford’da hayata gözlerini kapamıştır. Eserlerinin birçoku Türkçeye çevrilerek ülkemizde de sergilenmiş, bazıları da sinema filmi olarak çekilmiştir.

Shakespeare’in Othello adlı eserinin kapağı

HAZIRLIK

Tarihte bilime katkı sağlayan Türk - İslam bilginleri kimlerdir? Bunlardan birini araştırarak araştırma sonucunuzu arkadaşlarınızla paylaşınız.

TARİHTE BİLİM

İnsan olu, düşünen ve düşündü ünü ifade edebilen bir varlıktır. Geçmişten günümüze insanlar de ışık alanlarda düşüncelerini dile getirmişlerdir. Bu düşünceler kimi zaman kısıtlanmış, kimi zaman da bilimsel gelişmenin temelini oluşturacak kaynaklar hâline gelmiştir.

- İnsanlık tarihiyle birlikte bilimin ortaya çıkışında, yazının da bulundu u, Mezopotamya ve Mısır Uygarlı ı etkili olmuştur. İlk Ça da birçok uygarlık bilimsel gelişmelere katkıda bulunmuştur. Her ne kadar bilimin üzerinde dinin etkisi olsa da bu gelişmeyi engelleyecek nitelikte de ildi. İlk Ça da matematik, geometri, astronomi, fizik, biyoloji, felsefe ve tıp gibi bilim dallarında gelişmeler görülmüştür.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

İlk Çağda bazı bilim adamları gelecekte de etkili olacak ve kullanılacak bilimsel gelişmelere imza atmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Herodot, tarih alanında eserler vermiştir. Pisagor, matematiği bilim hâline getirmiş ve geometride Pisagor Teoremi'ni bulmuştur. Hipokrat, tıbbın temelini atmıştır. Homeros edebiyat, Anaksimenes felsefe alanında eserler vermiştir.

Düşünelim-Tartışalım

- Geçmişteki insanlar da her şeye rağmen bilimsel yönden önemli gelişmelere katkıda bulunmuşlardır. Bu duruma nelerin etkisi olmuştur?

Merak etmek, bilmek ve öğrenmek insanlı ın en önemli özelli idir. Bu özellikler insanların çeşitli alanlarda eser vermelerine yol açmıştır. Günümüzdeki birçok bilim dalının temeli İlk Ça da atılmıştır.

İnsan olu yazı ve kâ it olmadan bile duygu ve düşüncelerini çeşitli araç-gereçler kullanarak taşlara, kil tabletlere aktarmıştır.

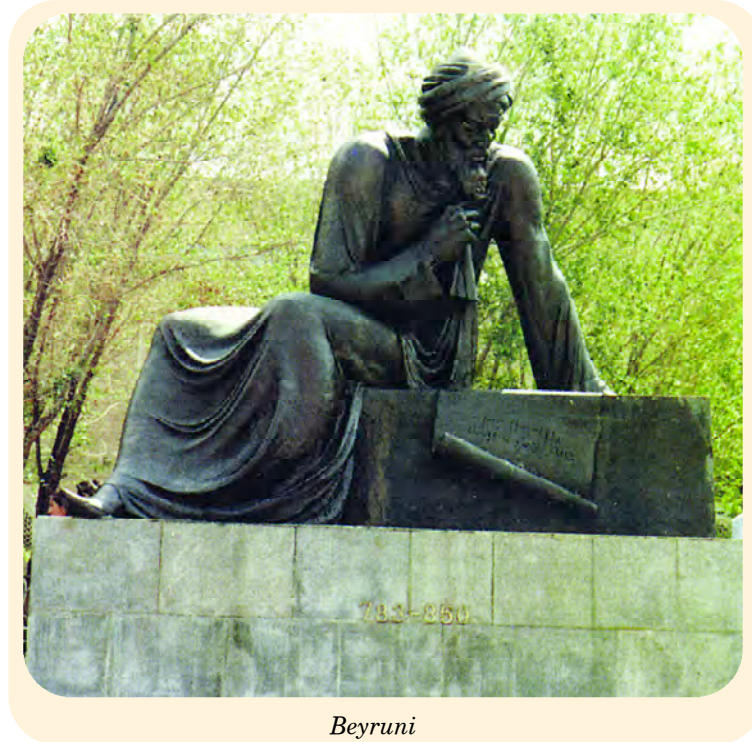
• Orta Ça 'a gelindi inde Avrupa'da bilimsel alandaki gelişmelerde bir duraklama dönemi başlamıştır. Çünkü Avrupa'da bilim dinin egemenli i ve baskısı altına girmiştir. Bu durum bilimin temel özelli i olan özgür düşünce ve eleştiri yönünün etkisini yitirmesine neden olmuştur. O dönemde araştırma yapmak veya herhangi bir şeyi sorgulamak suç ve günah kabul edilmiştir. Bu anlayış özellikle Avrupa'da etkisini göstermiştir.

Avrupa'daki bu karanlık döneme göre İslam dünyası en parlak dönemlerini yaşamıştır. Orta Ça 'da İslam dünyasında tıp, astronomi, matematik ve co rafia alanında önemli gelişmeler görülmüştür. Farabi, Beyruni, İbn-i Sina, İbn-i Rüşd bu dönemde etkili olan Türk-İslam bilim adamlarıdır. İslam bilim adamları yazdıkları eserlerle Avrupa'yı etkilemiştir. Birçok batılı öğrencilerin eğitim gördü ü medreselerde İslam bilim adamlarının eserleri okutulmuştur. Toplumlar arasındaki mücadeleler ve ticari ilişkilerle kâ it, matbaa, barut, pusula gibi buluşlar ve çeşitli bilimsel gelişmeler dünyaya yayılmaya başlamıştır. Bu durum toplumların gelişmesinde etkili olmuştur.

İbn-i Sina

Orta Ça İslam dünyasında bilim ve düşünceye önemli katkı sa layan İbn-i Sina; tıp, felsefe ve di er bilimlerdeki çalışmalarıyla tanınır. Özellikle tıp alanında İbn-i Sina'nın yazmış oldu u "El Kanun-Fi't-Tıp" (Tıp Kanunu) adlı eseri Batı ülkelerinde 16. yüzyılın ve Do u ülkelerinde de 19.yüzyılın başlarına kadar okutulmuştur. Bu kitap Avrupa üniversitelerinde beş yüz yıl temel tıp kitabı olarak kabul görmüştür. İbn-i Sina Avrupa'da âlimlerin hükümdarı olarak nitelendirildi inden daima başında bir taçla resmedilmiştir.

Beyruni

Yandaki foto rafta heykeli görülen Beyruni geometri, matematik, astronomi, co rafia, fizik, eczacılık ve felsefe konularında birçok eser yazmıştır. Ça ının çok önemli bir bilgini olan Beyruni'ye göre bilimin ilerleyebilmesi özgür düşünceyle mümkündür. Çünkü insanların inanışları ve düşünceleri farklıdır. Uygarlıklar bu farklılıkların eseridir. Ölümünün bininci yılında UNESCO Beyruni'yi konu alan bir derginin kapasında onu, "Bin yıl önce Orta Asya'da yaşayan evrensel deha Beyruni; astronom, tarihçi, botanikçi, eczacılık uzmanı, jeolog, şair, filozof, matematikçi, co rafiya ve hümanist" olarak tanımlamıştır.

ÇK: 8. Etkinlik

s.67

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Hipokrates, (Hipokrat) tedavi yöntemleri ve hekimlik anlayışı ile tüm İlk Çağ tıbbına yön vermiştir. Hekimlik mesleğine güven ve saygınlık kazandıran ilkeleriyle günümüzde bile hekimlik ahlakının simgesi kabul edilir. Ülkemizde tıp fakültesini bitirenlerin Hekim Andı (Hipokrat Yemini) olarak kabul edilmiştir. Hekim Andı şöyledir:

“Hekimlik mesleği üyeleri arasına katıldığım şu anda hayatımı insanlık hizmetine adayacağıma açıkça söz veriyorum. Benim eğitene karşı saygım ve minnettarlığım devam edecektir. Sanatımı vicdanıma uyararak vakarla uygulayacağım. Hastaların sırrını her zaman saklayacağım. Hekimlik mesleğinin şerefini ve yüce geleneklerini sürdürüleceğim. Meslektaşlarım kardeşlerim olacaktır. Din, milliyet, ırk, parti ya da sosyal sınıf ayrılıklarının hastalarımın görevim arasına girmesine izin veremeyeceğim. İnsan hayatına, ana karnına düştüğü andan sonuna kadar mutlak bir saygı duyacağım. Baskı altında bile olsam tıp bilgilerimi insanlık yasaları dışında kullanmayı kabul etmeyeceğim. Tüm bunları yerine getireceğime namusum ve şerefim üzerine açıkça ant içerim.”

Serap Pelin Şahinoğlu, Hekim Andının Evrimi, s. 3-7.

Düşünelim-Tartışalım

- Tarih boyunca insanoğlunun bilimsel alandaki gelişmesini kısıtlayan birtakım faktörler olmuştur. Bu faktörler nelerdir?

Bilim alanında 15 ve 16. yüzyıllar Avrupa için bir dönüm noktası olmuştur. Bu yüzyıllarda Co rafi Keşifler, Rönesans ve Reform ile bilim alanında birtakım gelişmeler ortaya çıkmıştır. Önceki dönemlere göre daha özgür, akıl, mantık, deney ve gözleme dayalı bilim dalları ortaya çıkmıştır. Dinî konular bile tartışılır hâle gelmiştir. Edebiyat, resim, heykel ve mimari gibi birçok alanda eserler verilmeye başlanmıştır. Özgür düşünce sistemi ve laik eğitim anlayışının ortaya çıkması da bilimsel gelişmelerin hız kazanmasını sağlamıştır.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

16. yüzyılda astronomi alanında Kopernik, Kepler, Bruno ve Galile gibi bilim adamları Dünya'nın Güneş eksenini etrafında döndüğünü ispatlamaya çalışmışlar. Hatta Galile bu düşüncesinden dolayı kilise tarafından dinsizlikle suçlanıp yargılanmıştır. Galile mahkeme kararını dinlerken sessiz bir şekilde “Ne dersiniz deyin dünya dönüyor.” ifadesinde bulunmuştur. Bu gelişmelerde bazı bilim adamlarının çalışmaları engellense de diğer dönemlerde bilimde büyük gelişme görülmüştür. Astronomi alanında Türk-İslam dünyasında 15 ve 16.yüzyıllarda Kadızâde Rumî, Uluğ Bey, Giyaseddin Cemşid, Ali Kuşçu, Mirim Çelebi ve Takiyüddin gibi bilim adamları yetişmiş ve bu alanda eserler vermişlerdir.

17 ve 18. yüzyıllarda Aydınlanma Ça ında bilimde önemli gelişmeler olmuştur. Astronomi, fizik, biyoloji bu dönemde gelişme göstermiştir. Fizik alanının öncüsü Newton (Nivtin)'dur.

19. yüzyılda psikoloji ve sosyoloji gibi bilim alanlarında gelişmeler olmuştur. 20. yüzyılda Einstein gibi önemli bir fizikçi ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise bilim altın ça ını yaşamaktadır.

BİLİM VE SANAT ÖZGÜRLÜĞÜ

Bilim ve sanat toplumların gelişmişli inin bir göstergesidir. Gelişmiş devletler, bilim alanında çalışanları teşvik eder, sanatçıyı korur. Hatta gerekli çalışmaların yapılabilmesi için bilim ve sanat ortamlarının hazırlanmasına öncülük eder.

Bir toplumun çağdaş uygarlık düzeyine yükselmesi bilim ve sanat alanında faaliyetlerde bulunmasıyla mümkündür. Bu alanda çalışma yapılabilmesi için hoşgörölü ve özgür ortamlar sağlanmalıdır. Özgürlük ve hoşgörölünün olmadığı yerlerde bilim ve sanat alanında istenen gelişme sağlanmamış olur.

Düşünelim-Tartışalım

- Bir ülkede bilim ve sanat özgürlüğü gerekli midir? Gerekliyse nedenlerini sıralayınız.

Anayasa'mızda vatandaşlara bilim ve sanat özgürlüğü tanınmıştır. Bu özgürlük toplumun gelişmesine katkıda bulunması yönünden de önemli bir özellik taşır.

Anayasa'mızın 27.maddesine göre:

“Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasa'nın 1, 2 ve 3. maddeleri hükümlerinin de iştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz. Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.”

Mustafa Kemal: “Efendiler, hepiniz milletvekili olabilirsiniz, bakan olabilirsiniz hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz fakat bir sanatçı olamazsınız.” diyerek sanata ve sanatçıya verdiği önemi ifade etmiştir.

Tarihin hangi döneminde olursa olsun insandaki öğrenme ve bilme isteği çeşitli alanlarda gelişmelere sebep olmuştur. Yaşanılan koşulların etkisiyle bilimsel gelişmeler bazen duraklamış bazen de engel olunmayacak ölçüde gelişme göstermiştir. Toplumların birbirleriyle etkileşimleri bilime katkı sağlayarak günümüz çağını bilim ve teknoloji çağına hâline getirmiştir. Bazı ülkelerde çeşitli hak ve özgürlükler tanınarak bilim ve sanat anayasal güvence altına alınmıştır.

Atatürk, Ankara'da açılan bir sergide heykel incelerken (1934)

ÇK: 9. Etkinlik

s.68

YAŞAMIN İÇİNDE

ALİ KUŞÇU (?-1474)

Ali Kuşçu

15. yüzyılın ünlü astronomi ve matematik bilginidir. 15. yüzyılın başında Semerkant'ta doğan Ali Kuşçu, küçük yaşta astronomi ve matematiğe büyük ilgi duymuştur.

Dönemin hükümdarı ve çağın ünlü bilgini Uluğ Bey'den, Kadızade Rumî, Gıyaseddin Cemşid ve Münüddin Kaşî'den astronomi ve matematik dersleri aldı. Kirman'a giden Ali Kuşçu, Kirman'da Ay'ın evrelerine ilişkin yazdığı "Risâle-i Hallü'l - Eşkalü'l-Kamer (Ay Safhalarının Açıklanması)" adlı incelemesini dönüşünde Uluğ Bey'e sundu. Uluğ Bey, Ali Kuşçu'ya Semerkand Rasathanesinin (gözlemevi) müdürlüğünü verdi. Gelişen bazı olaylar sonucu Ali Kuşçu Fatih Sultan Mehmet'le Akkoyunlu elçisi olarak görüşür. Fatih'in teklifi üzerine elçilik görevini tamamladıktan sonra ailesi ve yakınlarıyla birlikte İstanbul'a geldi. Fatih Ali Kuşçu'ya büyük ilgi gösterdi. Ali Kuşçu Ayasofya Medresesi'nde verdiği derslerle bilim tarihinde değerli olan bilginler yetiştirdi.

Ali Kuşçu'yu evrensel bilim adamlığı unvanına kavuşturan temel etken Semerkand Rasathanesinde yaptığı çalışmalarıdır. Burada Zic-i Uluğ Bey'in (Uluğ Bey'in Yıldız Kataloğu) oluşturulmasına büyük katkı sağlamıştır. Zic-i Uluğ Bey adlı eseri, 1018 yıldızın konumunu içeren dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm değişik kronoloji sistemlerini, ikinci bölüm pratik astronomi, üçüncü bölüm yer merkezli evren sistemine göre gök cisimlerinin görünen hareketi konularını kapsar. Dördüncü bölüm ise astroloji konusundadır. Fatih Döneminde İstanbul'da matematik ve astronomi alanında çağının sınırlarını aşacak boyutta önemli eğitim, öğretim çalışmalarında bulunmuştur.

Ali Kuşçu'nun matematik ve özellikle astronomi kitapları Osmanlı medreselerinde Batı bilim anlayışının yerleşmesinden sonra da uzun süre okutulmuştur. Bu kitaplardan en önemlileri; Zic-i Uluğ Bey Şerhi, Risâletü'l Fethiye ve Risâle-i Muhammediye'dir. 1474'te arkasında birçok eser ve yetiştirdiği birçok bilgin bırakarak yaşamını yitirdi. Mezarı, İstanbul'da Eyüp Sultan Türbesi'ndedir.

www.tubitak.gov.tr

Fatih Sultan Mehmet'in Ali Kuşçu'ya ilgi göstermesinin sizce önemi neler olabilir?

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Gök bilimciler (astronomi bilginleri) teleskoplar yardımıyla gök cisimlerinin hareketlerini ve yapısını incelerler. Günümüzde uzay gözlemi yapmada teleskoplar yanında uzay araçları da kullanılmaktadır. Hatta uzay araştırmalarında teknolojinin katkısıyla hayal gücünü bile zorlayan çalışmalar yapılmaktadır.

s.69

ÇK: 10. Etkinlik

YAŞAMIN İÇİNDE

RASATHANE (GÖZLEMEVİ)

Rasathane, özel bir binaya sahip olup rasat faaliyetinin (yıldızların hareketlerinin gözlenmesi) ve astronomik çalışmaların yapıldığı bir kurumdur. İşte bu anlamıyla rasathane, Orta Çağ İslam Medeniyeti'nin meydana getirdiği ve dünya medeniyetine, insanlığa sunduğu bir kurumdur.

Rasathanede düzenli ve devamlı rasat faaliyetleriyle karşılaştığı gibi, heyet çalışma ve araştırmaları, bu kuruluşların asıl uğraşı alanına giriyordu. Rasathanelerin sabit ve coğrafi olarak belirli bir yeri, ilmî ve idari işlerine bakan bir müdürü ile çalışanları, özel bir biçimde hazırlanmış gözlem aletleri ve özel bir kütüphanesi vardı. İslam dünyasındaki rasathaneler, birer akademik özellik taşımasının yanı sıra bazıları da önemli öğretim faaliyetinde bulunmuş ve bu kurumlar, yüksekokul vazifesini de üstlenmiştir.

Ayd'n Say››, «slamAnsiklopedisi, cilt. 9, s. 621.

TUBITAK Gözlemevi - Antalya

1. Doğru - Yanlış

Aşağıdaki cümlelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

- () 1. Papirüs: Mısırlıların kullanmış olduğu bir yazı yazma aracı olan bitkidir.
- () 2. Hieroglif Yazısı: Sümerlerin kullandığı yazıya verilen isimdir.
- () 3. Coğrafi Keşifler 15. yüzyılın sonunda başlamıştır.
- () 4. Çivi Yazısı: Mısırlıların kullandığı resim yazısına verilen isimdir.
- () 5. Rönesans: 15 ve 16. yüzyıllarda Almanya'da ortaya çıkan din alanındaki yeniden düzenleme lerdir.
- () 6. Reform: 15 ve 16. yüzyıllarda İtalya'da başlayan bilim-teknik, edebiyat ve güzel sanatlardaki gelişmelere denir.
- () 7. Skolastik Düşünce: Orta Çağda Avrupa'da dinin egemen olduğu düşüncedir.
- () 8. Hümanizm: Mimaride ortaya çıkan bir sanat akımıdır.
- () 9. Messen Sınıfı: Avrupa'da sanat ve edebiyattan zevk alan sınıfa verilen addır.
- () 10. Bilim: Özgür düşünce, akıl ve eleştiriye dayalı bir anlayıştır.
- () 11. Bilim ve Sanat Özgürlüğü: Anayasamızın 30. maddesine göre düzenlenmiş bir özgürlüktür.

2. Değerlendirme

Ülkemizde anayasal güvence altına alınan bilim ve sanat özgürlüğünün bize ve topluma ne gibi yararlar sağladığını açıklayınız.

3. Öğrendiklerimizi Değerlendirelim

1. Aşağıdaki icatlardan hangisinin bulunmasıyla tarihî dönemler başlamıştır?

- A) Matbaa B) Kâğıt C) Yazı D) Mürekkep

2. Aşağıdakilerden hangisi Rönesans sonucunda ortaya çıkan gelişmelerden biri değildir?

- A) Skolastik düşünce yerini pozitif düşünceye bıraktı.
- B) Bilim ve teknikte önemli gelişmeler oldu.
- C) Hümanizm denilen edebiyat akımı ortaya çıktı.
- D) Yeni mezhepler ortaya çıktı.

3. Aşağıda yapılan bilim dalları ve temsilcileri eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Kimya-Kopernik B) Fizik-Newton
- C) Tıp-Hipokrat D) Edebiyat-Shakespeare

4. Avrupa'da bilimsel alandaki gelişmelerin dinin etkisinde olduğu karanlık dönem aşağıdakilerden hangisidir?
A) İlk Çağ B) Orta Çağ C) Aydınlanma Çağı D) Yeni Çağ
5. Aşağıdaki tarihî gelişmelerden hangisinin gerçekleşmesi diğerlerine göre en sondur?
A) Sanayi Devrimi B) Aydınlanma Çağı
C) Rönesans D) Reform
6. Aşağıdakilerden hangisi Orta Çağda yaşamış Türk-İslam bilginlerinden biri değildir?
A) İbn-i Sina B) Beyruni
C) Ali Kuşçu D) Katip Çelebi

4. Ünite Etkinliği

Televizyon, gazete, dergi ve İnternet gibi kaynaklardan yararlanarak yakın zamanda bilimde meydana gelen gelişmelerin neler olduğunu araştırınız. Elde ettiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız ve bu konu hakkında tartışma yapınız.

5. Düşün ve Yaz

Bu ünite de neler öğrendiniz, öğrendiklerinizi nerelerde uygularsınız?

6. Teknolojiden Yararlanalım

www.tubitak.gov.tr

5. Ünite

EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT

KONULAR

1 Toprakta n Gelen Yaşam

2 Ülkeler de Birbirine Muhtaç

3 Sanayinin Geliş i ve Getirdikleri

4 Türklerde Vakıf Kültürü

5 Geçmiş te ve Günümüzde Mesleki Eğitim

6 Günümüzde Meslek Edinme

HAZIRLIK

Ülkeler için verimli tarım topraklarına sahip olmak önemlidir. Sizce bunun nedeni ne olabilir? Araştırınız.

TOPRAK, TARIM, ÜLKE

İnsan gerek yeme ve içme gerek doğanın olumsuz etkilerinden korunma adına topraktan hep yararlandı. Ekip biçmeyi, hayvanlarını evcilleştirmeyi öğrendi. Zamanla her türlü ihtiyacını karşıladı toprağı ana gibi görmeye başladı. Toprak dinî inançlarda yer almaya başladı. Anadolu uygarlıklarında sıkça karşılaştığımız bereket ya da ana tanrıçalar heykelleştirildi. Orta Asya Türk mitolojisinde ise toprak ana "Umay"dı. Gök Tanrı'nın verdiği ya murlarla sulanan toprak bitkileri, hayvanları ve insanları yaşatıyordu.

Günümüzde de aynı önemi taşıyan toprağın cömertli ini ünlü ozanımız Âşık Veysel'in aşağıdaki şiirini okuyarak öğrenelim.

KARA TOPRAK

Dost dost diye nicesine sarıldım.
Benim sadık yârim kara topraktır.
Beyhude dolandım, boşa yoruldum.
Benim sadık yârim kara topraktır.
Nice güzellere bağlandım kaldım.
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum.
Her türlü isteğim topraktan aldım.
Benim sadık yârim kara topraktır.
Koyun verdi, kuzu verdi, süt verdi.
Yemek verdi, ekmek verdi, et verdi.
Kazma ile döğmeyince kıt verdi.
Benim sadık yârim kara topraktır.

Âdem'den bu deme neslim getirdi.
Bana türlü türlü meyve yedirdi.
Her gün beni tepesinde götürdü.
Benim sadık yârim kara topraktır.
Karnın yardım kazmayınan belinen.
Yüzün yırttım tırnağınan elinen.
Yine beni karşıladı gülünen.
Benim sadık yârim kara topraktır.
İşkence yaptıkça bana gülerdi.
Bunda yalan yoktur herkes de gördü.
Bir çekirdek verdim, dört bostan verdi.
Benim sadık yârim kara topraktır.

Âşık Veysel fiA TIROLU

Zamanla toplumlar verimli topraklara sahip olma ya da sahip oldukları toprakları genişletme çabası içine girmiştir. Bu da göçlerin ve savaşların yaşanmasına neden olmuştur. Elde edilen toprakların güvenli işlenmesi ve bol ürün elde edilmesinin sağlanması için tarih boyunca toprak yönetiminde de işık yöntemler izlenmiştir.

Babil Kralı Hammurabi'nin ünlü kanunlarına göre bütün toprakların sahibi olan kraldı. Kral bu toprakların kullanım hakkını belirleyebiliyordu. "İlku" denilen bu sistemde araziye alan kişi, arazisini evlatlarına miras olarak bırakamıyordu. Kral arazileri; savaşta yararlılık gösteren askerlere verilebiliyordu. Barış zamanlarında askerler ise bu topraklarda çalışıyorlardı.

Siz kral olsaydınız Babil'i nasıl yönetirdiniz?

Osmanlı Devleti'nde ülke ekonomisi tarıma dayanıyordu. O dönem itibarıyla dünyadaki tüm ülkelerin ekonomisi büyük oranda tarımsal üretime bağıydı. Çünkü henüz makine tanınmıyordu, sanayi yoktu. Osmanlı Devleti de tarım kaynakları ile asker yetiştiriyor, memurların maaşını veriyordu. Bu nedenle devletin toprağının tamamı israf edilmeden de erlendirilmiştir.

Osmanlı ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanmaktaydı.

Düşünelim-Tartışalım

- Osmanlı Devleti'nde yönetici olsaydınız toprakların işlenmesinde halkı çalışmaya sevk edecek hangi düzenlemeleri yapardınız?

Osmanlı Devleti'nde fetih yoluyla alınan topraklar devlete aitti ve miri arazi adını alırdı. Ailelere kullanım hakkının verildiği bu topraklara "çift" adı verilirdi. Çift alan aile her yıl vergisini ödemek zorundaydı. Aile reisinin ölümü sonucu toprakların kullanımını çocuklarına miras olarak kalabilirdi. Yalnız nedensiz olarak toprağı üç yıl işlemeyen aileden toprağı alınarak başka ailelere verilirdi.

Sizce böyle bir uygulama, olabilecek hangi sonuçları engellemek amacıyla yapılmıştır? Açıklayınız.

Osmanlı Devleti'nde asker ya da devlet görevlilerine bazı topraklardan alınan vergiler verilirdi. Onlar da bunun karşılığında devlete hizmet ederlerdi. Devletin bu kişilere verdiği kaynağı dirlik (ikta) deniliyordu. Tımar sistemi olarak adlandırılan bu sistemde dirlikler yıllık gelirlerine göre üç kısma ayrılıyordu. Bunlar:

Has: Geliri en yüksek olan arazilerdir. Padişah, şehzade, vezirazam, vezir, divan üyeleri ve beylerbeyi gibi yüksek derecedeki memurlara verilirdi.

Zeamet: Subaşı, kadı gibi orta dereceli devlet memurlarına verilen arazilerdir.

Tımar: Savaşta yararlılık gösteren komutanlara verilirdi.

ÇK: 1. Etkinlik

s.74

Tımar sisteminin, devletin maliyesi açısından önemi büyüktür. Tımar sahipleri araziyi köylüye işletmek üzere verir, mahsulden ve köylünün şahsından devletin alacağı vergileri toplardı. Bu vergilerden kendi geçimlerini sağlar ve devlete asker yetiştirirlerdi. Yanda resmi görülen ve tımarlı sipahiler denilen bu askerler devletin asıl ordusunu oluştururdu. Bu sistem ile devlet hazinesine yük olmadan ordunun büyük bir bölümü beslenirdi. Aynı zamanda tımar sahipleri, buldukları bölgenin güvenliğini de sağlardı.

Osmanlılarda devlete olan hizmetlerine karşılık bazı Müslüman ve Hristiyanlara topraklar verilmiştir. Bu kişiler kendilerine ait olan bu toprakları, isterlerse satabilir veya miras olarak çocuklarına bırakabilirlerdi. Osmanlı Devleti'nde bu topraklara **mülk topraklar** denilirdi. Ayrıca cami, medrese, hastane, bilim ve hayır merkezleri gibi kurumların ihtiyaçlarını karşılamak için vakıf arazileri belirlenmişti. Bu toprakların satılması ya da hediye edilmesi yasaktı.

Sipahi

Düşünelim - Tartışalım

- Osmanlı Devleti'nde fetihlerin yapılmadığını düşününüz. Bu durumda tımar sistemi zarar görebilir mi? Neden?

BİLGİ

Osmanlı Devleti'ndeki tımar sistemi, bazı Türk ve İslam devletlerinde de kullanılmıştır. Abbasiler zamanında komutanlar, askerlerin masraflarına karşılık, kendilerine ikta olarak verilen yerlerin gelirlerini toplarlardı. Selçuklular bu sistemi geliştirdiler.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Osmanlı Devleti'nde ikta usulünün daha gelişmiş bir şekli olan ve tımar adı verilen sistemin uygulanmasına Osman Gazi'nin fetihleri ile başlandı. Fethettiği araziye tımar olarak askerlerine dağıtan Osman Gazi, Karacahisar'ı da oğlu Orhan Gazi'ye vermiştir. Osman Gazi tımarların sebepsiz yere sahiplerinden geri alınmaması, tımar sahibinin ölümü hâlinde arazinin bu kimsenin oğluna verilmesi ve oğul küçükse hizmet edecek yaşa gelinceye kadar onun yerine hizmetkârlarının sefere gitmesi gibi şartlar koymuştur.

TIMAR SİSTEMİ KALDIRILYOR

- Sizce tımar sistemi, ekonomisi sanayiye dayanan toplumlarda uygulanabilir mi? Neden?

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren kullandığı toprak yönetim sistemi olan tımar sistemi, ülke ekonomisine büyük katkılar sağladı. Fakat 17. yüzyıldan itibaren bu sistem bozuldu. Avrupa'da meydana gelen teknolojik gelişmelerden yararlanamayan Osmanlı Devleti gerileme dönemine girdi. Yapılan savaşların mali yükü de sıkıntılar yarattı. Bu nedenle devlet yönetimi zayıfladı ve tımar sahiplerinin devlete bağlılıkları azaldı. Kendi başlarına hareket etmeleri köylünün ağır vergiler altında ezilmesine neden oldu. Bu durum iç kargaşa ve isyanları beraberinde getirdi. 1839 Tanzimat Fermanı ile tımar sistemi tamamen ortadan kaldırıldı.

Ülkeler vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını karşılayamazlarsa bu ihtiyacı başka ülkelere temin etmek zorunda kalırlar. Bu durum da ülkeyi dışa bağımlı hâle getirir ve bu da ülkenin gerilemesine neden olur.

Osmanlı Devleti'nde 16, 17 ve 18. yüzyıllar boyunca Batılı devletlere "kapitülasyonlar" adı altında bazı ayrıcalıklar tanınmıştır. 1838 yılında imzalanan Balta Limanı anlaşması ile sağlanan bu ayrıcalıklar sonucunda Osmanlı Devleti'nde yabancılar ticaret hakkını elde etmişlerdir. Az vergi ödeyerek yaptıkları ticaret ise Osmanlı Devleti'nin borçlanmasına neden olmuştur. Aşağıdaki resim bu anlaşmaya adını veren İstanbul'un Balta limanı semtinin, Osmanlı Dönemi'ndeki durumunu yansıtmaktadır.

- O dönemde padişah olsaydınız ülkenin Avrupa'dan geri kalmaması için hangi önlemleri alırdınız?

- Balta Limanı'ndan ülkemize ait ürünlerin ticaretinin yabancılar tarafından gerçekleştirilmesinin Osmanlı Devleti'ne zararları neler olmuş olabilir?

Balta Limanı

ÇK: 2. Etkinlik

s.75

Tarım sistemi olmayan ülkelerde üretilen ürünler ihtiyacı karşılayacak oranda ekilmediği gibi bazı ürünler de gereğinden fazla üretilir. Bu durumda hem üretici hem de diğer vatandaşlar mağdur olur.

Osmanlı Devleti'nin dışa bağımlı hâle gelmesinin nedenleri arasında çağa uygun bir tarım sistemi geliştirememiş olmasının rolü neler olmuş olabilir?

GÜNÜMÜZDE TARIM

- Günümüzde çiftçilerimizin ürün yetiştirdiği topraklar kime aittir?

Ülkemiz tarımı, Cumhuriyet'in kurulması ile önemli gelişmeler göstermiştir. Sağlam temellere dayanan Tapu Sicil Kanunu düzenlenmiş, tarım arazileri on iki milyon hektardan yirmi yedi milyon hektara çıkarılmıştır. Sanayinin gelişmesi ile birlikte ülkemizde sanayi ürünlerinin üretimi artmıştır. Bunlar; pamuk, tütün, çay, zeytin, ayçiçeği gibi fabrikada işlendikten sonra kullanılan ürünlerdir.

- Yukarıdaki bilgilere göre ülkemizde toprağın işlenişi ile ilgili hangi sonuçları çıkarırsınız?

Düşünelim-Tartışalım

- Günümüzde yurdumuzun hemen her yerinde yetiştirilen şeker pancarı, Osmanlı Devleti zamanında da bulunmaktadır. O dönemde tatlandırıcı olarak şeker kamışı, pekmez veya kuru üzüm kullanılmaktadır. Sizce bu durumun nedeni ne olabilir?

Türkiye tarımının önemli özelliklerinden biri, tarım ürünlerinin çeşitliliği dir. İklim, yer şekilleri ve toprak yapısı gibi de işkenlerin çok çeşitliliği bu durumun nedenidir. Bunun yanında sulama imkânlarının gelişmesi, halkın beslenme alışkanlıkları, tarım teknolojilerinin gelişmesi, devletin tarım ve fiyat politikaları da etkilidir. Tarım konularındaki çalışmalar, ilgili devlet kuruluşlarımız tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kuruluşların başında Toprak Mahsulleri Ofisi, Ziraat Bankası, Devlet Su İşleri, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Devlet Üretim Çiftlikleri gelir. Ülkemizde tarımı geliştirmeye yönelik pek çok proje uygulanmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'dir.

Devlet Su İşleri sulama kanalı

Düşünelim-Tartışalım

- Ülkemizde bugün kişilerin mülk edinme hakkı vardır. Osmanlı Devleti'nde uygulanan toprak sistemi ile günümüzü karşılaştırın. Sizce neden Osmanlı toprak sistemi günümüzde kullanılmıyor olabilir? Açıklayınız.

Yandaki foto rafta görülen GAP ülkemizin tarım üretim potansiyelini önemli ölçüde artırmıştır. Bu proje, Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapılan barajlar ve sulama tesisleriyle bölgeye canlılık getirmiştir. Ülkemizde ekili, dikili alanların beşte birinden fazlası sulanabilmektedir. Ege kıyı ovaları ile Çukurova, Bursa, Ergene Havzası, Kızılırmak ve Yeşilirmak vadileri sulamanın önem kazandı 1 başlıca tarım alanlarıdır.

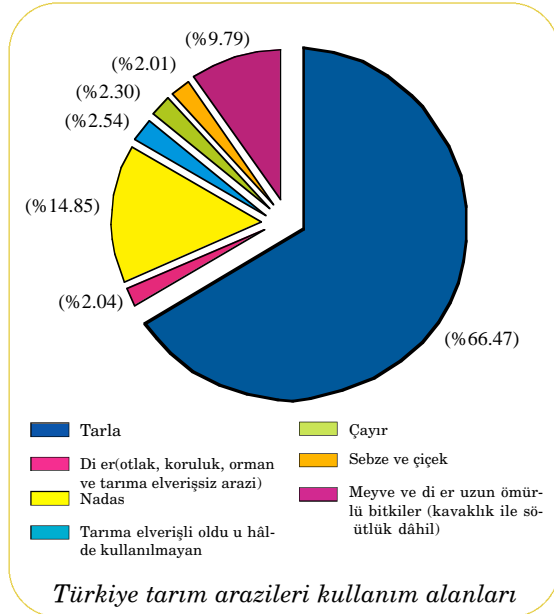
Ülkemizde sulanan tarım alanı miktarı gün geçtikçe artmaktadır.

Ülkemiz tarımsal üretimi ile kendi kendine yetebilen bir ülkedir. Ülke halkının ihtiyacını karşılayacak ürün elde edildi i gibi endüstriye ham madde de sa lanmaktadır. Ülkemiz toprakları ihtiyacımızdan fazla üretim yapma olanaklarına sahiptir.

Türkiye 1980'lere kadar bir tarım ülkesi olmasına rağmen sanayi ve hizmet sektöründeki gelişmeyle tarım, öncü rolünü kaybetmiştir. Sanayi ve maden ürünleri ihracatından elde edilen gelir, tarım ürünlerinin ihracatında elde edilen gelirden çok yüksektir. Oysa 1980'e kadar tarım ürünlerinden elde edilen ihracat geliri di erleri ile karşılaştırılamayacak kadar yüksektir.

Ülkemiz, kendi besin ihtiyacını karşılamasına rağmen tarım sektöründe çalışan sayısında düşüş olmaktadır. Ayrıca tarım ürünlerinin ihracatı da giderek düşmektedir.

Sizce bu durumun ülkemiz açısından sonuçları neler olabilir?

www.tuik.gov.tr

Yandaki daire grafi ini inceleyiniz.

- “Ülkemizin tarım arazilerinin geneli hayvancılık için elverişlidir.” sonucuna varabilir misiniz? Neden?
- Tarım ürünlerini ihraç eden bir ülke durumuna nasıl gelebiliriz? Açıklayınız.
- Tarım alanlarında verimi artırabilmek için neler yapılabilir?
- Besin ihtiyacını sa laması açısından tarımsal üretim önemlidir. Sizce toprakların kullanımını iyi de erlendiremeyen ülkelerin durumu ile ilgili neler söylenebilir?
- Günümüz koşullarını düşündü ümüzde ekonomisi tamamen tarıma dayanan bir ülke devamlılığını sa layabilir mi? Açıklayınız.

ÇK: 3. Etkinlik

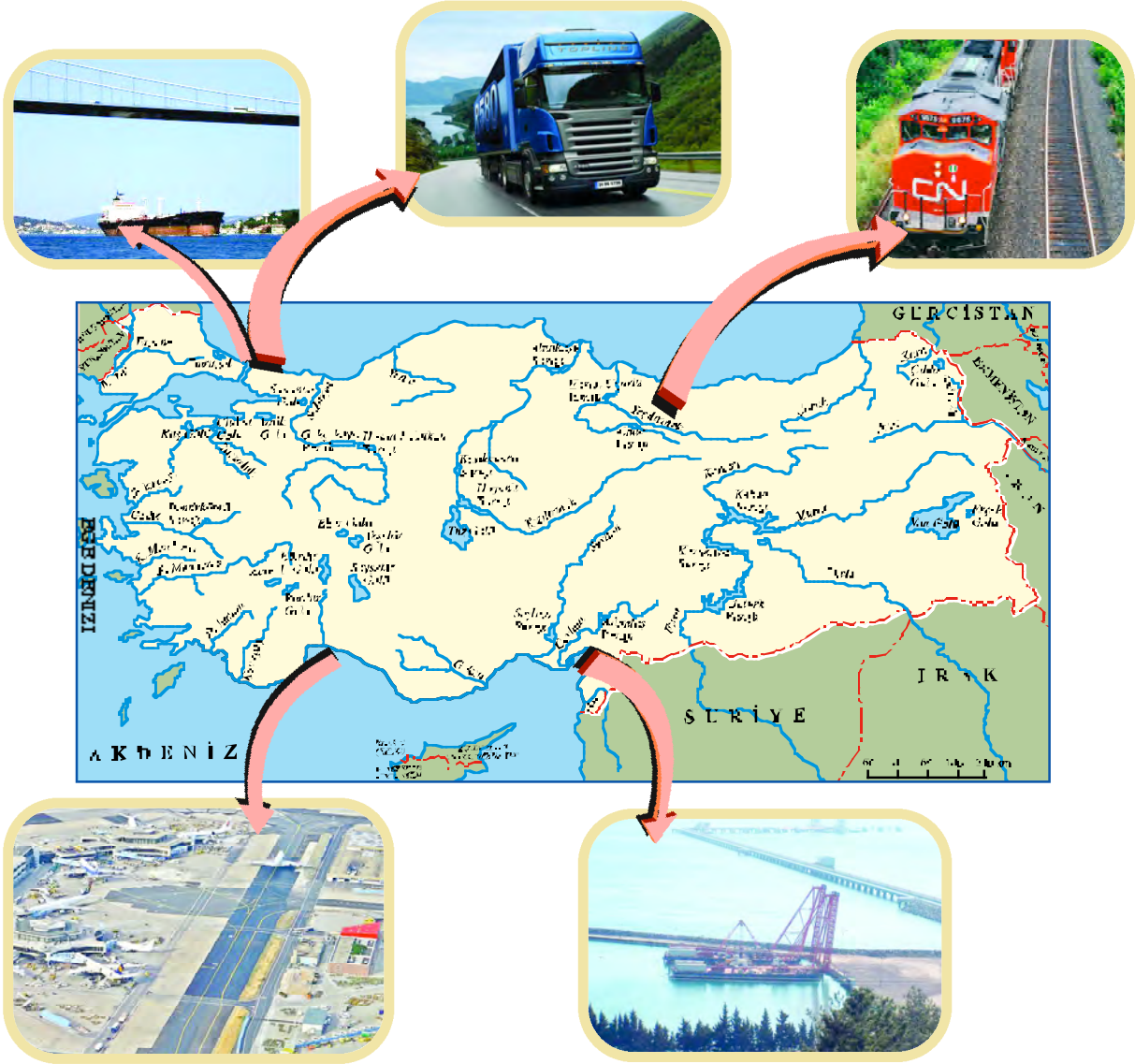
s.76

ÜLKELER DE BİRBİRİNE MUHTAÇ

HAZIRLIK

Ülkemizin yüzyıllardır ticaret yollarının geçiş noktası olmasının nedeni nedir? Bu durumun geçmişte ve günümüzde Anadolu'ya katkıları neler olmuştur? Araştırınız.

ÜLKELER İNSANLARA BENZER

- Yukarıdaki fotoğrafları inceleyiniz. Ülkemiz üzerinden gerçekleştirilen ülkeler arası ticaretin yapılacağı yolları belirleyiniz. Sizce Boğazlarımız, ülkemizin gelir kaynakları arasında mıdır? Neden? Açıklayınız.

Ülkelerin varlıklarını sürdürmeleri için ürettikleri ürünlerin, yeterli olup olmadığını hiç düşündünüz mü? Örneğin; bir öğretmen, okulda öğrencilerine eğitim vererek bir hizmet üretiyor. O, ekme için bu day yetiştirecek çiftçiye, onu işleyecek fabrika işçisine ve pişirecek fırıncıya, hasta oldu unda doktora, bir yere gideceğinde de otobüs şoförüne muhtaçtır. Nasıl biz insanlar birbirimizin ürettiklerini satın alıp ihtiyaçlarımızı karşılamadan yaşayamazsak ülkeler de kendi kendilerine yaşayamazlar. Bu durum da ticari ilişkilerin gelişmesini ve ticari yolların oluşmasını sağlamıştır.

Yurdumuz yüzyıllardır ticaret yollarının geçiş noktası olmuştur. Yan sayfadaki foto raflarda ve haritada da görüldüğü gibi Çanakkale ve İstanbul Boğazı günümüzde de önemli ticaret yolu olma özelliğini kaybetmemiştir. Bu nedenle İstanbul Orta Doğu'nun en önemli ticaret merkezi konumuna ulaşmıştır. İstanbul Boğazı üzerindeki Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet köprüsü Orta Doğu, Orta Asya ve Avrupa ülkelerinin birbirine kara yolu ile bağlanmasını sağlamıştır. Karadeniz'den boğazlar yoluyla Akdeniz ticaret yoluna açılıp Avrupa, Kuzey Afrika ve Orta Doğu ile ticaret yapılmaktadır. İstanbul, İzmit, Çanakkale, İzmir, Mersin, Antalya, İskenderun, Karadeniz Ereğlisi, Trabzon ve Samsun önemli ithalat ve ihracat limanları durumuna gelmiştir.

Düşünelim-Tartışalım

- “Ürettikleri her türlü ürün, yer altı ve yer üstü kaynakları ülkelerin ekonomik güç unsurlarıdır.” diyebilir misiniz? Neden?
- Ticarete kullandığımız ulaşım yollarımızdan başka hangi alanlarda nasıl faydalanabiliriz? Türkiye'nin coğrafi konumunu düşünerek cevaplayınız.

Izmir Limanı ülkemizin önemli ihracat limanlarından.

- Yukarıdaki fotoğrafı inceleyiniz. İzmir Limanı'nın dış ticaretimizdeki önemini araştırınız.

● Geçmişteki Ticaret Yollarımız

Kral Yolu

- Yukarıdaki haritayı inceleyiniz. Yolu başlangıç ve bitiş noktalarını, geçtiği şehirleri tespit ediniz. Bu yolun günümüzde hangi ülkelerin sınırları içinde kaldığını söyleyiniz.

Kral Yolu'nun açılmasında etkili olan Lidyalılar, bu yolu kullanarak altın ticareti yapmışlardır. Efsaneye göre Frigyalıların ünlü kralı Midas, Tanrı Dionysos (Diyonizos)'un arkadaşını tutsak etti. Ama ona, çok iyi davrandı. Bu nedenle kendisinden bir dilek dilemesini isteyen Dionysos'tan dokunduğu herşeyin altına dönüştürülmesini istedi. Midas, sonunda yiyeceklerini bile yiyemez oldu. Çünkü dokunduğu yiyecekler bile altın oluyordu. Ona acıyan tanrı, Sard yakınlarındaki Paktolos Irmağı'nda onu yıkayarak onu bu kötü durumdan kurtardı. Irmağın sularında da o günden bugüne altının bulunma nedeni de buydu. Frigya, Lidyalıların egemenliğine girince Paktolas Irmağı'ndaki altın ticareti Kral Yolu'nun açılması ile sağlandı. Tarihte parayı ilk kez kullanan Lidyalılar bu ticaret ile çok zenginleştiler.

Erhan Akyıldız,

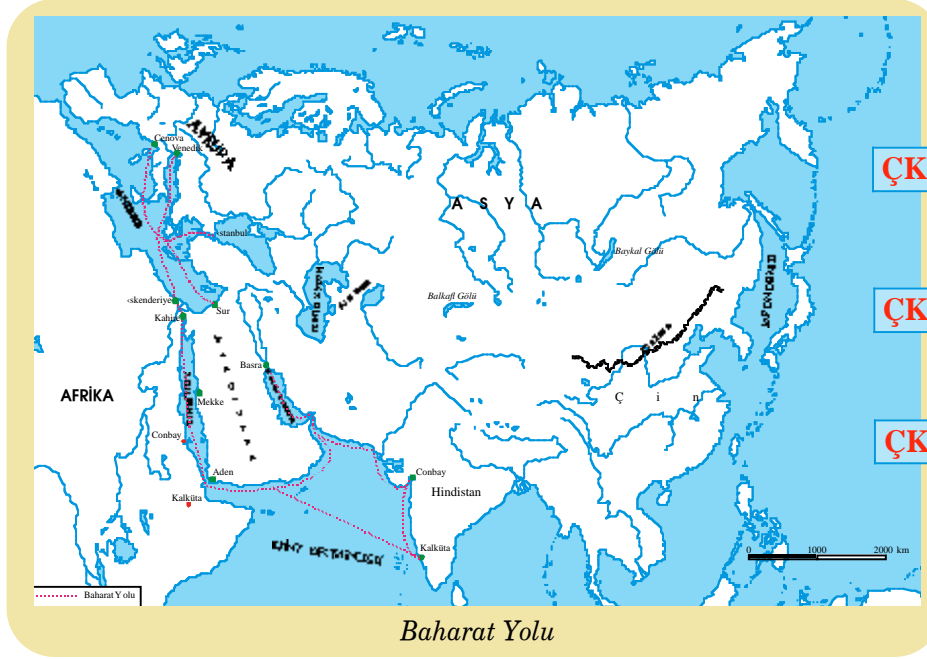
Tafl Çağ'ından Osmanlı'ya Anadolu, s.75

Lidya Krallığının merkezi Sard (Sardes) - Manisa

- Yukarıdaki fotoğraf Lidyalıların önemli ticaret merkezlerinden biri olan Sard ve Kral Yolu'ndan günümüze kalanlar görülmektedir. Sizce Kral Yolu'nun üzerinde Sard'a hangi ürünlerin ticareti yapılmış olabilir?

- Aşağıdaki haritada Baharat Yolu'nun geçtiği yerleri inceleyiniz.

ÇK: 4. Etkinlik s.77

ÇK: 5. Etkinlik s.78

ÇK: 6. Etkinlik s.78

- Baharat Yolu hangi kıtalar arasında ticaretin gelişimini sağlamıştır?

Etin bozulmadan saklanmasını sağlayan baharat, o dönemlerde ticareti en çok yapılan maddelerden biri idi. Haçlı Seferleri sonrasında İslam Dünyası'nı tanıyan Avrupa, doğu ülkelerine ait malları takip etmeye ve ticaretini yapmaya başladı. Hindistan'dan alınan baharat Kızıldeniz'deki Akabe Körfezi'ne, Yemen kıyılarına ya da Basra Körfezi'ne deniz yoluyla getiriliyordu. Bu kıyılardaki limanlarda gemilerden boşaltılan baharat kara yoluyla Finike ve Filistin kıyılarına, Mısır'da İskenderiye'ye ulaştırılıyordu. Bu bölgelerden yine deniz yoluyla Akdeniz ve Karadeniz'e taşınarak Venedikli ya da Cenevizli tüccarlara satılırdı.

Düşünelim-Tartışalım

- Baharat, Hindistan'dan Avrupa'ya Müslüman tüccarlar tarafından ulaştırılıyordu. Cenevizli ve Venedikli tüccarlar Müslümanların aracılığı olmadan bu malları alabilmeleri durumunda büyük kazançlar sağlayabilirlerdi.
- Siz Avrupalı tüccarların yerinde olsaydınız bu durum için ne gibi çözümler üretebilirdiniz? Tartışınız.

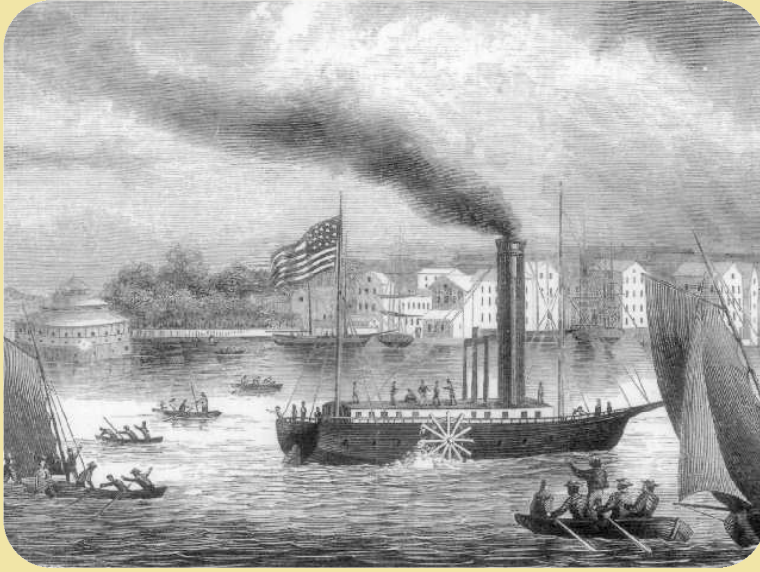
Ülkeler arasında ticaret ilişkileri olmasaydı ve her ülke kendi kendine yeterek yaşayabilseydi bilimsel ve kültürel gelişmelerden haberdar olunamazdı. Ticaret yollarında sadece mallar taşınmaz, yolların geçtiği yerlerin kültürleri, yolların ulaştığı yerlere götürülür. Özellikle geçmişteki ticaret yolları Asya ve Avrupa kültürlerinin alışverişinde de kültür yolları olmuştur. Günümüz teknolojisinin olmadığı dönemlerde çok uzak diyarlarda neler olup bittiğini ancak bu yollardan gelen haberler ve ürünlerle öğreniliyordu. Örneğin, Çin'de pusula icat edildiğini Avrupalılar teknolojik olanaklarla öğrenip sipariş verememişlerdir. Pusula ticaret yollarıyla Anadolu'ya gelmiş, oradan da yine ticaret yolları sayesinde Avrupa'ya geçmiştir.

Ticari yollar sayesinde başka hangi alanlarda etkileşim olmuş olabilir? Açıklayınız.

SANAYİNİN GELİŞİ VE GETİRDİKLERİ

HAZIRLIK

Orta Çağ Avrupası bugünkü kalkınmışlık düzeyini nasıl başarmış olabilir? Araştırınız?

Buharlı gemi

Yeryüzünün alt katmanlarında kömür çıkarmaya çalışan madencilerin en büyük düşmanı yer altı sularydı. Ayakları dibinden, tünel duvarlarından ya da tavandan eksik olmayan bu sular madencilerin çalışmalarını engeliyordu. İngiltere’de, yo un talep üzerine kömür üretimi artırılınca ocaklar suyla dolmuş ve maden ocaklarının çalışmaları durdurulmuştu.

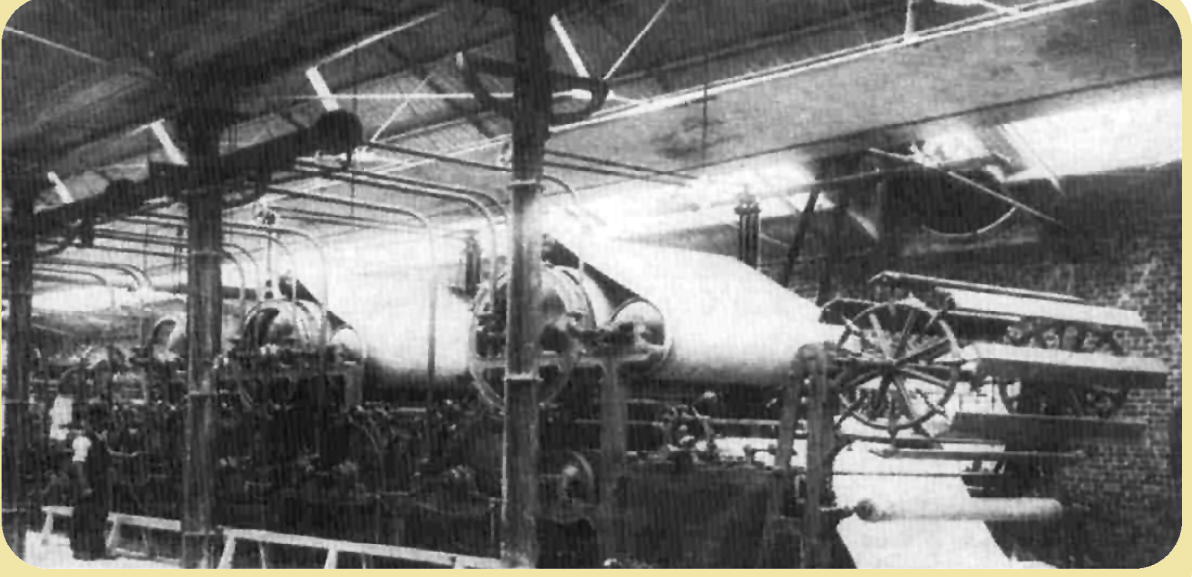
Bu durum yatırımcıları bir araya getirdi. Sonuçta makine mühendisleri göreve çağrıldı. Thomas Savery (Tomas Saveri) Fransız Denis Papin (Döni Pepin)’e ait olan buhar makinesini geliştirdi ve su boşaltım makinesi yaptı. Daha sonra Newcomen (Nivkomin) 1712’de bu makinenin daha gelişmişini yaptı.

1769’da ise James Watt (Ceymis Vat) Nivkomin’in makinesini geliştirerek yeni bir makine yaptı. Böylece sel basmış gibi görünen maden ocakları bu makine ile temizlenmiş oldu.

Teknolojik buluşların ulaşımında uygulanması ve özellikle buhar gücüyle çalışan gemi ve lokomotifin kullanılması sanayinin gelişmesinde etkili olmuştur.

Buharlı lokomotif

Sanayi İnkılabı sonrası kurulan bir fabrika

James Watt tarıma ve zanaatlara dayalı bir ekonomiden fabrika ve makine üretiminin egemen olduğu bir ekonomiye geçiş sürecini, yani Sanayi İnkılabı'nı başlattı. Bunun farkında değildi. İngiltere'den sonra Belçika, Fransa, Almanya, ABD ve Japonya da Sanayi İnkılabı'nı yaşayacaktı.

- Aşağıda Sanayi İnkılabı öncesi ve sonrasını konu alan bölümler yer almaktadır. İnceleyiniz.

SANAYİ İNKILABI ÖNCESİ

Çiftçi: “Bulunduğumuz yüzyılda çok unlukla köylerde yaşıyoruz. Geçimimizi basit tarım aletleriyle işlediğimiz topraktan sağlarız. Elde ettiğimiz ürün ancak kendi yaşamımızı sürdürmemize yeter. Zaten ulaşım atla yapıldığı için de kendi yakın bölgemiz dışında kalan uzak yerlerden çok unlukla habersiz yaşıyoruz.”

SANAYİ İNKILABI SONRASI

www.archives.gov.on.ca

Tarım işçisi: “Eskiden tarım insan gücüyle yapılıyordu. Tarım makineleri ve yapay gübreler icat edildi. Tarlalardaki ekim-biçim işlemleri artık makinelerle ve kısa sürede yapılmaya başlandı. Elde edilen ürünlerin kalitesi arttı. Tarlalar kısa sürede hasat ediliyor. Bu gelişim şehirlerde un, konserve vb. fabrikalarının açılmasını sağladı. Şimdi resimde gördüğünüz traktörden daha gelişmiş bir traktör kullanıyorum.”

ÇK: 7. Etkinlik

s.79

SANAYİ İNKILABI ÖNCESİ

www.denizli.gov.tr/etnografya/index

Dokumacı: “Tezgâhımda el eme i ile meydana getirilen iplikleri kumaş hâline getiririm. Aldı ım siparişleri yetiştir-mekte zorlanırım. Bunun için uzun süre çalışmak zorunda kalırım.”

SANAYİ İNKILABI SONRASI

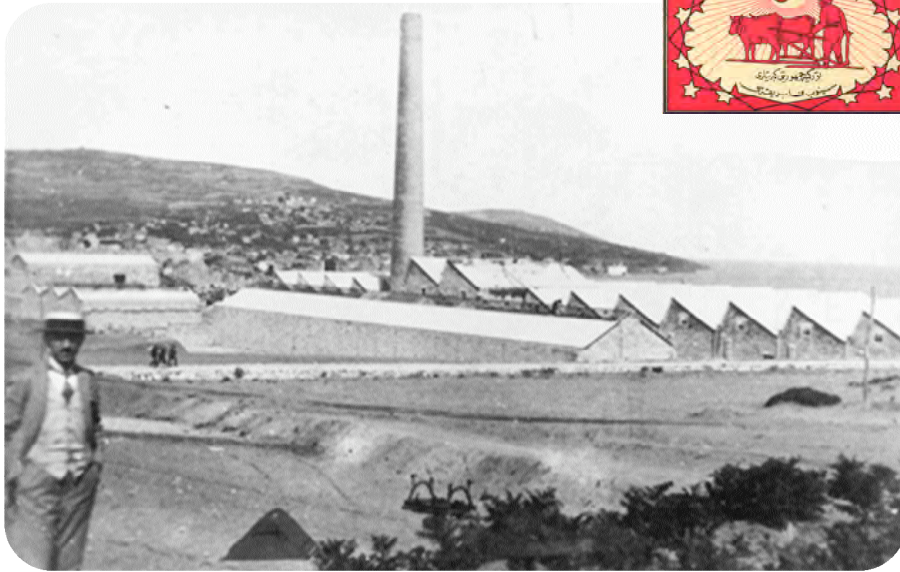

www.mmf.sdu.edu.tr

Tekstil işçisi: “Eskiden tezgâhlarda dokunan kumaşlar artık tekstil fabrikalarında dokunmaktadır. Ben ve arkadaşlarım dokuma makinası başında çok kısa sürede binlerce metre kumaş üret-mekteyiz.”

SANAYİ İNKILABI SONRASI

[www.sinop.gov.tr/tarih/kibrit - Sinop](http://www.sinop.gov.tr/tarih/kibrit-Sinop)

Fabrikatör: “Ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarında kibrit Avrupa’dan ithal edilirdi. Sinop’ta Cumhuriyet Devri başlarında, modern ve büyük bir kibrit fabrikasını kurduk. İşletmeye açıldıktan kısa bir süre sonra fabrika ülkenin kibrit ihtiyacını karşılamaya başladı. Daha sonra fabrika TEKEL işletmelerince satın alındı. İstanbul’a götürüldü ve Büyükdere’de yeniden kibrit fabrikası olarak işletmeye açıldı.”

SANAYİ İNKILABI ÖNCESİ

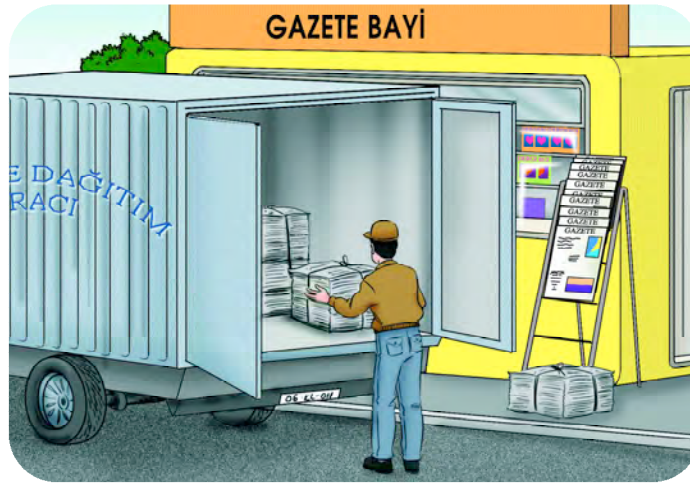
Mahalle/Sıbyan Mektepleri kitabının kapak resmi

Öğrenci: “Eitimimizi mahalle okullarında tamamladık. Yaşadığımız çağda okuryazar oranı çok düşüktü. Kültürlü olmak küçük bir gruba özgü ayrıcalıktı. O dönemde matbaalarda basım tekniği kalıplarla ve insan gücüyle yapıldığı için çok kitap üretilemiyordu.”

SANAYİ İNKILABI SONRASI

Öğrenci: “Elektrikle birlikte kitap basımları artmıştır. Baskı makineleri gelişmiş gazeteler ve dergiler bu makinelerle basılmaya başlanmıştır ve yurdun her tarafına ulaştırılmaktadır. Eitime önem verilmiştir, okuma yazma oranı artmıştır.”

Düşünelim-Tartışalım

- “Sanayi İnkılabı ile bazı meslekler yok olmuştur.” diyebilir misiniz? Neden?
- Sanayi İnkılabı sonucunda büyük şehirlerin oluşmasının nedeni nedir?
- Sanayi İnkılabı ile servet kaynağı olarak görülen tarımın öneminin azaldığı söylenebilir mi? Neden?
- Sizce Sanayi İnkılabı insanlık açısından hangi olumsuz gelişmeye neden olmuş olabilir? Nasıl?

Gerçekleştirdiği Sanayi İnkılabı ile “dünyanın atölyesi” adını alan İngiltere, teknik bilgilerinin başka devletler tarafından öğrenilmesini istemiyordu. Fakat buna uzun süre engel olamadılar. Sonuçta Sanayi İnkılabı Belçika’ya, oradan da tüm Avrupa’ya taşındı. Bu sırada Thomas Alva Edison (Tamis Alva Edison) ampülü bularak elektrik çağının başlamasını sağladı. Artık buharlı makineler yerini, elektrikle çalışan makinelere bırakacaktı.

ÇK: 8. Etkinlik

s.80

Osmanlı Devletinde Durum

Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin başlıca gelir kaynağı tarım ürünleriydi. Avrupa'da sanayi hızla gelişti için tezgâhlara ve el sanatlarına dayanan üretim Avrupa'yla rekabet edecek durumda değildi. Baştan bu olumsuzluklara rağmen sanayinin kurulması için çabalar başlatılmıştı. Ordunun ihtiyacını karşılamak üzere fabrikalar kuruldu. Ayrıca tulla, pamuklu kumaş, çini ve cam fabrikaları da açılmaya başlandı.

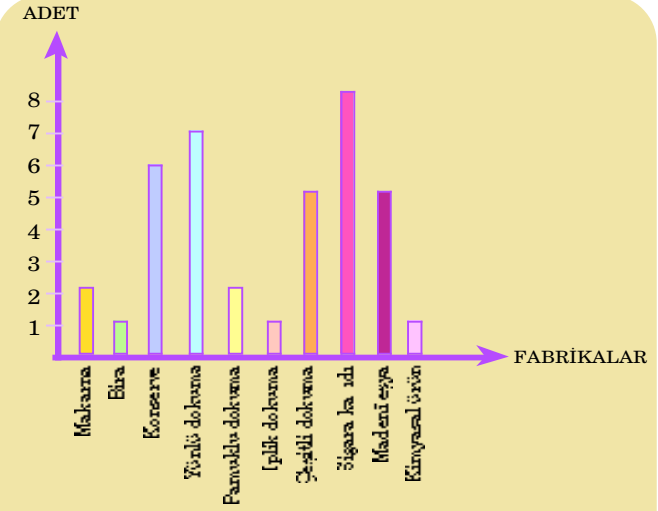
• Verilen grafik 1913-1915 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde yer alan fabrikaları göstermektedir. Bu rakamlara göre Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda gerçekleşen Sanayi İnkılabı'ndan etkilendiğini söyleyebilir misiniz? Neden?

• Verilere göre Osmanlı Devleti başka ülkelere hangi malları satabilir?

• Sizce Osmanlı Devleti başka ülkelere neler alabilir?

• Edindiğiniz bilgilere göre Osmanlı Devleti'nin sanayisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

• Gerileme Dönemine giren Osmanlı Devleti yöneticileri, bu durumdan kurtulmak için neler yapmaya çalışmışlardır?

Rıdvan Karluk, Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm, s.208 verilerine göre düzenlenmiştir.

Sanayi İnkılabı'na bağlı olarak ekonomi, teknoloji ve toplumsal koşullarda gelişmeler ve iyileşmeler görülmüştür. İnsanların hayat koşulları gelişmiş, olanaklar artmıştır. Bu yönüyle sanayinin gelişimi olumludur.

Yandaki fotorafta görüldüğü gibi sanayinin gelişmesi çevre kirliliğini de beraberinde getirmektedir. İnsan etkinliklerinin sonucunda ekosisteme verilen her türlü sıvı, katı ve gaz atık çevre kirliliğine yol açmıştır. Sanayi İnkılabı ile petrol, kömür gibi fosil yakıtlardan enerji ve ısı elde etmek amacıyla yararlanılmıştır. Bu yüzden insan etkisiyle atmosfere normalden daha fazla karbon verilmiştir.

Sanayinin gelişmesi, çevre kirliliğini de beraberinde getirmiştir.

Düşünelim-Tartışalım

• Sanayileşmenin getirdiği olumsuz etki olan çevre tahribatını durduracak çözümler öneriniz. Çözümlerinizi tartışınız. "Neden biz insanlar 250 yıldır bu çözümleri uygulamadık?" sorusuna cevap arayınız.

GÜNÜMÜZDE TEKNOLOJİ

18. yy. sonundan itibaren bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler refah düzeyinin artmasını sağladı. Sanayi İnkılabı tekstil, demir yolu ve otomotiv sanayinin gelişmesini sağladı. 1940'lı yıllarda mikroelektronik ve silisyum teknolojisinin gelişimi sonrasında, bilgisayarlar ve *İnternet* hızla yayıldı. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler hızlandı. İletişim olanaklarının artması yüksek işlem kapasitesine sahip, küçük bilgisayarların geliştirilmesini sağladı. Geçen yüzyılın son çeyreğinde başlayan bilişim ve iletişim teknolojilerindeki bu gelişmeler enformasyon devrimi olarak da anıldı. Bu dönemde arama motorlarının gelişimi ile *İnternet* ortamında sesli ve görüntülü iletişim mümkün oldu. Ticaret ve reklamcılık gelişti.

Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki bu gelişmeler yeni meslek alanlarının açılmasını sağladı. Bunun yanı sıra iş kayıpları da yaşandı. Örneğin, gelişen *İnternet* bankacılığı bankalardaki çalışan sayısının azalmasına neden oldu.

Pek çok ülkede *İnternet* yasaları çıkarıldı. Çünkü *İnternet* çeşitli sakıncalı konular için araç olarak kullanılmaya başlanmıştı. Bunun dışında tıp diline "*İnternet* sendromu" adlı bir hastalık girdi.

Geriye dönüp baktığımızda Sanayi İnkılabı ile başlayan gelişmelere her yüzyılda insan hayatını kolaylaştıran farklı yenilikler eklenmiştir. Fakat birtakım olumsuzlukların yaşanmasına da engel olunamamıştır. Yapılan her ürünün gelişimi devam etmiş, farklı malzeme arayışı da sürmüştür.

Aşağıda yer alan haberleri okuyunuz.

Nanoteknoloji Hayatımızda

Kendi kendini temizleyen boyalardan, kirlenmeyen kumaşlara, kanserli hücrelerin vücuda zarar vermeden öldürülmesinden, günlerce etkisini kaybetmeyen kremlere; bakterileri öldürdüğünden dolayı kokmayan çoraplara ve mikrop barındırmayan buzdolabına kadar hayatımıza girmeye başlayan nanoteknoloji yeni bir teknoloji devrimi olarak algılanıyor.

Nanoteknoloji ile kaliteli "renk" elde edildi

Bilkent Üniversitesi doktora öğrencisi Bayram Bütün, organik kimya ve nanoteknoloji kullanarak yeni nesil görüntüleme sistemlerinde kullanılabilecek geleceğin teknolojisini üretti.

Dünya optoelektronik teknolojisinde yeni bir çığır açması beklenen teknoloji, yeni nesil DVD, LCD, cep telefonu ekranı, dijital fotoğraf makinesi gibi görüntü cihazlarında milyonlarca rengin çok daha kaliteli üretilmesini sağlayacak.

Bu sayede görüntüleme cihazlarını çok daha ucuzlatması bekleniyor. Bütün'ün çalışması "**Nanotechnology**" dergisinde yayımlandı. Doktora öğrencisi Bayram Bütün, "Bu teknoloji ile çok daha ucuza görüntü cihazı yapmanın yolu açıldı" dedi.

Bir Gazete Haberi: 2

Düşünelim-Tartışalım

- Metrenin bir milyarda biri yani nanometre büyüklüğünde boyutlarla uğraşan bugünkü teknoloji ileride yerini yeni bir teknolojik gelişime bırakacaktır. Sizce nanoteknolojinin gelişiminin toplumsal hayatımıza olumlu ve olumsuz etkileri neler olabilir? Sınıfta tartışınız.

TÜRKLERDE VAKIF KÜLTÜRÜ

HAZIRLIK

Darülaceze ile ilgili bir araştırma yapınız.

Toplumsal hayatımıza dinamizim kazandıran, toplumsal dayanışma ve kaynaşmayı sağlayan hayırlı işler yapma noktasında insanlarımızı teşvik eden vâkif geleneğine imize örnek olarak bir vakfa ait vakfiyeyi okuyalım.

VÂKIF GELENEĞİMİZ

“Bağışlayan, esirgeyen Tanrı adıyla”

Övgü, âlemlerin Tanrı’sı olan Allah’a özgüdür. Mizan durdukça salat ve selam da sürekli olarak öncekilerle sonrakilerin efendisi ve yıldızların önderi Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed’e, onun insanların teşvikçileri ve inananların önderleri olan yakınları ile arkadaşlarına olsun...

“Tanrı” kendisine iyilikleri gerçekleştirmeyi ve hayırlar yapmayı nasib edince ve onu gerekli işlerin neler olduğuna vâkif kılınca Hz. Peygamber’in “İnsanoğlu öldüğü vakit ameli sona erer; ancak şu üç şeyden sevabı kesilmez: Yararlanılan bir ilim, kendisine dua eden iyi bir çocuk ve sürekli bir sadaka.” sözüne uyarak vakfın dünya ve ahirette yararları yenilenen, gelirleri çoğaltılan bir iyilik olduğunu bildi. İşte o, Yüce Tanrı’nın bol ihsanlarına ermiş olan Sultan Hüdavendigâr Gazi Han, (Tanrı saltanatını kıyamete kadar sürdürsün) olup halis bir niyet, doğru ve temiz bir yürekle mülkünde ve hakkı olan ve elinin altında bulunan malların en helalini bu vakfın hayrına vakf, habs ve tesbil etti.

Bu vakıf satılamaz, rehin olarak verilemez, miras olarak alınamaz.

Hicret yılının 772 Şabanı (Şubat-Mart, 1371)

Duruma tanık olanlar:

Buna tanık oldu: Bu satırları yazan

Buna tanık oldu: Cemşid Ağa

Buna tanık oldu: Sülüce Bolad

Ve burada bulunan başkaları...

Prof. Dr. Neflet Çağatay Vakıflar Dergisi (XII) s. 12 .

Yukarıda okuduunuz “Vakfiye” adı verilen belge, Sultan Murat Hüdavendigâr’ın Telket köyü olarak bilinen bir bölgeyi bağışlamasını konu almaktadır.

- Edindiğiniz bilgilere göre vâkif sözünü tanımlayınız. Vakfiye olarak adlandırılan belgenin günümüzdeki kullanım adı ne olabilir? Vakfiyenin son bölümünü gözden geçirerek cevaplayınız.

Varlıklı kişilerin mallarını kendi mülkiyetinden çıkarıp sürekli olarak gelirleriyle birlikte toplumun ihtiyaçları için ba ı ılaması gelene i tarihimize ilk kurulan Müslüman Türk devletlerine kadar uzanmaktadır. Öldükten sonra unutulmamak, acıma, yardım etmek ve koruma duyguları ile yapılan hayır işleri di er toplumlarda da görülen bir uygulamadır.

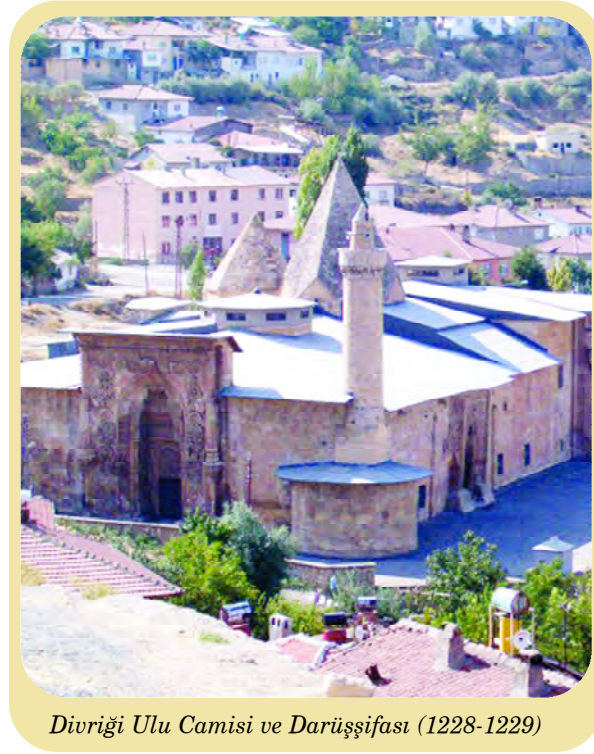
- Sizce vakıf sahipleri sahip oldu ı malların en helalini hangi amaçla vakfetmiş olabilirler?

Türkler'in İslamiyet'e girişleri ve İslam ülkelerine egemen olmalarından sonra vakıf kuruluşları çok yönlü gelişmeler göstermiştir. Selçuklulardan sonra Osmanlı Türklerinin de açtı ı vakıf kurumları bugün bile ulaşılamayan bir düzeye vardırılmıştır. İbadet, e itim, sa lık ve kültürel alanlarda ihtiyaç duyulan birçok yapı ve kuruluş vakıflar yoluyla gerçekleştirilmiştir.

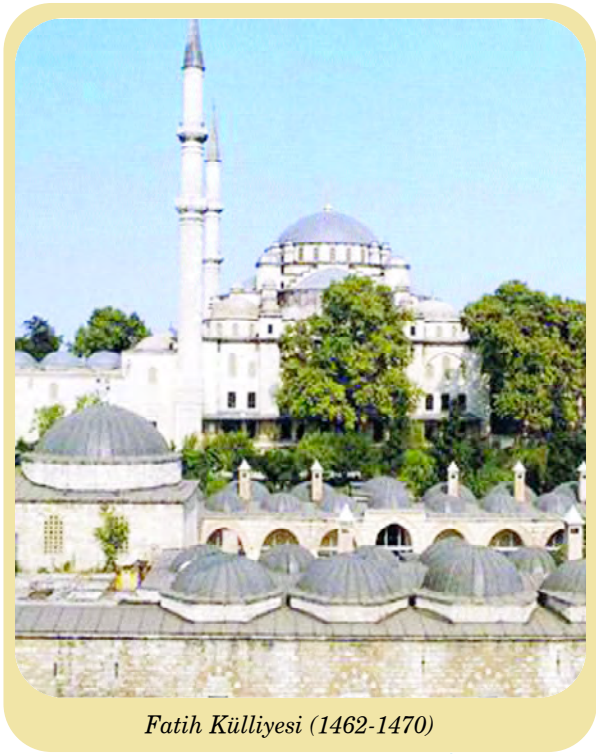
Sosyal yardımlaşma kurumları olan vakıfların ortaya çıkış aşamalarından biri de toplumuzdaki dayanışma kültürüdür. Tarihimize sosyal yardımlaşma kurumları daima birleştirici ve bütünleştirici bir rol üstlenmiştir. Bir toplumun birlikte yaşama gücü, sosyal dayanışma ile mümkündür. Bu açıdan vakıflar bizim kültürümüzde önemli bir yere sahiptir.

Vakıfların gerçek işlevi devlet gücünün sınırlı ı karşısında ortaya çıkar. Devletin toplumun her kesimine ve ülkesinin her yerine hizmet götürmesi mümkün de ildir. Devletin bu ortamda gücü sınırlıdır. Vakıflar, yerel ve bölgesel gücü harekete geçiren işlevi ile bu sınırlı ı kapatarak ülkenin ve toplumun kalkınmasında rol üstlenmiştir. Di er taraftan da kültürün kuşaktan kuşa aktarılmasında da tarihin canlı tanıkları olmuştur.

- Aşağıda bu tanıklara örnekler verilmiştir. Bu yapılarda gerçekleştirilen hizmetleri günümüzde hangi kurumlar üstlenmiştir?

Divriği Ulu Camisi ve Darüüşşifası (1228-1229)

Fatih Külliyesi (1462-1470)

ÇK: 9. Etkinlik

s.81

Vâkıf olarak yapılan camilerin, medreselerin, hamam, imaret vb. yapıların etrafında gelişen şehirlerde bütün hizmet, vakıflar tarafından verilmiştir. Vakfin kuruluş amacına göre yerine getirilecek isteklerin masraflarının nasıl karşılanacağı ise vakfiyelerde belirtilirdi.

“Vakfedilen Alan Köyünün gelirinden aşçıya yılda 4, ekmekçiye 4, onarımcıya 4 ve nazıra yine 4 mud (1 mud 100-120 kg) buğday verilmektedir. Vakfiyede tedris ciheti için 40, yardımcıları için 10 mud buğday tahsis edilmiştir.”

Doç. Dr. Ahmet Kayaoğlu, Turumtay Vakfiyesi, Vakıflar Dergisi XII. sayı

Gök Medrese (Amasya)

Yukarıdaki fotoğrafını gördüğünüz Gök Medrese, Amasya Valisi Torumtay tarafından yaptırılmıştır. Aşağıda Gök Medresenin vakfiyesi üzerine yapılan bir araştırmadan bölüm yer almaktadır. Birlikte okuyalım.

Hesapları kadı tarafından her yıl denetlenen vakıfların vakfiyelerini de kadı onaylardı. Hükümdar tarafından onaylanan vakfiyelerin kuruluş aşamalarını hükümdar bile bozamazdı.

- Cumhuriyet Döneminden sonra vâkıf geleneği devam etmiş midir? Bu sorunun cevabını birlikte öğrenelim.

Karacabey camisi

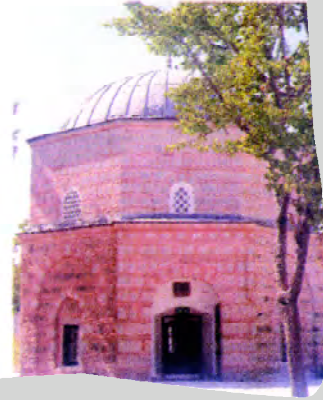
HACETTEPE Üniversitesi Sıhhiye Kampüsü'nde yer alan cami, Celâleddin Karacabey tarafından 1440 yılında türbe, hamam da dahil olmak üzere külliye şeklinde yaptırıldı. Külliye'nin, hamamı ve mahzen gibi yapılarından günümüze bir eser kalmamıştır. Külliye zaman zaman onarım gördü. 1790 yılına ait tutunaklarda, "Cami, türbe, imaret, çeşme, su yolları ve çifte hamamların harap olması sebebi ile onarılması için keşif yapılmıştır." yazısı yer alıyor. Külliye daha sonra 1892 yılında meydana gelen depremden sonra yine onarılmıştır.

Cami, Karacabey Vakfı'na aittir. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra da devam eden vakıf, Vakıflar Genel Müdürlü ü denetiminde, bugün hâla ayaktaadır.

Cami çevresindeki tarihi doku, Hacettepe Üniversitesi'nin inşası ile birlikte yok edildi inden cami, cemaatini kaybetmiş durumdadır.

300 kişilik kapasiteli caminin bir imamı vardır. Tek şerefeli tek minaresi olan caminin orijinal kalan kısmı giriş kapısıdır. Alçı olan mihrabı, di er camilerdeki mihraplardan de ışık olarak 1,5 metre içinde yer almaktadır. Geçti imiz yıllarda ana yapı restorasyonu bitirilen caminin müstemilatı ise restore edilmektedir. Cami bahçesine, şadırvan ve tuvalet yapılmaktadır.

Cami müstemilatında Karacabey Türbesi yer almaktadır. Ayrıca sahipleri bilinmeyen çeşitli mezarlar da cami bahçesinde bulunmaktadır.

Bir Gazete Haberi: 3

Yukarıdaki gazete haberinden de anlaşılacağı gibi Cumhuriyet Döneminde, var olan vakıflar Vakıflar Genel Müdürlü üne ba lanmıştır.

Vâkıf eserlerimizi korumak, kollamak, gelecek nesillere ulaştırmak görevinin sadece devlete ait olmadığını unutmamalı, hepimiz bu çabaya yardımcı olmalıyız. Tarihimizin ve kültürümüzün korunması ve eserlerimizin sonsuza kadar yaşatılmasının sorumluluklarımız arasında olduğunu unutmamalıyız.

Ülkemizde cumhuriyetten sonra kurulan vakıfların hepsinin yönetimi ve denetimi de Vakıflar Genel Müdürlü ü'nün sorumluluğunda altındadır.

ÇK: 10. Etkinlik

s.82

Aşağıda LÖSEV, ÇEKÜL'e ait haberlere ve TEGEV' ait *İnternet* sitesi görüntüsüne yer verilmiştir. İnceleyiniz.

ÇEKÜL Ankara şubesi Ordu'ya da el attı

5 evi restore edecekler

ÇEVRE ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), yeşil ve masinin kucaklaştığı Ordu'nun tarihi mahallelerinden biri olan Taşbasi Mahallesi Menekşe Sokak'ın sağliktastırma ve sokaktaki 5 evin restorasyon projesine destek veriyor.

ÇEKÜL Vakfı Ankara Temsilcisi Faruk Soydemir, AA muhabirine yaptığı açıklamada, geçen ay vakıf gönüllüsü Vedat Ağca ile kentsel sit alanı içinde bulunan Menekşe Sokak'ta incelemelerde bulunmak üzere Ordu'ya gittiklerini kaydetti.

Ordu Belediye Başkanı Seyit Torun ve ilgili yetkililerle bir araya geldiklerini bildiren Soydemir, "Menekşe Sokak'ta yapılacak çalışmaları belirledik. Şu anda sokagın ve tescilli yapıların röleve çalışmaları bitti, restorasyon, restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri hazırlanıyor" dedi.

Soydemir, sahil yatacağı ve kara yatacağı görülen Menekşe Sokak'ta yapılacak söz konusu çalışmaların sit alanının korunmasını ortaya

çıkacağını ifade etti.

BİR YILDA BITECEK

Bu alandaki tarihi yapıların 150-200 yıllık olduğunu belirten Soydemir, Menekşe Sokak Tarihi Evler Kamulaştırma Planı'na göre, 5 adet yapının tescillenerek kamulaştırıldığını, 2 yapının önceden tescil edildiğini, geri kalan üç yapının ise henüz tescilli olmadığını bildirdi.

Faruk Soydemir, restore edilecek evlerin 2'sinin kültür-sanat merkezi, 1'inin belediye hizmet binası, 1'inin de kent müzesi haline getirileceğini bildiren, evlerin genelde 2 katlı, ahşap kagir yağma yapı, giyotin pencere ve alaturka kiremitli olduklarını kaydetti.

Evlerin geniş ahşap sacakları ve cumbatlarını da bulunduğunu söyleyen Soydemir, "Proje ve restorasyon çalışmaları, 1 yıl içinde gerçekleştirilecek" dedi.

Bir Gazete Haberi: 4

LÖSEV'in eşya şenliği Ankara'da

LÖSEMİLİ Çocuklar Vakfı (LÖSEV), tarafından düzenlenen "Eşya Dağıtım Şenliği"nin 3. ayağı bugün ve yarın AN-EV'da yapılacak.

Şenlikte ihtiyaç olan kö-

semili aileler kendilerine verilen bin YTL tutarındaki kupon paralar ile fuara kurulacak LÖSEV Ahsyeriş Merkezleri'nde (AVM) tüm ihtiyaçların parasız karşılanabilecektir. Yardım kampanyası kapsamında ihtiyaç olan aileler önceden belirlenerek ahsyeriş merkezine yazılı davet edilecek ve bin YTL karşılığında LÖSEV para kuponu verilecek. Gıda, giysi, oyuncak, kırtasiye, temizlik, beyaz eşya gibi çeşitli bölümlerin oluşturulacağı AVM'lerde gün boyu ücretsiz çocuklar için de özel sinema, kukla gösterileri sunulacak. Yapılan açıklamada, bu projeye AVM'de bir ürün standı açmak, istenilen çeşit ve sayıda ürünü LÖSEV'e bağış mabzusu karşılığında teslim etmek, teknik ekiple destek olmak şeklinde yardım yapılabileceği belirtildi.

İhtiyaç olanlar önceden belirleniyor

Bir Gazete Haberi: 5

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı

http://www.tegev.org/v2/default.asp

Bir Kimiz? Nerede Ne Yapıyoruz? Ben Çocuğum... Destekçilerimiz Nasıl Ulaşabiliriz? Forum

BAĞIŞÇIMIZ OLUN

GÖNÜLLÜMÜZ OLUN

Bizden haber almak ister misiniz?
e-posta adresiniz
ÜYE OL

Armağan verirken, eğitime de destek verin!

GÖNÜK AJANDA 10 TL + KDV
Her gün bir öğrenciye yardım etmek için 10 TL + KDV bağış yapın. Her hafta bir öğrenciye yardım etmek için 10 TL + KDV bağış yapın.

HAFTALIK AJANDA 20 TL + KDV
Her hafta bir öğrenciye yardım etmek için 20 TL + KDV bağış yapın. Her ay bir öğrenciye yardım etmek için 20 TL + KDV bağış yapın.

PATLASH SERTİFİKASI 15 YTL + KDV
Bir öğrenciye bir yıl boyunca destek sağlamak için 15 YTL + KDV bağış yapın. Her ay bir öğrenciye destek sağlamak için 15 YTL + KDV bağış yapın.

MUM 10 YTL + KDV
Orijinal ambalajında 10 adet mum. Her hafta bir öğrenciye destek sağlamak için 10 YTL + KDV bağış yapın.

DEFTER ANKUZ 5 YTL + KDV
Üçü defter ve iki spicaklamaya sahip. Her hafta bir öğrenciye destek sağlamak için 5 YTL + KDV bağış yapın.

KALEM SETİ 15 YTL + KDV
Çok sayıda kurşun kalem ve üç defter. Her hafta bir öğrenciye destek sağlamak için 15 YTL + KDV bağış yapın.

KARTPOSTAL SETİ 5 farklı postayla 10 kart ve zarfın olduğu kartpostal seti, sevdiğiniz kişiye ya da

GÖNÜLLÜMÜZ ÇIKINIZ!

Renkli Ufuklar

ÖRÜN İŞBİRLİĞİ

1 SMS

1 DAKİKA

Yukarıda okuduğunuz çalışmalar vakıflar tarafından yapılmıyorsa, toplumun bu alanlardaki ihtiyaçları karşılanabilir miydi? Açıklayınız.

- Yukarıda *internet* sitesini gördüğünüz günümüz vakıflarından ikisinin çalışmalarını belirleyiniz. Günümüz vakıflarına başka hangi örnekleri verebilirsiniz? Açıklayınız.

İnsanlardaki yardım duygusunu geliştirmek, dayanışmanın önemini anlamak ve insanların gönül zenginli ine ulaşmasına yardımcı olmak amacı ile 1985 yılından beri 3-9 Aralık tarihleri arasında “Vakıf Haftası” kutlanmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlü ünce 2006 yılı “Vakıf Medeniyeti Yılı” ilan edilmiştir.

- Aşağıda bu çerçevede geliştirilen projelerden biri verilmiştir. Okuyunuz.

KARDEŞ VAKIFLAR PROJESİ

Şanlı tarihimiz boyunca toplumsal dayanışma ve yardımlaşma konusunda olduğu kadar sağlık, çevre, ilim, eğitim, kültür, sanat ve daha pek çok alanda etkin, verimli hizmetler görmüş olan zengin vakıf kültürümüz vardır. Günümüzde pek çok kişi, kurum ve kuruluşun vakıf geleneğini sürdürmekte oluşu mutluluk vericidir. Ne var ki benzer gayelere yönelik olarak faaliyet gösteren vakıflarımızın, günümüz şartlarında daha etkili ve verimli olabilmeleri açısından hayati önem taşıyan iletişim, diyalog ve dayanışma zemininden yoksun buldukları, bunun da zaman, emek ve kaynak israfına yol açtığı bilinen bir gerçektir.

Bu tespitten hareketle Genel Müdürlüğümüz, "Vakıf Medeniyeti Yılı" etkinlikleri çerçevesinde fakir bölge ve illerde kurulmuş vakıflar arasında iş birliği, dayanışma ve tecrübe paylaşımı oluşturma ve geliştirme hedefine yönelik olarak "Kardeş Vakıflar Kampanyası" düzenlemiş bulunmaktadır. Bu kampanya kapsamında iş birliği ve dayanışma içinde ortak çalışmalar yürütecek olan vakıflarımız "kardeş vakıf" ilan edilerek kendilerine her türlü destek verilecek; ayrıca kardeş vakıflar ile yürütecekleri ortak faaliyetler yıl sonunda "Kardeş Vakıflar Raporu" olarak kitap hâlinde yayınlanacaktır.

Etkinlik

- Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bu projesinin amaçlarına uygun iki vakıf bulunuz. Bu vakıfların ortak yapabileceği çalışma projeleri üretiniz. Bu vakıflar günümüzden vakıflar olsun. Ulaşabilirseniz projelerinizi vakıflara iletiniz. Vakıf çalışmalarına sizin de katkınız olsun.

GEÇMİŞTE VE GÜNÜMÜZDE MESLEKİ EĞİTİM

HAZIRLIK

Çevrenizdeki meslek sahibi beş kişiye anket yapınız. Bu kişilere meslekleri, eğitimleri, iş ve sosyal yaşamları, gelir durumları ile ilgili sorular sorunuz.

TÜRKLERDE MESLEK EĞİTİMİ VEREN KURUMLAR

1. Ahilik

“İnsan nefsinin bir ejder gücünde olduğu, nefsini yenen kişinin dünya hırslarından, kininden ve maddi isteklerinden arınacağı inancıyla, Ahi Evran’ın nefis deneni benlik yılanını içinden söküp atarak bir kamçı gibi elinde taşıdığı söylenmiş ve bu sebeple kendisine “Yılanlı Ahi” anlamına gelen Ahi Evran denilmiştir.”

Ahi Tefkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri, s. 17.

Yukarıdaki metinde adı geçen Ahi Evran söylentilere göre Konya’dan Kayseri’ye gelerek dericilik mesleğini öğrenmiş. Deriyi kullanılabilir hâle getirmenin insanı eylemek kadar güçlü olduğunu bilen Ahi Evran, mesleğindeki eğitimini tamamlayarak Kırşehir’e geçmiş ve burada Ahi teşkilatını kurmuştur. 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar sürdürülen bu sistem Anadolu’da yaşayan Türklerin, esnaf ve zanaatkarların birliğini, çalışma esas ve kurallarını belirler. Amacı kişiyi eyletimli, üretici ve faydalı bir hâle getirmek; ahlaklı, verimli ve üretken bir çalışma ortamı meydana getirmek; karşılıklı anlayış ve güvene dayalı iş bölümü ve iş birliğini gerçekleştirmektir. Ahi teşkilatının üyelerine “pir” denilmektedir.

Fırıncıların esnaf lokası

Kumaş satıcılarının esnaf lokası

- Yan sayfadaki minyatürlerde fırıncılar ve kumaş satıcıları teşkilatını görüyorsunuz.

Osmanlı Devleti'nde fırıncılığın ya da herhangi bir mesleğin öğrenilme aşamaları nasıl gerçekleşiyordu? Birlikte öğrenelim:

1) Yamaklık Dönemi: 10 yaşından küçük olmayan çocuklar alınır.

2) Çıraklık Dönemi: İki yıl bedava veya düzenli şekilde yamaklık yapanlar çıraklı a yükselirdi. Yapılan yükselme töreninde çocuğun becerileri anlatılır ve ona bakır sahan ile bakır kepece hediye edilirdi. Ona, büyüklere karşı saygılı olması, yalan söylememesi öğütlenirdi. Artık emenin karşılığında ücret alabilirdi.

3) Kalfalık Dönemi: Üç yıl çıraklıktan sonra yükselme töreni ile kalfa yapılırdı. Törene katılan genç kalfa o gün esnafa özgü kıyafetler giyer ve peştemal kuşanırdı.

Ahi babanın vekili kalfanın kulağına;

“Haram bakma, haram yeme, haram içme. Do ru, sabırlı, dayanıklı ol. Yalan söyleme. Büyüklerinden önce söze başlama. Kimseyi kandırma, kanaatkâr ol. Dünya malına tamah etme. Yanlış ölçme, eksik tartma. Kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini, hiddetli iken yumuşak davranmasını bil ve kendin muhtaç iken bile başkalarına verecek kadar cömert ol.” sözlerini söylerdi.

4) Ustalık Dönemi: Üç yıllık kalfalık döneminden sonra hakkında herhangi bir olumsuz durum olmaması durumunda ustalı a yükselbilirdi. Müşterilere ve diğer kalfalara iyi davranması, ayrı bir dükkân yönetebilecek kanısı uyandırmış olması, yetiştirici niteliği kazanması ve sermaye durumunun iyi olması gerekliydi.

Ahilik

- Kişiyi e itip üretici ve faydalı hâle getirmek,
- Ahlaklı, verimli ve üretken bir çalışma ortamı meydana getirmek,
- Karşılıklı anlayış ve güvene dayalı iş bölümü meydana getirmek amacındadır.

Ahi teşkilatı üyesi aşadaki kurallara göre davranmak zorundadır:

Do ruluktan ayrılmamak, cömert olmak, alçak gönüllü olmak, utanma duygusuna sahip olmak, dedikodu yapmamak, misafir sevmek, bir sanat ya da iş sahibi olmak, büyüklere hürmetkâr, küçüklere şefkatli olmak.

Ahi teşkilatında kurallara uymayan esnafa, kusurunun büyüklüğüne göre e itici ve uzlaştırıcı cezalar verilirdi. Örneğin, çay, kahve ya da yemek ısmarlamak gibi.

- Aşağıdaki bölümü okuyunuz.

“Ahiliğin kurucusu Ahi Evran, esnafın denetlenmesine önem verirdi. Nitekim her fırsatta esnafı gezer, yapılan işlerin sağlamlığı ve temizliği gibi hususları denetlerdi. Hatta ayakabıcıları gezerken beğenmediği ayakkabıları dükkânın damına asardı ve herkes “Bugün falan ustanın pabucu dama atıldı.” derdi. Bu sözler o ustanın kalitesiz mal ürettiği anlamına gelirdi.”

Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısına Üzerindeki Etkileri, s. 20.

Düşünelim-Tartışalım

- Metinde belirtilen durumlarda verilen ceza esnafın dükkânının kapatılması ile sonuçlanabilirdi. Fakat hatasını düzelten esnafın affedilme yolu da açıktı. Ahi teşkilatının denetim mekanizmasını günümüz denetim mekanizması ile benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırınız.

2. Medreseler

Orta Asya şehirlerinde ortaya çıkan medreselerin, ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlılar tarafından Semerkant, Buhara, Balasagun vb. merkezlere yayıldıkları bilinmektedir.

Eski Türkler, insanın yi it, cesur, iyi terbiyeli olmasının yanında, bilge kişiliğe sahip olması gereğine inanırlardı. Bilime önem veren Türkler Büyük Selçuklu Devleti ve Türkiye Selçukluları Döneminde de pek çok medrese açarak bilim ve kültürün gelişmesi için çok çaba göstermişlerdi. Başta kurulan Nizamiye medreselerinde din, hukuk ve dil eğitimi yapılmıştır. Ayrıca tıp, riyaziye (matematik), hesap (aritmetik), hendese (geometri), hayet (astronomi) ve tabiiyat (tabii bilimler) gibi dersler de okutulmuştur. Ezbere dayanan sistemde tartışmalar da yapılırdı. O dönemde eğitim süresinin en az 5 yıl olarak belirlendiği tahmin edilmektedir.

- Sizce bu medreselerin gelir kaynakları nasıl karşılanırdı? Önceki bilgilerinizden faydalanarak cevaplayınız.

Süleymaniye Külliyesi

Bilim adamlarını seven ve koruyan Osmanlılar Döneminde de eğitim faaliyetlerine devam edilmiş ve yoğun şekilde medreseler kurulmuştur. Selçuklular Döneminde “kütüphane” adındaki ilköğretim düzeyindeki okullar, sıbyan mektepleri olarak Osmanlı’da da önem kazanmıştır. Açılan medreselerde “sıbyan mektepleri”ne hocalar yetiştirilmiştir. Osmanlıların kurdukları ilk medrese 1330 yılında İznik’te Orhan Gazi tarafından yaptırılmıştır.

Fatih zamanında yaptırılan Fatih Külliyesi içinde on altı medrese yer almaktadır. Akdeniz ve Karadeniz isimli bu medreselerden sonra ikinci büyük üniversite niteliğine taşıyan medreseler Sultan Süleyman zamanında yaptırılan Süleymaniye Külliyesi içinde yer alır.

Düşünelim-Tartışalım

- Fatih Sultan Mehmet 57 medrese binası yaptırmıştır. Buna göre Osmanlı Döneminde eğitimin geldiği noktayı tartışınız?

3. Enderun Mektebi

Yandaki minyatürde görülen ve Osmanlı Devleti'nde meslek edindirme kurumlarından biri olan Enderun, devlet adamı yetiştirme amacıyla kurulmuş bir saray okuludur. Hristiyan halktan üstün zekâ ve yeteneklere sahip çocuklar devşirme usulü ile **Acemi Oğlanlar Ocağına** alınıyor buradan da en yeteneklileri seçilerek Enderun Mektebine yerleştiriliyorlardı. Enderun Mektebinin kuruluş amacı, devlete yönetici, komutan, sanatçı yetiştirmektir.

Aşa ıda foto rafını gördü ünüz Enderun Mektebinde Türkçe e it im verildi i, 1850'lere kadar 79 sadrazam, 3 şeyhülislam, 36 kaptanıderya ve sayısız devlet adamı yetiştirilmiştir.

Enderun Mektebi önünde hasta arabası minyatürü

Enderun, Topkapı Sarayı

Düşünelim-Araştırılım

- Sadrazam, şeyhülislam, kaptanıderya kavramlarının anlamlarını bulunuz. Günümüzde bu görevleri yerine getirenler hangi eğitimi almak zorundalar? Araştırınız.

GÜNÜMÜZDE MESLEK EDİNME

HAZIRLIK

Günümüzde meslek sahibi olmak için neler yapılmaktadır? Açıklayınız.

MESLEĞİMİZİ SEÇERKEN NELERE DİKKAT ETMELİYİZ?

“Büyüyünce ne olacaksınız?” sorusuyla küçüklükten beri karşılaşmışsınızdır. Verdiğiniz cevaplar “Doktor, polis, avukat, öğretmen ... vb.” şeklinde olmuştur. Neden bu meslekleri sıraladığınızı hiç düşündünüz mü? Kıyafetleri ilginizi çekmiştir, aileniz istemiştir ya da çevrenizde gördüğünüz bu kişilerden etkilenmişsinizdir.

Düşünelim-Tartışalım

- Sizce başka hangi nedenler meslek seçiminde etkili olabilir?
- İleride hangi mesleği seçmeyi düşünüyorsunuz? Neden?

• Aşağıda çeşitli mesleklere sahip kişiler mesleklerini tercih ediş nedenlerini ve bu mesleğe sahip olmak için geçirdikleri aşamaları anlatmaktadırlar. Birlikte inceleyelim.

“Kendimi bildim bileli polis olmak istedim. Çünkü polisliğin toplum düzenini sağlayan önemli bir meslek olduğunu düşünüyorum. Ailemin de onayını alarak Polis Koleji sınavlarına katıldım ve başarılı oldum.

Sırlık muayenesi ve çeşitli fiziksel aktivitelerde yapılan elemelerde de polis olmamı engelleyecek herhangi bir sorun çıkmadı. Kolejden mezun olduktan sonra Polis Akademisine girdim. Komiser yardımcısı olarak mezun oldum. Gerek okurken gerekse çalışma hayatımda mesleğimi sevmem mutlu ve başarılı olmamı sağladı.”

“Çocukları çok sevdiğim için öğretmen olmaya karar verdim. Liseyi bitirdikten sonra Eğitim Fakültesinin Sınıf Öğretmenliği bölümünü kazandım. Şu anda bir ilköğretim okulunda görev yapıyorum. Öğrencilerime yetenekleri olan alanlarda çalışmalarını gerektiğinde yönlendiriyorum. Çünkü mesleklerini ilgi alanlarına ve yeteneklerine göre seçerlerse hem kendileri mutlu ve başarılı olur hem de ülkemize katkıda bulunurlar.”

- Aşağıdaki bölümleri okuyunuz.

“5. sınıfa gidiyordum. Geçirdiğim bir kaza sonucu 15 gün kadar hastanede yattım. Annem ve babam avukat oldukları için benim de avukat olmamı istiyorlardı. Fakat benim hastanede geçirdiğim günler meslek seçimimde etkili oldu. Doktor olmak için sadece istemenin ve sevmenin yeterli olmadığını biliyordum. Çok çalışmalıyım ve özellikle fen derslerinde başarılı olmalıyım. “Hedefe ulaşmak için planlı ve programlı olmak gerekir.” demişti bir öğretmenim. Ben de öyle yaptım. Tıp fakültesini bitirdim ve Tıpta Uzmanlık Sınavı (TUS)’a girdim. Şu anda ortopedi uzmanı olarak atanacağım hastanenin belirlenmesini bekliyorum.”

“Başarılı bir öğrenciydim. Ailem, arkadaşlarım ve çevrem benim doktor olmamı istiyorlardı. Nitekim tıp fakültesini kazandım. Bir yıl okudum. Fakat doktor olmak istemediğimi anladım. Ben hep turizm okumak istemiştim. Tekrar üniversite sınavına girdim. İstanbul’da bir üniversitenin Turizm İşletmecilik Bölümü’nü kazandım. Şu anda kendime ait bir otelin işletmeciliğini yapıyorum.”

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıda öğrendiğiniz bilgilere göre mesleğinizi seçerken nelere dikkat etmeniz gerekiyor? Tartışınız.

Ülkemizde temel eğitim sekiz yıl sürmektedir. Sonrasında öğrencilerin meslek liseleri ya da genel liseleri tercih etme hakları vardır. Meslek lisesinden mezun olanların kısa sürede iş bulma imkanları ve yine üniversitede eğitim alma şansları bulunmaktadır. Genel liseyi tercih edenler üniversite sınavında başarılı olduktan sonra ilgi ve yeteneklerine uygun bir alanda eğitim alıp mezun olabilirler. Enstitülere başvurarak yüksek lisans (master) ve doktora eğitimi de yapabilirler.

ÇK: 13. Etkinlik

s.85

ÇK: 14. Etkinlik

s.86

Düşünelim-Tartışalım

- Seçmeyi düşündüğünüz meslek için hangi eğitim aşamalarından geçmeniz gerekiyor? Araştırınız.

1. Çoktan Seçmeli

Aşağıda yer alan soruların doğru cevabını bularak işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi Ahi teşkilatının özelliklerindedir?

- A) Esnaf birlikleridir.
- B) Kişinin eğitilip üretici hâle getirilmesini amaç edinir.
- C) Doğruluktan ayrılmamayı ilke edinmiştir.
- D) Toplum sağlığı ile ilgilenir.

2. “Osmanlı Devleti’nde kullanılan tımar sisteminde üç yıl üst üste tarlasını işlemeyen tımar sahibinden toprak alınırdı.”

Osmanlı Devleti’ndeki bu uygulamanın amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kişilere mülkiyet vermemek
- B) Toprağı başka kişilere devretmek
- C) Üretimde devamlılığı sağlamak
- D) Toprakların tamamını zamanı geldiğinde işlemek

3. Bireylerin meslek seçiminde, aşağıdakilerden hangisine dikkat etmesi gerekmez?

- A) Siyasi görüşlere
- B) Kişilik özelliklerine
- C) Yeteneklerine
- D) Mesleğin olanaklarına

4. “Sanayi İnkılabı ilk İngiltere’de başlamış ve daha sonra tüm Avrupa’ya yayılmıştır. Fakat Sanayi İnkılabı yapılan ülkeler zenginleşirken dünyadaki pek çok ülke ve Osmanlı Devleti’nin ekonomisi bozulmuştur.”

Aşağıdakilerden hangisi Sanayi İnkılabı’nın bu olumsuz etkisinin temel nedenlerinden değildir?

- A) Fabrikalaşmanın başlaması
- B) Üretimin hızlanması ve malların ucuza üretilmesi
- C) Büyük devletlerin diğerlerini sömürgeleştirmesi
- D) Buhar makinesinin icad edilmesi

5. Aşağıdakilerden hangisi toplumsal bir kurum olan vakıfların topluma katkılarında değildir?

- A) Eğitim-öğretimi destekler.
- B) Yurt savunmasında orduya destek olur.
- C) Toplumun bir arada tutar.
- D) Kişiler arası ilişkileri düzenler.

6. Ünite

YAŞAYAN DEMOKRASİ

KONULAR

1 Türk Devletlerinde
Yönetim Anlayışı

2 Türkiye Cumhuriyeti'nin
Nitelikleri ve Yönetim Yapısı

3 Toplum Yaşamına
Katılma Yolları

TÜRK DEVLETLERİNDE YÖNETİM ANLAYIŞI

HAZIRLIK

Günümüze gelinceye kadar kurulan büyük Türk devletleri hangi yönetim şekilleriyle yönetilmişlerdir? Araştırınız.

TÜRK DEVLETLERİNDE YÖNETİM ŞEKİLLERİ

Dünyadaki tüm devletlerde olduğu gibi Türk devletleri de belli bir yönetim şekline göre yönetilmektedir. Tarihe damgasını vuran Türk devletleri de oluşturdukları yönetim şekilleriyle varlıklarını kanıtlamışlardır. Bu durum, Türklerin bağımsızlık ve egemenlik anlayışlarının bir göstergesidir. Türk devletlerinin yönetim şekillerini, bu yönetim şekillerinde zaman içerisinde görülen değişiklikleri aşağıdaki gibi inceleyebiliriz:

İslamiyet Öncesi Türk Devletlerinde Yönetim Şekli

İslamiyet öncesi Türk devletlerinde, ülkenin başında hakan, kagan ya da han unvanlarını alan hükümdarlar bulunmaktaydı. Türkler, devleti yönetme yetkisinin Gök Tanrı tarafından verildiğine inanıyorlardı. Kagan bu yetkiyi Tanrı adına kullanmaktaydı. Bu nedenle “ ilahî bir destek ” aldığı için gücü ve başarısı sürekli olmaktaydı. Bu anlayışa “kut” adı verilmekteydi. Kut, kaganla nesilden nesile geçerek devam etmekteydi. “ Ülke hükümdar ailesinin ortak malıdır. ” anlayışı İslamiyet ’ ten önceki Türk devletlerindeki egemenlik anlayışıydı. Yani egemenlik kagan ve ailesine aitti.

Kut anlayışından dolayı hükümdar daha sağlıklı içinde ülkeyi o kulları arasında bölüştürmekteydi. Bu durum hükümdarın ölümünden sonra sorun yaratır ve o kulları arasında taht kavgalarına neden olurdu. İslamiyet’ ten önceki Türk devletlerinde kagan seçimi, savaş ve barış gibi önemli devlet meseleleri “kurultay” denilen bir mecliste görüşülmekteydi. Kurultay, boy beyleri ve önemli devlet adamlarından oluşmaktaydı. Kagan, başkanlık ettiği kurultayın kararına uymak zorunda değildi. Bu durum kurultayın bir “danışma meclisi” niteliğinde olduğunu gösteriyordu.

- Yukarıdaki resmi inceleyerek kurultayın devlet yönetimindeki önemini tartışınız.

Düşünelim-Tartışalım

- İslamiyet öncesi Türk devletlerinde kurultay denilen danışma meclisinin olması hangi yönetim anlayışının bir göstergesidir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Büyük Selçuklu ve Türkiye Selçuklu Devleti'nde Yönetim Şekli

İslamiyet 'in kabulü ile Türk devletlerinde, toplumda bazı de işmeler olsa da yönetim şeklinde çok fazla farklılık görülmemiştir. Büyük Selçuklular ve Türkiye Selçukluları'nda devlet, İslamiyet öncesinde oldu u gibi yönetilmekteydi. "Ülke hükümdar ailesinin ortak malıdır." anlayışı devam etmekteydi. Hükümdarlara "sultan" unvanı verilmekteydi. Devletin önemli meseleleri "**divan**" denilen kurumda görüşülmekteydi. Divan' a sultan başkanlık etmekteydi. Onun en önemli yardımcısı da vezirdi. Sultan, İslam'ın emirlerine ve Türk törelerine uymak zorundaydı.

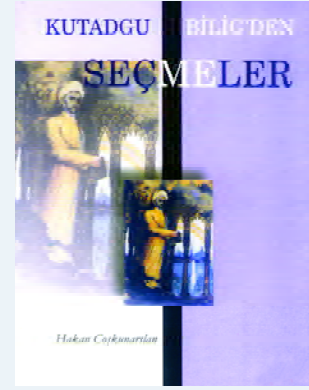
Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib tarafından Karahanlı Sultanı Tabgac Buğra Karahan'a sunulmak üzere yazılmıştır. Günümüz Türkçesine "kutlu olma bilgisi" olarak çevrilebilir. Kutadgu Bilig sadece sultana sunulan ve devleti idare edenlere özel yazılmış bir eser değildir. Bu eserde toplumsal öğütler de yer almaktadır.

Kutadgu Bilig'den Seçmeler

- Ey hükümdar, sen nasıl böyle aciz duruma düştün, her türlü iyiliği yapabilirsin, kuvvet ve kudretin var.
- Hazinesini aç ve servet dağıt, adamlarını sevindir, onlar senin her arzunu yerine getirirler.
- Halka huzur ve rahat sağlayacak bir nizam kur, sana hayır dua etsinler.
- Zalim olma; zulmü kötülere karşı tatbik et, bütün memleketi kötülerden temizle.

Osmanlı Devleti'nde Yönetim Şekli

Türkiye Selçuklu Devleti'nin bir uç beyli iyken zamanla büyüyüp bir devlet hâline gelen Osmanlılarda devletin başında Osmanlı soyundan gelen bir padişah bulunmaktaydı. Padişahlar, devletin tek hâkimiydi. Askerî, idari, mali ve hukuki konularda son söz padişaha aitti. Osmanlılarda yönetim İslam hukukuna dayanıyordu. İslam hukukuyla ters düşmemek üzere padişah kanun koyma hakkına sahipti. Osmanlı Devleti'nde padişahlık babadan o ula geçmekteydi. Bazen, Osmanlı Ailesinin di er erkekleri de padişah olurdu. Buna "saltanat" adı verilmekteydi. Hutbe okutmak, para bastırmak, sancak, taht ve davul gibi egemenlik sembolleri vardı. Osmanlı Devleti'nde devlet meselelerinin görüldü ü en önemli kurul "Divanihümayun"du. Divanihümayun'da idari, siyasi, adli meseleler görüşülür ve karara ba lanırdı. Bunun yanında askerî nitelikteki davalara bakılır ve halkın şikâyetleri dinlenirdi. Divanihümayun'a belli bir süre padişah daha sonra da sadrazam başkanlık etmişti. Bu durum divan üyelerinin görüşlerini daha rahat dile getirmelerine sebep olmuştu.

Düşünelim-Tartışalım

- Osmanlı Devleti'ndeki Divanihümayun günümüzdeki hangi kuruma benzemektedir?

ÇK: 1. Etkinlik

s.91

Düşünelim-Araştırılalım

- Aşağıdaki resimde görülen Divanîhümayun üyelerinin görevleri neler olabilir? Araştırınız.

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla gelindi inde Divanîhümayun'un yerini bakanlıklar almıştı. Ayrıca yönetim şeklinde de birtakım de işiklikler olmuştu.

Divanîhümayun üyeleri soldan sağa Sadrazam, Kazasker, Defterdar.

Tanzimat Fermanı'yla padişah, kendi yetkilerini sınırlamıştı. Bu fermana kendisinin de uyacağını belirtmesi "kanun üstünlüğü" kabul ettiğini gösterir. Böylece padişahın üstünde bir kanun gücü olduğu kabul edilmiş ve bu da Osmanlı Devleti'nde anayasal hareketlerin başlangıcı olmuştu.

Bu de işikliklerin ilki 1839'daki **Tanzimat Fermanı** ile yaşanmıştı. Bu ferman, Osmanlı'da demokrasi hareketleri açısından önemli bir adımdı. Düzenleme ve düzeltme anlamına gelen Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti'nin siyasi ve sosyal yapısının düzeltilmesi amacıyla ilan edilmişti.

- Yandaki minyatürde sizce hangi olay anlatılmaktadır?

- Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Tanzimat Fermanı'nda;

- Can, ırz, namus ve mal güvenliği,
- Vergi adaleti,
- Kanun önünde herkesin eşitliği,
- Askerlik işlerinin belli bir düzene konulması,
- Yargı usulünün düzenlenmesi,
- Kişi hak ve özgürlükleri ile ilgili esaslar yer almıştır.

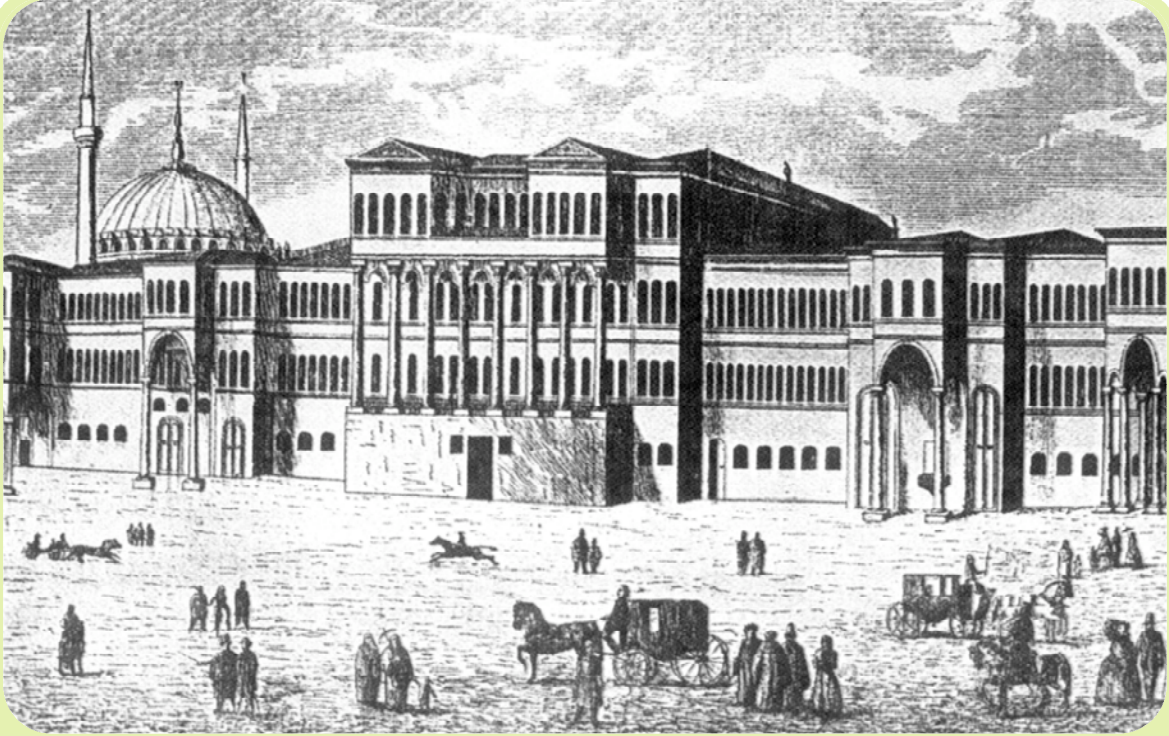
Osmanlı Devleti'nde yönetim alanındaki en önemli de işikliklerden biri de **meşrutiyetti**. 1876'da "Kanuniesasi" adındaki anayasanın ilanı ile meşrutiyete geçilmişti. Meşrutiyet, hükümdarın mutlak hâkimiyet haklarını halkın seçtiği bir meclisle paylaştığı bir yönetim şekliydi. Meşrutiyetle birlikte halk ilk defa az da olsa yönetime katılma hakkı kazanmıştı. Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası oluşturulmuş, saltanat devam ettiği gibi padişahın eski yetkileri de varlığını sürdürmüştü.

II. Meşrutiyet'le (1908) halka birtakım hak ve hürriyetler tanınmıştı. II. Meşrutiyet'le padişahın yetkileri kısıtlanmış ve vatandaşlık haklarında önemli bir gelişme yaşanmıştı.

Düşünelim-Tartışalım

- Meşrutiyetle halk seçme ve seçilme hakkını az da olsa kullanmıştır. Bu durumun ülke yönetimi ve halk için önemi nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

*Osmanlı Hükümetinin görev yaptığı Babıali binasından bir görünüm
(1867 tarihli Ayine-i Vatan mecmuasından)*

Düşünelim

- Yukarıdaki resimde görülen bina günümüzde ne olarak kullanılıyor?

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Meşrutiyet Döneminde iki meclis vardı. Bunlardan biri halkın seçtiği ve görev süreleri dört yıl olan milletvekillerinden oluşan Meclis-i Mebusan, diğeri ise padişahın seçtiği ve görev süreleri ömür boyu olan milletvekillerinden oluşan Meclis-i Ayandı.

ÇK: 2. Etkinlik

s.92

Türkiye Cumhuriyeti'nde Yönetim Şekli

Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine girdi i bir dönemde Mustafa Kemal yeni bir devlet kurmak için çalışmalarına başlamıştı. Bu amaçla çeşitli kongreler düzenlemiş ve genelgeler yayınlamıştı. Mustafa Kemal'in amacı öncelikle ülkenin ba ımsızlı nı sa layıp yeni bir devlet kurmak, sonra da bu devletin yönetim biçimini belirlemektir.

İlk olarak 1919'daki Amasya Genelgesi'nde yer alan " Milletin istiklalini (ba ımsızlı nı) yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. " maddesiyle kurulacak devletin yönetim şekli hakkında bir ipucu verilmişti. Bu durum millî iradeye dayalı bir anlayışı ortaya çıkarmaktaydı.

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla yeni Türk Devleti'nin temelleri atılmıştı. Mustafa Kemal millî egemenli i devletin en önemli ögesi olarak ön plana çıkarmıştı.

Aşağıdaki ve yan sayfadaki fotoğrafları inceleyerek benzerlik ve farklılıklarını belirleyiniz.

TRT tarafından hazırlanan, 1 Nisan 1920 ile Ekim 1922 arasında Kurtuluş Savaşı'mızın en yoğun ve kritik dönemini yansıtan "Kurtuluş" adlı filmde Meclisin açılışını gösteren bir sahne.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Türkiye Büyük Millet Meclisinden bir oturum görüntüsü

Düşünelim

- Millî egemenliği etkin kılmak için 29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edilmişti. Cumhuriyetin ilanıyla Türk devletinin yönetim şekli belli olmuştu. Böylece halkın iradesine dayalı bir anlayış ortaya çıkmıştı.
- Yapılan her Anayasa'da (1921, 1924, 1961, 1982) "Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir." şeklinde Türk devletinin egemenlik anlayışı yer almıştı. Böylece yeni kurulan Türk devletinin adı "Türkiye Cumhuriyeti" olmuştu.
- "Millî egemenlik" yeni Türk devletinin en önemli öznesidir. Bu anlayışla ne kastedilmektedir?

Düşünelim-Tartışalım

- Türk devletleri yönetim şekilleri bakımından zaman içerisinde farklılıklar göstermişlerdir. Bu farklılıkların nedenleri neler olabilir? Arkadaşlarınızla sınıfta tartışınız.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Türk devletlerindeki yönetim şekillerinin yanı sıra uluslararası hukukta bazı yönetim şekilleri bulunmaktadır. Bunlardan **monarşi** tek kişinin hâkimiyetine dayalı yönetim şeklidir. **Oligarşi**, bir grubun hâkimiyetine dayalı, **teokrasi** ise dinî düşünceye dayalı yönetim şeklidir.

Tarihin farklı dönemlerinde Türk devletleri farklı egemenlik ve yönetim anlayışlarıyla varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kimi zaman aynı yönetim anlayışı farklı Türk devletlerinde sürdürülse de zamanla yönetim anlayışlarında köklü de değişiklikler yaşanmıştır. İslamiyet'ten önce "Ülke hükümdar ailesinin ortak malıdır." anlayışı benimsenmiştir. İslamiyet'in kabulüyle bu anlayışın yanı sıra yönetim şeklinde İslamiyet etkili olmuştur. Osmanlı Devleti'nde saltanat (mutlak monarşi) ve meşrutiyet yönetim şekli olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'ne gelindi inde ise halkı yönetimde etkili kılan "cumhuriyet" gibi farklı bir yönetim şekli benimsenmiştir.

ÇK: 3. Etkinlik

s.93

YAŞAMIN İÇİNDE

CUMHURİYETİN İLANI

Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarken aklında kayıtsız, şartsız millî egemenli e dayanan yeni bir Türk devleti kurmak vardı.

Bu düşüncüyü ilk defa 20-21 Haziran 1919'daki Amasya Genelgesi'ndeki "Milletin istiklalini (ba ımsızlı ını) yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." maddesiyle dile getirmişti. Millî egemenlik düşüncesi, Erzurum (23 Temmuz-7 A ustos 1919) ve Sivas (4-11 Eylül 1919) kongrelerinde de tekrar dile getirilmişti.

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgalinden sonra Meclis-i Mebusan 11 Nisan 1920'de padişah tarafından kapatıldı. Mustafa Kemal bu durum karşısında Ankara'da 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılmasını sa lamıştı. Böylece yeni Türkiye Devleti'nin temeli atılmış ve millî egemenlik uygulamaya konulmuştu. 20 Ocak 1921'de kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye'de (Anayasa) "Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir." ilkesi yer almıştı. Yeni Türk devleti TBMM Hükûmeti adını almıştı. Fakat tam olarak cumhuriyete geçilememişti. Çünkü daha ülkede savaş devam etmekteydi ve ortam yeni bir yönetim şekli için hazır de ildi.1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla cumhuriyetin önündeki önemli bir engel ortadan kalkmıştı. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ve Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla millî ba ımsızlık sa lanmış oldu.

Mustafa Kemal, cumhuriyeti ilan etmek için ortamın uygun hâle gelmesiyle harekete geçti. TBMM'de daha etkili olmak için 9 A ustos 1923'te Halk Fırkası'nı kurdu. Uzun tartışmalardan sonra 13 Ekim 1923'te Ankara yeni Türk Devleti'nin başkenti oldu.

O dönemde TBMM başkanı hükûmetin başkanı sayılıyordu. TBMM'de bakanlar ayrı ayrı oylanarak seçiliyordu. Bu durum uzun zaman alıyor ve hükûmet bunalımlarına sebep oluyordu. Böylece sa lanan düşünce birli i bazen kopma noktasına geliyordu. Ekim 1923'te Fethi Bey Hükûmetinin istifa etmesiyle hükûmet bunalımı daha da büyümüşü. Böyle bir durum Mustafa Kemal'in cumhuriyeti ilan etmesi için büyük bir fırsattı.

Bu sorunu çözmek için M. Kemal, 28 Ekim 1923'te Çankaya Köşkü'nde İsmet Paşa'nın da içinde bulundu u arkadaşlarına "Yarın cumhuriyeti ilan edece iz." dedi. Herkes büyük bir şaşkınlıkla köşkten ayrılmıştı. Mustafa Kemal ve İsmet Paşa uzmanlar komisyonu tarafından hazırlanmış olan tasla ı incelemişlerdi. Yapılan bazı de işliklerle oluşturulan tasla ın yanına Mustafa Kemal, "Türkiye Devleti'nin hükûmet şekli cumhuriyettir." şeklinde bir not düşmüştü. Böylece Mustafa Kemal'in uzun zamandır bekledi i bir olay gerçekleşecekti.

YAŞAMIN İÇİNDE

Mustafa Kemal'in 29 Ekim 1923'te hükümet sorununu çözeceğini düşünülürken o, yönetim şeklini de iş-tirdiğini açıklamak üzere TBMM'de bulunuyordu. Hazırlanan metin okunmaya başlandı. Metnin ilk maddesi olan "Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Türkiye Devleti'nin hükümet şekli cumhuriyettir." ifadesi okundu. Milletvekillerinden bazıları bu maddeye itirazda bulundu. İsmet Paşa söz alarak itirazları yanıtladı: "Bütün dünya bizim burada bir hükümet biçimini konuştuğumuzu biliyor. Bu görüşmemizi bir sonuca bağlamak, güçsüzlüğü ve düzensizliği sürdürmekten başka bir şey de ildir. Avrupa diplomatları beni bu konuda uyardılar. "Devletinizin başkanı yok. Şimdiki durumda başkanınız meclis başkanıdır. Demek siz ayrı bir başkan bekliyorsunuz." dediler. Avrupa düşünce-i işte budur. Oysa biz böyle düşünmüyoruz. Ulus, egemenliğin ve alın yazısına kendisi el koymuştur. Öyleyse bunu yasa ile belirtmekten niye çekiniyoruz?"

İsmet Paşa'nın bu konuşmasından sonra son sözü Abdurrahman Şeref Bey söyledi: "Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Kime sorarsanız sorunuz; bu cumhuriyettir. Doğan çocuğun adı budur. Ama bu ad kimilerine hoş gelmezmiş, var-sın gelmesin!"

Bu konuşmalardan sonra okunan maddeler milletvekillerinin oylarına sunuldu. Meclis Başkanı "Kabul edenler?" sorduğunda bütün eller birden kalktı. Bütün milletvekilleri "Yaşasın Cumhuriyet!" diye diye bağırarak alkışlar eşliğinde Anayasa'ya deyişliğini gerçekleştirdi. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı, Mustafa Kemal; başbakanı da İsmet Paşa oldu.

Mustafa Kemal, Gençlik Hitabesi'nde, "Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir." diyerek Türkiye Cumhuriyeti'ni Türk gençliğine emanet etmiştir.

www.tbmm.gov.tr

(Düzenlenmiştir.)

Etkinlik

Siz de Türk devletlerinde görülen yönetim şekillerinden birini belirleyip araştırınız. Araştırmanızı rapor hâline getiriniz ve arkadaşlarınızla paylaşınız.

ÇK: 4. Etkinlik

s.94

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN NİTELİKLERİ VE YÖNETİM YAPISI

HAZIRLIK

Anayasa'da belirtilen ve güvence altına alınan Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri ve yönetim yapısıyla ilgili neler biliyorsunuz?

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN NİTELİKLERİ

Mustafa Kemal Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanıdır.

Yeni Türkiye Devleti, 29 Ekim 1923'te yönetim şekli olarak cumhuriyeti kabul etmiştir ve ilk cumhurbaşkanı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal'i seçmiştir. Çıdaş bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti, cumhuriyetin getirdiği birtakım niteliklere sahiptir. Cumhuriyet denilince aklımıza halkın egemenliğine dayanan bir yönetim şekli gelmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin sahip olduğu nitelikler Anayasa'da düzenlenmiştir. Anayasa, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel yasasıdır. Bu yasa bütün yasaların üzerindedir.

Anayasa'mızın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri yer almaktadır. Bu maddeye göre, "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

- Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Anayasa'mızın belirttiğimiz 2. maddesi dışında, 1. maddesinde "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir." 3. maddesi ise "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli Kanun'da belirtilen; beyaz, ay yıldızlı al bayraktır. Millî Marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti "Ankara"dır." şeklinde düzenlenmiştir. Anayasa'mızın 4. maddesinde de bu ilk üç maddenin değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez olduğu belirtilmiştir.

Bilgi notundan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ilk dört maddesinde devletimizin hangi özelliklerine yer verilmiştir. Devletler kurulurken düzenlenecek yasaların temel kaynağı olarak anayasalar hazırlanır. Kişilerin temel hak ve görevlerinin neler olduğu anayasada belirtilir. Mustafa Kemal daha Kurtuluş Savaşı aşamasında bu bilinçle 20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen Anayasamızın kabulüne önderlik etmiştir. Düzenlenen kanunlar 1921 ve daha sonra kabul edilen Anayasalara bağlı kalınarak düzenlenmiştir.

- Kanunların anayasalara uyularak hazırlanması anayasaların hangi özelliğinin göstergesidir?

Düşünelim-Tartışalım

- Anayasa'mızın 2. maddesinin değiştirilemez olması neyi ifade etmektedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

- Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerini birlikte inceleyelim:

Türkiye Cumhuriyeti Demokratik Bir Devlettir

Demokratik devlette egemenliğin kaynağı halk iradesidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde halk, ülkeyi yönetecek ve kendini temsil edecek kişileri belli aralıklarla yapılan seçimler yoluyla belirler. Seçimler; genel, eşit, serbest oy prensibine göre çok partili ve yargı denetiminde yapılır.

Demokratik devlet olan Türkiye'de temel hak ve hürriyetler Anayasa ile güvence altına alınmıştır. Kişiler arasında siyasi, sosyal, dine ve ırka dayalı bir ayrıcalık olmaz. İnsan haklarına saygı esas alınmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Laik Bir Devlettir

Laik bir devlet olan Türkiye'de devlet yönetimi dinî kurallara dayanmaz. Toplumsal hayat ve hukuk kuralları dinden kaynaklanmaz. Çünkü din ve devlet işleri birbirinden ayrıdır. Türkiye'de herkes din ve vicdan özgürlüğüne sahiptir. Bu durum laik devletin en önemli özelliğidir. Hiçbir bahaneyle kişiler dinini de değiştirmeye zorlanamaz, çünkü herkes istediği dine ve inanca sahip olma konusunda serbesttir. Hiç kimse dininden dolayı küçük düşürülemez ve dine dayalı ayrıcalığa sahip olamaz.

Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Bir Devlettir

Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli bir özelliği olan sosyal devlet anlayışında, insan hak ve özgürlüklerine saygı esastır. Kişilerin huzuru ve refahını sağlamak ve güvence altına almak devletin görevidir. İnsanların daha iyi koşullarda yaşayabilmesi için devlet gerekli olan maddi imkânları sağlamakla yükümlüdür. Türkiye Cumhuriyeti sosyal devlet özelliğiyle kişi hürriyetlerinin yanında sosyal ve ekonomik hak ve hürriyetleri sağlamakla yükümlüdür. Vatandaşlar, devletten bu hakların oluşturulmasını isteme hakkına sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti Bir Hukuk Devletidir

Türkiye Cumhuriyeti'nde herkes kanunlar önünde eşittir. İnsanların sahip olduğu temel haklar Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. Ayrıca yasa yapma (yasama), bu yasaların uygulanması (yürütme) ve yasalarla, hukuk kurallarına aykırılıkları denetleme ve yasalara uymayanları cezalandırma (yargı) yetkileri Türkiye Cumhuriyeti'nde farklı devlet organlarında toplanmıştır. Buna kuvvetler ayrılığı denir ki bu durum hukuk devletinin en önemli özelliklerinden biridir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde vatandaşlar arasında herhangi bir ayrıma ve ayrıcalığa söz konusu değildir.

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıdaki fotoğraflarda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili hangi uygulamalar görülmektedir?

ÇK: 5. Etkinlik

s.95

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DEVLETİN YÖNETİM YAPISI

Türkiye Cumhuriyeti'nde devlet birtakım yetkileri kullanarak ülkeyi yönetmektedir. Bu yetkiler birtakım kurum ve organlar aracılığıyla kullanılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısını oluşturan bu yetkiler, yasama, yürütme ve yargıdır.

Düşünelim-Tartışalım

- Ülkemizde yönetimin yapısı yasama, yürütme ve yargı gibi yetkilere dayanmaktadır. Bu yetkileri gerçekleştiren organlardan biri olmasa ülke yönetiminde sorun yaşanır mı? Yaşanırsa bu sorunlar neler olabilir?

Ülke yönetiminde de tıpkı insan vücudu gibi herhangi bir organın olmaması durumunda birtakım aksaklıklar yaşanır. Ülke içerisinde yapılacak işlemlerin daha düzenli, iş birliği hâlinde, daha belirgin bir şekilde yürütülebilmesi için bu yetkiler farklı organlara dağıtılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısının birinci ayağı, yasamadır. Yasama, kanun yapma, de işleme ve kanunları yürürlükten kaldırma yetkisidir. Bu yetki Anayasa'mıza göre TBMM'ye verilmiştir.

Mustafa Kemal'in özverili çalışmalarıyla 23 Nisan 1920'de açılan bugün Türkiye Büyük Millet Meclisi diye adlandırılan meclisimiz bizi temsil eder. Çünkü vatandaş olarak verdi imiz oylar ile üyelerini belirlemekteyiz. Üyeler ve meclis bizim adımıza yetki kullanır.

Her durumda devlet ve vatandaş ilişkisini dile getiren Atatürk "Askerlik nasıl bir borçtur?" diyerek vatandaş olmanın önemini vurgulamıştır. Bir başka konuşmasında da "Devlet herkesin hakkını ve görevini belirler. Hiç kimse belirlenen sınır dışında bir hak iddia edemez (1930)." diyerek vatandaş ve devletin sorumluluklarını hatırlatmaktadır.

Vatandaşlık görevlerimizden seçme ve seçilme hakkımızın kullanılması konusunda TBMM yasal düzenlemeleri yapmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde 18 yaşına gelen her Türk vatandaşı ülke yönetiminde söz söyleme hakkına sahiptir. Bu hakkı seçimler yoluyla kullanmaktadır. Vatandaşların seçtikleri milletvekilleri TBMM'de onları temsil etme hakkına sahiptir. Farklı siyasi partilerden oluşan TBMM yasama yetkisi kullanmada etkili tek makamdır. Toplum düzenini sağlayacak yasalar temel yasa olan anayasaya uygun olmak zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin yenilenmesine karar vermek, cumhurbaşkanı seçmek, savaş gibi olağanüstü durumların kabulü, devamı ve kaldırılması gibi önemli konularda yetkili bir makamdır.

- Aşağıdaki fotoğrafı inceleyiniz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurul salonundan bir görünüm

Düşünelim-Araştırma

- TBMM'de yasalar nasıl yapılmaktadır? Konuyu araştırıp elde ettiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısının ikinci ayağı, yürütmedir. Yürütme; devletin, toplumun ihtiyaçlarını karşılaması için hizmet vermesidir. Bu amaçla hükümet birtakım plan ve programlar hazırlamaktadır. Bunların uygulanması devletin devamlılığı için önemlidir. Toplumun kalkınması ve gelişmesi için yapılan planların hedefe ulaşması, kaynakların doğru kullanımı yürütmenin görevidir.

Yürütme görevini yerine getirmekle yükümlü organlar, cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruludur. Cumhurbaşkanı, TBMM'ce kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş, Meclisin içinden veya dışından Türk vatandaşları arasından seçilir.

ÇK: 6. Etkinlik

s.96

ÇK: 7. Etkinlik

s.97

Düşünelim-Araştırma

- Yukarıdaki fotoğrafları inceleyiniz. Başlangıçtan bugüne kadar Türkiye Cumhuriyeti'nde kimler cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır? Cumhurbaşkanlarının görev sürelerinin kaç yıl olduğunu araştırıp yazınız.

Yürütmenin di er organı olan Bakanlar Kurulu, başbakan ve bakanlardan oluşur. Başbakan, cumhurbaşkanı tarafından TBMM üyeleri arasından atanır. Bakanlar ise TBMM üyeleri ya da Meclis dışından bu yeterlili e sahip olanlar arasından başbakanca seçilir ve cumhurbaşkanınca atanır.

- Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Bakanlar Kurulu (hükümet), yaptığı işlerden dolayı soru, gensoru, genel görüşme, meclis araştırması ve meclis soruşturması gibi siyasi denetleme yollarıyla TBMM tarafından denetlenir. Mali yönden Sayıştay, idari yönden de Danıştay hükümeti denetler.

Düşünelim

- Yukarıdaki fotoğrafı inceleyiniz. Şu anki başbakanımız kimdir?

Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu iş birli i hâlinde yürütme görevini yerine getirir. Aksi hâlde devlet plan ve programlarının uygulanmasında çeşitli sorunlar ortaya çıkar.

Çankaya Köşkü

Düşünelim

- Şu an Çankaya Köşkü'nde hangi cumhurbaşkanımız ikamet etmektedir?

Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısının üçüncü ayağı ise yargıdır. Kişilerin birbirleriyle ve devletle olan ilişkilerinde birtakım uyuşmazlık ve anlaşmazlıklar ortaya çıkabilir. Bu anlaşmazlıkları belli bir çözüme kavuşturmak devletin görevidir. Devlet bu görevi yerine getirirken yargı yetkisini kullanır. Haklıyı haksızı ayırmada, yani adaleti sağlamak devletin yargı organları en yetkili kurumlardır. Haklı olana hakkını vermek, haksız olanı kanunlara uygun cezalandırmakla adalet sağlanır. Adaleti sağlamak yargı organları da birtakım mahkemelerdir.

Mahkemelerin vermiş oldukları kararlara müdahale edilmez. Yasama, yürütme organları ve yöneticileri dâhil herkes mahkemelerin verdikleri karara uymak zorundadır.

Haksızlıklarla karşılaşan her Türk vatandaşı, bir dilekçeyle ilgili mahkemeye ve Cumhuriyet Savcılığına başvurarak dava açabilir.

- Aşağıdaki fotoğrafı inceleyiniz.

- Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Mahkemelerde verilen kararlara itiraz edildiğinde, yüksek mahkemeler devreye girer. Bunlar; Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemeleridir.

Düşünelim-Tartışalım

- Ülkemizde yargı organları olmasaydı toplum düzeni bu durumdan nasıl etkilenirdi? Toplumda ne gibi değişiklikler olurdu? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Etkinlik

Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısını ve bu yapıda etkili olan kurumları gösteren özgün bir şema oluşturunuz.

ÇK: 8. Etkinlik

s.98

YAŞAMIN İÇİNDE

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN TARİHİ

İstanbul'un işgalinden üç gün sonra, Atatürk ünlü 19 Mart 1920 tarihli bildiri yayımladı. Bildiride, olağanüstü yetkiler taşıyan bir Meclisin Ankara'da toplanacağı, Meclise katılacak üyelerin nasıl seçilecekleri, seçimlerin en geç on beş gün içinde yapılması gereği, kesin ve kararlı ifadelerle yer alıyordu. Ayrıca, dağılan Meclis-i Mebusanın üyeleri de Ankara'daki Meclise katılabileceklerdi.

- 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilmesine rağmen Mustafa Kemal'in 19 Mart 1920'de olağanüstü yetki ile bir meclisin açılacağına dair bildiri yayınlamasının nedeni neler olabilir?

Ankara'nın o günkü şartları içinde Meclisin toplanabileceği elverişli bir bina yok gibiydi. Sonunda, İkinci Meşrutiyet döneminde, İttihat ve Terakki Cemiyeti Kulübü olarak yapılmış tek katlı bir bina uygun görüldü. Eksik kalmış yapı tamamlandı, okullardan toplanan ve halkın katkısıyla sağlanan eşyalarla donatıldı. Hazırlıklar tamamlandıncA Atatürk 21 Nisan'da yayınladığı ikinci bir bildiri ile Meclisin 23 Nisan günü toplanacağını ve açılış töreninin nasıl yapılacağını duyurdu.

23 Nisan 1920 Cuma sabahı erken saatlerde, Ankara'da halk Meclis binası çevresinde toplandı. Halk, kendi kaderine sahip çıkmanın coşkusu içindeydi.

Parlamento geleneklerine göre, 1845 yılında doğan en yaşlı üye Sinop Milletvekili Şerif Bey, başkanlık kürsüsüne çıktı ve aşağıdaki konuşmayı yaparak Meclisin ilk toplantısını açtı.

"Burada bulunan saygıdeğer insanlar,

İstanbul'un geçici kaydıyla yabancı kuvvetler tarafından işgal olunduğu ve bütün temelleri ile halifelik makamının ve hükümet merkezinin bağımsızlığının yok edildiği hepimizce bilinmektedir. Bu duruma baş eğmek, milletimizin, teklif olunan yabancı köleliğini kabul etmesi demektir. Ancak tam

Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk binası

YAŞAMIN İÇİNDE

bağımsızlık ile yaşamak için kesin olarak kararlı bulunan ve ezelden beri hür ve başına buyruk yaşamış olan milletimiz, kölelik durumunu son derece ve kesinlikle reddetmiş ve hemen vekillerini toplamaya başlayarak yüksek Meclisimizi meydana getirmiştir. Bu yüksek Meclisin en yaşlı üyesi sıfatıyla ve Allah'ın yardımıyla milletimizin iç ve dış tam bağımsızlık içinde alın yazısının sorumluluğunu doğrudan doğruya yüklenip kendi kendisini yönetmeye başladığını bütün dünyaya ilan ederek Büyük Millet Meclisini açıyorum.”

“Kurtuluş” dizisinden ilk Meclisten temsili bir oturum

● BMM ilk açıldığında Şerif Bey'in yerine siz başkan olsaydınız nasıl bir konuşma yapardınız?

Bu açılış konuşmasında, millî egemenliğe dayalı yeni Türk parlamentosunun adı da “Büyük Millet Meclisi” olarak konulmuştu. Bu ad herkesçe benimsendi. Daha sonra Atatürk'ün tüm konuşmalarında yer aldığı şekliyle ve ilk kez 8 Şubat 1921 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesinde de yazılı olarak “Türkiye Büyük Millet Meclisi” (TBMM) adı kalıcılık kazandı.

TBMM, 24 Nisan 1920 günü yaptığı ikinci toplantısında Mustafa Kemal Paşa'yı (Atatürk), başkanlığa seçti. Mustafa Kemal Paşa, kendi öncülüğünde kurulan TBMM'nin başkanlığını cumhurbaşkanı seçildiği gün olan 29 Ekim 1923 tarihine kadar sürdürdü. TBMM, açılışından iki gün sonra, sadece yasama değil, yürütme gücüne de sahip olacak hukuki ve siyasi yapısını düzenleme çalışmalarına başladı. Bu düzenlemeler, TBMM'nin tam bir güçler birliği ilkesini benimsediğini göstermişti.

2 Mayıs 1920'de Bakanlar Kurulu'nun seçilmesi hakkındaki yasa çıkarıldı.

11 bakandan oluşan “Meclis hükûmeti”, 5 Mayıs'ta TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında ilk toplantısını yaptı. TBMM'nin açılışı ile birlikte, millî egemenliğe dayalı yeni Türkiye Devleti doğmuş oluyordu. Birinci TBMM'nin iki temel hedefi, kesin zaferi kazanmak ve yeni devletin otoritesini güçlendirmek, kalıcılığını gerçekleştirmektir. Öncelikle ülke topraklarının yabancı işgalinden kurtarılması gerekiyordu.

18 Eylül 1922'de ise Anadolu'da hiçbir yabancı askerî güç kalmamıştı. Yeni Türkiye Devleti'nin bu başarıları karşısında İngiltere de dâhil olmak üzere İtilaf Devletleri ile 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imzalandı. Doğu Trakya kurtuldu. İtilaf Devletleri, 27 Ekim'de Lozan'da barış görüşmelerinin yapılmasını kararlaştırdılar. Uzun süren görüşmeler sonunda 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması 24 Ağustos 1923'te TBMM'de onaylandı. Yeni Türk Devleti, askerî, siyasi ve ekonomik özgürlüğüne kavuştu.

www.tbmm.gov.tr

ÇK: 9. Etkinlik

s.99

TOPLUM YAŞAMINA KATILMA YOLLARI

HAZIRLIK

1. Bireylerin toplum yaşamına katılmasının yararları nelerdir?
2. Bireylerin toplum yaşamına katılması neden önem taşımaktadır?

TOPLUM YAŞAMINA KATILMA YOLLARI

Toplumdaki her bireyin yönetim, toplumsal de işme ve gelişmelerle ilgili söz söyleme hakkı vardır. Bireyler bu hakları konusunda eşit olmak durumundadırlar. İş adamından çiftçisine, öğretmeninden işçisine ve ö rencisine kadar toplumda herkesin toplumsal yaşama katılması demokrasinin bir gereğidir. Bireyler toplumsal yaşama katılma sürecinde farklı yollara başvurabilirler.

Düşünelim-Tartışalım

- Bireyler toplumsal yaşama hangi yollara başvurarak katılmaktadırlar? Arkadaşlarınızla tartışınız.

• Toplumlar kendi içerisinde birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunları çözmek için devletin desteği dışında bireyler bazı yollara başvurmaktadır. Bu amaçla toplumda işbirliği ve dayanışma sağlayan, kişilerin kendi çabalarıyla oluşturulan kuruluşlar vardır. Bu kuruluşlar sivil toplum örgütleridir. Sivil toplum örgütleri belli bir amaç etrafında toplanıp üyelerinin ve toplumun desteğini alan ve ülke yönetimine seslerini duyurabilmek için oluşturulmuş gönüllü kuruluşlardır.

Farklı mesleklere, siyasi görüşlere ve sosyal konumlara sahip olan kişiler toplumsal sorunları çözebilmek için aynı amaç etrafında birleşirler. Böylece toplumdaki de işlik kesimler kendini ifade etme imkânı bulur. Çeşitli vakıflar, dernekler, sendikalar ve kulüpler sivil toplum örgütlerini oluşturur.

Düşünelim-Araştırılalım

- Ülkemizde hangi sivil toplum kuruluşları vardır? Konuyla ilgili araştırma yapınız.

Düşünelim

- Yukarıda amblemi verilen vakfın görevleri sizce neler olabilir?

Örne in 17 A ustos 1999'daki Marmara depreminde AKUT gibi çeşitli sivil toplum örgütleri faaliyet göstermişlerdir. Bu örgütlerin herhangi bir çıkar gözetmeksizin halka yardım etmeleri ve bunu gönüllü olarak yapmaları toplumun birçok kesimi tarafından takdir toplamıştır. Sivil toplum örgütleri, toplumda iş birliğini, dayanışmayı ve toplumsal meselelere karşı duyarlı olma bilincini kazandırmaktadır. Toplumda yönetenleri denetleme, sorunlara farklı çözüm yolları bulma gibi konularda sivil toplum örgütleri önemli bir görev üstlenmektedirler.

- Topluma yön veren ve toplumsal yaşama katılımı sağlayan yollardan biri de siyasi partilerdir. Siyasi parti, aynı düşüncedeki bireylerin oluşturduğu siyasal yapıya denir. Bireylerin düşüncelerinin yönetim kademelerinde temsil edilmesinde siyasi partiler önemli bir etkiye sahiptirler. Bireyler ülke yönetiminde söz sahibi olmak için çeşitli siyasi partilere üye olur ya da onlara oy verirler. Bireyler siyasi partiler yoluyla kendilerini siyasal olarak ifade etme alanları bulurlar.

Halkın düşünce ve isteklerini dile getirmek ve onların ihtiyaçlarına cevap vermek siyasi partilerin önemli görevleri arasındadır. Aksi takdirde halkı temsil etme görevini yerine getirmemiş olurlar.

Siyasi partilerin temel amacı, iktidara gelerek hükümeti kurmak ve ülkeye hizmet etmektir. Hükümeti kuran partiye iktidar partisi, diğer siyasi partilere de muhalefet partileri adı verilir. Bazen birden çok parti bir araya gelerek hükümet kurabilir. Bu tür hükümetlere koalisyon hükümeti, bu hükümeti kuran partilere de koalisyon partileri denir.

Anayasa'mıza göre, siyasi partiler demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurlarıdır. Siyasi partiler olmadan demokrasi gerçekleşmez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Düşünelim-Tartışalım

- Şu anda TBMM'de kaç siyasi parti bulunmaktadır? Bir ülkede siyasi parti sayısının fazla olması ne anlam ifade eder? Arkadaşlarınızla tartışınız.

ÇK: 11. Etkinlik

s.101

• Toplumda bireylerin bilgi ve haber almada yararlandıkları bir güç de medyadır. Medya televizyon, gazete, radyo, dergi, *İnternet* gibi birçok basın yayın organının oluşturduğu bir yapıdır. İnsanları çeşitli konularda bilgilendirmek ve haberdar etmek medyanın en önemli görevidir. Medya, insanlara toplumdaki olaylar hakkında iyi kötü, doğru yanlış farklarını gösteren örnekler sunar. İnsanların toplumsallaşmasında ve toplumdaki olaylara farklı açılardan bakmasında medyanın sunacağı örnekler önemlidir. Medya, insanların eleştirme, sorgulama ve ayırt etme gibi özelliklerinin gelişmesine katkı sağlar. Dünya ve yurttaki olaylar hakkında bilgi sahibi olmamızda medya önemli bir görev üstlenir. Böylece kamuoyu oluşmasında en önemli görevi medya yerine getirmiş olur.

Günümüzde yaşadığımız olaylar sağlıklıımızı tehdit etmektedir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de görülen “domuz gribi” hastalığı basın yayın organları yoluyla insanlar tarafından öğrenilmiştir. İnsanlar bu hastalıktan korunmak için izlemiş oldukları programlardan okudukları dergi ve gazetelerden neler yapacakları konusunda bilgi sahibi olmuşlardır. İnsanların domuz gribi ve bunun gibi bulaşıcı hastalıklar konusunda bilgi sahibi olmasında medya üzerine düşen görevleri yerine getirmiştir.

Kamuoyunun oluşturulması bazı sorunların aşılmasında önemli rol oynar. Kurtuluş mücadelemizin millete mâl edilebilmesi için Mustafa Kemal gazete çıkarılması ve Anadolu Ajansının kurulmasına öncülük etmiştir.

• Mustafa Kemal’in İradeyimilliyeye Gazetesinin çıkarılması ve Anadolu Ajansının kurulmasına öncülük etmesi onun hangi özelliğini yansıtmaktadır?

• Bunların yanında kişiler de bireysel olarak gündemi ve yönetimi etkileyebilmektedir. Kişiler, bireysel veya toplumsal bir sorunla ilgili tepkilerini demokratik yollarla gösterebilirler. Sorunun çözümü ile ilgili olarak toplumu ve yönetim birimlerini harekete geçirebilirler. Buna Ankara Dikmen Vadisi sakinlerinin vadinin doğal yapısının inşaatlar nedeniyle bozulması tehlikesine karşı, 2006 yılı ağustos ayı başında Kızılay Meydanı’nda yaptıkları eylemi örnek olarak verebiliriz.

• Bireylerin toplum yaşamına katılmasına eğitim kurumları öncülük eder. Okullar, bir toplumda demokrasi bilincinin oluşmasında önemli görevler üstlenir. Demokrasinin genç kuşaklara öğretilmesi, benimsenmesi ve geliştirilmesi okulun görevleri arasındadır. Okullar eğitim ve öğretim görevlerini yerine getirdiği zaman toplum gelişir ve toplumda demokratik tutumlu insanlar çoğalır. Yandaki fotoğrafta görüldüğü gibi okuldaki demokrasi uygulamaları demokratik davranış gelişimini sağlar.

Okullarımızdaki eğitim ve sosyal kulüp çalışmaları demokrasinin uygulama alanlarıdır. Eğitim ve sosyal kulüp çalışmaları belirli konular çerçevesinde bizlerin katılımını gerektiren çalışmalardır. Bu çalışmalara katılarak kendimizi ifade etme, paylaşma, birlikte iş yapma alışkanlığı kazanırız. Bu kulüplere kendi isteklerimiz doğrultusunda ve herhangi bir ayırım gözetilmeksizin katılma hakkına sahibiz. Eğitim ve sosyal kulüplerde rol ve görev dağılımı seçimle yapıldığı için demokrasi örneği yaşanır. Bu da bizim toplum yaşamına katılımı öğrenmemiz açısından önemli bir adımdır.

Rehberlik kulübü öğrencileri çalışmalarını sergiliyorlar.

YAŞAMIN İÇİNDE

ARAMA KURTARMA DERNEĞİ (AKUT)

1994 yılında Balkarlarda kaybolan iki da cı için düzenlenen arama faaliyetlerinde yöre insanların, jandarma kuvvetlerinin, Da cılık Federasyonunun ve çeşitli bölgelerden gelen da cıların ortaklaşa yaptıkları kurtarma çalışmaları bazı aksilikler sonucunda başarısız olmuştur. Bu durum bir grup da cıyı, arama kurtarma faaliyetlerini en do ru ve verimli şekilde nasıl gerçekleştirecekleri konusunda araştırmaya sevk etmiştir.

1995 yılı Aralık ayında Uluda Keşiştepe’de yapılan arama kurtarma çalışmasında AKUT kendi adını ilk defa kullanmıştır. 1996 yılında da AKUT Arama Kurtarma Derne i olarak resmen kurulmuştur.

Bir yandan demokra tik bir sivil toplum örgütü örne i olan AKUT, operasyonel olarak da disiplinli, acil durumlarda dar bir kadro ile çabuk karar alabilen bir örgütlenme olmuştur. Başlangıçta AKUT’un temel hedefi, da ve di er do a koşullarında do ru ve etkin arama-kurtarma faaliyetleri yapmaktı. Ama 1997’de deprem ve sel e itimi alan AKUT talep olundu unda do al afetlerde de resmî kurumlara yardımcı olabilir hâle geldi.

Bugün AKUT yaklaşık 200 üyesi, bir o kadar da gönüllüsüyle operasyonel gücünü harekete geçirerek uluslararası standartlarda teknik donanımıyla ülkemizin ilk ve en önde gelen arama kurtarma grubu olmuştur. Ankara, İstanbul, Antalya, Marmaris, Bingöl ve İzmit’te yerleşik ekipleri bulunmaktadır.

www.akut.org.tr

gençleri bilinçlendiriyor

"Felaket bosa gelmeden evvel, koruyucu ve önleyici tedbirleri düşünmek lazımdır. Geldikten sonra dövmemenin yararı yoktur"
M.K.ATATÜRK

Ne güzel söylemiş Ata'mız! Söylemiş söylemesine de biz ulus olarak her nedense dövmemeden önce önlem almayı bir türütü başaramıyoruz. Her yaşanan felaket sonrası bir başka sefere hazırlıklı olmayı ve önlem almayı hep düşünürüz, düşünürüz de uygular mıyız? Coğunlukla hayır!

Bundan yaklaşık 7 yıl önce yaşadığımız Marmara Depremi sonrası olanlar gibi... Ne demisi yetkililer? "Depremi engelleyemeyiz, büyüklüğünü değiştiremeyiz ama şiddetini alacağımız önlemlerle azaltabiliriz."

Aslında yapılacak en büyük hazırlıklardan biri, hatta birincisi halkı aletlere karşı bilinçlendirme çalışmaları olmalıdır.

Dergimizin ilk üç sayısında çeşitli yonleriy-

le ele aldığımız AKUT Arama Kurtarma Derneği'nin bu amaçla yaptığı çalışmalarından birini daha tanıtıyoruz bu sayımızda... "Genç Akut Gönüllüsü Projesi"

2002 yılını Kasım ayında hayata geçirilen projenin amacı, çocuklarda toplumsal sorumluluk konusunda farkındalık geliştirmektir. Bu amaçla AKUT Arama Kurtarma Derneği 9-12 yaş grubu ilköğretim öğrencilerinin hedef kitle alındığı bir çalışma programı hazırladı. Bu programda AKUT'un değerleri olan, gönüllük, karşılıksız yardım, dürüstlük, güvenilirlik ve insan hayatına değer vermek konuları işlenerek, saygı, sorumluluk ve empati kavramları anlatılarak takım çalışması yapılmaktadır.

Programın her aşamasında katılımcı yöntemler uygulanıyor. Drama, oyun ve sanırla zenginleştirilmiş olan programda, çocukların oynayarak öğrenmeleri ve bu öğrendiklerini hayata geçirebilmeleri hedefleniyor.

1. Doğru - Yanlış

Aşağıdaki cümlelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

- () 1. Kut: Devleti yönetme yetkisinin Gök Tanrı tarafından Kağan'a verildiğine inanılan anlayıştır.
- () 2. Kurultay: Büyük Selçuklular'da devlet meselelerinin görüşüldüğü meclistir.
- () 3. Divanihümayun: Osmanlı Devleti'nde devlet meselelerinin görüşüldüğü kurumdur.
- () 4. Tanzimat Fermanı: 1876'da ilan edilen düzeltme ve düzenleme anlamına gelen fermanıdır.
- () 5. Saltanat: Padişahın mutlak hâkimiyet haklarını halkın seçtiği meclis ile paylaştığı yönetim şeklidir.
- () 6. Meşrutiyet: Padişahlığın babadan oğula geçtiği yönetim şeklidir.
- () 7. Millî Egemenlik: Cumhuriyet'in etkin kıldığı anlayıştır.
- () 8. Demokratik Devlet: Yasama, yürütme ve yargının olduğu kuvvetler ayrılığına dayalı devlet şeklidir.
- () 9. Yasama: Kanun koyma, değiştirme ve kanunları yürürlükten kaldırma yetkisidir.
- () 10. Yürütme: Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilen yetkidir.
- () 11. Yargı: Hükûmetin yaptığı plan ve programların uygulanmasıdır.
- () 12. Sivil Toplum Örgütü: Devlet desteği dışında, halkın desteğiyle oluşturulan gönüllü kuruluşlardır.

2. Öğrendiklerimizi Değerlendirelim

1. İslamiyet öncesi kurulan Türk Devletlerinde, devlet meseleleri aşağıdaki kurumlardan hangisinde görüşülüyordu?
- A) Divan
B) Kurultay
C) Divanihümayun
D) Meclis-i Mebusan
2. "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." ilkesi hangi yönetim şeklinin temelini oluşturur?
- A) Meşrutiyet
B) Mutlakiyet
C) Cumhuriyet
D) Kut
3. Aşağıdakilerden hangisi Anayasa'mızın 2. maddesinde belirtilen Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerinden değildir?
- A) Sosyal Devlet
B) Hukuk Devleti
C) Milliyetçilik
D) Demokratik Devlet

4. Aşağıda verilen yetki ve bu yetkiyi kullanan organlar eşleştirmesinden hangisi yanlıştır?
- A) Yasama-TBMM
B) Yürütme-Cumhurbaşkanı-Hükûmet
C) Yargı-Bağımsız Mahkemeler
D) Yasama-Bakanlar Kurulu
5. Bireylerin toplum yaşamına katılmasında etkili olan yollar aşağıdakilerden hangisi değildir?
- A) İş yerinde
B) Siyasi Partiler
C) Sivil Toplum Örgütleri
D) Medya
6. Aşağıdakilerden hangisi eğitsel ve sosyal kulüp çalışmalarında kazandığımız alışkanlıklardan değildir?
- A) Kendimizi ifade etme
B) Boş zamanları değerlendirme
C) Paylaşma
D) Birlikte iş yapma

3. Ünite Etkinliği

Ülkemizde eğitim alanında hizmet veren sivil toplum örgütleri hakkında bir araştırma yapınız. Elde ettiğiniz bilgileri rapor hâline getirip arkadaşlarınızla paylaşınız.

4. Düşün ve Yaz

Bu ünite de neler öğrendiniz, öğrendiklerinizi nerelerde uygularsınız?

5. Hangi Filmi İzleyelim

Cumhuriyetin ilanını anlatan “Cumhuriyet” filmi ni izleyebiliriz.

6. Teknolojiden Yararlanalım

www.tbmm.gov.tr

www.adalet.gov.tr

7 Ünite

ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER

KONULAR

1. Dünya Savaşı ve Çanakkale'de Mustafa Kemal
2. Çözüm Bekleyen Dünya Sorunları
3. Ortak Mirasımız ve İnsanlık

1. DÜNYA SAVAŞI VE ÇANAKKALE'DE MUSTAFA KEMAL

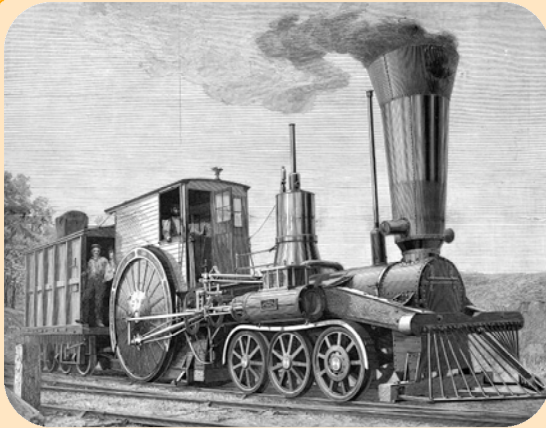
HAZIRLIK

1. Bir coğrafya ve tarih atlası alınız. Günümüz dünya siyasi haritası ile 19 ve 20. yüzyılda Osmanlı Devleti ve Avrupa haritalarını karşılaştırınız. Geçmişte olan ve şu anda olmayan ülkeleri listeleyiniz. Bir de geçmişte olmayan ve günümüzde olan ülkelerin listesini yapınız.
2. 20. yüzyıl başlarında dünyanın genel durumu nasıldır?

19 ve 20. YÜZYILLARDA AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ

Yeni Ça da Avrupa'da meydana gelen iki önemli gelişme dünya tarihini etkilemiştir. Bu olayları 4. üniteden hatırladınız mı? Sanayi İnkılabı ve Fransız İhtilali'nin sonuçları dünyayı hızla değiştirmiş, isyanlara, savaşlara ve sınırların de işmesine, devletlerin yok olup, yeni devletlerin kurulmasına neden olmuştur.

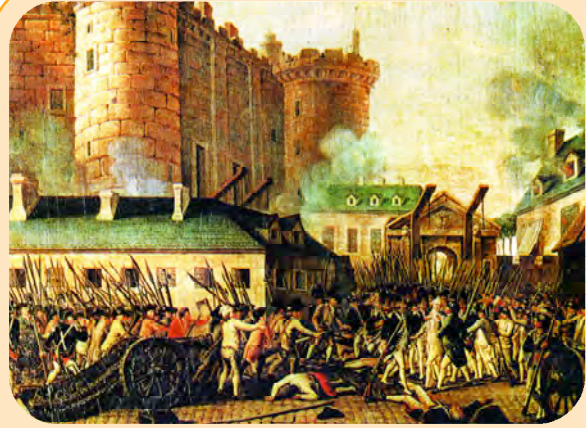
Şimdi, Sanayi İnkılabı ve Fransız İhtilali'nin etkilerine bir göz atalım:

Sanayi İnkılabı (1750-1830)

Etkileri:

1. Kol gücünün yerini fabrikalar aldı.
2. Üretimin artması ile birlikte büyük devletlerin ham madde ve pazar arayışı da arttı.
3. Sanayi ile birlikte ticaret ve ulaşım imkânları arttı.

Fransız İhtilali (1789)

Etkileri:

1. Hürriyet, eşitlik, adalet görüşleri tüm dünyaya yayıldı.
2. İnsan Hakları Beyannamesi yayınlandı.
3. Milliyetçilik akımı gelişti. Bu akımın etkisiyle çok uluslu devletler parçalandı.

Düşünelim

- Milliyetçilik akımı neden çok uluslu devletlerin parçalanmasında etkili olmuştur?

ÜLKELERİN DURUMU

20.yüzyıl başında Avrupa ülkeleri ve Osmanlı Devleti'nin durumunu şimdi devletlerin dilinden dinleyelim. Sınıfta her bir devleti bir ö renci canlandırırın.

İngiltere: “Ben İngiltere, biliyorsunuz Sanayi İnkılabı'nı ben başlattım. Bu nedenle sömürge yarışının da öncüsüyüm. Güçlü bir deniz gücüne sahibim. Çünkü Hindistan, Afrika ve Güney Amerika'da pek çok sömürge denizden ulaşıyorum. Bu deniz yolları benim için çok önemlidir.”

Fransa: “Ben Fransa, İngiltere'den sonra Hollanda, Belçika sanayileşti ve ben de sanayileştim. Hep birlikte sömürgecilik yarışına başladık. Dünyadaki yoksul, güçsüz devletleri kendi aramızda paylaştık. Almanya ile aramız iyi de ildir. Zengin kömür yatakları olan Alsas- Loren bölgesini benden aldı. Ayrıca Almanya siyasi birli ini tamamlayıp sanayileştikçe benim sömürgelerime göz dikiyor.”

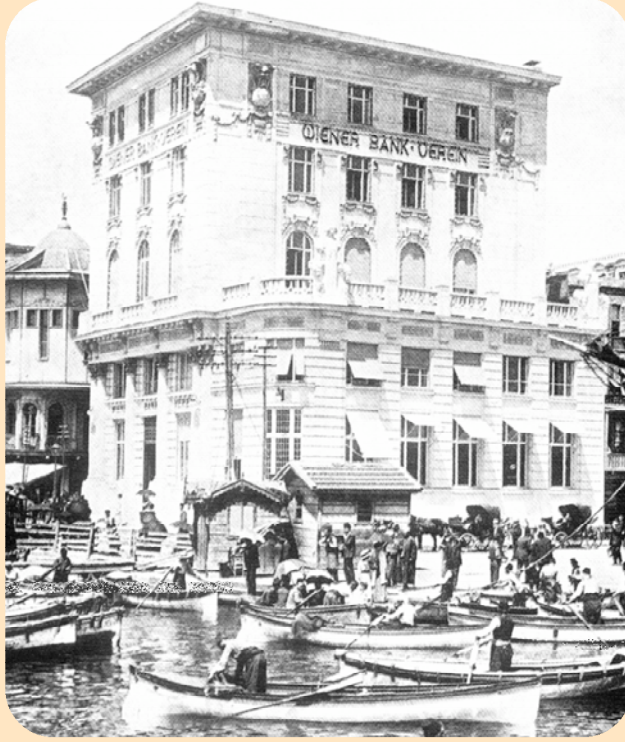
Rusya: “Ben Rusya, ekonomim güçlü ve çok geniş topraklara sahibim. Fakat topraklarımın sıcak denizlere kolayca ba lantısı yok. Bu durum benim elimi, kolumu ba lıyor. Ne ticaret ne de sömürge yarışına girebiliyorum. Komşum Osmanlı Devleti'nin topraklarını alsam Akdeniz'e inebilirim. Avrupa'da söz sahibi olmaya çalışıyorum. Bunun içinde Balkanlardaki Osmanlı ve Avusturya-Macaristan'a ba lı milletleri maddi manevi destekle kışkırtıyorum. Buna Slavlaştırma (Panslavizm) politikası diyorum. Yani Balkan Devletlerine kendi kültürümü benimsetme politikası güdüyorum. Onlar küçük devletlerini kurarsa ben onları sömürge yapacağım.”

Almanya: “Ben Almanya, daha önce zayıf bir devletler toplulu u iken siyasi birli imi tamamladım ve güçlendim. Avrupa sanayileşmeye başlamıştı, ben de hemen sanayileşmeye önem verdim. Kısa zamanda güçlendim. Zaten Alsas-Loren sorunumuz olan Fransa bana pastadan pay vermek istemiyor.”

İtalya: “Ben İtalya, ben de siyasi birli imi geç sa ladım. O yüzden Almanya ile birlikte hareket ediyoruz. Bunun yanında ben Osmanlı'nın topraklarında sömürge elde etmek istiyordum, bu amaçla Trablusgarp'ı işgal ettim. Avrupa devletleri, sömürgelerine göz dikmeyeyim diye bu işgali onayladı. Zaten Osmanlı Devleti iyice zayıfladı. Buna ra men Mustafa Kemal ve arkadaşları Trablusgarp'ta başarılar elde etti. Ben de bunun üzerine, On iki Adayı işgal ettim. Balkan Savaşlarının çıkması üzerine Osmanlı ile Uşi Anlaşması'nı imzaladık. Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki son topra ı benim oldu.”

Avusturya-Macaristan: “Ben Avusturya-Macaristan, ben de Osmanlı Devleti gibi içinde çok millet bulunan bir imparatorlukta. Fransız İhtilali'nin getirdi i milliyetçilik akımı beni zayıflatı. Rusya, İngiltere ve Fransa bana ba lı milletleri kışkırtıyor. Bünyemdeki milletler kendi devletlerini kurmak için isyanlar çıkartıyor, bu isyanlar sonunda tek tek devletlerini kuruyor.”

Bulgaristan – Romanya – Yunanistan: “Biz Osmanlı Devleti'nden ayrılarak ba ımsızlı ımızı kazanmış devletleriz. Biz Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da kalan topraklarımızı almak istiyoruz. Bizi, Rusya, İngiltere ve Fransa destekliyor.”

1850'lerden sonra İstanbul'da birçok yabancı banka açılmıştır. Wiener Bank da bunlardan biridir.

Osmanlı Devleti: “Ben Osmanlı Devleti, Avrupalı devletler bilim ve teknikte ilerlerken ben gelişmeleri takip edemedim. Sanayileşme sonrası güçlenen Avrupa devletleri, benim topraklarıma göz dikti. Fransız İhtilali'nin etkisiyle bana ba lı milletler isyan etti ve ba ımsızlıklarını kazandılar. Bu devletler benim Balkanlarda kalan son topraklarımı da almak istiyor. Bu devletleri özellikle Rusya, İngiltere ve Fransa destekliyor. Kapitülasyonlar (ayrıcalıklar) nedeniyle iyice zayıfladım. Parçalanmamı ve çöküşümü durdurmak için Tanzimat ve Islahat Fermanları'nı ilan ettim, başarılı olmadım. Kırım Savaşı'nda ilk kez borç para aldım. Borç almaya devam ettim. Meşrutiyet'i ilan ettim. I. Meşrutiyet bir yıl sürdü. Sanayileşmedi im için tüm ihtiyaçlarımı dışarıdan karşıladım. Avrupalı devletlere ucuza tarım ürünü, maden sattım. Onlardan pahalıya işlenmiş mal aldım. Ekonomim bozuldu. Bir üretim yapmadım için

borçlarımı ödeyemedim. Borç veren devletler de borçlarımı tahsil etmek için ülkeme gelip Duyunu Umumiye Yönetimini (Genel Borçlar İdaresi) kurdular. Bu yönetim maliyeme, tüm kaynaklarına el koydu. II. Meşrutiyet'i de 1908'de ilan ettim. Zaten bunlar geç kalınmış yenileşme hareketleriydi. Dolayısıyla bir başarısı olamadı. Trablusgarp'ı İtalya'ya bırakmak zorunda kaldım. Mısır'ı İngiltere, Tunus'u Fransa daha önce işgal etmişti.”

- Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Balkan Savaşları; 1. Balkan Savaşı'nda aralarında Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşmak için anlaşılan Yunanistan, Bulgaristan, Karadağ ve Sırbistan 1912 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Osmanlı her cephede yenildi. 1913 Londra Anlaşması ile Midye-Enez hattının batısını (Edirne ve Kırklareli'yi) kaybetti. Bulgaristan Osmanlı Devleti'nden çok toprak alınca Balkan Devletlerinin aralarında savaşmasıyla 2. Balkan Savaşı başladı. Osmanlı Devleti bu savaşı fırsat bilerek Edirne ve Kırklareli'yi tekrar topraklarına kattı.

- Yukarıdaki fotoğrafını gördüğünüz bankanın İstanbul'da açılma nedeni ne olabilir?

Düşünelim-Bulalım

• Aşağıdaki tabloda I.Dünya Savaşı öncesi devletlerin oluşturduğu bloklar görülüyor. İlk üçü bir araya gelip anlaşma imzalamıştır Diğerleri savaş başladıktan sonra bloklara dâhil olanlardır. İtilaf ve İttifak bloklarının ilk oluşmasında devletleri karşı karşıya getiren nedenleri yukarıdaki metinden bulunuz.

İTİLAFA DEVLETLERİ (1907)

- İngiltere
- Fransa
- Rusya
- Savaş başladıktan sonra**
- İtalya
- Yunanistan
- Bulgaristan (Çanakkale Savaşı'ndan sonra İttifak Devletlerine geçti.)
- Romanya
- Portekiz
- Brezilya
- ABD
- Japonya

İTTİFAK DEVLETLERİ (1882)

- Almanya
- Avusturya-Macaristan
- İtalya

Savaş başladıktan sonra

- Osmanlı Devleti
- Bulgaristan

• Aşağıdaki haritayı inceleyiniz.

I. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)

Neden Dünya Savaşı?

Dünya çapında yapılan ilk savaştır. Nitekim sadece 15 devlet tarafsız kalmıştır. Bu savaşta karşı karşıya gelen İtilaf ve İttifak devletleri hangileridir? Yukarıdaki haritada gösteriniz.

I. Dünya Savaşı'nın Nedenleri

1. Büyük devletler arasındaki sömürgecilik yarışı, buna devletler arasındaki ekonomik çıkar çatışması da diyebiliriz. Bu I. Dünya Savaşı'nın temel nedenidir.
2. Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımının etkisiyle milletlerin kendi devletlerini kurmak istemeleri.
3. Almanya ve İtalya'nın siyasi birliklerini tamamlayarak İngiltere ve Fransa ile rekabete girmesi.
4. Rusya'nın, Avusturya – Macaristan ve Osmanlı Devleti'ne karşı izlediği Panslavizm politikası ve sıcak denizlere inmek için Osmanlı Devleti'nin topraklarına göz dikmesi.

ÇK: 2. Etkinlik

s.108

Savaş Nasıl Başladı?

Sene 1914, dünya patlamaya hazır bir bomba gibi, çıkarlarına göre devletler karşılıklı cepheler oluşturmuş ve fitili tutuşturacak bir ateş bekleniyor. Bu ateşi yakan bir Sırp milliyetçisi oluyor. Saray Bosna'yı ziyarete gelen Avusturya – Macaristan veliahtını bu Sırp öldürüyor. Avusturya Macaristan Sırbistan'a savaş açtı mı ilan ediyor. Böylece insanlık tarihinin en kapsamlı savaşlarından biri başlıyor. Yandaki foto rafta savaşın hangi yönleri görülmektedir?

I. Dünya Savaşı

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi

Trablusgarp ve Balkan Savaşlarındaki yenilgilerden sonra güçsüz düşen Osmanlı Devleti savaş başladı ında tarafsız kalmıştır. İngiltere, Osmanlı'nın tarafsız kalmasını istemektedir. Çünkü İngiltere sömürgelerine giden yol Osmanlı Devleti sınırlarından geçiyordu. Almanya ise Osmanlı Devleti'nin kendi yanında savaşa katılmasını istiyordu.

Düşünelim-Tartışalım

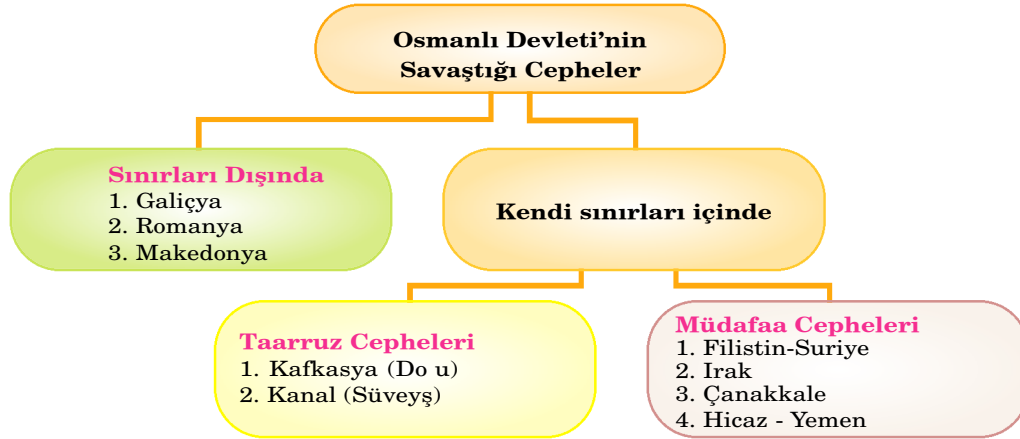
Aşağıda Osmanlı Devleti'nin özellikleri verilmektedir. Almanya bu özellikleri nasıl ve niçin kullanmak istemektedir?

- Osmanlı topraklarından İngiliz ve Fransız sömürgelerine geçilebilmektedir.
- Osmanlı Devleti geniş sınırlara sahiptir.
- Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumu önemlidir.
- Osmanlı Devleti halifelik gücünü elinde bulundurmaktadır.

Osmanlı Devleti, İngiliz donanmasından kaçan Alman gemileri Goben ve Breslav'ın Marmara Denizi'ne girmesiyle savaşa dâhil olmuştur. Osmanlı Devleti bu gemileri satın aldı mı ilan etmiş, isimlerini Yavuz ve Midilli olarak de iştirmiştir. Bu gemiler Osmanlı genelkurmayının bilgisi dahilinde Karadeniz'e çıkarak Rus limanlarını bombalamıştır. Bunun üzerine önce Rusya, daha sonra da di er İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Böylece Osmanlı Devleti, İttifak Devletleri'nin yanında I. Dünya Savaşı'na girmiştir (1914).

Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cepheler

Aşağıdaki şemayı inceleyiniz.

Kafkas Cephesi (Doğu): Osmanlı Devleti'nin ilk savaştığı cephe. Ruslar, Erzurum, Muş, Bitlis ve Erzincan'ı ele geçirdi. Mustafa Kemal, Muş ve Bitlis'i geri alarak Rus ilerleyişini durdurdu. Bu cephe 3 Mart 1918'de Rusya'nın savaştan çekilişiyle Brest-Litovsk'ta kapandı. Rusya, Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne bıraktı.

- Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Kafkas Cephesi'nde Enver Paşa komutasındaki doksan bin asker Kars Sarıkamış'ta donarak ölmüştür. Enver Paşa Almanya ile Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi için anlaşma imzalayan Osmanlı Harbiye Nazırı'dır.

- Aşağıdaki haritayı inceleyerek yurdumuzun işgal edilen yerlerini ve işgal edenleri belirleyiniz.

ÇK: 3. Etkinlik

s.109

Kanal Cephesi: Osmanlı Devleti Mısır'ı geri almak için, Almanya ise Süveyş Kanalı'nı ele geçip İngiltere'nin sömürgeleri ile bağlantısını kesmek için bu cepheyi açtı. Fakat bu cephede İngiltere, Osmanlı ordusunu yenilgiye uğattı. Suriye'ye savunma hattı oluşturdu.

Çanakkale Cephesi: I. Dünya Savaşı'nın en önemli cephesidir. Katılan tüm devletlerin askerlerinin savaştığı, tarih sayfalarına yazılan yüzyılın en kanlı savaşıdır. Türk tarihinin en büyük galibiyetlerinden biridir. Mustafa Kemal adı bu savaşta sadece ülkede değil dünyada destan olmuştur.

İtilaf Devletlerinin amacı, Çanakkale Boğazı'nı geçerek İstanbul'u ele geçirmek ve böylece ortakları Rusya'ya gerekli askerî yardımı gönderebilmektir. İşte bu yüzden İngiliz ve Fransız savaş gemilerinin 18 Mart 1915'te genel bir saldırıyla Boğaz'ı geçmesi tasarlandı.

Çanakkale Cephesi

Çanakkale kahramanlarından Seyit Onbaşı anısına dikilen anıt

Çanakkale Deniz Savaşı

“Denizlere hâkim olan, dünyaya hâkim olur” diyen dünyanın en güçlü donanmasına sahip İngiltere, sadece deniz çıkarması ile Boğaz'ı geçeceklerine inanıyordu.

18 Mart günü İngiliz ve Fransız gemilerinden oluşan donanma Boğaz'da gözüktü. Bu donanmalar, Boğaz'ı geçme girişiminde bulundu. Fakat Yüzbaşı Hakkı Bey komutasındaki Nusrat Mayın Gemisi'nin 7-8 Mart gecesi Boğaz'a döşediği mayınlar planlarını alt üst etti.

Düşman gemilerinin pek çoğu, bir yandan mayınlara çarpmalarıyla bir yandan da Türk topçularının isabetli atışlarıyla battı, diğerleri de ağır hasarlar aldı.

18 Mart yenilgisi ile İtilaf Devletleri Çanakkale Boğazı'nın karadan yardım görmedikçe geçilemeyeceğini anladılar.

Çanakkale Kara Savaşları

25 Nisan 1915 tarihi, Çanakkale kara savaşlarının başladığı gündür. Bundan sonra savaş 259 gün, yaklaşık dokuz ay, sürecektir.

25 Nisan günü, 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal ve binlerce askerimizin dünyaya meydan okuyacakları destan başlıyordu.

Düşman kuvvetleri, Seddülbahir, Arıburnu, Anafartalar, Saros ve Kumkale'den çıkarma yapmaya başladı.

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıda fotoğrafta görülen cephede savaşan askerlerin ya da Seyit Onbaşı'nın yerinde siz olsaydınız neler hissederdiniz?

Mustafa Kemal'in Başarıları

Mustafa Kemal, Çanakkale Savaşları'nda askerî dehasını pek çok kez göstermiş ve savaşın kaderini de iştiren komutan olmuştur. İşte birkaç örnek:

Çanakkale Savaşı'nda Conkbayırı'nın düşmesi demek, Çanakkale'nin savunmasız hâle gelmesi ve İstanbul'a ilerlemek demektir. Conkbayırı'nı ele geçirmek için düşman kuvvetlerinin önce Arıburnu'ndaki savunma hattını aşmaları gerekiyordu. Mustafa Kemal beş kez Conkbayırı'nı kurtarmıştı.

25 Nisan günü 19. Tümen ihtiyat tümenine alınmıştı. Yani ordu komutanı emir vermeden hareket edemiyordu. Mustafa Kemal Arıburnu'ndan çıkan düşman karşısında kuvvetlerimizin yetersiz kaldığını, Conkbayırı düşerse savaşı kaybedeceğimizi Kolordu Komutanı'na söyledi.

Mustafa Kemal, Anafartalar'da

Çanakkale'de Mehmetçik Anıtı

Hemen tümeni ile taarruza geçmek için izin istedi. Kolordu Komutanı, Ordu Komutanı'na sormak gerek, diyerek 40 km olan Saroz'a Ordu Komutanı'na durumu sormaya gitti. Gidip gelmesi en az iki saat sürecekti. Mustafa Kemal, Kolordu Komutanı'nın gelmesini beklemeden tüm sorumluluğu alarak taarruza geçti ve düşmek üzere olan Conkbayırı'nı kurtardı.

7 A ustos günü 19. Tümen komutanı Mustafa Kemal, kendi sorumluluğundaki Arıburnu'nun bir kısmını savunurken Conkbayırı'nda 30-40 kişilik bir kuvvetimizin kaldığını ve Conkbayırı'nın düşmek üzere olduğunu fark etti. Yoğun bir savunma içinde olmasına rağmen tümeninden oraya asker gönderdi. Conkbayırı bir kez daha kurtarıldı.

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıdaki fotoğrafları inceleyerek Çanakkale Savaşları'nda Mustafa Kemal'in ve Mehmetçiğin başarı öykülerini araştırınız. Araştırma sonuçlarınıza dayanarak bir kompozisyon yazınız.

ÇK: 4. Etkinlik

s.110

Bu ve benzeri pek çok olay Mustafa Kemal'in vatanını ve milletini çok sevdiğini, askerî dehasını, ileri görüşlü, kararlı ve disiplinli olduğunu göstermektedir. Mustafa Kemal Çanakkale ile Türk milletinin önderi olmuştur. Mustafa Kemal Kurtuluş Savaşı mücadelesine girdiğinde halk ona güvenerek onu başına basmıştır. O, Çanakkale'de Türk milletinin vatanseverliğini görmüş ve Kurtuluş Savaşı'nda milletinin başarılı olacağına inanmıştır.

Savaşlar iki taraf için de büyük kayıplara sebep oldu. Türk ordusu iki yüz elli bin kadar şehit verdi. İtilaf Devletleri de iki yüz elli bin kadar kayıp verdi. Toplam yarım milyon insan Çanakkale Savaşları'nda hayatını kaybetti.

Winston Churchill (Vinston Çörçil) "İngiltere savaş tarihinde, Çanakkale Savaşı kadar acı sayfa yoktur. Hiçbir savaşa bu kadar büyük ümitlerle girilmemiş, hiçbir zafer bu kadar yakından kaybedilmemiştir." diyerek hayal kırıklığını dile getirmiştir.

Destanlaflan Çanakkale, s. 35.

Çanakkale Savaşları, istilacı güçlere karşı asil Türk milletinin, ülkesi ve başımsızlığı için ne yapabileceğini cihana gösterdiği savaşlardır. Efsane ve mucizelerle doludur. Yokluğun varlıkla savaşıdır. Bugünkü özgür ve ileri Türkiye'nin temelleri, Çanakkale toprakları üzerinde atılmıştır.

Çanakkale Savaşları'nın Sonuçları

• İtilaf Devletleri Rusya'ya yardım gönderemedi. Rusya'da ekonomi bozuldu, 1917 Bolşevik İhtilali oldu. Çarlık rejimi yıkıldı, Bolşevik rejimi geldi. Rusya 1918 Brest-Litovsk Antlaşması ile I. Dünya Savaşı'ndan çekildi.

• I. Dünya Savaşı uzadı.

Bulgaristan, İttifak blokuna geçti. Alman yardımları Osmanlı'ya daha kolay ulaşmaya başladı.

• Yarım milyon insan hayatını kaybetti.

• Mustafa Kemal'in askerî dehası anlaşıldı. Bu durum Kurtuluş Savaşı'nda lider olmasında etkili oldu.

Mustafa Kemal, Çanakkale Savaşı'nda komutanlık yapmış, Kurtuluş Savaşı ile Türk milletini bağımsızlığa kavuşturmuş bir liderdir.

Savaşı son çare olarak gören Mustafa Kemal, yurttan ve dünyada barışa önem vermiş eşsiz bir dehadir. Bunu şu sözleri kanıtlamaktadır: "Ne olursa olsun, şu veya bu nedenle ulusu savaşa sürüklemek yanlısı değilim. Savaş zorunlu olmalı ve ulusun yaşamı tehlikedeyse yapılmalıdır. Gerçek düşüncem şudur: Ulusu savaşa götürünce vicdanım rahat olmalı. Öldüreceğiz, diyenlere karşı, ölmeyeceğiz diye savaşa girebiliriz. Ancak ulusun yaşamı tehlike ile karşı karşıya kalmadıkça savaş, cinayettir." (Adana 1923)

www.atam.gov.tr

"E er sürekli bir barış isteniyorsa insan topluluklarının durumlarını iyileştirecek uluslararası önlemler alınmalıdır. Bütün insanların refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları kıskançlık, açgözlülük ve kinden uzaklaştırılacak biçimde e itilmelidir."

Düşünelim-Tartışalım

• Mustafa Kemal'in Çanakkale Savaşları'ndaki başarısı dünya tarihine geçmiştir. Savaş başarısı sadece yenmek midir? Sizce savaşlarda başarı kriterleri nelerdir?

Filistin-Suriye Cephesi: İngiltere, Filistin ve Suriye'nin bir bölümünü işgal etti. Filistin'de yerli Araplar İngilizlerle birlik oldu, Osmanlı yenildi. Gazze, Yafa, Kudüs kaybedildi. Suriye'de ise Halep'i İngilizler işgal edince Mustafa Kemal savunma hattı oluşturdu ve İngiliz ilerleyişi durduruldu.

Hicaz-Yemen Cephesi: Osmanlı Devleti, İngiliz ve Arapların eline geçmiş olan kutsal yerleri almak istedi ama başarı kazanamadı.

Düşünelim-Tartışalım

• Osmanlı Devleti egemenliğinde yüzyıllarca kalmış Araplar Kanal, Filistin-Suriye ve Hicaz-Yemen Cephesi'nde İngilizlerle birlik olmuştur. Bu durumun nedenleri ne olabilir?

Irak Cephesi: İngilizler Irak petrolünü ele geçirmek, kara yolundan Ruslara yardım göndermek için bu cepheyi açtı. Osmanlı Devleti başarı elde etti. Fakat başarısı devam etmedi. İngilizler Ba dat'ı ele geçirip Musul'a kadar ilerledi.

Romanya- Galiçya-Makedonya Cephesi: Bu cephesi Osmanlı Devleti'nin sınırları dışında savaştı 1 cephesidir. Rusya'nın Brest-Litovsk Antlaşması ile savaştan çekilmesi sonucunda kapanmışlardır.

ÇK: 5. Etkinlik

s.111

SAVAŞIN SONA ERMESİ

• Rusya'nın savaştan çekilmesi, İtilaf Devletleri'nin durumunu zayıflattı. Fakat bir süre sonra Amerika Birleşik Devletleri İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katılınca, İttifak Devletleri yenildi.

- 1918'de önce Bulgaristan, daha sonra İttifak Devletlerinin tümü barış istemek zorunda kaldı.

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Anlaşmasını imzalayarak I. Dünya Savaşı'ndan çekildi.

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın bazı hükümleri şunlardır:

- Çanakkale ve İstanbul Boğazları bütün gemilere açık olacak ve İtilaf Devletleri tarafından işgal edilebilecekti.
- Osmanlı ordusunun büyük bir bölümü terhis edilecek ve silahlarına el konulacaktı.
- Tüm haberleşme araç ve gereçleri İtilaf Devletlerinin denetimine verilecekti.
- İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıkarsa istedikleri yeri işgal edebileceklerdi. (Bu madde Anlaşmanın en önemli maddesidir. 7. madde diye bilinir).
- Bu antlaşma koşullarını hemen uygulamaya koyan İtilaf Devletleri, 7. maddeye göre ve daha önceki paylaşma planlarına göre yurdumuzu işgal etmeye başladılar. Bir süre sonra da koşulları çok ağır olan Sevr Antlaşması'nı Osmanlı Devleti'ne imzalattılar (10 Ağustos 1920). Sevr Antlaşması koşullarına göre Osmanlı Devleti parçalanıyor, Türklere Anadolu'nun ortasında birkaç ilden başka bir yer bırakılmıyordu. Sevr Antlaşması uygulamaya konulamadı. Çünkü Türk ulusu Mustafa Kemal'in önderliğinde başlattığı Kurtuluş Savaşı'nı zaferle sonuçlandırdı. Böylece Türk ulusu, varlığını son-suza kadar sürdürmekte kararlı olduğunu tüm dünyaya kanıtlamış oldu.

Savaşın Sonunda İmzalanan Barış Antlaşmaları

- Almanya : Versay Antlaşması
- Avusturya: Sen-Jermen Antlaşması
- Macaristan: Triyanon Antlaşması
- Bulgaristan: Nöyyi Antlaşması
- Osmanlı Devleti: Sevr Antlaşması

I. Dünya Savaşı'nın Sonuçları

1. Milletlerarası sorunlara çözüm getirmek, barışı sağlamak amacıyla Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) kuruldu.
2. İmparatorluklar yıkıldı, yerine yeni devletler kuruldu (Macaristan, Türkiye gibi).
3. Yeni rejimlerle yönetilen ülkeler ortaya çıktı (Komünizm, faşizm gibi).
4. Sömürgecilik nitelik de iştiirdi. Himaye ve mandacılık adını aldı.
5. Galip devletler, yenilen devletleri etkileri altına aldı ı için devletlerarası sorunlar devam etti. Bu durum II. Dünya Savaşı'na zemin hazırladı.

Düşünelim-Araştırma

- Milletler Cemiyeti kurulmasına rağmen milletlerarası barış sağlanamamış ve 1939'da II. Dünya Savaşı çıkmıştır. Milletler cemiyeti neden amacına ulaşamamıştır? Araştırınız.

YAŞAMIN İÇİNDE

ÇANAKKALE SAVAŞLARINDAN BİR ANI

Anzak askerlerinin çarpıştıkları yerlerde su yoktu. Türk cephesi ise su bakımından çok iyi durumda idi. Türk hatlarının gerisinden tenekelerini su doldurup katırla cepheye hareket eden saka (su taşıyıcı)lar yollarını şaşırınca kendilerini iki Anzak erinin karşısında buldular. Bu iki er, susuzluktan kıvrılmaktayken, karşılarında su dolu tenekeleri görünce tüfeklerini yere bırakarak hemen koşup su içmeye başladılar. Bu fırsattan yararlanan Türk eri, düşman erlerinin tüfeklerini aldı ve kendilerini de önüne katıp komutanına götürdü. Bu er, Kuzey Cephesi Komutanı Esat Paşa'nın huzuruna çıkarıldı ında "Komutanım ben bu adamlara su verdim, kana kana içtiler." şeklinde konuştu. Türk askerlerinin düşmanın bile susuzluktan ölmesine razı olmayışından çok memnun kalan ve duygulanan Esat Paşa, erin sırtını sıvazlayıp kendisine bol bahşiş verdirtti.

Hasan BIÇAK

Çanakkale Geçilmez, s. 31.

ÇK: 7. Etkinlik

s.113

ÇÖZÜM BEKLEYEN DÜNYA SORUNLARI

HAZIRLIK

1. Uluslararası kuruluşlardan UNICEF, UNESCO, NATO, WHO, FAO'nun çalıştıkları alanları ve amaçlarını araştırınız.
2. Dünyayı tehdit eden küresel sorunların neler olduğunu araştırınız.
3. Uluslararası kuruluşlara küresel sorunların çözümünde neden ihtiyaç duyulmuştur?

KÜRESEL SORUNLAR VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR

20 . yüzyılın sonlarına do ru, dünya siyasetinin şekillenmesinde yeni oluşan kuruluşlar etkili olmaya başladı. Bu kuruluşlara; Birleşmiş Milletler, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Dünya Bankası, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Afrika Birliği, Avrupa Birliği, Amerika Devletler Örgütü örnek verilebilir.

Uluslararası kuruluşların amaçları;

- Ortaya çıkan çatışmaları çözümlenmek,
- İnsan hakları ihlallerini ortaya çıkarmak,
- Çatışma sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde çalışmak,
- Küresel sorunları çözmektir.

Düşünelim-Araştırılım

- Aşağıdaki fotoğrafta Birleşmiş Milletler binası görülmektedir. Birleşmiş Milletlerin kuruluş amaçlarını araştırınız.

Uluslararası kuruluşlar gerçeklerin ortaya çıkarılmasına, çatışan taraflar arasında diyalog ortamının sağlanmasına katkı sağlar. Ayrıca çatışmanın çözülebileceği stratejilerin geliştirilmesi ve ulusal hükümetlerin devreye sokulmasında etkin bir rol oynar.

- Yandaki fotoğrafta sizce ne anlatılmak isteniyor?

Küresel Sorunlardan Bazıları

Şimdi dünyamızdaki sorunlara ve bu sorunları dile getiren uluslararası kuruluşların haberlerine bakalım:

• Küresel Isınmadan İnsan Sorumlu 01.03.2006 BBC / Türkçe

İklim de işiminden sorumlu küresel örgüt, insanın iklimde yaşanan de işikliklerden kısmen de il, bütünüyle sorumlu olduğunu görüşüne vardı.

Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan Hükümetler Arası İklim De işimi Kurulu (IPCC) daha önceki raporlarında de işikliklere “muhtemelen” insan faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan sera gazlarının yol açtığını belirtmişti.

Yeni rapor için hazırlanan taslakta sera gazlarının, iklimdeki de işiklikleri açıklamanın tek yolu olduğunu söz ediyor.

Düşünelim-Araştırma

- Aşağıdaki fotoğrafları inceleyerek küresel ısınmanın sonuçlarının neler olabileceğini tartışınız.

• “Çocuklar Yetersiz Besleniyor” 02.05.2006 BBC / Türkçe

UNICEF, uluslararası toplumun dünyada çocukların yeterli ölçüde beslenmesini garanti altına almadığı uyarısında bulundu.

UNICEF'in raporuna göre yetersiz beslenen çocukların yarısı, Güney Asya'da yaşıyor. Yetersiz beslenme yüzünden her yıl yaklaşık 5 milyon 600 bin çocuk hayatını kaybediyor.

<http://search.bbc.co.uk>

Düşünelim-Tartışalım

- Aşağıdaki fotoğrafı inceleyerek UNICEF'in yaptığı çalışmaların neler olduğunu belirleyiniz.

• “Milyonlarca Genç Okuldan Yoksun” 05.10.2005 Dw-World

BM'nin Dünya Gençlik Raporu açıklandı. Raporda 24 yaşını aşmamış gençlerin eğitim standartları, işsizlik, sağlık hizmetleri ve aldıkları değişik sosyal etkilerin bilançosu çıkarılıyor.

Raporda, okula giden gençlerin sayısında artış olsa da **113 milyon gencin hâlâ okuma – yazma bilmediğine** dikkat çekiliyor.

Dünyada 15 - 24 yaş arasındaki 88 milyon genç, işsiz ya da eğitim görmemiş. Bu yaş grubundaki toplam genç sayısının yüzde 20'sine denk gelen 209 milyon kişi günde 1 dolar ile geçiniyor. Bu yaş grubundaki yüzde 45'lik kesim yani 515 milyon gencin günde eline geçen para ise 2 dolar. Çoğu Afrika ve Güneydoğu Asya'da bulunmak üzere 10 milyon genç AIDS hastası. 15-24 yaş grubunda ölüm sebeplerine bakıldığında AIDS, şiddet ve kazaların çok önünde geliyor.

Dünyada yaşanan kriz ve çatışmalar da gençlerin yaşamını tehdit ediyor. Sosyal hayatta kadınla erkek arasındaki eşitlik konusunda önemli ilerlemeler kaydedildi. Bunda kadın erkek eşitliğinin tepeden dayatılması değil, insanların eşitlik anlamını kavramalarının önemli payı oldu.

<http://www.dw-world.de>

Düşünelim-Tartışalım

- Dünyanın sorunlarından küresel ısınma, açlık, çocuk ölümleri, doğal afetler gibi sorunlarda uluslararası kuruluşlar raporlar hazırlamak dışında ne gibi çalışmalar yapıyorlar? Araştırınız.
- Bu sorunlara derhâl çözüm bulunması gerektiğine inanıyor musunuz?
- Yukarıdaki sorunlar için siz ne tür çözümler üretirsiniz? Tartışınız.

Günümüz küresel sorunlarından biri de terördür. Terör insanları yıldırarak, sindirmek yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma tehdit ve öldürme olayıdır. Bunun için kullanılan yöntem, şiddettir.

Terör geçmişte oldu u gibi günümüzde de çeşitli iç ve dış desteklerle gerçekleştirilmektedir. Terörün amacı ülkelerin gelişip güçlenmesini engellemektir.

Cumhuriyet Türkiye'sinde de bazı terör örgütleri yıllardır iç ve dış desteklerle böyle bir amaç u runa faaliyet göstermişlerdir.

Türkiye, Asya ve Avrupa kıtalarının birleşti i yerde güçlü bir devlettir.

Ayrıca Türkiye ço unlu u genç olan bir nüfusa sahiptir. Zengin yer altı ve yer üstü kaynakları, gelişmekte olan ekonomik ve teknolojk gücü vardır. Türkiye bölgede bütün dengeleri de iştirebilecek ulusal güce ve co rafyaya sahip bir devlettir. Dünyada besin ihtiyacını karşılayan ve ürün fazlasına sahip olan ülkelerdendir.

Türkiye'nin belirtilen bu stratejik konumu üzerinde emelleri olan iç ve dış tehdit unsurları çeşitli zamanlarda amaçları do rultusunda terörü bir yöntem ve amaç olarak kullanmaktadır. Bu yıkıcı unsurların ülkemiz üzerindeki genel amacı ülkede terör ortamı do urarak devlet otoritesini zayıflatmak, vatandaşların devlete olan güvenini sarsmak ve toplumda huzursuzluk yaratmaktır. Böylece ülke bütünlü ünün parçalanması ve devletin yönetim biçiminin de iştirilmesi amaçlanmaktadır.

Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı (11 Eylül 2001)

Terör karşısında en önemli güç çağa uygun bilgi ve beceri ile donanmış, iyi eğitim almış gençlerdir. Atatürk'ün de bu konuda görüşleri şöyledir: "Yetiştirilecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekleri öğrenimin sınırı ne olursa olsun, ilk önce ve her şeyden önce, Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine, millî geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereği öğretilmelidir."

Atatürk Söylev ve Demeçleri, s. 14.

Düşünelim-Tartışalım

- Yukarıdaki fotoğrafı inceleyerek terörün barışa verdiği zararları tartışınız.

ÇEVRE VE BİZ

Gördü üz gibi küresel sorunlar çok fazla ve çeşitlidir. Fakat bu sorunların en önemlisi ve pek çok sorunun ortak noktası çevre kirliliğidir. Çevre kirliliği, yaşadığımız çevrede ortaya çıkan canlı yaşamını olumsuz yönde etkileyen fiziksel ve kimyasal olayların tümüdür.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), önlenebilir çevresel tehlikeler yüzünden her yıl 13 milyon kişinin hayatını kaybettiğini bildiriyor. Günümüzde temel çevre sorunları; hava, su ve toprak kirliliği, bitki örtüsünün tahribi, toprak erozyonu ve çölleşme, radyoaktif kirlilik, manyetik dalga kirliliği, uzay kirliliği, gürültü, tarihî ve kültürel eserlerin tahribi ve korunmamasıdır.

Çevre Hakkı Nedir?

Çevre duyarlılığının gelişimi ile birlikte, çevresel denetimlere hukuksal güvenceler kazandırılması gereği duyulmaya başlanmıştır. 1970'li yıllarla birlikte, "çevre hakkı" insan hakları alanında ayrı bir hak olarak tanımlanmaya başlanmış, uluslararası anlaşma ve belgelerde yerini almıştır. Türkiye'de de, ulusal alanda, Anayasa ve de işik yasal düzenlemeler içinde çevre hakkı kavramı yer almıştır.

1982'de kabul edilen Anayasası'nın 56. maddesinde (Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.) bizlere, çevre hakkı verilmiştir.

s.116

ÇK: 10. Etkinlik

Düşünelim-Tartışalım

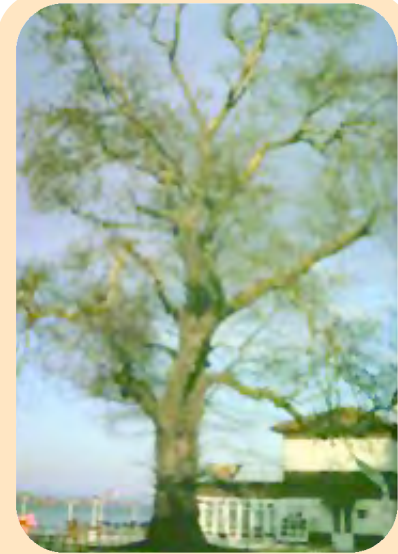
- Çevre hakkı neden bu kadar geç gereksinim duyulan bir hak olmuştur? Çevre hakkına daha önceden gereksinim duyularak bu hak uygulanmış olsaydı çevre sorunlarına engel olabilir miydik?
- Çevre hakkını herkes kullanıyor ve uyguluyor mu? Eğer uygulanıyorsa neden ülkemizde ve dünyada bu kadar çok çevre sorunu var?
- Çevre hakkının daha işlevsel hâle getirilmesi için ne tür projeler gerçekleştirilebilir?

Yürüyen Köşk

Atatürk bir gün çiftliğe gittiğinde Köşk'ün hemen yanındaki ulu Çınar ağacının dallarını kesmeye çalışan bir bahçıvan ile karşılaşır. Hemen bahçıvanı yanına çağırarak bunun nedenini sorar. Görevli bahçıvan şu cevabı verir: "Ağacın dalları uzamış binanın duvarlarına dayanmıştır." Aldığı cevaptan tatmin olmayan Atatürk, düşünülmesi bile imkânsız olan bir emir verir:

"Ağaç kesilmeyecek, bina kaydırılacak." Yandaki fotorafta bu çınar ağacı görülmektedir.

8 Ağustos 1930 tarihinde önce bina çevresindeki toprak büyük bir dikkatle kazılıp yapının temel seviyesine inilir. İstanbul'dan getirilen tramvay rayları döşenir. Santim, santim çalışılarak bina yapı altına sokulan raylar üzerine konular. Artık binanın raylar üzerinde kaydırılarak ağaçtan uzaklaştırılması aşamasına gelinmiştir.

Yalova Yürüyen Köşk

Yalova Atatürk Köşkü'nün yürütülmesi çalışmalarından görüntüler (8-10 Ağustos 1930).

Güzel ve sıcak bir yaz akşamında Büyük Atatürk ile birlikte, kardeşi Makbule Atadan, Vali vekili Muhittin Bey, Fen Müdürü Ziya Bey ve Yunus Nadi nezaretinde bina 4.80 m. civarında kaydırılır. Bu ola anüstü ve riskli iş 10 A ustos 1930 tarihinde tamamlanır ve ulu çınar ağacı da kesilmekten kurtulur.

Köşk kaydırılması olayı 10 A ustos 1930 tarihli bir gazetede aynen şu şekilde yer almıştır:

“Gazi Hazretlerinin Köşkü nakledildi.

Gazi Hazretlerinin Yalova'daki köşkünün yürütülme ameliyesi dün muvaffakiyetle icra ve ikmal edilmiştir.

Kendileri de bu ameliyeye bizzat nezaret etmişlerdir.”

10 A ustos 1930 tarihli gazetede bu haberi okuyanlar ülkenin içinde yaşadığı onca önemli meseleler arasında, bu olayın o tarihte ne ifade ettiğine belki bir anlam veremediler. Belki de bir çınar ağacının bir metrelik dalının kesilmemesi için bir köşkün kaydırılmasını hayretle karşıladılar.

Çünkü, o devirde ne ozon delinmesi vardı ne global kirlilik ne asit yağmurları, ne orman katliamı... Çevrenin önemi dünyada hiçbir ülkenin, bir devlet başkanının gündeminde dahi yoktu. Bir ülkenin kurtarıcısı, milletini özgürlüğe, bağımsızlığa kavuşturmak için mücadele veren, bir karışık toprağı, bir tutam yeşilini koruyan tek liderdi, Gazi Mustafa Kemal Atatürk.

Bu lider, dünya ülkelerinin henüz 1970'li yıllardan sonra anlayıp düşünmeye başladı ve çevrenin önemini 1930'lu yıllarda benimsiyor. “Çevreyi korumak aklın gereğidir.” özdeyişi ile yalnızca Türk insanına değil, tüm dünya ülkelerine çok önemli bir mesaj veriyordu. İnsan sevgisinin yanı sıra doğa tutkusu, doğaya sevgisiyle dopdolu bir liderin, dehanın çevre duyarlılığı, tüm dünya insanları için örnek olacaktır.

İbrahim Zahit Altay, Yürüyen Köşk, s. 3-15. (Düzenlenmiştir.)

Düşünelim-Tartışalım

• Atatürk'ün bu olaydaki davranışı, nasıl bir çevre bilincine sahip olduğunu gösteriyor?

Çevre Bilinci İle Alışveriş Yapalım

• Bir kere kullanıp atacağımız naylon poşetler yerine, sürekli kullanabileceğimiz bez torba, sepet veya fileleri tercih edelim. Unutmayalım ki plastik ambalajlar ve naylon poşetler de ada parçalanmadan yüzyıllarca kalabilmektedir.

- Plastik ya da pet ambalajlı yiyecekler yerine cam ambalajlı yiyecekleri seçelim.
- Herhangi bir ürünü alırken geri dönüşümlü olmasına dikkat edelim.
- “Kullan at” piller yerine yeniden doldurulabilen pilleri kullanalım.
- Sprey deodorantlar yerine “ozon dostu” deodorantlar kullanmaya özen gösterelim.

• Alışveriş yaparken harcamanın ne kadarını ürünün kendisine ne kadarını ambalajına verdiğimizi hiç düşündünüz mü? Bir yandan çevreyi kirlettiğiniz bu ambalaj maddeleri öbür yandan sizi aldatan bir “yalancı” de il midir?

• Bulaşık makinelerinde kullanılan kimyasal parlaticılar yerine doğal madde olan sirkeyi hiç denediniz mi?

Tıbbi atıklar standartlara uygun toplanmadığı zaman çevrede sorun yaratır.

www.antalya.bel.tr

• Evsel katı atıkların % 68'ini organik atıklar, kalan kısmını ise kâğıt, karton, tekstil, plastik, deri, metal, a. aç, cam ve kül gibi maddeler oluşturmaktadır.

• Ülkemizde ve dünyadaki katı atıkların yönetiminin üç temel ilkesi vardır. Bunlar az atık üretilmesi, atıkların geri kazanılması ve atıkların çevreye zarar vermesinin önlenmesidir.

• Uygun şekilde depolanmamış çöpler yer altı ve yüzeysel su kirliliğine, haşerele- rin üremesine, çevreye kötü kokuların yayılmasına, görüntü kirliliğine ve çeşitli hayvanlar vasıtasıyla taşıyıcı mikropların yayılmasına neden olmaktadır.

• Çöpü kaynağında azaltmazsak bir gün çöp dağları arasında nefes alamaz hâle gelebiliriz.

• Denizlerimiz, göllerimiz, yollarımız, parklarımız çöplük de ildir. Çöplerin yeri çöp kutularıdır. Her yere çöp atıp çevreyi kirletenleri mutlaka uyaralım.

• Çöplerinize attığınız pillerin içindeki kimyasal maddeler toprağa ve suya karışarak sizlere zehir olarak geri dönecektir.

• İnsan sağlığına zararlı kimyasal maddeler içeren temizlik ürünleri yerine doğal bileşenlerden oluşmuş ve çevreye zararlı olmayan ürünleri tercih edelim.

• Geri kazanımla doğal kaynaklarımız korunur, enerji tasarrufu sağlanır, ekonomiye katkı sağlanır, çöplüğe giden atık miktarı azalır ve geleceğe yatırım yapılır.

• Bir ton kullanılmış kâğıdın geri dönüşümüyle 16 çamaşırın, bir ton kullanılmış gazete kâğıdının kullanıldığı anda ise 8 çamaşırın kesilmesi önlenmiş olacaktır.

• Yalnızca 100.000 aile gereksiz yazışmayı durdurursa her yıl 150.000 ağaç kesilmekten kurtulacaktır.

• Plastikler de ada parçalanma süresi en uzun olan maddedir. Bu nedenle bu maddelerin mümkün olduğunca ayrı biriktirilip geri kazanılmaları sağlanmalıdır.

- Bir cam şişe de ada 4000 yıl, plastik 1000 yıl, çiklet 5 yıl süre ile yok olmamaktadır.

www.cevre.gov.tr

YAŞAMIN İÇİNDE

Doğal Afet

Nesli Tükenenler

Kirlilik

Açlık

Savaş

Radyasyon

Etkinlik

Yukarıdaki küresel sorunlarla ilgili fotoğrafları inceleyiniz. Bu sorunlardan biri hakkında bilgi toplayınız ve bunları sınıfta sununuz.

ÇK: 11. Etkinlik

s.117

ORTAK MİRASIMIZ VE İNSANLIK

HAZIRLIK

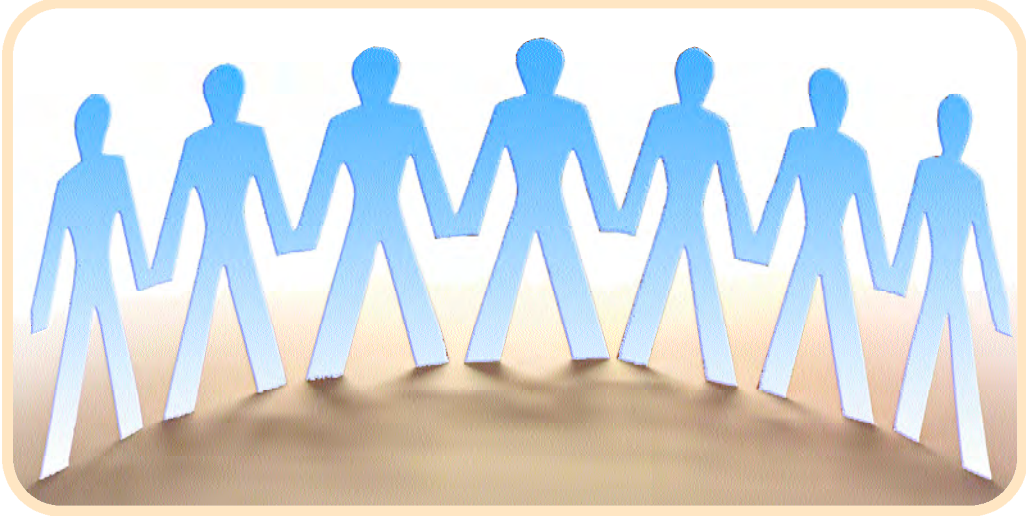
1. Ortak miras nedir? Nasıl oluşmuştur? Araştırınız.
2. Ortak mirası korumak için bizlere insan olarak ne gibi sorumluluklar düşüyor?

İNSANLIK VE ORTAK MİRAS

Biz insanlar doadaki en üstün canlılarız. Bize bu üstünlüğümüzü kazandıran özelliklerimiz bizi diğer canlılardan ayıran özelliklerdir. İnsan alet yapan ve kullanan, düşünen ve duyguları, değerleri olan toplumsal bir canlıdır.

Bu özelliklerimizin bir sonucu olarak insan sürekli kendini geliştiren bir canlıdır. İnsan; yaptığı aletleri, düşüncelerini, duygularını ve toplumsal yaşamını sürekli geliştirmiştir. Böylelikle insanlığın ortak mirası oluşmuştur. İnsanlık tüm insanları kapsayan bir tanımdır. İnsanlığın ortak mirası da insanların gelişme ve ilerlemesini sağlayan düşünce, edebiyat, sanat ve bilim dallarındaki tüm çalışmaları kapsar. Ortak miras, insanlığın gelecek kuşaklara bıraktığı tüm değerlerdir.

- Aşağıdaki resimde sizce ne anlatılmak isteniyor?

İnsanlığın Düşünce Mirası

İnsanın aklını kullanma ve düşünebilme özelliğiyle ortaya konan etkinliklerin tümüne insanlığın düşünce mirası denir. Ancak insanlığın düşünce mirası her türlü düşüncüyü kapsamaz; akla dayanan, özgür, yaratıcı ve özgün, yöntemli ve sistemli düşüncelerdir. Bu tür düşünceler felsefe bilgisi alanında çalışan düşünürler (filozoflar) tarafından ortaya konur. Yazıyı bulması ile de gelecek kuşaklara bu bilgi birikimi aktarılmıştır. Geçmişten günümüze insanlığın düşünce mirasını oluşturan temel taşların neler olduğunu hiç düşündünüz mü? Tarihçelerimize göre düşünce mirasımızı birlikte inceleyelim.

- İlk Ça da Eski Yunan Medeniyeti düşünürleri, evrendeki do al olayları akla ve gözleme dayanarak açıklamaya başlamışlardır. Onların en önemli özelli do al olayları Tanrı'ya veya efsanelere ba lamadan açıklamalarıydı. Do a düşünürleri denen bu düşünürler, İyonya'da (İzmir ve çevresinde) yaşıyorlardı. Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes bu dönemin düşünürleridir. MÖ 6. yy.da Sokrates, MÖ 4. yy.da Aristoteles ve yanda resmi görülen Platon do anın yanında insan üzerinde de düşünmeye başlamışlardır. Felsefi düşünceyi daha sistemleştirmişlerdir. Orta Ça da Avrupa düşünürlerini geniş ölçüde etkilemiştir.

- Orta Ça da Avrupa'da skolastik düşüncenin (herhangi bir düşünceye veya dinsel inanışa körü körüne ba lanma) gelişmesi ile felsefi düşünüşte gelişme olmamıştır.

İslam ülkelerinde Avrupa'dan farklı düşünce anlayışı vardır.

Bu dönemde İslam bilginleri, İlk Ça düşünürlerinin eserlerini çevirmiş ve yorumlamıştır. Orta Ça da İslam dünyasında düşünce mirasına önemli katkılar sa lanmıştır. Tıp, astronomi, matematik ve co rafya alanında önemli gelişmeler olmuştur. Farabi, Beyruni, İbn-i Sina, İbn-i Rüşd ve Mevlana bilime ve felsefeye katkı sa lamışlardır.

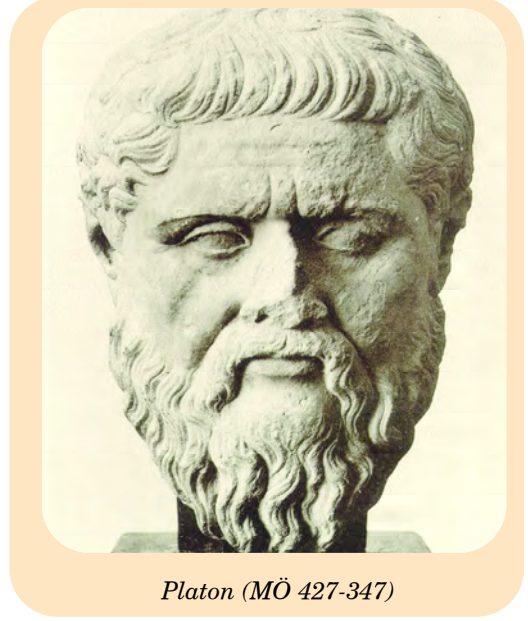
Yeni Ça da Avrupa'da Orta Ça ın aksine bir durumla karşılaşyoruz.

- Yeni Ça 'da Avrupa'da Rönesans ve Reformla bilim, düşünce, sanat, devlet ve toplum hayatında önemli gelişmeler olmuştur. Eski Yunan'daki özgür ve akılcı düşünme dönemine geri dönmüştür. Din do a ve insan gerçeklerine uygun hâle getirilmiştir. İnsana ve insanın özelliklerine de er veren düşünce ortaya çıkmıştır. Bu hümanizm düşüncesidir. Rönesansla akıl ve gözleme dayalı olarak bilim gelişmiştir. Fizik, kimya, biyoloji bilim dallarında önemli gelişmeler olmuştur. Sanayi Devrimi ile toplum yaşamında sosyal ve siyasi önemli de işmeler olmuştur. Aydınlanma Ça ı ile bilgi tamamen deney ve gözleme dayalı olarak geliştirilmiştir. Bu dönemin önemli düşünürleri Diderot, yanda görülen Voltaire (Volter) ve Jan Jacques Rousseau (Jan Jak Ruso)'dur.

Yakın Ça ı başlatan 1789 Fransız İhtilali ile özgürlük, eşitlik, adalet, demokrasi ve insan hakları düşüncelerinde önemli gelişmeler olmuştur.

İnsanlığın Bilim Mirası

Bilim, deney ve gözlem yoluyla geliştirilen düzenli bilgidir. İnsan düşünen bir canlı oldu undan ihtiyaçlarını karşılamak için alet yapmaya başlamıştır. Dünyaya ilk geldi inde keskin taşlarla avladıklarını

Platon (MÖ 427-347)

Voltaire (1694-1778)

ÇK: 12. Etkinlik

s.118

parçalamış, bu taşa onu tutmaya yarayan bir sap yapmış, onu geliştirmiştir. Bu gelişme hiç durmaksızın devam etmiş ve günümüz teknolojisine ulaşılmıştır. Kepler, Kopernik, Galileo, Newton, Arşimed, Albert Einstein günümüze kadar yetmiş bilim insanlarından bazılarıdır.

İnsanlığın Sanat Mirası

Sanat; insanların duygu ve düşüncelerini de ışık araç, gereç ve yöntemlerle güzel ve etkili bir biçimde anlatmasıdır. Sanat alanında ortaya koyulan ürünlere sanat eseri denir. Sanat eseri ortaya koymak için bu alanda yetenek, bilgi birikimi ve ilgili kuralları bilmek, uygulamak gerekir. O nedenle her yapılan resim ve müzik sanatıdır. Sanat dalları çok çeşitlidir. Bunlar resim, müzik, heykel, tiyatro, mimari, edebiyat gibi etkinliklerdir. Sanat bilimden daha önce çıkmıştır. Sanat eserleri bilim ürünlerine göre daha kalıcıdır. Sanat eserleri özgündür. Fakat bilim ürünleri daima geliştirilir.

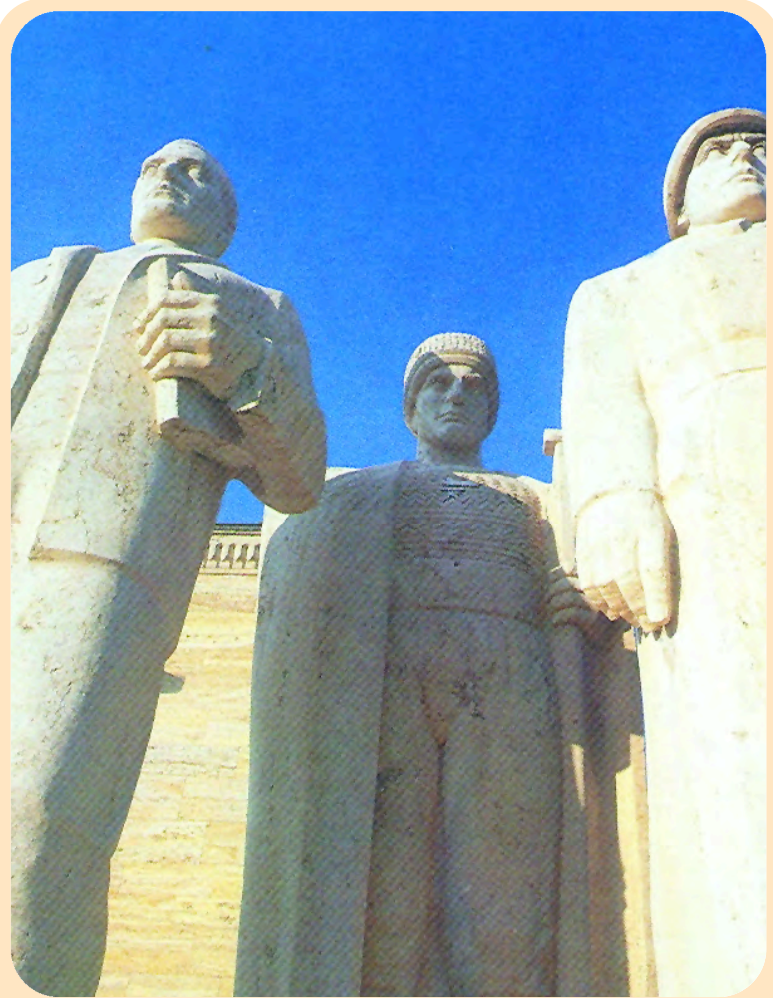
Sanattan ve sanat eserinden anlamak belli bir bilgi birikimi ve deneyim gerektirir. Sanata ve sanatçıya duyarlı toplumlarda sanat eserleri korunur.

“Memleketin büyük sanat-kârları, şairleri, tiyatro sanatçıları elini öpmek istedikleri zaman Sanatkâr el öpmez; sanatkârın eli öpülür!” (Ankara-1930) cevabını vermiştir.

“Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.” ...“Bir millet, sanat ve sanatkârdan mahrum ise tam bir hayata malik olamaz.” (Adana esnafıyla konuşması-1923).

Yukarıdaki alıntılar Atatürk'ün sanata verdiği büyük önemi çok iyi anlatır.

Atatürk, sanatçıyı yetiştiren kurumlar açmıştır. Çıdaş Türk sanatını geliştirmek amacıyla Avrupa'ya resim, heykel ve müzik öğrenimi için gençler göndermiştir. Bu durum, onun sanata ve sanatçıya ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Yukarıdaki fotorafta görülen heykelleri yapan Hüseyin Özkan gibi sanatçılar bu sayede yetişmiştir.

Anıtkabir Hürriyet Kulesi'nin önündeki heykel grubu, heykel sanatçısı Hüseyin Özkan'ın eseridir.

İnsanlığın Edebiyat Mirası

İnsanların duygu ve düşüncelerini, özlemlerini, hayallerini güzel ve etkili bir biçimde söz veya yazı ile anlatmasına edebiyat denir. Yazının bulunmasına kadar sözlü oluşan edebiyat eserleri masallar, destanlar, ağıtlar ve efsanelerdir. Şiir, hikâye, roman yazılı edebiyat ürünleridir.

Edebiyat eserleri yazıldığı dönemin duygu ve düşüncelerini yansıtır. Edebiyat toplumun kültürünün bir kuşaktan diğere aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Edebiyatın gelişmesi, insanın ve toplumun gelişmesinde etkili olur.

İnsanlık Kültürel ve Doğal Mirasını Koruyor mu?

Kültürel ve doğal miraslarımızdan Hasankeyf

Kültürel miras; insanlık tarihinin başlangıcından bu yana yaşam kalitesini arttırmak için insanın yaratıcılığı ve toplumlar arası etkileşimler sonucunda ortaya çıkan kültürel değerlerin birikimidir. Doğal miras; doğal güzelliklerin ve biyolojik çeşitliliğin oluşturduğu değerlerin tümüdür. İnsan eliyle medenî doğanın bize sunduğu zenginliklerdir. Doğal varlıklar sadece bize ait değil tüm ortak miras değerleri gibi tüm insanlığa aittir. Bize düşen onları korumak ve teslim aldığımız gibi gelecek nesillere devretmektir. İnsanoğlu doğal ve kültürel mirasa zarar verirken şunları düşünmelidir.

- Ben bunun aynısını yapabilecek miyim?
- Tüm insanlığa ait olan bir eserde benim hakkım nedir?

Tüm insanların ortak mirastan yararlanma hakkı sınırsızdır, fakat hiç kimsenin ortak mirasa zarar verme hakkı yoktur.

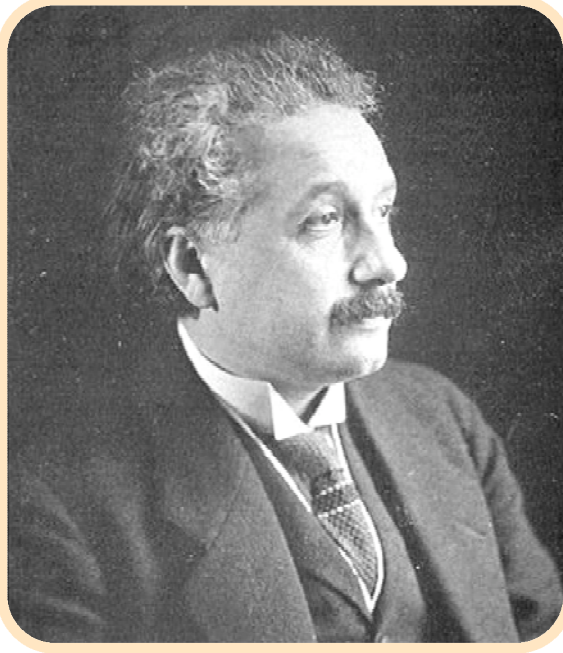
Doğal ve kültürel mirası önce insan, sonra devlet, sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar korumalıdır.

Düşünelim-Tartışalım

- Ortak mirası korumakta biz bireylere ne gibi görevler düşüyor? Ortak mirası korumak için ülkemizde nasıl çalışmalar yapabilirsiniz?

YAŞAMIN İÇİNDE

ALBERT EINSTEIN

– Okula gitmem neden gerekiyor, babacığım?

Sert görünüşlü baba, sekiz yaşındaki oğlunu tepeden aşağı süzdü.

– Albert, cahil biri olarak mı büyümek istiyorsun yoksa?

– Cahil ne demek?

İyi döşenmiş geniş salonun öbür ucundan bir kahkaha yükseldi. Baba ile oğul, birlikte piyanonun başında oturan anneye döndüler.

– Ah, bilmiyor musun, o oyunda Albert'le başa çıkamayacağını?

– “Doğrusunu istersen ne demek istediğini anlayamıyorum.” diye kekeleydi eşi.

Eski bir Macar halk şarkısını sürdüren bayan Einstein,

– “Haydi, haydi, bilmezlikten gelme. Bilmiyor musun sanki, Albert'i soru sormaktan vazgeçirmek için soruyla yanıt verme taktiğini. Ama görüyorsun ya, yürümüyor!” dedi.

Albert, annesinin yanına gitti. Tuşların üzerine kayan usta parmaklar ona bir anda ne sorduğunu unutturmuştu. Sert vuruşla çalmasını noktlayan anne, taburesinde döndü, oğlunu kollarının arasına aldı. Albert'in koyu, gür ve dalgalı saçlarının üstünden eşine gülümedi:

– Görüyorsun ya, Albert'i soru sormaktan alıkoymanın bir yolu vardır; benim müziğim!

Baba da gülümsedi; bir şey demeye kalmadan, çocuk, annesinin kucağında dönerek:

– “Soru sormak kötü bir şey mi?” diye sordu.

Bu kez gülme sırası babasındaydı:

– İşte, sana! Boşuna övünme, senin müziğinin de onu durduracağı yok.

Anne oğluna döndü:

– Soru sormanın hiçbir kötü yanı yok, tatlım. Yeter ki soruların karşındakini küçük düşürmeye yönelik olmasın!

– Ama ben öyle bir şey yapmıyorum anneciğim! Bilmediğim o kadar çok şey var ki sorarak öğrenmek istiyorum.

YAŞAMIN İÇİNDE

İşte, her şeyi sorgulayan bu çocuk, ileride büyük bilimsel çalışmalar yapacaktı. Özentisiz, erdemli kişiliğiyle de dünyanın ilgi odağı olacaktı.

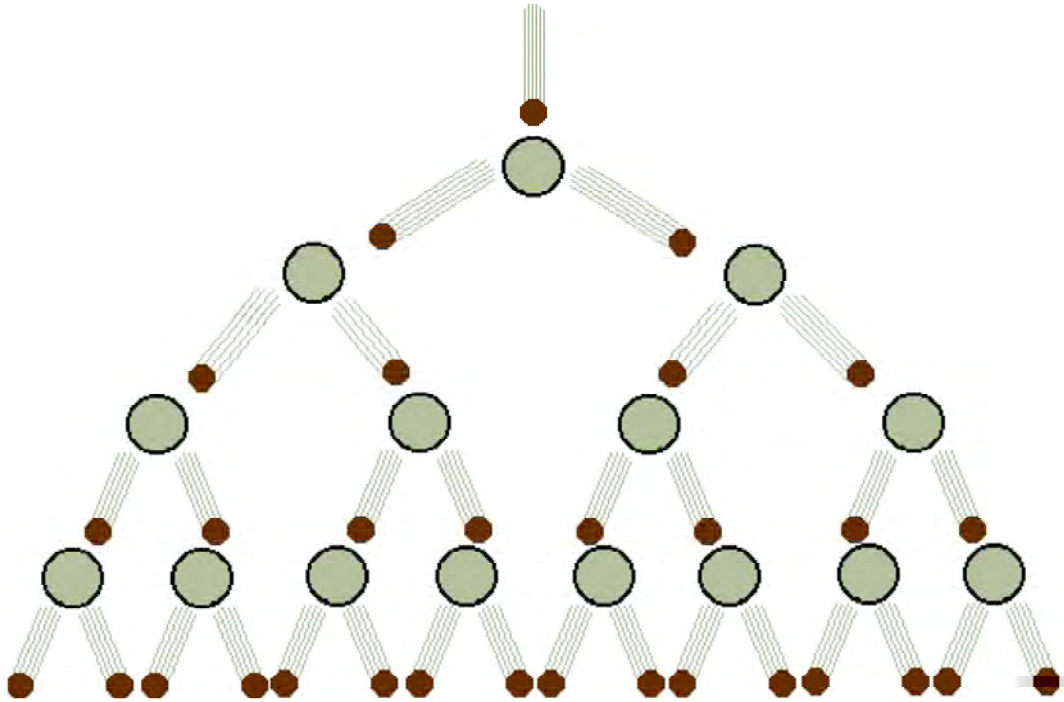
Albert Einstein, Almanya'da dünyaya geldi. Babası bir iş adamıydı. Annesinin dünyası müzikti. Einstein ileriki yıllarda "İzafiyet Teorisi"yle evren hakkındaki düşüncelerimizi değiştirmiştir. 1921 yılında kendisine bu nedenle Nobel Ödülü verilmiştir.

Albert Einstein, sadece yaptığı buluşlardan dolayı değil, cesareti, alçak gönüllülüğü ve uluslararası barışa sağladığı katkılardan dolayı da hatırlanmaktadır.

Bir bilim adamı olarak Einstein'ın, bilim dünyası ve katkıları çok büyüktür. Birçok fizik problemine yeni bakış açıları getirmiştir. Kendisinden sonra gelen bilim adamlarına evrenin nasıl oluştuğu ve işlediği konusunda yol göstermiştir.

Einstein, insanlığın ortak mirasına katkısı çok büyük olan bir bilim adamıydı ve bu mirasa katkıda bulunmanın ne kadar önemli olduğunu biliyordu.

Cemal Yıldırım, *Bilimin Öncüleri*, s. 188
(Düzenlenmiştir.).

Atomun parçacıklara ayrılmasını gösteren şema.

1. Doğru - Yanlış

Aşağıdaki cümlelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

- () 1. Trablusgarp Savaşı Osmanlı Devleti ile Fransa arasında olmuştur.
- () 2. İttifak Devletleri; Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti'dir.
- () 3. Çanakkale Savaşları Birinci Dünya Savaşı'nı uzatmıştır.
- () 4. Küresel ısınmanın temel nedeni Güneş ısısının giderek artmasıdır.
- () 5. WHO, Dünya Tarım Örgütü'nün kısaltmasıdır.

2. Örnek Bul

Çevre hakkının ihlal edilmesi ve ortak mirasa zarar verilmesi ile ilgili 3 örnek bulunuz.

(Örnek: Bir fabrikanın atık sularını, yanından geçen dereye boşaltması toplumun çevre hakkının ihlalidir.)

1.
2.
3.

3. Öğrendiklerimizi Değerlendirelim**1. 1. Dünya Savaşı'nın çıkmasının temel nedeni nedir?**

- A) Fransa ile Almanya arasındaki Alsas-Loren meselesi
- B) Osmanlı Devleti'nin toprak kazanmak istemesi
- C) Devletler arası ekonomik çıkar çatışması
- D) İngiltere'nin sömürgeler elde etmeye başlaması

2. Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'na girmesinin sonuçları aşağıdakilerden hangisi değil-dir?

- A) Savaş geniş alanlara yayılmıştır.
- B) Yeni cepheleler açılmış ve Almanya'nın yükü azalmıştır.
- C) Savaşın süresi uzamıştır.
- D) Osmanlı Devleti kaybettiği yerleri geri almıştır.

3. Aşağıdakilerden hangisi Çanakkale Cephesi'nde kazanılan başarının sonuçlarından değildir?
- A) 1. Dünya Savaşı uzadı.
B) Bulgaristan, İtilaf Devletleri bloğuna geçti.
C) Yarım milyon insan öldü.
D) Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'nda lider olmasında etkili oldu.
4. Aşağıdakilerden hangisi uluslararası kuruluşların amaçlarından değildir?
- A) Ülkelerin yönetim kadrolarında yer alma
B) İnsan hakları ihlallerini ortaya çıkarma
C) Savaş sonrası ülkelerin yeniden kurulma süreçlerinde çalışma
D) Küresel sorunları çözme
5. Aşağıdakilerden hangisi ortak miras ürünlerinden değildir?
- A) Tarihî binalar
B) Doğal varlıklar
C) Gazeteler
D) Destanlar

4. Düşün ve Yaz

Bu ünite de neler öğrendiniz, öğrendiklerinizi nerelerde uygularsınız?

5. Teknolojiden Yararlanalım

www.ttk.gov.tr

www.cevreorman.gov.tr

SÖZLÜK

— A —

ajans: Haber toplama ve yayma işiyle u raşan kuruluş.

akın: Düşman ülkesine saldırmak, baskın yapmak.

alternatif: Seçilebilecek bir başka yol, yöntem, seçenek, şık.

amel: 1. Yapılan iş, edim, fiil. 2. Bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları.

anayasa: Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşlarının kamu haklarını bildiren temel yasa.

antik: İlk Ça daki uygarlıklara, özellikle eski Yunan ve Roma uygarlıkları ile ilgili olan.

antlaşma: İki veya daha çok devletin saldırmazlık, savaşta iş birli i vb. konularda kararlaştırdıkları ilkelere uygun davranmayı kabul etmeleri durumu.

astronomi: Gök cisimlerinin konumlarını, hareketlerini, birbirlerine olan uzaklıkların ölçülmesini, bunların fizik ve kimya bakımından yapılarını anlatan bilim, gök bilimi.

— B —

bakteri: Toprakta, suda, canlılarda bulunan, çürüme, mayalanma veya hastalıklara yol açan, küresel, silindimsi, kıvrık biçimde olan, bölünerek ço alan, klorofilsiz, tek hücreli canlı.

balo: Danslı ve özel giysili gece e lencesi.

barok: 1600 ile 1750 yılları arasındaki klasik sanatı izleyen resim ve mimarlık üslubu.

boy: Ortak bir atadan türediklerine inanılan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk.

bozgun: 1. Yenilen bir ordunun, düzen basını yitirerek asker onurunu gerektirdi i bütün baları bozması. 2. Bir toplulukta karşılıklı güvenin bozulmasıyla beliren karışıklık.

buluş: Bilinmeyi tanınmayanı araştırıp bulup ortaya çıkarma.

buyruk: 1. Belirli bir davranışta bulunmaya zorlayıcı söz, emir, ferman. 2. Egemenlik.

— C —

cazgir: 1. Güreşecek olan pehlivanları yüksek sesle izleyicilere tanıtan ve dua okuyarak onları alana süren kimse.

cihet: Yön, yan, taraf.

— Ç —

çarpık kentleşme: Plansız yapılaşma.

çini: 1. Duvarları kaplayıp süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlı ve genellikle çiçek resimleriyle bezeli, pişmiş, balçık levha.

— D —

darüşşifa: Osmanlı Devleti'nde hastaların tedavi edildikleri sa lık kurumu, günümüz hastaneleri.

demokrasi: Halkın egemenli i temeline dayanan yönetim biçimi.

dengesiz beslenme: Düzensiz yeme-içme alışkanlı ı

destan: Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili ola anüstü olayları konu alan şiir.

devlet hazinesi: Devlet malı, parası veya bunların saklandı ı yer.

devşirmek: Asker yetiştirmek amacıyla Yeniçeri Oca ı'na alınacak çocukları seçip, toplama işi.

direktif: Herhangi bir konuda tutulacak yol için verilen talimat, yönerge.

divan: Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurdu u büyük meclis.

dizgin: Gemin uçlarına ba lanarak hayvanı yöneltmeye yarayan kayış.

— E —

efsane: 1. Eski ça lardan beri söylenegelen, ola anüstü varlıkları, olayları konu edinen haysal hikâye, söylence.

egemen: Yönetimini hiçbir kısıtlama veya denetime ba lı olmaksızın sürdüren, ba ımlı olmayan.

egemenlik: Egemen olma durumu. Devletin yetkililerinin hepsi, hâkimiyet.

ekosistem: Bir alandaki canlı birliklerin ve cansız varlıkların hepsinin birden oluşturdu u sistem.

elçi: 1. Bir devletin başka bir devlet katında temsil eden kimse, sefir. 2. Bir uzlaşma sa lamak veya iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kimse.

emir: Buyruk, komut.

empati: Kendini duygu ve düşüncede bir başkasının yerine koyabilme, duygudaşlık.

endüstri: Ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü.

enformasyon: 1. Danışma, tanıtma. 2. Haber alma, haber verme, haberleşme.

etkinlik: Bir kişinin, bir işletmenin, bir kurumun belli bir alandaki eylemi, faaliyet, aktivite.

evrensel: Dünya ölçüsünde, dünya çapında.

eyalet: 1. Ço unlukla valilerce yönetilen ve yönetim bakımından bir tür ba ımsızlı ı olan büyük il. 2. Osmanlı Devleti'nde en büyük sivil ve askerî yönetim bölgesi.

— F —

ferman: Buyruk, emir. Osmanlı İmparatorlu u'nda padişahın verdi i, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk.

festival: 1. Dönemi, yapıldı ı çevre, katılanların sayısı veya niteli i programla belirtilen ve özel önemi olan sanat gösterisi. 2. Bir bölgenin en ünlü ürünü için yapılan gösteri, şenlik.

fetih: Bir şehir veya ülkeyi savaşarak almak.

fetva: İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dinî hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan, şeyhülislam veya müftü tarafından verilen belge.

— G —

ganimet: 1. Savaşta düşmandan zorla ele geçirilen mal. 2. Bir rastlantı sonucu ele geçen kazanç veya imkân.

gezgin: Gezmek, tanımak, görmek, dinlemek amacıyla geziye çıkan (kimse), seyyah.

göçebe: Değişik şartlara bağlı olarak belli bir yöre içinde çadır, hayvan ve öteki araçlarla yer de değiştiren, yerleşik olmayan (kimse veya topluluk).

grafik: Biçim, desen veya çizgilerle gösterme.

— H —

ham madde: Bir ürün veya mal oluşturmak için gerekli maddelerin işlenmeden önceki doğal hâli.

hattat: Çok güzel yazı yazan sanatçı. Mesleği hattatlık olan kimse.

hazine: Devlet malı, parası veya bunların saklandığı yer.

hisar: Bir şehrin veya önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale.

— İ - İ —

ıslahat: Daha iyi duruma getirme amacıyla yapılan düzeltme. Reform.

icat: Yeni bir şey bulma, buluş.

idadi: Lise derecesindeki eğitim kurumu.

ideoloji: Siyasal veya toplumsal örneği oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü.

ihhtiyat: Herhangi bir konuda ileriye düşünerek ölçülü davranma, sakınma.

ihhsan: 1. İyilik etme, iyi davranma. 2. Baş işleme, baş işte bulunma.

imaret: Fakirlere ve medresede okuyanlara parasız yemek verilen hayır kurumu.

imtiyaz: Diğ erlerinden ayrılma, farklı olma. Ayrıcalık.

insanlık: Geçmişte yaşamış, günümüzde yaşamakta olan insanların tümü.

intikal: Bir yerden başka bir yere geçme, geçiş.

iskân: Yurtlanma, yurtlandırma, yerleştirme.

istatistik: Bir sonuç çıkarmak için olguları yöntemli bir biçimde toplayıp sayı olarak belirtme işi, sayımlama.

istihbarat: Bilgi toplama, haber alma, duyum. Yeni öğrenilen bilgiler, haberler.

istihdam: Bir görevde, bir işte kullanma.

isyan: Herhangi bir amaçla kurulu düzene veya devlet güçlerine karşı gelme, baş kaldırma, ayaklanma.

itilaf: Antlaşma, uyuşma.

ittifak: Antlaşma, uyuşma, bağlaşma.

— K —

kabile: Ortak bir atadan türediklerine inanılan geleneksel topluluk.

kgir: Taş veya tu ladan yapılmış olan yapı.

kampüs: Yerleşke.

kongre: Çeşitli ülkelerden yöneticilerin, elçilerin, delegelerin katılımıyla yapılan toplantı.

kapitülasyon: Osmanlı Döneminde yabancılara tanınan ekonomik ayrıcalıklar.

kavim: Aralarında tre, dil ve kültür ortaklı ı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine ba lı insan toplulu u, budun.

kendir: Sapındaki liflerden halat, çuval vb. kaba örgüler yapılan bitki.

kervan: Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yk hayvanı, katarı.

kervansaray: Ana yollarda kervanların konaklaması için yapılan büyük han.

komite: Alt kurul.

kompleks: 1. Karmaşık, karmaşa. 2. Aynı işi yapan tesisler bütünü.

koloni: Bir ülkenin kendi sınırları dışında ele geçirip yönetti i topraklar veya ülke.

korsan: 1. Düşman veya kendi ulusunun gemilerine saldıran deniz haydudu, deniz hırsızı. 2. Başkalarının hakkını zor kullanarak alan kimse. 3. İzinsiz olarak ço altılan, bir hakkı izinsiz olarak kullanan.

koordinasyon: Belli bir amaca ulaşmak için çeşitli işler arasında ba lantı, uyum ve düzen sa lama, eş güdüm.

ks: Savaşlarda, alaylarda at, deve veya araba üzerinde taşınan ve işaret vermek için kullanılan büyük davul.

kronoloji: 1. Tarihsel olayların zamanını inceleme bilimi, zaman bilimi. 2. Zaman dizini.

kurultay: Eski Türklerde devlet işlerinin görüşülüp karara ba landı ı meclis.

külliye: Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastane vb. yapıların bütünüdür.

kümbet: Kubbe. Koni, piramit biçiminde damı olan, yuvarlak veya köőeli yapı. Kubbe biçiminde toparlak kabartı.

— L —

lonca: Belli bir iş kolunda usta, kalfa ve ıraqları içine alan dernek.

ltuf: nem verilen, sayılan birinden gelen iyilik, yardım.

— M —

mahfil: Toplantı yeri. Camilerde parmaklıkla ayrılmış yüksek yer.

mahzen: Bodrum.

matbuat: Basın.

medeniyet: 1. Uygar olma durumu. 2. Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, uygarlık.

medrese: İslam lkelerinde genellikle İslam dininin kurallarına uygun bilimlerin okutuldu u yer. Fakülte.

melik: Padişah, hükümdar, hakan.

mezhep: 1. Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri.

mezat: Açık artırma ile satış.

mihrap: 1. Cami, mescit vb. yerlerde Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer.

mimik: Yüz, el, kol hareketleriyle düşünceyi anlatma sanatı. Duyguları, düşünceleri belirtecek biçimde yüzde beliren kıvrımları, hareketler.

minber: Camilerde imamın çıkıp hutbe okuduğu merdivenli, yüksekçe yer.

mizan: 1. Terazî, tartı, ölçü aleti. Ölçü. 2. tic. Bir tüccarın, ticari durumunu, işinin genel sonucunu gösteren, belirli zamanlarda yaptığı hesap özeti.

molla: 1. Büyük kadı: Mısır mollası. 2. Medrese öğrencisi. 3. Büyük bilgin. 4. Dinî yönü ağır basan kimse.

mucize: 1. Peygamberlerin kendilerine inanmayan insanlara peygamberliklerini ispat etmek amacıyla Allah'ın iznine bağlı olarak gösterdikleri olağanüstü olaylar, hâller, tansık. 2. İnsanları hayran bırakan, tabiatüstü sayılan olay.

muhtesip: İslam şehirlerinde çarşı. Pazar esnafını din kurallarına göre denetleyen görevli, belediye memuru.

müdafaa: Savunma, koruma.

mülkiyet: Kendisinin olan bir şeyi yasa çerçevesinde istediği gibi kullanabilme hakkı.

müştemilat: Eklentiler.

müttefik: Aralarında antlaşma veya sözleşme olan (kimse veya topluluk), bağdaşlık.

— N —

nadas: Tarlayı sürerek dinlenmeye bırakma.

nakkaşlık: Yağlı ve sulu boya ile duvar, tavan vb. boyayıp nakışlar ve çiçekler yapma sanatı.

nizam: 1. Belli yöntem, ilke ve yasalara göre kurulmuş olan durum, uyum, düzen, sistem. 2. Bir devletin benimsediği yönetim biçimi.

nüfus yoğunluğu: Bir kilometre kare alana düşen insan sayısı.

— O —

oymacılık: Tahta, mermer, metal vb. maddelerin yüzeylerini özel araçlarla oyarak veya delerek önceden tasarlanan şekil, motif veya cisimleri işleme sanatı.

— P —

Panslavizm: Slav asıllı bütün halkları, aynı yönetim altında toplama amacını güden politik akım ve hareket.

performans: 1. Elde edilen bir başarı, başarımlı. 2. Verim gücü.

peşrev: 1. Klasik Türk müziğinde faslın giriş taksiminden sonra, şarkıdan önce çalınan parça. 2. Güreşe tutuşmadan önce pehlivanların ellerini birbirine ve uyluklarına vurarak ve hafifçe sıçrayarak yaptıkları gösteri.

politika: Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı.

— R —

reform: Daha iyi duruma getirmek için yapılan de işiklik, iyileştirme, düzeltme, ıslahat.

rekonstrüksiyon: Yeniden inşa etme.

restitüsyon: Zarar görmüş tarihi bir binayı aslına uygun yeniden inşa etmek.

restorasyon: Eski bir yapıda yıkılmış, bozulmuş olan bölümleri aslına uygun bir biçimde onarma, yenileme.

reşit: 1. İyi hareket eden, akıllı. 2. Ergin.

röleve: Toplama, derleme.

rüşdiye: Ortaokul derecesinde olan eğitim kurumu.

— S - Ş —

salat: 1. Namaz. 2. Hz. Muhammed'in adı anıldığı anda saygı göstermek için okunan dua.

sanayi: Ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçlarını bütünü, endüstri.

sanduka: Mezarın üzerine yerleştirilmiş, tabut büyüklü ünde tahta veya mermer sandık.

saray kompleksi: Sarayın içinde aynı amaca yönelik hizmet veren tesisler bütünü.

sendrom: 1. Belirti. 2. Sıkıntı.

seyahatname: Bir yazarın gezip gördü ü yerlerden edindi i bilgi ve izlenimlerini anlattı ı eser.

seyyah: Gezgin, turist.

sınır ticareti: Bir sınırın iki yanında bulunan ülke halkları arasında genellikle mal de işimi (takas) şeklinde yapılan ticaret.

skolastik düşünce: Orta Ça da Avrupa'da inanç ve bilgiyi kiliseyle birleştiren yönetim.

sözleşme: Sözleşmek işi. Hukuki sonuç do urmak amacıyla iki veya daha çok kişinin, kuruluşun karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen işlem, ba ıt, akit, mukavele, kontrat. Bu işlemi gösteren belge, mukavele.

statü: Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu.

strateji: Önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için takip edilen yol, izlenen politika.

sur: Kale duvarı.

süreç: Aralarındaki birlik olan veya belli bir düzen veya zaman içinde tekrarlanan, ilerleyen, gelişen olay ve hareketler dizisi.

şerefe: Minarenin gövdesini çepeçevre dolaşan, korkuluklu, ezan okunan yer.

— T —

taba : Yan, taraf, cihet.

taarruz: Saldırı.

tabiiyet : 1. Bir şeye veya bir kimseye ba lı olma, ba ımlılık, ba lılık. 2. Uyruk.

tahrip: Yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma.

tashih: Düzeltme, düzelti.

tahsis: Bir şeyi bir kimseye veya bir yere ayırma.

tahsil : 1. Parayı alma, toplama. 2. Ö renim.

tazminat: Zarar ödemesi. Bir zarar karşılı ında ödenen para.

teb'a: Ba ımlı halk.

tehdit: Birinin gözünü korkutma, korku verme.

tehir: 1. Sonraya bırakma, erteleme. 2. Geciktirme.

teknur: Bizans İmparatorlu u zamanında vali düzeyinde olan yöneticilerle Anadolu ve Rume-
li'deki Hristiyan beylerine verilen ad.

telekomünikasyon: Haber, yazı, resim, sembol veya her çeşit bilginin tel, radyo, optik ve baş-
ka elektromanyetik sistemlerle iletilmesi, bunların yayımı veya alınması, uz iletişim.

tersane: Gemi yapılan yer, gemilik.

tertip: 1. Uygun bir sıraya, düzene koyma, sıralama. 2. Düzenleniş, sıralanmış biçimi.

tımar: Türkiye Selçukluları ve Osmanlı'da, belirli görev ve hizmet karşılı ında kişilere verilen,
yıllık geliri üç-yirmi bin akçe olan toprak.

töre: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, gö-
renek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü.

trajedi: Konusunu efsanelerden ve tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla ba lanan bir tür
tiyatro eseri, facia, tragedya, a latı.

tutanak: 1. Meclis, kurul, mahkeme vb. yerlerde söylenen sözlerin oldu u gibi yazıya geçiril-
mesi. 2. Belgelenmesi gereken bir durumu tespit edenler tarafından imzalanan belge, rapor, maz-
bata.

Türkmen: O uz Türklerinden bir boy veya bu boydan olan kimse.

— U —

uç beyliği: Uçların, sivil ve askerî yönetiminden sorumlu olan görevli.

uç: Türk devletlerinde genel olarak sınır boylarında eyalet ve sancaklara verilen ad.

ulufe: Osmanlı Devleti'nde kapıkulu askerlerine, saray ve devlet kuruluşlarındaki bazı görev-
lilere üç ayda bir verilen ücret.

umum: Genel.

— V —

vakıf: Bir hizmetin gelecekte yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir kim-
se tarafından bırakılan mülk veya para.

vasiyet: Bir kimsenin sa lı ında öldükten sonra yerine getirilmesini istedi i şeyler.

veraset: Kalıtım, soya çekim, hak sahibi olma.

vergi: Kamu hizmetlerine harcanmak için yerel yönetimlerin yasalara göre do rudan do ruya
veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan herkesten topladı ı para.

— Y —

yöntem: Bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol.

yurttaş: Yurtları veya yurt duyguları bir olanlardan her biri, vatandaş.

— Z —

zalim: Acımasız ve haksız davranan, kıyıcı.

zanaat: 1. İnsanların maddeye dayalı ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan, ö renimle birlikte
tecrübe ve ustalık gerektiren iş. 2. El ustalı ı isteyen işler.

zaviye: 1. Köşe 2. Küçük tekke.

zulüm: Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını u rattığı kötü durum,
acımasızlık, haksızlık, eziyet.

zümrüt: 1. Cam parlaklı ında, yeşil renkte, saydam bir süs taşı. 2. Koyu yeşil renk.

KRONOLOJİ

1071	Malazgirt Savaşı
1075	Türkiye Selçukluları Devleti'nin kuruluşu
1096	Haçlı Seferleri'nin başlaması
1157	Büyük Selçuklu Devleti'nin sona ermesi
1176	Miryokefalon Savaşı
1243	Köseda Savaşı
1270	Haçlı Seferleri'nin sona ermesi
1299	Osmanlı Beyli i'nin kuruluşu
1308	Türkiye Selçuklu Devleti'nin sona ermesi
1389	I. Kosova Zaferi
1390	Gelibolu Tersanesi'nin inşası
1396	Ni bolu Zaferi
1402	Ankara Savaşı
1448	II. Kosova Zaferi
1453	İstanbul'un Fethi
1461	Trabzon Rum İmparatorlu u'nun sonu
1471	Fatih Külliyesi'nin açılışı
1472	Topkapı Sarayı'nın inşası
1514	Çaldıran Zaferi
1516	Mercidabık Zaferi
1526	Mohaç Zaferi
1538	Preveze Deniz Zaferi
1571	Kıbrıs'ın Fethi
1606	Zitvatoruk Barış Antlaşması
1620	Avrupa'da ilk haftalık gazetenin çıkması (Armsterdam)
1639	İran ile Kasr-ı Şirin Antlaşması'nın imzalanması
1682	Evliya Çelebi'nin ölümü
1683	II. Viyana Kuşatması
1699	Karlofça Antlaşması
1711	Prut Savaşı
1718	Pasarofça Antlaşması
1720	Yirmisekiz Çelebizade Mehmet Efendi'nin Paris'e elçi olarak gitmesi
1727	Sait Mehmet Çelebi ile İbrahim Müteferrika'nın İstanbul'da matbaa kurmaları (1742'de kapanmış, 1784'te tekrar açılmıştır?)
1730	Patrona Halil Ayaklanması

1771	Kırım'da Rus istilası
1774	Küçük Kaynarca Antlaşması
1789	Fransız İhtilali
1793	Nizam-ı Cedit Oca mının kurulması
1826	Yeniçeri Oca mının kaldırılması
1827	Önce Kahire sonra da İstanbul'da Tıbbiyenin kurulması
1831	İlk nüfus sayımının yapılması
1831	İlk resmî gazete Takvim-i Vakayi'nin çıkarılması
1839	Tanzimat Fermanı'nın ilanı
1854	İlk Osmanlı dış borçlanması
1856	Islahat Fermanının ilanı, Osmanlı Bankasının kurulması
1876	I. Meşrutiyet'in ilan edilmesi
1877	İlk Osmanlı Meclisinin açılması
1900	Darülfünununun açılması
1908	II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi
1911	Trablusgarp Savaşı'nın başlaması
1912	Balkan Savaşları'nın başlaması
1914	I. Dünya Savaşı'nın başlaması
18 Mart 1915	Çanakkale Zaferi
30 Ekim 1918	Mondros Ateşkes Antlaşması
1918	I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi
18 Ocak 1919	Paris Barış Konferansı
25 Ocak 1919	Milletler Cemiyetinin kurulması
19 Mayıs 1919	Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı
23 Nisan 1920	Büyük Millet Meclisinin açılması
29 Ekim 1923	Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı
1 Eylül 1939	II. Dünya Savaşı'nın başlaması
24 Ekim 1945	Birleşmiş Milletlerin kurulması

KAYNAKÇA

Akgündüz, Ahmet - Öztürk Said, Bilinmeyen Osmanlı, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999.

Akyüz, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, Alfa Yayınevi, İstanbul, 1999.

Anadol, Cemal, Tarihe Hükmeden Millet Türkler, Millî Kültür Yayınları, 1977.

Akın, Fatih, Türk Tarihinden Sayfalar, İstanbul, 2007.

Akyıldız, Erhan, Taş Çağından Osmanlıya Anadolu, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1997.

Altay, İbrahim Zahit, Yürüyen Köşk, Ankara, 1998

Arık, R. Ouz, Coğrafyadan Vatana, İstanbul, 1983.

Atabeyolu, Cem, Yönetimindeki TMOK Bilgi Birikim Merkezi, Olimpiyat Oyunlarının 100 Yılında Türkiye, Millî Olimpiyat Komitesi Yayını, İstanbul, 1997.

Atalay, İbrahim, Türkiye Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1997.

Atatürk, Mustafa Kemal, Nutuk (2. cilt), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.

Atatürkçülük, Millî Eğitim Basımevi (3. cilt), İstanbul, 1987.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, C 2, Ankara, 1952.

Aydemir, Şevket Süreyya, Tek Adam (3. cilt), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.

Aydın, Celal - Aydın Doğan, Sosyal Bilgiler Sözlüğü, Doğan Yayıncılık, Ankara.

Barkan, Ö. Lütfi, Vakıflar Dergisi, Sayı 2, Ankara, 1942.

Bıçak, Hasan, Çanakkale Geçilmez, Ecebat Rehberi, İstanbul, 1992.

Çağatay, Neşet, Sultan Murad Hüdavendigâr adına düzenlenmiş Bir Vakfiya, Vakıflar Dergisi (XII), Ankara, 1978.

Çaycı, Abdurrahman, "GAZİ MUSTAFA KEMAL ATATÜRK" Millî Bağımsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eseri), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2002.

Nuri Dalkılıç, "Gazeteci Atatürk", Yıllarboyu Tarih Dergisi, C 3, Sayı 11, İstanbul, 1979.

Doğan, İsmail, Modern Toplumda Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2005.

Doğan, İsmail, Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2004.

Dökmen, Üstün, İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayınları, İstanbul, 2000.

Dündar, Can, Yükselen Bir Deniz, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.

Erden, Münire, Sosyal Bilgiler Öretimi, Alkım Yayınevi, Ankara, Tarihsiz.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler, İskele Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Fichter, Joseph, (çev. Nilgün Çelebi), Sosyoloji Nedir?, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.

Gibbons, H.A., Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, (çev. R. Hulusi), İstanbul, 1999.

Gordon, Thomas, (çev. Emel Aksay), Etkili Öğretmenlik Etkimi, Sistem Yayınları, İstanbul, 1999.

Gülerman, Adnan; Sevda Taştakil, Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

Gülgen, Hicabi, Türk İslam Sanatları Tarihi, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 2003.

Gürkaynak, İpek ve Diğlerleri, Yurttaş Olmak İçin, Umut Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Hayat Tarihi Mecmuası, Sayı 7-12, İstanbul, 1972.

İnalcık, Halil, İznik, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

Karlık, Rıdvan, Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm, İstanbul, 2007.

Kayaolu, İsmet, Turumtey Vakfiyesi, Vakıflar Derisi XII, Ankara, 2000.

Kılıç Mustafa, Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Ed. Binnur Yeşilyaprak), Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2004.

Koç, Nizamettin, Çağdaş Eğitim. Eylül, 323, 2005.

Kudret, Cevdet, Karagöz, (3. cilt), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.

Kumrular, Özlem, Dünyada Türk İmgesi, İstanbul, 2005.

Mantaqu, Lady, (çev. Aysel Kurtulu) Türkiye Mektupları, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977.

Mantran, Robert, XVII. Yüzyıl'ın İkinci Yarısında İstanbul (çev. M.Ali Kılıçbay-E. Özcan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990.

Nadi, Yunus, Ankara'nın İlk Günleri, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.

Önder, Mehmet, Şehirden Şehire Anadolu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1995.

Özden, Yüksel, Öğrenme ve Öğretme. Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Özgür, E. Murat, Türkiye Coğrafyası, Ankara, 2000.

Parmaksızolu, İsmet, İbn-i Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, 1000 Temel Eser Dizisi, Ankara, 2000.

Reardon, Bety A. (çev. Tuba Arşak Hasdemir - Nur Ziyal), Hoşgörü: Barışa Açılan Kapı 2. Kitap, Tihak Yayınları, (UNESCO Yayını), Ankara, 2000.

Reca, Ö. Faruk, Bill Gates'in Liderlik Sırları, İstanbul, 2006.

Sayılı, Aydın, İslam Ansiklopedisi, (9. cilt), İstanbul, 1963.

Schefer, Charle, (çev. İlhan Arda), Bertrandon de la Broquiere'in Denizaşırı Seyahati, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Senemolu, Nuray, Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

Seyahatname Seçmeler, Akdeniz Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Şahino lu, Pelin S., "Hekim Andının Evrimi", Tıbbi Etik Dergisi, 1 (2): 3-7 (1995).

Turan, Mustafa, Destanlaşan Çanakkale, Matsan Yayınları, Sakarya, 2004.

- Turan, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2003.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005.
- Türkiye İstatistik Yıllığı 2006, 2007 TÜİK: Ankara, 2008.
- Türkiye İstatistik Yıllığı TÜİK: Ankara, 2008.
- Türkiye Rehberi, Kültür Turizm Bakanlığı, İstanbul, 2002.
- Ünal, Mehmet Ali, Osmanlı Müesseseleri, Kardelen Kitabevi, Isparta, 1998.
- Vural, Mehmet, Ev ve Sınıf Etkinlikleri Antolojisi, Yakutiye Yayıncılık, Erzurum, 2003.
- Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005.
- Yıldırım, Cemal, Bilimin Öncüleri, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 1995.
- Yıldırım, Cemal, Bilim Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- DPT 2000 verilerinden aktaran: Sekizinci Kalkınma Planı, “Nitelikli İnsan Gücü Meslek Standartları Düzeni ve Sosyal Sermaye Birikimi”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2001.

<http://www.adalet.gov.tr>

<http://www.antalya.bel.tr>

<http://www.akut.org.tr>

<http://www.anayasa.gov.tr>

<http://www.atam.gov.tr>

<http://www.atonet.org.tr>

<http://www.bilimarastirmavakfi.org.tr>

[http://www.bitlis.meb.gov.tr/Egitimde Bitlis Dergisi Sayi3.pdf](http://www.bitlis.meb.gov.tr/Egitimde%20Bitlis%20Dergisi%20Sayi3.pdf)

<http://buyukvalidehan.yildiz.edu.tr>

<http://www.cevreorman.gov.tr>

<http://www.devletarsivleri.gov.tr>

<http://www.dw-world.de>

<http://www.die.gov.tr>

<http://www.diyaret.gov.tr>

<http://www.egitim.aku.edu.tr/yapilandirma.doc>

<http://www.izmirdenizcilik.gov.tr>

<http://www.karatay.bel.tr>

<http://www.kultur.gov.tr>

<http://www.matbaaturk.org.tr>

<http://www.mkutup.gov.tr>

<http://www.nvi.gov.tr>
<http://search.bbc.co.uk>
<http://www.shcek.gov.tr>
<http://www.tbmm.gov.tr>
<http://www.tbmm.gov.tr>
<http://www.tdk.gov.tr>
<http://www.tsk.mil.tr>
<http://www.ttk.gov.tr>
<http://www.tubitak.gov.tr>
<http://www.tuik.gov.tr>
<http://www.turizm.gov.tr>
<http://www.turkoloji.cu.edu.tr>
<http://www.yayim.meb.gov.tr/dergiler/157/gurses>
<http://www.wikipedia.org.tr>

Bir Gazete Haberi: 1 Sakarya Gazetesi, 21.04.2006

Bir Gazete Haberi: 2 Hürriyet, 25.05.2008

Bir Gazete Haberi: 3 Hürriyet, 05.05.2008

Bir Gazete Haberi: 4 Hürriyet, 01.10.2007

Bir Gazete Haberi: 5 Hürriyet, 06.10.2007

GÖRSEL KAYNAKÇA

- s. 33 *Anadolu Ajansının kurucu ve ilk görevlileri*, Anadolu Ajansı *İnternet* sayfası.
- s. 33 *Anadolu Ajansının genel müdürlük eski binası*, Anadolu Ajansı *İnternet* sayfası.
- s. 39 *Büyükşehir, İstanbul Büyükşehir Belediyesi* *İnternet* sayfası.
- s. 46 *Sayım görevlisi bir ailenin sayımını yapıyor*, Karatay Belediyesi *İnternet* sayfası.
- s. 54 *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Derne* *İnternet* sayfası.
- s. 61 *Turkey*, Kültür ve Turizm Bakanlığı 1 Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul, 1985.
- s. 63 *Sultan Alparslan, Selçuklu ve Osmanlı, Birleşik Alman İlaç Fabrikaları Yayınları*, İstanbul, 1986
- s. 64 *Divri i Ulu Cami ve Darüşşifası*, Sivas İl Yıllı 1, Sivas, 1996.
- s. 69 *Mevlana, Hessen Eyaleti Atatürkçü Düşünce Derne i* *İnternet* sayfası.
- s. 69 *Dede Korkut*, Bayburt Kültür ve Yardım Derne i *İnternet* sayfası.
- s. 69 *Yunus Emre*, Palamutçuk İlkö retim Okulu *İnternet* sayfası.
- s. 69 *Hacı Bektaş-ı Veli*, Gazi Üniversitesi *İnternet* sayfası.
- s. 71 *Osman Bey'in temsilî resmi*, Osmanlılar Albümü, Osmanlı Yayınevi, İstanbul, 1994.
- s. 73 *Yeniçeriler, Akıncılar*, Osmanlılar Albümü, Osmanlı Yayınevi, İstanbul, 1994.
- s. 74 *Divanhümayun*, Sanat, Kültür Bakanlığı 1 Yayınları, Ankara, 1977.
- s. 75 *Osmanlı çarşısı, Osmanlı'da pazar yeri*, Sanat, Kültür Bakanlığı 1 Yayınları, Ankara, 1977.
- s. 95 *Karaa aç Tren İstasyonu Binası*, Trakya Üniversitesi *İnternet* sayfası.
- s. 97 *Kırkpınar güreşleri*, Türkiye Rehberi, Kültür Turizm Bakanlığı 1 Yayınları, İstanbul, 2002.
- s. 97 *Edirne Türk-İslam Eserleri Müzesinde Kırkpınar Odası*, Kültür ve Sanat Edirne Özel Sayısı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Sayı: 39, Ankara, 1998.
- s. 99 *Saraydan bir Türk kadını resmi*, Zaman Gazetesi *İnternet* sayfası.
- s. 102 *Johannes Gutenberg'in Matbaası*, Resimli Bilgi 5, Hayat Yayınları, İstanbul, 1965.
- s. 113 *Resimli Bilgi 3*, Hayat Yayınları, İstanbul, 1965.
- s. 121 *Şekspir'in Othello adlı eserinin kapa ı*, Resimli Bilgi Ansiklopedisi, Hayat Yayınları, İstanbul, 1964.
- s. 127 *TUBİTAK Gözlemevi*, TUBİTAK *İnternet* sayfası.
- s. 133 *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şirketleşme*, Vakıf Bank Yayınları, Ankara, 1999.
- s. 135 *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şirketleşme*, Vakıf Bank Yayınları, Ankara, 1999.
- s. 139 *İzmir Limanı ülkemizin önemli ihracat limanlarındanır. Denizcilik Müsteşarlı ı İnternet sitesi*.
- s. 145 *Mahalle/Sıbyan Mektepleri*, Kara, İsmail ve Ali Birinci'nin kitabının kapa ı.
- s. 167 *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şirketleşme*, Vakıf Bank Yayınları, Ankara, 1999.
- s. 177 *Anayasa Mahkemesi Başkanlı ı* *İnternet* sayfası.
- Yayınevi görsel arşivi.

TÜRK DÜNYASI HARİTASI

1. Türkiye Türkleri
2. Balkan Türkleri
3. Gagavuz Türkleri
4. Karzıklar
5. Özbekler
6. Kingizlar
7. Türkmenler
8. Karakalpaklar
9. Uygurlar
10. San Uygurlar ve Salanlar
11. Tatarslar
12. Çuvaşlar
13. Başkırtlar
14. Kırımçıklar
15. Ahıska Türkleri
16. Azerbaycan Türkleri
17. Dağistan Türkleri
18. Kumuklar
19. Kardeşçaylar
20. Balkarlar (Malkarlar)
21. Nogaylar
22. Stavropol Türkmenleri
23. Saha (Yakut) Türkleri
24. Altay Türkleri
25. Hakaslar
26. Tuva Türkleri
27. İbabil İtazatan
28. Barelolar
29. Şorlar
30. Çulım
31. Kumandı
32. Kantak
33. Karagas
34. Urahay
35. İrek Türkleri
36. Suriye Türkleri
37. Kıbrıs Türkleri
38. Kasgayılar
39. Hamca Türkmenleri
40. Karaim Türkleri
41. Kim Türkleri
42. Avrupa'daki Türkler
43. Kabardin-Dalkar Türkleri

İŞARETLER

- Devlet sınırı
- Devlet bağımsızlığı ve vilayeti sınırı
- Bağımsız Türk devletleri
- Devlet bağımsızlığı, epetleri ve vilayeti
- Devlet olmayan Türk bölgeleri

BAĞIMSIZ DEVLETLER

- a) Azerbaycan C.
- b) Kazakistan C.
- c) Kırgızistan C.
- d) Kuzey Kıbrıs Türk C. (KKTC)
- e) Özbekistan C.
- f) Türkiye Cumhuriyeti
- g) Türkmenistan C.

ÖZERK CUMHURİYETLER

- a) Başkurdistan C.
- b) Çuvaşistan C.
- c) Dağıstan C.
- d) Gagavuz C.
- e) Karakalpakstan C.
- f) Nahçıvan C.
- g) Saha (Yakutistan) C.
- h) Tuva C.
- i) Uygur (D. Türkistan) C.
- j) Urumçı Kazan Komrat İ. İtazatan C.
- k) Nalçık
- l) Nohıs a) Altay C.
- m) Nahçıvan b) Hekasya C.
- n) Kamıçay Çerkes C.
- o) Çorkeçak
- p) Yakutsk
- q) Kızıl
- r) Urumçı
- s) Kazan

ÖZERK VİLAİYETLER

- a) Krasnoyarsk
- b) Abkhan
- c) Çorkeçak